

TAITEEN JA KULTTUURIN BAROMETRI 2019

Taiteilijoiden
työ ja toimeen-
tulon muodot

MARIA HIRVI-IJÄS
TIINA KAUTIO
ARI KURLIN
KAIJA RENSUJEFF
SAKARIAS SOKKA

Cuporen verkkojulkaisuja 57

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

© Maria Hirvi-Ijäs, Sakarias Sokka, Kaija Rensujeff, Tiina Kautio, Ari Kurlin
ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2020

Ulkoasu ja taitto: Tiina Paju

ISBN 978-952-7200-46-9 (pdf)

ISSN 1796-9263 (pdf)

TAITEEN JA KULTTUURIN BAROMETRI 2019

Taiteilijoiden työ ja
toimeentulon muodot

MARIA HIRVI-IJÄS
TIINA KAUTIO
ARI KURLIN
KAIJA RENSUJEFF
SAKARIAS SOKKA

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPORE
Taiteen edistämiskeskus

Maaliskuu 2020

cupore

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

SISÄLTÖ

Yhteenveto	6
Sammanfattning	12
Summary	19
Kuvioluettelo	26
Johdanto	28
Vastaajajoukossa oli eniten helsinkiläisiä visuaalisten taiteiden aloilla toimivia	31
Taiteilijoilla on laaja toimenkuva ja useita tulolähteitä	35
Kokonaistulo ja taiteilijan työn osuus	38
Tulolajien moninaisuus ja erityisyys	42
Liiketoimintaosaaminen vaikuttaa toimeentuloon	45
Oletko kohdannut työssäsi taiteilijayrittäjyyteen liittyviä ongelmia?	49
Tekijänoikeuden merkitys toimeentulolle vaihtelee	54
Tekijänoikeuksia pidetään tärkeinä, mutta tekijänoikeustulot ovat merkittäviä vain osalle taiteilijoista	54
Tekijänoikeusjärjestöjen merkitys toimeentulolle vaihtelee aloittain	57
Tekijänoikeuksia ei aina osata hyödyntää kaupallisesti	59
Teosten käytöstä ei aina saa asianmukaista korvausta	62
Digitalisaatio vaikuttaa toimeentulomahdollisuuksiin	63
Apurahat ovat tärkeä edellytys taiteilijana toimimiselle	66
Työskentelyapurahan tasoon toivottiin vaatimatonta korotusta	73
Tärkeää toivotaan monenlaista palvelutoimintaa	75
Merkittävä osuus vastaajista sai sosiaaliturvan piiriin kuuluvia etuuksia	79
Palkaton työ on ongelma taiteen kentälle ja taiteilijoille	82
Palkaton työ on sekä ”resurssikysymys” että ”tottumiskysymys”	84
Elanto hankitaan usein ansiotyöllä, joka ei liity taiteelliseen työhön	95
Puoliso, perhe ja ystävät antavat tukea	99
Vähäisen pääoman ja perinnön varassa	101
Päivätyö on monelle välttämätön	102
On elettävä ilman turvaa	104
Mistä löytää ratkaisuja taiteilijoiden toimeentulon edistämiseksi?	105
Yleisen perustulon puolesta	107
Erityisratkaisuja sosiaaliturvaan kaivataan	109
Pakkoyrittäjyys ei tue taiteellista toimintaa	112
Maksullisesta näyttelytoiminnasta on päästävä eroon	115

Oman työn merkitys vakuuttaa ja kantaa eteenpäin	118
Taiteen tekeminen intohimona	119
Taiteellisen vision oikeutus	122
Taiteellinen toiminta on elinikäisen oppimisen laji	124
Harva saa elantonsa taiteilijan ammatistaan	126
Keskustelu ja loppupäätelmiä	129
Työn määritelmä kelluu	129
Työ ja tulo ovat epäsymmetriassa	130
Palkaton työ on sekä resurssi- että tottumiskysymys	131
Työmarkkina-asema on ongelmallinen	132
Liiketoimintaosaamisella on merkitystä toimeentulolle	133
Sosiaaliturvaan kaivataan joustoa	134
Tekijänoikeuksia ei osata hyödyntää taloudellisesti	135
Apuhajakäytännön merkitys on suuri	136
Muut turvaverkot ovat tarpeen	137
Taiteilijoiden kokemus oman työnsä arvosta ja merkityksestä on kohdallaan	138
Lähteet	140
Liite 1. Kyselylomake	143

YHTEENVETO

Työn määritelmä kelluu

Taiteilijan työssä voi olla kysymys taiteellisesta työstä, taiteellisesta toiminnasta, taidetyöstä, tai taiteeseen liittyvästä työstä. Taiteilijoiden työtä on ensisijaisesti tekeminen, jonka keskiössä on taiteellinen luominen. Sitä on kuitenkin myös kaikki työ, jonka avulla mahdollistetaan taiteellinen luominen. Työn rajaaminen on usein suhteessa henkilökohtaisiin kokemuksiin ja osaamisen muotoihin.

Muodollisesti työn määrittely on usein kytkeyty tuloihin: työ on jotain, josta saa elantonsa. Tällöin oma osaaminen on tavalla tai toisella muunnettu taloudelliseksi arvoksi. Taiteilijoiden tilanteessa työn ja tulon suhde ei kuitenkaan aina ole selvä. Taiteellisen työn tekeminen on alkuinvestointi, mutta myös jatkuvasti ylläpidettävää toimintaa, jota tehdään omalla riskillä. Taiteen tekemisen ytimeen kuuluu olennaisesti oman taiteellisen osaamisen ja sen tulosten kehittäminen, jolle on löydettävä rahoitus.

Valtion taide- ja taiteilijapolitiikka muodostaa yhden oleellisen kehyksen, joka ohjaa julkisen alan rakenteita ja rahoitusmuotoja, jotka eri tavoin mahdollistavat työpaikkoja, toimeksiantoja ja toimeentuloa. Vapaat markkinat muodostavat toisen kehyksen, jossa vallitsevat toisenlaiset säännöt ja käytänteet. Näiden välistä löytyy useita eri välimuotoja ja yhdistelmiä.

Taiteenalojen toimintaedellytykset poikkeavat huomattavasti toisistaan. Eri aloilla on erilaisia työllistymismahdollisuuksia. Työn määrittely ja työn muodot ovat usein riippuvaisia taiteenalan toimintaperinteistä, toimialoista ja käytänteistä. Näiden kautta määrittyy myös, mistä korvausta saa, miten määritellään työpanos ja mikä työn lopputulos on. Usein taiteilija kuitenkin yksin määrittelee osaamisensa ja siihen perustuvan työpanoksen arvon.

Työ ja tulo ovat epäsymmetriassa

Erilaisten tulolähteiden suuri määrä on yleistä kaikilla taiteenaloilla. Palkan ja palkkioiden lisäksi on kyse erilaisista korvauksista, käyttöluvista ja apurahoista. Tyypillisiä tulolähteitä ovat muun muassa tekijänoikeuskorvaukset, jälleenmyyntikorvaukset, korvaukset teosten julkisesta käytöstä, sekä lainauskorvaukset.

Tavallisimmat tulolähteet ovat taiteellisesta työstä saatu palkkio, työ- tai virkasuhteesta maksettu palkka, sekä palkkio taiteelliseen toimintaan liittyvästä työstä. Säätiöiden jakamat apurahat olivat erilaisista apurahoista yleisimpiä ja tärkeimmiksi koettuja: valtiolta saatu työskentelyapuraha oli tärkein tulo viidelle prosentille, mutta säätiöiltä saatu apuraha 14 prosentille vastaajista. Oman yrityksen toiminnasta tuloja oli saanut viidesosa vastaajista, mutta tärkeimpien tulojen joukossa yritystulo oli vain 11 prosentille vastaajista.

Taiteilijoiden saamat tulot eivät pääasiassa tule sellaisesta työstä, joka määrittellään taiteilijan työksi. Vain hieman alle puolet vastaajista oli saanut vähintään puolet vuoden tuloistaan taiteilijan työstä. Suurin vain taiteilijan työstä tuloja saavien osuus oli esittävien taiteiden aloilla toimivilla vastaajilla.

Suurin epäsymmetria taiteilijoiden työn ja tulon välillä liittyy ajankäyttöön. Päätoiminen taiteilijantyö ei ole takuu siitä, että se tuottaisi pääosan vuoden tuloista. Päätoiminen työ voidaan ymmärtää sellaiseksi, johon käytetään eniten aikaa, tai sellaiseksi, joka on sisällöltään merkityksellisin. Ilman toimeksiantoja tai muita maksettuja tilauksia toteutuva toiminta saattaa olla rinnakkaista palkatulle työlle, mutta koetaan päätoimiseksi, koska se on toiminnan pohja. Palkaton päätoiminen toiminta voi näin muodostua edellytykseksi palkkatyölle ja maksullisille toimeksiannoille taiteilijana. Muu työ voidaan kokea satunnaisena sivutoimisena keikkana, vaikka se toisi suurimman osan tuloista.

Palkaton työ on sekä resurssi- että tottumiskysymys

Palkatonta työtä esiintyy kaikilla taiteenaloilla. Yhteistä eri alojen taiteilijoille on se, että harjoittelusta, suunnittelusta, ennakkovalmisteluista tai ideoinnista saadaan harvoin korvausta, eikä näitä vaiheita myöskään huomioida erilaisissa tukipäätöksissä.

Palkaton työ on tämän barometrin vastausten perusteella sekä ”resurssikysymys” että ”tutumiskysymys”. Taiteenaloilla vallitsee resurssipula. Rahaa taiteilijoiden palkkoihin tai palkkioihin ei ole tarpeeksi suhteessa työn määrään, eikä yhteiskunnassa tunnusteta taiteilijan työn arvoa samalla tavalla kuin muiden tekijöiden. Löytyy paljon esimerkkejä siitä, miten kaikki muut ammattiryhmät samassa hankkeessa saavat korvausta työpanoksestaan paitsi taiteilijat.

Yhteistä kaikille eri taiteenaloilla toimiville vastaajille oli taiteellisen työn arvostuksen puutteeseen liittyvä vähättely ja taiteilija-ammatteihin liittyvät ennakkoluulot. Taiteilijan tekemää työtä voidaan pitää hupina, kutsumuksena ja huomion hakemisena – etenkin tulevaa ammatillista menestystä pohjustettaessa (näkyvyys, kokemus palkkiona sinänsä).

Vastaajien näkemykset viittaavat vahvasti siihen, että taiteen kenttä on tehnyt palkattomasta työstä ”tutumiskysymyksen”. Kentällä toimitaan totuttujen toimintamallien mukaan yrittämättä muuttaa niitä aktiivisesti. Vakiintuneet käytännöt leviävät taiteenalojen sisäisissä rakenteissa ja erityisesti nuoren ja aloittelevan tekijän oletetaan maksavan ilmaistyöllä oppirahoja.

Työmarkkina-asema on ongelmallinen

Suomessa työmarkkinoilla käytössä olevat määritelmät ja tukirakenteet sisältävät kaksi pääasiallista työn teon muotoa. Työtä tehdään joko palkansaajana tai yrittäjänä. Taiteilijoiden kannalta tämä käytäntö ei ole riittävä. Yhden vuoden aikana

työtä saatetaan tehdä erilaisissa tilanteissa ja erilaisin työn muodoin, mikä vaatii myös erilaisia työmarkkina-aseman tulkintoja.

Vastaajista 47 prosenttia oli vuoden 2018 aikana työskennellyt palkansaajana, mutta vain kahdeksan prosenttia oli kokoaikaisessa vakinaisessa työsuhteessa. Yrittäjiä vastaajista oli 27 prosenttia ja tavallisin yrityksen muoto oli toiminimi. Työskentelyapurahaa vuonna 2018 oli saanut 29 prosenttia vastaajista ja jopa 44 prosenttia oli vuoden aikana saanut erilaisia työttömyystukia.

Erilaiset yhdistelmät ja liukuvat työn teon muodot johtavat sattumanvaraisuuteen ja ennakoimattomuuteen. Samalla joustamattomat työmarkkina-aseman määrittelyt johtavat monimutkaisiin tilanteisiin sekä verotusasioissa että sosiaaliturvajärjestelmän rakenteissa. TE-keskuksen, Kelan sekä verottajan tulkinnat erilaisista toiminnallisista yhdistelmistä tuovat esille ymmärtämättömyyden ja joustamattomuuden eri järjestelmissä.

Järjestelmien koettu joustamattomuus on myös suuri syy välttää yrittäjyyttä. Toiminnan epävarmuus, taloudellinen riski sekä siitä seuraava heikko sosiaaliturva estävät taidealoilla toimivien pienimuotoista yksinyrittämistä.

Liiketoimintaosaamisella on merkitystä toimeentulolle

Tässä barometrissa kysimme ensimmäistä kertaa elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä taiteilijoiden toimeentulolle. Elinkeino- ja liiketoiminnalla tarkoitettiin ”ansiotarkoituksessa tehtyä taloudellista toimintaa, joka perustuu esimerkiksi teosmyyntiin, tilaustöihin ja muihin toimeksiantoihin”.

Oma liiketoimintaosaaminen nähdään tässä esimerkiksi yritystoimintaa yleisempänä taitona, jota toimeentulon saaminen taiteellisesta työstä usein vaatii. Monet suhtautuvat yrittäjyyteen negatiivisesti ja kokevat, että heidät pakotetaan väkisin vääranlaiseen työmarkkina-asemaan ja toimintamuotoon. Toisten on helpompi nähdä yritysmuodon hyödyt ja kehittämismahdollisuudet, varsinkin kun apurahoitetut toimintamallit näyttävät riittämättöminä.

Teosmyyntejä, tilaustöitä ja muita toimeksiantoja voi kaikkia tehdä osana yritystoimintaa, mutta myös muuten kuin yrittäjänä. Ymmärrys yrittäjyydestä tai käsitys yrittäjämäisestä toiminnasta ei kaikille vastaajille ole kirkas. Myyntitoiminta verokortin kautta ja toimeksiannot olivat kuitenkin taloudellisesti merkittäviä lähes puolelle vastaajista. Perinteisesti ymmärretyn ammatinharjoittajan tai itsensä työllistäjän asema vertautuu yrittäjään ainakin verottajan näkökulmasta, jolloin toiminta lasketaan elinkeinoksi.

Sosiaaliturvaan kaivataan joustoa

Taiteilijoiden työ on toimintaa, jossa taiteellinen luominen on keskiössä. Sosiaaliturvajärjestelmä ei erottele työn sisältöä tai muotoa sinänsä vaan perustuu eri kategorisointeihin. Työmarkkina-asemien väliin putoavat ammatinharjoittajat ja itsensä

työllistäjät kuuluvat verottajan näkökulmasta yrittäjän kategoriaan. Kuitenkin epäsäännöllisten tulojen ja epävarmojen työmarkkinoiden aiheuttamat eripituiset työttömyysjaksot ovat tavallisia ja näin taiteilijat joutuvat turvautumaan usein työttömyyskorvauksiin.

Suuri osuus barometrikyselyn vastaajista (44 %) oli vuoden 2018 aikana saanut työttömyystukia (ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, työmarkkinatuki, peruspäiväraha, soviteltu työttömyyspäiväraha). Yleisin muoto oli ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, jota oli saanut 16 prosenttia vastaajista.

Taiteelliselle toiminnalle oleelliset taiteilijoiden työn edellyttämän ammattitaidon ylläpitämisen rakenteet, kuten työvälineet, työhuone, harjoitusmahdollisuudet ja muu tarpeellinen, saattavat vaarantua tuloa tuottavan toiminnan väliaikaisen tauon vuoksi. Riippuen siitä, mistä korvausmuodosta on kyse, oikeus tukeen jää usein tulkinnanvaraiseksi. On usein sattumanvaraista, miten viranomaiset tai yksittäinen virkailija päätöksensä perustelevat.

Kaikilla taiteenaloilla oltiin sitä mieltä, että taiteilijoiden mahdollisuudet saada toimeentulo omasta työstään vahvistuisivat, mikäli sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmissä otettaisiin huomioon moninaiset tulolähteet, epäsäännölliset tulot sekä oman työn kehittämisen tarpeet myös jaksoilla, jolloin ei ole tuloja tiedossa.

Tekijänoikeuksia ei aina osata hyödyntää taloudellisesti

Tässä barometrissa kysyimme ensimmäistä kertaa tekijänoikeuden merkityksestä taiteilijoiden toimeentulolle. Tekijänoikeutta voidaan pitää potentiaalisena tulovirtojen mahdollistajana ja se koetaan yleisesti tärkeäksi taiteilijana toimimisen edellytykseksi. Tekijänoikeustietämyksellä ja sopimusosaamisella on suora vaikutus taiteilijan ansaintamahdollisuuksiin. Sillä, osaako oikeuksiaan hyödyntää, voi olla tärkeä merkitys toimeentulolle.

Vastausten perusteella taiteilijat eivät useinkaan osaa hyödyntää tekijänoikeuksia taloudellisesti. Lähes puolet vastaajista on vähintään jossain määrin sitä mieltä, ettei osaa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan. Täysin tätä mieltä on yli neljännes vastaajista. Vain hieman alle neljännes vastaajista kokee vähintään jossain määrin osaavansa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan.

Teosten käytöstä ei aina koeta saatavan asianmukaista korvausta. Taiteilijat eivät myöskään usein koe olevansa tasavertaisia teosten käyttöä koskevissa sopimusneuvotteluissa. Oman osaamisen arvon heikko tunnistaminen sekä epävarmuus tekijälle kuuluvista oikeuksista heikentävät asemaa keskusteluissa työn hinnoittelusta ja korvauksesta.

Teknologinen kehitys on muuttanut luovaa työtä, tuotantoprosesseja sekä kulttuurin jakamisen ja kokemisen muotoja. Se on tuonut uusia ansio- ja liiketoimintamahdollisuuksia, jotka voivat parantaa taiteilijoiden toimeentuloa. Toisaalta se on tehnyt teosten luvattoman kopioinnin ja jakamisen aiempaa helpommaksi.

Digitaalisessa ympäristössä on teknisesti helppoa jakaa ja muokata jo olemassa olevia sisältöjä.

Digitalisaation kehitys aiheuttaa huolta suurehkolle osalle taiteilijoista ja se voi vaikuttaa taiteilijoiden toimeentuloon niin myönteisesti kuin myös kielteisesti. Digitaalisessa ympäristössä toimiessa korostuu selkeän teos- ja tekijätiedon merkitys.

Apurahajärjestelmän merkitys on suuri

Suomen apurahajärjestelmä on taiteilijoiden kannalta kansainvälisesti katsoen kattava, monipuolinen ja erilaista taiteilijan työhön kuuluvaa toimintaa mahdollistava. Valtion apurahajärjestelmä on Suomessa toiminut pitkään ja vakiintunut tietyllä tasolla. Muutokset jaettavassa summassa ja eri taiteenaloille jaettavissa osuuksissa ovat olleet pieniä, vaikka esimerkiksi ammattitaiteilijoiden lukumäärän oletetaan nousseen. Yksityisten säätiöiden ja rahastojen jakamat summat taiteelle ja kulttuurille ovat sen sijaan olleet kasvussa ainakin 2000-luvun alusta alkaen.

Vuonna 2019 valtion veroton taiteilija-apuraha oli 20 728,44 euroa ja yksityisten säätiöiden vuosiapuraha oli keskimäärin 24 000 euroa vuodessa. Apurahasummasta maksetaan pakollinen MYEL:n mukainen vakuutus ja apurahansaajat saavat näin Melasta vakuutukseen sisältyvän eläkelain mukaisen työeläkevakuutuksen sekä turvaa tapaturman, sairauden ja työkyvyttömyyden varalle.

Yli 70 prosenttia vastaajista piti apurahoja tärkeänä edellytyksenä taiteilijana toimimiselle. Apurahat ovat tärkeitä toimeentulon kannalta erityisesti niille taiteilijoille, joilla ei ole palkka- tai palkkiotuloja eikä myyntituloja. Taiteilijat tuntevat apurahoihin liittyvät käytänteet ja kokevat pienetkin summat tärkeiksi. Vastaajista lähes puolet katsoi kuitenkin, että matala apurahataso ylläpitää heikkoa toimeentulotasoa ja lähes 30 prosenttia koki, että apurahojen hakeminen vie liikaa aikaa.

Muut turvaverkot ovat tarpeen

Yleisesti voidaan todeta, että taiteilijan työllä, jossa taiteellinen työ on ytimessä, ei tulla Suomessa toimeen kuin poikkeustilanteissa. Poikkeukset ovat lähinnä esittävien taiteiden ja musiikin aloilla julkisen tuen piirissä olevat vakituiset työpaikat.

Tärkeimmät muut olosuhteet, joiden varassa taiteilijan työtä Suomessa tehdään, ovat ei-taiteelliseen työhön liittyvä muu ansiotyön palkka, sekä puolison varaan rakentuva yhteinen talous. Kaikkien vastaajien mielestä yhteisön ja perheen tuki on oleellinen. Kyse ei kuitenkaan ole ensisijaisesti suorasta taloudellisesta tuesta tai turvasta, vaan ennemminkin henkisestä tuesta ja kannustamisesta. Lähes 70 prosenttia kokee yhteisön, perheen ja ystävien tuen merkityksellisenä ja 30 prosentille vastaajista sillä on hyvin suuri merkitys. Yksityisellä taloudellisella tuella, joka usein tarkoittaa puolison tai muun perheenjäsenen tukea, on merkitystä lähes 50 prosentille vastaajista; 17 prosentille merkitys on hyvin suuri.

Barometrikyselyn vastaajista 20 prosenttia ilmoittaa, että pääomatuloilla on ainakin vähän merkitystä toimeentuloon; musiikin alalla osuus oli jopa 32 prosenttia. Hyvin suuri merkitys pääomatuloilla on useimmin arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla (9%). Esittävien taiteiden aloilla taas yksikään vastaaja ei katsonut, että pääomatuloilla olisi hyvin suuri merkitys toimeentulolleen.

Avovastauksissa erottuvat erityisesti kuvataiteilijoiden vastaukset, joissa korostuvat alan vähäiset työllistymismahdollisuudet ja heikot taidemarkkinat. Erityinen suomalainen käytäntö galleriavuokrien perimisestä ja museonäyttelyiden palkattomasta tuottamisesta on vienyt kuvataiteilijat muiden taiteenalojen tekijöihin nähden kestävämpään tilanteeseen. Kehittämisehdotukset kohdistuivat lähinnä julkisten laitosten käytäntöjen muuttamiseen sekä julkisen taiteen rakenteiden kehittämiseen.

Taiteilijoiden oma kokemus oman työnsä arvosta ja merkityksestä on kohdallaan

Vaativista olosuhteista huolimatta taiteilijuus on monelle houkutteleva elämäntapa ja taiteilijakoulutukseen pääseminen on huomattavan vaikeaa. Tähän liittyy idea antoisan ja merkityksellisen elämän rakentamisesta. Liitimme barometrikyselyn loppuun väitteet, jotka pohjautuivat antropologisessa tutkimuksessa esille nousseeseen japanilaiseen käsitteeseen ”ikigai”. Ikigai kuvaa hyvän elämän tavoittelua, tasapainoa intohimon, tavoitteen, osaamisen ja ammatillisuuden välillä. Taiteilijaa ja taidetta onkiin pidetty hyvän elämän tuottajana, joka muistuttaa toisenlaisesta elämänfilosofiasta.

Vastaajien keskuudessa sekä ajatus taiteen tekemisestä intohimona että kokemus siitä, että omalla taiteella on annettavaa muille ja maailmalle, synnyttivät vahvaa yksimielisyyttä. Jopa 93 prosenttia hyväksyi taiteen tekemisen intohimona ja 95 prosenttia tunnisti oman taiteellisen visionsa merkitykselliseksi muillekin kuin itselleen.

Kysymys elannon hankkimisesta omalla ammatillaan, sai vastaukset hajaantumaan suuresti taiteenalakohtaisesti. Jälleen tulee näkyviin, että esittävien taiteiden sekä musiikin aloilla on parhaat mahdollisuudet elää taiteellisella työllä. Jopa 69 prosenttia esittävien taiteiden aloilla ja 65 prosenttia musiikin alalla toimivista oli täysin tai jossain määrin samaa mieltä väitteen kanssa. Vastaavat luvut olivat visuaalisten taiteiden aloilla 40 prosenttia ja kirjallisuuden alalla 48 prosenttia.

Taiteilijan ”ammatti” koetaan aikaisempien barometriaineistojen mukaan sekä ammattina muiden ammattien joukossa että kutsumusammattina. Monille taiteilijuus ei ole edes kysymys ammatinvalinnasta, vaan eräänlainen elämänsuunta, jota ei voi välttää. Tämänlainen suhtautuminen asettaa taiteilijan työn erityiseen tilaan. Taiteilijan professio on jotain, jota yhteiskunta tarvitsee ja on aina tarvinnut samaan tapaan kuin muita perusprofessioita kuten lääkäri, lakimies, opettaja ja pappi. Tämä kytkekin tutkimuksen taiteilijoiden työstä lähemmäksi professiotutkimusta, jolloin fokus on yhteiskunnassa erityisaseman saavuttaneessa ammatissa. Professionaalina asemaan liittyy muun muassa tavallista suurempi autonomia työnteossa sekä luotettavuus asiantuntijana.

SAMMANFATTNING

Arbetets flytande definition

Konstnärens arbete kan gälla konstnärligt arbete, konstnärlig verksamhet, konst-
arbete eller arbete relaterat till konst. Konstnärers arbete är i första hand verksamhet
som har konstnärligt skapande i fokus, men det är även allt arbete med vars hjälp
man möjliggör det konstnärliga skapandet. Gränserna för vad som räknas som arbete
avgörs ofta beroende på individuella upplevelser och former av kunskap.

Formellt är definitionen av arbete ofta relaterat till inkomster: arbete är något
som man får sin försörjning av. Det egna kunnandet har på ett eller annat sätt omfor-
mats till ett ekonomiskt värde. I konstnärernas situation är relationen mellan arbete
och inkomst inte alltid så tydlig. Utförande av konstnärligt arbete är en ingångs-
investering, men även en verksamhet som ständig måste upprätthållas, och som
utförs på egen risk. En väsentlig kärna i konstnärligt utövande är utvecklandet av
den egna konstnärliga förmågan och resultaten av den. Denna verksamhet måste
också finansieras på något sätt.

Den statliga konst- och konstnärspolitiken formar en väsentlig ram, som styr
strukturerna och finansieringsformerna inom den offentliga sektorn, och som på
olika sätt möjliggör arbetsplatser, uppdrag och försörjning. Den fria marknaden
formar en annan ram, där andra typer av regler och praxis råder. Mellan dessa två
ramar finns flera olika mellanformer och kombinationer.

De olika konstområdenas verksamhetsförutsättningar skiljer sig betydligt från
varandra. Inom olika branscher finns olika sysselsättningsmöjligheter. Definitionerna
och formerna för arbete är ofta beroende på verksamhetstraditioner, branscher och
praxis. Genom dem styrs även vad som arvodas, hur arbetsinsatsen definieras och
vad slutresultatet av arbetsinsatsen förväntas vara. Många gånger är det konstnä-
ren ensam som definierar det egna kunnandet och värdet av den arbetsinsats som
kommer därav.

Arbete och inkomst är inte i balans

Det är vanligt med en stor mängd olika inkomstkällor inom alla konstområden.
Förutom löner och arvoden är det fråga om olika ersättningar, licensavgifter och
stipendier. Typiska inkomstkällor är bland annat upphovsrättsersättningar, vidare-
försäljningsersättningar, ersättning för offentligt bruk av konstverk samt ersättning
för lån av verk.

De vanligaste inkomstkällorna för konstnärligt arbete är arvoden, lön för
arbets- eller tjänsteförhållande samt arvode för arbete relaterat till den konstnä-
rliga verksamheten. Stipendier utbetalda av olika stiftelser var vanligast bland olika
stipendieformer och även de som upplevdes som viktigast: statliga arbetsstipendier

var den viktigaste inkomsten för fem procent av respondenterna, medan stiftelsernas stipendier var viktigast för 14 procent av dem. En femtedel av respondenterna hade haft inkomster från egen företagsverksamhet, men endast 11 procent menade att företagsinkomster var bland de viktigaste inkomstkällorna.

Konstnärernas inkomster kommer inte i huvudsak från sådant arbete som definieras som konstnärers arbete. Endast knappa hälften av respondenterna hade fått minst hälften av sina årsinkomster från arbetet som konstnär. Den största gruppen som hade fått inkomster endast från sitt arbete som konstnär verkade på scenkonstens område.

Den största obalansen mellan konstnärers arbete och inkomster relateras till tidsanvändningen. Att arbeta heltid som konstnär är ingen garanti för att det skulle generera huvuddelen av årets inkomster. Ett heltidsarbete kan förstås som det som man sätter mest tid på, eller som det som innehållsmässigt är mest meningsfullt. Verksamhet som sker utan några uppdrag eller andra betalda beställningar kan utövas parallellt med ett avlönat arbete, men uppfattas som ett heltidsarbete, då det är grunden för hela verksamheten. En oavlönad verksamhet som utförs på heltid kan så utgöra en förutsättning för möjliga avlönade arbeten och arvoderade uppdrag som konstnär. Annat arbete kan uppfattas som sporadiskt deltidsgig, även om det skulle medföra den största delen av inkomsterna.

Oavlönat arbete beror såväl på resurser som på invant beteende

Oavlönat arbete förekommer inom alla konstbranscher. Det gemensamma för alla konstområden är att arbetet med repetitioner, planering, förhandsförberedelser eller projektering sällan arvoderas, och uppmärksammas heller inte i olika bidrags- eller stödbeslut.

Oavlönat arbete är på basen av svaren på den här barometerenkäten både en ”resursfråga” och en ”vanefråga”. Inom alla konstbranscher råder en brist på resurser. Medel till konstnärers löner eller arvoden finns inte tillräckligt i relation till mängden arbete, och samhället erkänner inte värdet av konstnärens arbete på samma sätt som inom andra yrken. Det finns otaliga exempel på hur alla andra yrkesgrupper inom samma projekt arvoderas för sin arbetsinsats, men inte konstnärerna.

Gemensamt för alla utövare inom alla branscher är upplevelsen av ett nedvärderande av och brist på respekt för konstnärssyrket, sammankopplat med olika fördomar. Konstnärens arbete uppfattas utföras för nöjes skull, som ett kall eller ett sätt att få uppmärksamhet, särskilt när det gäller att bana väg för framtida yrkesframgång (synlighet, erfarenhet som en belöning i sig).

Respondenternas uppfattningar pekar starkt på att man på konstfältet har gjort det oavlönade arbetet till en ”vanesak”. Verksamheten på fältet sker enligt invanda modeller utan att man aktivt försöker göra förändringar. De etablerade praktikerna sprider sig inom konstbranschernas interna strukturer och särskilt yngre konstnärer i början av sin karriär förväntas att betala sin läropeng genom oavlönat arbete.

Problematisk arbetsmarknadsstatus

I Finland definieras arbetsmarknaden och dess stödstrukturer på basen av två former av sysselsättning. Arbete utförs antingen som löntagare eller som företagare. Ur konstnärernas synvinkel är det här inte en tillräcklig definition. Under ett år kan arbete utföras i olika situationer eller former, som även kräver andra tolkningar av arbetsmarknadsstatus.

Av respondenterna hade 47 procent arbetat som löntagare under år 2018, men endast åtta procent hade en permanent anställning på heltid. Företagare var 27 procent av respondenterna, och den vanligaste företagsformen var enskilt firmanamn. Under året 2018 hade 29 procent av respondenterna fått arbetsstipendium och ända upp till 44 procent hade mottagit någon form av arbetslöshetsunderstöd.

Olika kombinationer och flexibla arbetsformer leder till slumpmässighet och oförutsebarhet. Samtidigt leder statiska definitioner av arbetsmarknadsstatus till komplicerade situationer såväl i beskattningsärenden som inom socialförsäkringsystemets strukturer. Arbetsförmedlingens, FPA:s samt Skatteverkets tolkningar av olika kombinationer av sysselsättningsformer synliggör oförstående och brist på flexibilitet inom olika system.

Upplevd brist på flexibilitet inom systemen är även den största orsaken till att många undviker att utveckla företagande. Verksamhetens osäkerhet, den ekonomiska risken och det svaga socialskydd som det leder till förhindrar egenföretagande i mindre skala inom något avvikande branscher.

Närings- och affärskunnandet har inverkan på försörjningen

I årets barometerenkät frågade vi för första gången om betydelsen av närings- och affärsverksamhet för konstnärernas försörjning. Med närings- och affärsverksamhet menades ”ekonomisk verksamhet med förtjänstsyfte, som grundas i försäljning av konstverk, beställningar och annan uppdragsverksamhet”.

Med det egna affärskunnandet menas här en förmåga som kan gå utöver exempelvis företagsverksamhet och som ofta förutsätts för att få en försörjning av konstnärligt arbete. Många förhåller sig negativt till företagande och upplever att de mot sin vilja tvingas in i en felaktig arbetsmarknadsstatus och verksamhetsform. Andra har lättare att se fördelarna och utvecklingsmöjligheterna med företagsformen, särskilt om de stipendiefinansierade verksamhetsmodellerna ter sig otillräckliga.

Försäljning av konstverk, beställningar och andra uppdrag kan vara en del av den egna företagsverksamheten, men kan även ske utan ett eget företag. Förståelsen av företagande eller uppfattningen om företagsliknande verksamhet är inte glasklar för alla respondenter. Försäljningsverksamhet på basen av skattekort och olika uppdrag är ändå betydande för ekonomin för nästan hälften av respondenterna. Traditionellt uppfattat yrkesutövande eller egenanställningens status är exempelvis i skattefrågor jämförbart med företagande, och räknas som näringsverksamhet.

Socialförsäkringssystemet saknar flexibilitet

Konstnärernas arbete är en verksamhet som har det konstnärliga skapandet i centrum. Socialförsäkringssystemet gör inte någon skillnad på arbetets innehåll eller egentliga form, utan baseras på andra typer av kategoriseringar. De yrkesutövare och egenanställda som faller emellan arbetsmarknadens kategorier hör enligt beskattningssystemet till företagskategorin. Ändå är olika långa perioder av arbetslöshet, som orsakats av oregelbundna inkomster och en osäker arbetsmarknad, vanliga, och konstnärerna hamnar att ofta förlita sig på arbetslöshetsunderstöd.

En stor del av barometerenkätens respondenter (44 %) hade under år 2018 erhållit arbetslöshetsunderstöd (inkomstbaserat arbetslöshetsunderstöd, arbetsmarknadsstöd, basdagpenning, anpassad arbetslöshetsdagpenning). Den vanligaste formen var inkomstbaserat arbetslöshetsunderstöd, som 16 procent av respondenterna hade erhållit.

De strukturer som krävs för att upprätthålla sitt yrkeskunnande i konstnärers arbete som har konstnärligt skapande i centrum, såsom arbetsredskap, arbetsrum, repetitions- eller träningsmöjligheter och annat nödvändigt, kan vara hotat av ett temporärt uppehåll i verksamhetens inkomster. Beroende på vilken ersättningsform som är i fråga, blir rätten till stöd ofta föremål för tolkning. Det är ofta slumpmässigt vad myndigheten, eller en enskild tjänsteperson, grundar sin bedömning och sitt beslut på.

Det rådde samstämmighet inom alla konstområden om, att konstnärers möjlighet att få försörjning från sitt eget arbete skulle förstärkas såvida socialförsäkrings- och beskattningssystemen skulle beakta mångsidiga inkomstkällor, oregelbundna inkomster samt behovet av att utveckla sitt arbete även under de perioder då inkomstförutsättningarna är ovissa.

Upphovsrättens ekonomiska vinning uteblir

I denna upplaga av barometerenkäten frågade vi för första gången om upphovsrättens betydelse för konstnärernas försörjning. Upphovsrätten kan ses som en potentiell växande inkomstkälla, och den upplevs allmänt sett som en väsentlig förutsättning för verksamhet som konstnär. Insikten om upphovsrätt och kunnighet i avtalsförhandlingar har direkt effekt på konstnärers förtjänstmöjligheter. Kompetens i och kunskap om hur man kan utnyttja sina rättigheter kan ha en stor betydelse för försörjningen.

På basen av enkätsvaren har konstnärer sällan kunskap om hur man kan dra nytta av upphovsrätten ekonomiskt. Nästan hälften av respondenterna var minst delvis av samma åsikt om att de inte vet hur de kunde dra nytta av sin upphovsrätt kommersiellt. Helt av samma åsikt var över en fjärdedel av respondenterna. Endast liten färre än en fjärdedel av respondenterna upplever minst delvis att de vet hur de kommersiellt kan dra nytta av sin upphovsrätt.

Upplevelsen är att bruket av konstverk inte alltid ersätts sakligt. Konstnärerna upplever sig inte heller ofta vara i jämlik ställning vid avtalsförhandlingar gällande bruket av deras verk. Den svaga kännedomen om värdet på den egna konstnärliga insatsen samt osäkerheten om vilka rättigheter man har som upphovsperson försvagar konstnärernas ställning i förhandlingar om ersättningar och pris på konstverk.

Den teknologiska utvecklingen har förändrat formerna för kreativt arbete, produktionsprocesser samt för kulturens spridning och upplevelse. Det har fört med sig nya möjligheter för förtjänst och affärsverksamhet, som kan förbättra konstnärernas försörjning. Å andra sida har det lett till att olovlig kopiering och spridning av konstverk har blivit lättare. I en digital miljö är det tekniskt enkelt att sprida och förändra redan befintligt innehåll och material.

Digitaliseringens utveckling orsakar bekymmer för en stor del av konstnärerna och den kan påverka konstnärernas försörjning såväl positivt som negativt. I verksamheten i en digital miljö betonas betydelse av tydlig information om verk- och upphovsperson.

Konstnärstipendiernas betydelse är stor

Stipendiesystemet i Finland är för konstnärernas del internationellt sett övergripande, mångsidigt och möjliggör olika former av verksamheter som hör till konstnärernas arbete. Det finländska statliga stipendiesystemet har fungerat länge och etablerats till en viss nivå. Förändringarna i de beviljade summorna och fördelningen mellan olika konstarter har varit små, även om exempelvis antalet professionella konstnärer ses ha ökat. De privata stiftelsernas och fondernas utdelning av medel till konst och kultur har å sin sida ökat, även i fråga om beviljningssummor, åtminstone från och med början av 2000-talet.

År 2019 var det statliga skattefria konstnärstipendiet 20 728,44 euro och de privata stiftelserna årsstipendium var i medeltal 24 000 euro. Av stipendiesumman betalas en obligatorisk försäkring enligt LFÖPL. Stipendietagarna får därigenom en försäkring från LPA, som innefattar en lagenlig arbetspensionsförsäkring samt skydd för olyckor, sjukdom och arbetsoförmåga.

Över 70 procent av respondenterna upplevde stipendierna som en viktig förutsättning för verksamheten som konstnär. Stipendierna är väsentliga för försörjningen särskilt för de konstnärer som inte har inkomster i form av lön eller arvoden, och heller inte några försäljningsintäkter. Konstnärerna känner i allmänhet till praxis relaterat till stipendier och upplever att även små stipendiesummor har betydelse. Nästan hälften av respondenterna upplevde ändå att den låga stipendienivån upprätthåller en svag försörjningsnivå, och nästan 30 procent upplevde, att arbetet med stipendieansökningar kräver för mycket tid.

Alternativa skyddsnet behövs

En allmän observation är att det i Finland inte annat än undantagsvis går att försörja sig på arbete som konstnär med konstnärligt skapande i fokus. Undantagen är främst inom scenkonsten och i musikbranschen, där det finns offentligt finansierade institutioner som erbjuder fasta anställningar för konstnärer.

De vanligaste omständigheterna under vilka konstnärer arbetar i Finland är dels genom att säkra försörjningen av annat icke-konstnärligt lönearbete och dels genom en delad ekonomi med en inkomstinbringande partner.

Alla respondenter var överens om att familjens och den närmaste kretsens stöd är väsentlig. Det är dock inte främst fråga om direkt ekonomiskt stöd eller skydd, snarare ett mentalt stöd och uppmuntran. Närmare 70 procent av respondenterna upplever att gemenskapen med familj och vänner är betydelsefullt, och 30 procent upplever det vara av stor betydelse. Privat, ekonomiskt stöd, som ofta betyder en partners eller en annan familjemedlems stöd, har betydelse för närmare hälften av respondenterna: för 17 procent har det stor betydelse.

Av barometerenkätens respondenter uppger 20 procent att inkomster av kapital har åtminstone en liten betydelse för försörjningen; inom musikbranschen stiger andelen till 32 procent. En stor betydelse har kapitalinkomster oftast inom arkitektur och designområdet (9 %). Inom scenkonstområdet återfanns inte någon, som fann kapitalinkomster vara av stor betydelse.

I de öppna svaren urskiljer sig svaren från bildkonstnärerna, i vilka betonas branschens svaga sysselsättningsmöjligheter och den svaga konstmarknaden. Den speciellt finländska kutymen att gallerierna tar hyra av konstnärerna samt att produktionen av museiutställningar förväntas ske oavlönat, har lett till att bildkonstnärerna i relation till andra branschers konstutövare har hamnat i en ohållbar situation. De utvecklingsförslag som respondenterna ger rör främst förändringar av institutionernas praxis samt utvecklande av strukturerna för uppdrag inom offentlig konst.

Konstnärerna uppfattar sitt arbete som meningsfullt

Trots krävande omständigheter är konstnärskapet ett lockande livsval för många, och att bli antagen till konstnärliga utbildningar är märkbart svårt. Till detta hör idén om skapandet av ett givande och meningsfullt liv. Som ett avslut på barometerenkäten lade vi till en rad påståenden, som grundas på det inom antropologisk forskning framkomna japanska begreppet ”ikigai”. Ikigai beskriver strävan efter ett gott liv, genom en balans mellan passion, vision, fallenhet (vocation) och profession. Konstnärer och konst uppfattas många gånger som källor till ett gott liv, som påminner om en annorlunda livsfilosofi.

Bland respondenterna fanns en stor samstämmighet om att det konstnärliga utövande är en passion, samt uppfattningen att det egna konstnärliga arbetet är värdefullt både för en själv och för världen. Upp till 93 procent upplevde det konstnärliga

arbetet som en passion och 95 procent uppfattade den egna konstnärliga visionen betydelsefull även för andra.

Frågan om att få en försörjning genom sitt yrke fick svaren att sprida sig olika beroende på konstbransch. Åter blev det synligt att det inom scenkonsten samt inom musiken finns bäst möjligheter att leva på konstnärligt arbete. Ända upp till 69 procent inom scenkonsten och 65 procent inom musikbranschen var helt eller delvis av samma åsikt som påståendet. Motsvarande mängd var 40 procent inom de visuella konsterna och 48 procent inom litteraturen.

Konstnärens ”yrke” uppfattas enligt tidigare barometermaterial både som ett yrke bland andra yrken, och som ett kall. För många konstnärer handlar det inte ens om ett yrkesval, utan som en riktning i livet som inte kan undvikas. Ett sådant förhållningssätt placerar konstnärens arbete i en speciell position. Konstnärens profession är något som samhället behöver och som det alltid har haft behov av, på samma sätt som andra grundläggande professioner såsom läkare, lagman, lärare och präst. Det här kopplar forskningen kring konstnärers arbete närmare professionsforskningen, och fokus är då på de yrken som uppnått en speciell ställning i samhället. Dylika professioner karakteriseras bland annat av en större autonomi i yrkesutförandet samt en tillförlitlighet och trovärdighet som sakkunniga.

SUMMARY

Varying definitions of work

The work performed by artists may involve artistic work, artistic activities, art practice or art-related work. The work of artists is primarily about making art, with artistic creation at its core. However, it also covers all the work that enables artistic creation. The way in which artists define their work often depends on their personal experiences and skills.

Technically, the definition of work is usually linked to income: work is something that earns a livelihood. In this way, one's skills are converted into economic value in one way or another. However, in the situation of artists, the relationship between work and income is not always that clear. Performing artistic work represents an initial investment, but it is also an ongoing activity performed at the artist's own risk. Essentially, working as an artist involves developing one's artistic skills and its results, for which funding must be found.

Finland's state art and artist policy provides an important framework that guides public sector structures and forms of funding that enable jobs, assignments and livelihoods in various ways. The other framework is provided by the free market, in which different rules and practices apply. Between these frameworks are numerous different intermediate forms and combinations.

Working conditions within the arts vary considerably. Different artforms enjoy different employment opportunities. The definition and forms of work often depend on the traditions, operating areas and practices of each artform. These also determine earning sources, how work input is defined and the end result of the work. Often, however, the artist alone determines the value of his or her expertise and work input.

Work and income are asymmetric

A large number of potential income sources is typical for all artforms. In addition to wages and salaries, various allowances, license fees and grants are also available. Typical sources of income include royalties, resale income, public display remuneration and lending remuneration.

The most common sources of income are remuneration for artistic work, wages paid in an employment relationship or the civil service, and remuneration for work related to artistic work. Grants awarded by foundations were more common than other types of grants and were considered the most important: state grants were the main source of income for 5 percent of respondents, while grants awarded by foundations were the most important for 14 percent. One in five respondents had income from their own company, but only 11 percent of respondents considered it most important source of income.

For the most part, the income earned by artists does not come from work that can be defined as artistic work. Only slightly less than half of the respondents had received at least half a year of their income from artistic work. The share of respondents who earned a livelihood from artistic work alone was highest among those who worked in the performing arts.

The biggest asymmetry between artists' work and income is found in the use of time. Working full time as an artist is no guarantee that it will generate most of an artist's annual income. Full-time work can be defined as work on which an artist spends most of his or her time or that he or she finds the most meaningful in terms of content. Artistic work performed without an assignment or other paid orders may be carried out alongside paid work but is considered full-time because it is the foundation of artistic activities. In this way, unpaid full-time work may become a prerequisite for paid employment and paid assignments as an artist. Other work may be considered an occasional part-time gig, even if it generates most of an artist's income.

Unpaid work is a question of both resources and habits

Unpaid work occurs in all fields of the arts. What artists in different artforms share in common is that they seldom receive remuneration for practicing, planning, preparing or brainstorming, and these steps are also not taken into consideration in decisions concerning grants and other forms of support.

According to the responses to this barometer, unpaid work is a question of both "resources" and "habits". There is a shortage of resources in the arts. There is not enough money to pay artists' wages or fees, and society does not recognise the value of artistic work in the same way as other work. There are many examples of how all other professional groups in the same project have received remuneration for their work whereas artists have not.

Respondents working in different artforms all shared experiences of having their artistic work undervalued due to a lack of appreciation for their work and prejudices associated with the artistic professions. Artistic work can be seen as something that is simply fun, a calling and an attempt to attract attention – especially in terms of preparing for future professional success (visibility, experience as a reward in itself).

The views of respondents strongly suggest that the field of the arts has made unpaid work a question of "habit". Artists work within their fields according to accepted operating models without actively trying to change them. Established practices are spread within the internal structures of the arts, and young people and newcomers in particular are expected to pay for their apprenticeships by performing unpaid work.

Labour market situation is problematic

Labour market definitions and support structures in Finland comprise two main forms of work. Work is performed either as an employee/wage earner or as an entrepreneur. For artists, however, this definition is somewhat lacking. During the course of the year, artists may perform work in a variety of situations and forms that also require different interpretations of their labour market status.

Among the respondents to the barometer, 47 percent had worked as employees/wage earners in 2018, yet only 8 percent were in a full-time employment relationship. Altogether 27 percent of respondents were entrepreneurs, and the most common form of company was private person carrying on trade (toiminimi). In 2018, 29 percent of respondents had received working grants, while as many as 44 percent had received various forms of unemployment benefits during the year.

Different combinations and temporary forms of work lead to randomness and unpredictability. At the same time, rigid definitions of labour market status lead to complex situations in terms of both taxation and social security structures. The differing interpretations of various employment combinations by employment offices, Kela (the Social Insurance Institution of Finland) and the tax administration highlight the lack of understanding and inflexibility of different systems.

The perceived inflexibility of these systems is also one of the main reasons for avoiding entrepreneurship. Work insecurity, financial risk and the resulting low level of social security are a hindrance to small-scale self-employment in the somewhat exceptional employment sectors of the arts.

Business skills important for livelihood of artists

For the first time in this year's barometer, we asked about the importance of entrepreneurial and business activities for the livelihood of artists. Entrepreneurial and business activities refer to "economic activities based on art sales, commissions and other assignments, for example."

Business expertise is considered here in terms of the more general skills that are often needed to earn a living from artistic work. Many artists have a negative attitude towards entrepreneurship and feel that they are forced into the wrong kind of labour market status and employment model. Others find it easier to see the benefits and development opportunities of entrepreneurship, especially when employment models funded by grants appear to be inadequate.

Art sales, commissions and other assignments can all be done as a business activity, but also in other ways. Not all respondents had a clear understanding of entrepreneurship or business activities. However, sales and assignments realised by using a tax card were financially significant for almost half of all respondents. The status of a private person carrying on trade or self-employed person is comparable to

that of an entrepreneur from the perspective of the tax administration and is thereby regarded as a business activity.

Flexibility called for in social security

Artistic work is an activity that centres on artistic creation. The social security system does not distinguish the content or form of the work as such but is based instead on different categorisations. From the perspective of the tax administration, private persons carrying on trade and self-employed persons who fall between labour market categories are considered entrepreneurs. However, varying periods of unemployment caused by irregular income and uncertain labour markets are common among artists, who often have to resort to unemployment benefits.

A large proportion of respondents (44%) in the barometer survey had received unemployment benefits (earnings-related unemployment allowance, labour market support, basic daily allowance, adjusted unemployment allowance) during the course of 2018. The most common form was earnings-related unemployment allowance, which was received by 16 percent of respondents.

The structures essential for maintaining the professional skills required for artistic work, such as tools, studios, training opportunities and other essentials, may be jeopardised by a temporary interruption in income-generating activities. Depending on what form of compensation is involved, the entitlement for support often remains open to interpretation. The way in which authorities or individual officials justify their decisions is often arbitrary.

Artists in all artforms felt that the ability of artists to earn a living from their own work would be strengthened if social security and tax systems took into account multiple sources of income, irregular income and the need to develop their own work also in periods when income is not being earned.

Artists often do not know how to commercially utilise copyrights

For the first time in this year's barometer, we asked about the importance of copyrights for the livelihood of artists. Copyrights can be considered a potential revenue generator, and they are generally considered a prerequisite for working as an artist. Copyright knowledge and negotiating skills have a direct impact on an artist's earning potential. The ability of artists to exercise their rights can play an important role in terms of their livelihoods.

According to the responses to the survey, artists often do not know how to benefit financially from copyrights. Almost half of the respondents at least somewhat agree that they do not know how to commercially utilise their copyrights. More than a quarter of respondents completely agree with this. Only slightly less than a quarter of respondents feel that they are able to commercially utilise their copyrights, at least to some extent.

Artists feel that they do not always receive appropriate remuneration or compensation for the use of their works. In addition, artists often feel that they are not equal partners when negotiating agreements for the use of their works. Poor recognition of the value of their own skills and insufficient knowledge about their rights as authors weaken their positions when negotiating remuneration and prices for their work.

Technological advances have transformed creative work, production processes and forms of cultural sharing and experience. They have created new earnings and business opportunities that can improve the livelihood of artists. On the other hand, they have facilitated unauthorised copying and distribution. In the digital environment, it is technically easy to share and alter existing contents.

Advances in digitalisation are a cause of concern for a large number of artists and can affect their livelihoods both positively and negatively. Working in a digital environment highlights the importance of clear data about copyrighted works and their authors.

System of artist grants is of great importance

The system of artist grants in Finland is exceptionally comprehensive and diverse by international standards and enables many forms of artistic work. The state grant system has been established in Finland over many years and has stabilised at a certain level. Changes in allocated funds and the shares earmarked for each artform have been small, even though the number of professional artists has increased. By contrast, the amounts allocated by private foundations and funds for art and culture have been increasing since at least the early 2000s.

In 2019, the tax-free amount of state artist grants was 20,728.44 euros a year, while the average amount of grants awarded by foundations is 24,000 euros a year. The grant amount is covered by mandatory MYEL insurance, so grant recipients receive pension insurance provided for in the Farmers' Pension Act (MYEL), as well as cover for accident, sickness and disability.

More than 70 percent of respondents considered grants to be an important prerequisite for their activities as artists. Grants are important for the livelihood especially of artists who do not receive salaries, fees or sales revenue. Artists know how and where to apply for grants and consider even small amounts important. However, almost half of the respondents felt that the small size of grants maintains a weak livelihood level, and almost 30 percent felt that applying for grants takes too much time.

Other safety nets are required

Generally speaking, the work of an artist, in which artistic work is at the core, is not enough to make ends meet in Finland except in exceptional circumstances. These exceptions are mostly full-time jobs in the performing arts and music that receive public funding.

The most important other conditions that allow artistic work to be performed in Finland are wages and salaries from non-artistic work, as well as joint households dependent on a spouse. All respondents believe that the support of one's community and family is essential. For the most part, however, this does not involve direct financial support or security, but rather moral support and encouragement. Almost 70 percent consider the support of the community, family and friends to be important, and 30 percent of respondents consider it to be very important. Private financial support, which often means support from a spouse or other family member, is important for almost 50 percent of respondents and very important for 17 percent.

One out of five respondents stated that capital income is at least somewhat important in terms of their livelihood; in the field of music, the share was as high as 32 percent. Capital income plays a very important role most often in the fields of architectural and design (9%). By contrast, within the performing arts, not a single respondent stated that capital income played a very important role in terms of their livelihood.

In the open questions, the responses that stand out most are those of visual artists, who emphasised the poor employment opportunities in their field and the weak art markets. Especially the Finnish practice of charging gallery rents and the lack of remuneration for producing museum exhibitions has put visual artists in an unsustainable situation compared to artists working in other fields. The development proposals mainly focus on changing the practices of public institutions and developing public art structures.

Artists' belief in the value and importance of their own work is in order

Despite the demanding conditions, being an artist is an attractive choice for many people and getting into art schools can be very hard. This has to do with the idea of building a rewarding and meaningful life. At the end of the barometer survey, we included claims based on anthropological research that highlights the Japanese concept of "ikigai", which describes the pursuit of a good professional life and a balance between passion, vision, vocation and profession. Indeed, artists and art have been regarded as producers of a good life that resemble an alternative philosophy of life.

There was a strong consensus among respondents about the idea of being an artist because they love creating art (passion) and that their art has something to offer to others and the world (vision). As much as 93 percent accepted making art as a passion, while 95 percent felt their own artistic vision was meaningful also to others.

The question of earning a living through one's artistic work (profession) saw a wide dispersion among the responses by artform. Again, it appears that the performing arts and music offer the best opportunities for earning a living from artistic work. Up to 69 percent of those in the performing arts and 65 percent in the field of music completely or somewhat agree with this claim. The corresponding figures

for the those in the fields of the visual arts and literature were 40 and 48 percent, respectively.

According to data from previous barometers, the artist “profession” is considered both a profession among other professions and a vocational calling. For many, art is not even a question of career choice but rather an unavoidable lifestyle. These attitudes place artistic work in a special position. The profession of an artist is something society needs and has always needed, just like other basic professions: doctor, lawyer, teacher and priest, for example. This connects research into the work of artists closer to other research in which the focus is on professions that have gained a special status within society. This professional status is connected to, for example, greater autonomy in their work and reliability as experts.

KUVIOLUETTELO

- KUVIO 1.** *Mitä kautta päädyit kyselyn vastaajaksi? (%)*
- KUVIO 2.** *Vastaajien (lkm; %) taiteenalat n=983*
- KUVIO 3.** *Vastaajien (%) asuinpaikat n=949*
- KUVIO 4.** *Vastaajien (%) työmarkkina-asetat vuonna 2018*
- TAULUKKO 1.** *Vastaajien (%) työmarkkina-asettien tyypillisimmät yhdistelmät*
- KUVIO 5.** *Vastaajien (%) luokitellut kokonaistulot taiteenaloittain vuonna 2018 (brutto)*
- KUVIO 6.** *20 vuotta täyttäneen väestön luokitellut veronalaiset tulot vuonna 2017*
- KUVIO 7.** *Vastaajien taiteilijan työstä saatujen tulojen osuus (%) taiteenaloittain vuonna 2018*
- KUVIO 8.** *Vastaajien taiteilijan työhön liittyvät tulolähteet vuonna 2018*
- TAULUKKO 2.** *Vastaajien (%) tärkeimmät tulolähteet taiteilijan työstä taiteenaloittain vuonna 2018*
- KUVIO 9.** *Vastaajien näkemykset elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä taiteilijoiden toimeentuloon*
- KUVIO 10.** *Vastaajien näkemykset oman liiketoimintaosaamisen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 11.** *Vastaajien näkemykset oman yritystoiminnan merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 12.** *Vastaajien näkemykset tekijänoikeuden merkityksestä taiteilijana toimimiselle*
- KUVIO 13.** *Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: Tekijänoikeus on tärkeä edellytys taiteilijana toimimiselle*
- KUVIO 14.** *Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: Tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys toimeentulolleni*
- KUVIO 15.** *Vastaajien näkemykset siitä, vaikeuttaako tekijänoikeus heidän työtään taiteenaloittain*
- KUVIO 16.** *Tekijänoikeusjärjestön kautta vuonna 2018 korvauksia saaneet vastaajat (%) taiteenaloittain*
- KUVIO 17.** *Vastaajien näkemykset tekijänoikeusjärjestöjen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 18.** *Vastaajien näkemykset omasta tekijänoikeustietämyksestään*
- KUVIO 19.** *Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: Osaan kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiani*
- KUVIO 20.** *Vastaajien näkemykset neuvotteluasemien tasavertaisuudesta ja korvausten asianmukaisuudesta*

- KUVIO 21.** *Vastaajien näkemykset digitalisaatiota koskeviin väittämiin*
- KUVIO 22.** *Vastaajien näkemykset apurahoja ja apurahoitusta koskeviin väittämiin*
- KUVIO 23.** *Palvelut, joita vastaajat (%) haluaisivat saada Taiteen edistämiskeskuksesta*
- KUVIO 24.** *Vastaajat (%), jotka saivat sosiaali-, eläke- ja työttömyysturvaan liittyviä etuuksia*
- KUVIO 25.** *Vastaajat (%), jotka saivat sosiaali-, eläke- ja työttömyysturvaan liittyviä etuuksia taiteenaloittain*
- KUVIO 26.** *Onko palkaton työ ollut ongelma työskennellessäsi taiteilijana? (taiteenaloittain %)*
- KUVIO 27.** *Vastaajien näkemykset muista toiminnalle merkittävistä tuloista ja turvaverkoista*
- KUVIO 28.** *Vastaajien näkemykset jakamistalouden merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 29.** *Vastaajien näkemykset kollegiaalisuuden merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 30.** *Vastaajien näkemykset yksityisen taloudellisen tuen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 31.** *Vastaajien näkemykset pääomatulojen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 32.** *Vastaajien näkemykset taiteelliseen työhön liittymättömästä työstä saadun tulon merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain*
- KUVIO 33.** *Vastaajien näkemykset toimeentuloa edistävästä rakenteista*
- KUVIO 34.** *Vastaajien näkemykset perustulosta taiteenaloittain*
- KUVIO 35.** *Vastaajien näkemykset taiteilija-apurahojen muuttamisesta palkoiksi taiteenaloittain*
- KUVIO 36.** *Vastaajien näkemykset sosiaaliturvan erityisratkaisujen räätälöimiseksi itsensä työllistäville taiteilijoille taiteenaloittain*
- KUVIO 37.** *Vastaajien näkemykset taiteilijantyön ominaispiirteiden verotuksessa huomioinnista taiteenaloittain*
- KUVIO 38.** *Vastaajien näkemykset täydennyskoulutuksesta liiketoimintaosaamisen kehittämiseksi taiteenaloittain*
- KUVIO 39.** *Vastaajien näkemykset yrittäjyyden arvostuksesta taiteenaloittain*
- KUVIO 40.** *Vastaajien näkemykset ikigain toteutumisesta taiteilijuudessa*
- KUVIO 41.** *Vastaajien näkemykset omasta osaamisesta ja taidoista (vocation) taiteenaloittain*
- KUVIO 42.** *Vastaajien näkemykset elannon hankkimiseen (oma ammatti) (profession) taiteenaloittain*

JOHDANTO

Taiteen ja kulttuurin barometria on tuotettu ja kehitetty Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen ja Taiteen edistämiskeskuksen, Taiken, yhteistyönä vuodesta 2015. Tavoitteena on ollut jokavuotisen kyselyn avulla tunnustella muutoksia taiteen kentällä sekä kerätä taiteenalojen toimijoiden näkemyksiä erilaisista taiteen kentän teemoista ja ilmiöistä.

Tämän vuoden teemana on taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot. Taus-talla on tarve saada tietoa taiteilijoiden edellytyksistä tulla toimeen omalla erityis-osaamisellaan ja työllään. Taiteilijoiden työtä emme ole etukäteen määritelleet, vaan kyselyvastausten kautta on mahdollista hahmottaa, miten työ- ja toimenkuvaa mielletään ja rajataan. Työn käsitteen ymmärryksiä on useita. Taiteilijan työssä voi olla kysymys taiteellisesta työstä, taiteellisesta toiminnasta, taidetyöstä, tai taiteeseen liittyvästä työstä. Jokaisella barometrikyselyyn vastaavalla on asiasta oma näkemys.

Myös toimeentulo on barometrissa ymmärretty laajasti. Viittaamme englan-ninkieliseen käsitteeseen *livelihood*, joka kattaa sekä toimeentulon kapean ymmär-ryksen, eli rahan, että laajemmin toimeentulon edellytyksiä. Tavoitteena ei siis ole ollut tuoda esille ainoastaan euromääräisiä tuloja, vaan kartoittaa laajemmin, mil-laisissa oloissa taiteilijoiden työ ja toimeentulo tämän päivän Suomessa toteutuvat.

Barometrikysely suunnattiin kaikille eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille. Kysely oli avoin ja sitä jaettiin sosiaalisessa mediassa sekä taiteilijajärjestöjen, tiedo-tuskeskusten ja säätiöiden jäsentiedotteissa ja muissa kanavissa. Kysely lähetettiin myös otokselle vuonna 2018 apuraha Taiteen edistämiskeskukselta hakeneille tai-teentekijöille (s-postikysely, avoin vastauslinkki). Hakijarekisterin käyttö mahdollisti sen, että otokseen voitiin ottaa enemmän taiteilijoita muualta Suomesta ja vähemmän Helsingistä. Tällä tavoin haluttiin vaikuttaa siihen, että vastauksia saataisiin aiempaa enemmän myös muualta Suomesta kuin Helsingistä. Suunnitelma ei onnistu-nut aivan toivotulla tavalla, sillä muualla Suomessa asuvat eivät osoittautuneet niin aktiivisiksi vastaajiksi kuin toivoimme.

Kuitenkin vastaajajoukon hajonta antaa melko totuudellisen kuvan taiteili-joiden toiminnan olosuhteista. Arviolta lähes puolet Suomen taiteilijoista toimii pääkaupunkiseudulla. Aiempien barometrikyselyiden tapaan visuaalisten taiteiden aloilla toimivat ovat enemmistönä vastaajien joukossa. Toiseksi suurin vastaajaryhmä edustaa esittävien taiteiden aloja.

Viiden vuoden aikana kerättyjen barometrikyselyaineistojen sekä monipuol-listen kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten pohjalta on mahdollista todeta ennakkoon taiteilijoiden toimintaedellytyksistä useita asioita. Tiedämme, että tai-teilijat Suomessa ovat korkeasti koulutettuja. Yli 80 prosentilla vastaajista on korkea-koulututkinto. Tiedämme myös, että taiteilijan työ on yleisesti vaikeasti soviteltavissa

suomalaiseen työmarkkina-asemien jakoon, joko palkansaajiin tai yrittäjiin. On myös selvää, että eri taiteenalojen erilaiset rakenteet mahdollistavat erilaisia työsuhteita. Näin eri alojen taiteilijoilla on lähtökohtaisesti eri edellytykset saada toimeentulo oman alansa työstä.

Kaikilla taiteenaloilla esiintyy myös samansuuntaisia palkattoman työn ongelmia, jotka liittyvät muun muassa vaikeuksiin tunnistaa, tunnustaa ja määritellä osaaamisen arvoa, yleisiin asenteisiin sekä tiukkaan kilpailutilanteeseen. ”Artisti maksaa”-tyyppisiin vakiintuneisiin käytäntöihin on alettu entistä enemmän kiinnittää huomiota, jolloin voi olettaa, että tietoisuus työn arvosta vahvistuu kaikkien toimijoiden piirissä.

Aikaisempaa tietoa on myös apurahajärjestelmän merkityksestä erityisesti niillä taiteenaloilla, joilla on vähemmän työpaikkoja tarjolla. Näitä taiteenaloja ovat etenkin visuaaliset taiteet sekä kirjallisuuden ala. Vaikka monille apurahojen määrä ja suuruus tuntuvat olevan toimeentulon parantamisen ydinkysymyksiä, on myös osoitettu apurahoituksella olevan lakipisteensä suhteessa sen tuottamiin vaikutuksiin ja hyötyyn.

Apurahajärjestelmää arvostetaan ja samalla kritisoidaan, muun muassa siksi, että apuraha asettaa saajat erilaisiin välitilanteisiin suhteessa sosiaaliturvaan. Apurahat vähentävät etuuksia aina silloin, kun se on yhteiskunnan kannalta edullista. Näin esimerkiksi työskentelyapurahan saajan päivähoitomaksut nousevat ja asumistuki pienenee. Silloin taas, kun puhutaan ansiosidonnaisista eduista apurahaa tulona ei lasketa mukaan. Näin esimerkiksi silloin, kun apurahakausi päättyy ja apurahansaaja ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi. Myös parannusta ansiosidonnaisiin etuuksiin on tapahtunut, sillä MYEL-vakuutetun apurahatulot vaikuttavat vanhempainrahan ja sairauspäivärahan määrään.

Taiteilijoiden työtilanteiden sekä toimialojen tarkastelut voidaan kytkeä työelämäntutkimuksen traditioihin. Tärkeitä näkökulmia nousee sekä työmarkkinatutkimuksista että esimerkiksi työelämän muuttuvia olosuhteita koskevasta tutkimuksesta. Taiteilijat ovat osa lisääntyvien niin kutsuttujen prekaarien työmuotojen työvoimaa¹, ja taiteilijoita on myös pidetty eräänlaisina nykyaikaisten työmarkkinoiden edelläkävijöinä: monimuotoisen toimeentulon selviytyjinä. Kuitenkaan tilanne ei näytä johtaneen rakentaviin ratkaisumalleihin. Taiteilijat toimivat edelleen pienenä ryhmänä erityisissä olosuhteissa.

¹ Prekaari tarkoittaa sananmukaisesti epävarmaa, sattumanvaraista, vaikeaa ja haurasta. Prekariisaation ilmiöllä tarkoitetaan 1970-luvun puolivälissä alkanutta työsuhteiden epätyypillistymistä. Se on kehityskulku, jossa epävarman ja pätittäisen työn määrä suhteessa vakaisiin, kokoaikaisiin työsuhteisiin kasvaa. Suomessa prekariisaatio alkoi yleistyä, kun työsuhteita sääntelevää lainsäädäntöä kevennettiin 1980-luvulla. 1990-luvun lama toi työelämään lisää joustoja ja epävarmuustekijöitä, mikä kiihdytti prekariisaatiokehitystä edelleen (Haapala, 2016, Ruotsalainen, 2017).

Tämä kytkeekin tutkimuksen taiteilijoiden työstä lähemmäksi professiotutkimusta, jolloin fokus on yhteiskunnassa erityisaseman saavuttaneessa ammatissa. Professionaalien asemaan liittyy muun muassa tavallista suurempi autonomia työssä sekä luotettavuus asiantuntijana. Taiteilijan ”ammatti” koetaan aikaisempien barometriaineistojen mukaan sekä ammattina muiden ammattien joukossa että kutsumusammattina. Taiteilijaksi tullaan koska ei ole muita vaihtoehtoja. Tämänlainen suhtautuminen asettaa taiteilijan työn erityiseen tilaan.

Tämän barometrikyselyn vastaajien näkemysten kautta tarkennetaan käsitystä Suomessa toimivien taiteilijoiden työstä. Uusina näkökulmina kyselyyn on tuotu muun muassa liiketoimintaosaaminen, tekijänoikeuksien tiedostaminen ja niiden taloudellinen merkitys, sekä pohdintoja informaalista, epämuodollisesta taloudesta. Kyselyn päätteeksi tuotiin keskusteluun ajatus hyvästä elämästä antropologiassa esille tulleen japanilaisen käsitteen ”ikigain” kautta. Siinä nousevat esille vastaajien näkemykset omasta taiteilijuudesta osana antoisaa elämää ja yhteiskuntaa.

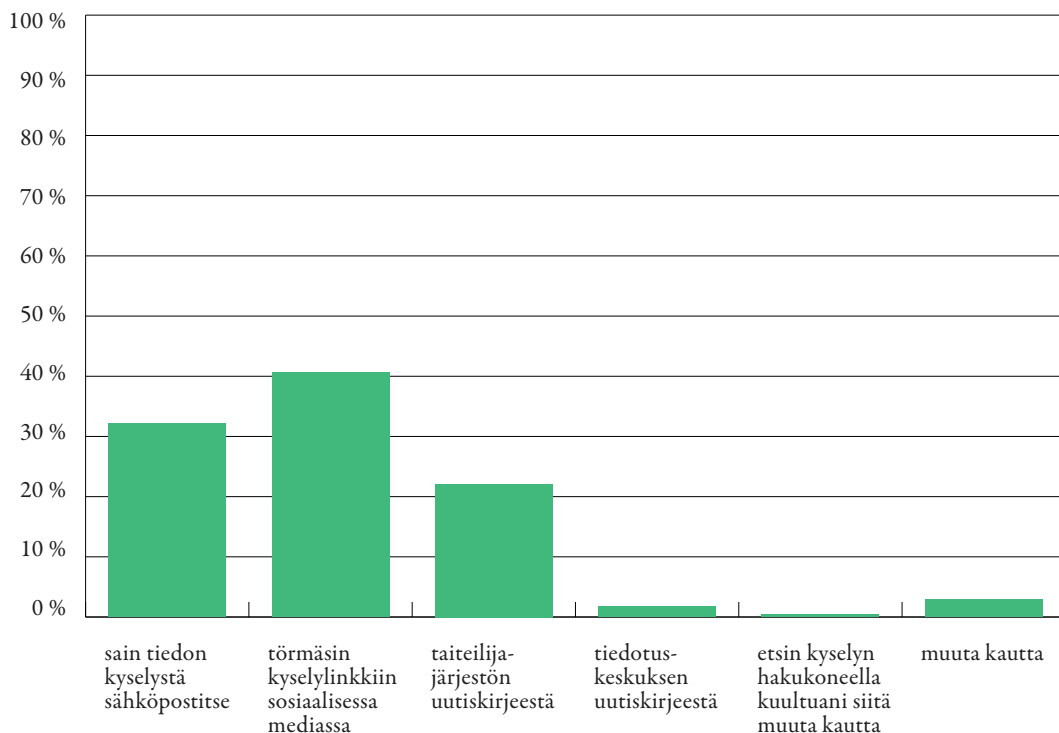
Analyysi kohdistuu raportissa tällä kertaa pääasiassa taiteenalojen välisiin eroihin. Taiteenalajako on sama kuin mitä olemme aikaisemmissa barometreissä soveltaneet, ja jotka perustuvat valtion taidetoimikuntien jakoon. Suuret taiteenalat ovat arkkitehtuuri ja muotoilu, audiovisuaaliset taiteet, esittävät taiteet, kirjallisuus, musiikki sekä visuaaliset taiteet. Aikaisempien tutkimusten pohjalta tiedetään, että myös alojen sisällä eletään varsin erilaisissa todellisuuksissa, ja sekä työhön että toimeentuloon vaikuttavat monet tekijät. Tarkempi analyysi esimerkiksi iän, sukupuolen tai asuinpaikan merkityksestä näihin kysymyksiin jää mahdollisesti myöhempään ajankohtaan.

VASTAAJAJOUKOSSA OLI ENITEN HELSINKILÄISIÄ VISUAALISTEN TAITEIDEN ALOILLA TOIMIVIA

Barometrikysely suunnattiin kaikille eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille. Avointa sähköistä kyselylinkkiä jaettiin sosiaalisen median kautta sekä taiteilijajärjestöjen, säätiöiden/rahastojen ja eri taiteenalojen tiedotuskeskusten kautta syys-lokakuussa 2019. Avoimen jakelun lisäksi kyselylinkki lähetettiin Taikesta vuonna 2018 apurahaa hakeneille yksittäisille taiteilijoille ja taiteilijoista koostuvien työryhmien vastuushenkilöille. Sähköpostiosoitteet saatiin Taiken apuraharekisteristä. Kyselylinkki lähetettiin joka toiselle muualla kuin Helsingissä asuvalle taiteilijalle ja joka viidennelle Helsingissä asuvalle (N=2183). Näin toimittiin, koska kyselyyn haluttiin saada vastauksia myös alueellisesti mahdollisimman laajasti. Kysely ja viestintämateriaali olivat saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

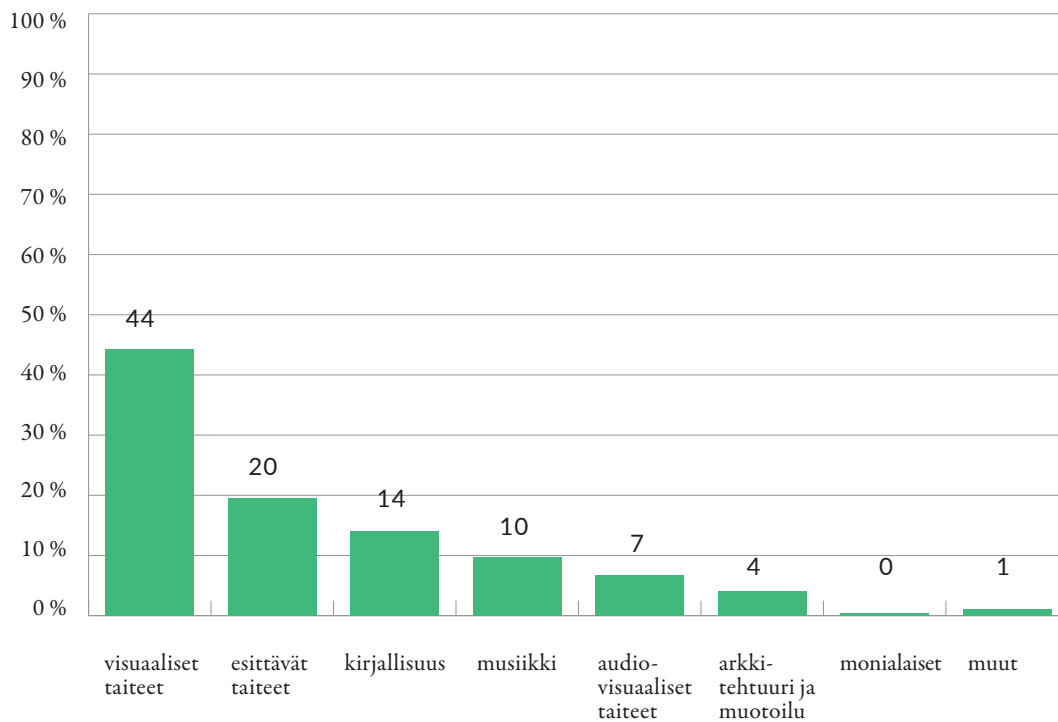
Eniten vastaajia päätyi kyselyyn sosiaalisen median kautta (41 %). Otokseen (Taiken apurahan hakijoista) valikoituneita vastaajia joukossa oli 32 prosenttia. Tämän perusteella sähköpostikutsu osoittautui suhteellisen tehottomaksi ja sosiaalinen media taas tehokkaaksi välineeksi asiasta kiinnostuneiden vastaajien tavoittamiseen. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Mitä kautta päädyit kyselyyn vastaajaksi? (%)

Kyselyyn vastasi 983 henkilöä, mikä on suurin vastaajamäärä barometrikyselyissä koskaan. Esimerkiksi edellisessä kyselyssä vastaajia oli 623. Koska kyselylinkki oli avoin, vastausprosentin määrittäminen ei ole mahdollista. Valitettavasti osasta näkemyksiä koskevista kysymyskokonaisuuksista vastauksia jäi tallentumatta Surveypal-kyselyjärjestelmän ohjelmistovirheen vuoksi aikavälillä 18.–24.9.2019. Sen vuoksi näissä näkemyksiä kokoavissa kysymyspattereissa vastausmäärä vaihtelee 983 ja 471 vastauksen välillä. Kato kosketti vastauksia tasaisesti, eikä aineistossa ole havaittavissa vinoumia taustaryhmittäin. Vastausten katoaminen liittyi siis vain yhteen kysymystyyppiin. Kaikki vastaukset faktoja käsitteleviin kysymyksiin tallentuivat normaalisti (tietoa mm. tulotasosta, tulolähteistä ja erityyppisen työn tekemisestä).

KUVIO 2. Vastaajien (lkm; %) taiteenalat $n=983$ ²

² Tarkastelussa käytetyt taiteenaluokat seuraavat valtion taidetoimikuntajakoa. Ne ovat: arkkitehtuuri ja muotoilu, audiovisuaaliset taiteet (elokuvataide ja mediataide), esittävät taiteet (näyttämötaide, tanssitaide ja sirkustaide), kirjallisuus (kirjallisuus ja taidejournalismi), musiikki sekä visuaaliset taiteet (kuvataide, valokuvataide, sarjakuva- ja kuvitustaide). Valtion taidetoimikuntiin lukeutuu myös taiteen moninaisuuden toimikunta. Lähde: www.taike.fi/fi/valtion-aidetoimikunnat

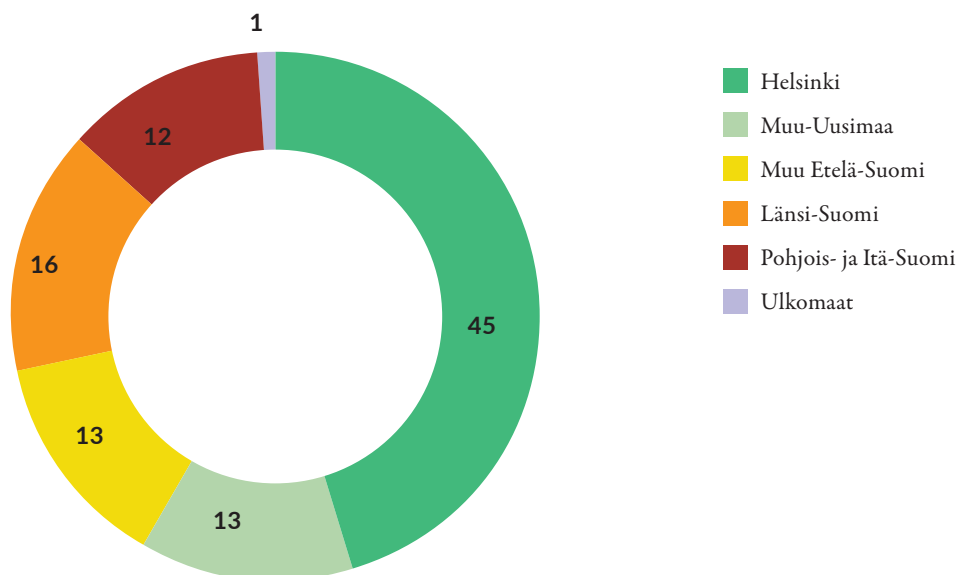
Taiteenaloittain tarkasteltuna eniten vastauksia tuli visuaalisten taiteiden alalla toimivilta (44 %). 20 prosenttia vastaajista toimii esittävien taiteiden, 14 prosenttia kirjallisuuden, ja 10 prosenttia musiikin aloilla. Osuudet vastaavat pääpiirteiltään edellisvuoden barometria. Yksittäiset taiteenalat on ryhmitelty toimikuntajaon mukaiseksi yhdistämällä pienempiä luokkia ja luokittelemalla vastauksia mm. vastaajan ammattinimikkeen pohjalta. (Kuvio 2.)

Vastaajista 64 prosenttia oli naisia ja 29 prosenttia miehiä, mikä vastaa myös pitkälti edellistä barometria. Naisvaltaisimmat alat olivat arkkitehtuuri ja muotoilu (85 %), esittävät taiteet (70 %) ja visuaaliset taiteet (67 %). Vastanneiden miesten osuus oli suurin musiikin alalla (46 %) sekä kirjallisuudessa (36 %).

Alle 35-vuotiaita taiteilijoita oli vastaajista 18 prosenttia. Suurin ikäryhmä olivat 35–49 -vuotiaat, joita oli vastaajista puolet. 49–64-vuotiaita oli noin neljännes ja 65-vuotiaita tai vanhempia 4 prosenttia. Alle 35-vuotiaita oli eniten (29 %) esittävisissä taiteissa ja vähiten kirjallisuudessa (6 %), jossa liki puolet oli 50-vuotiaita tai vanhempia.

Vastaajista 45 prosenttia asui Helsingissä, 13 prosenttia muualla Uudellamaalla ja 41 prosenttia muualla Suomessa. 12 vastaajaa asui ulkomailla (1 %). Taiteenaloista audiovisuaalisten alojen taiteilijat asuivat useimmin Helsingissä (55 %), kun taas muusikoista 60 prosenttia asui muualla Suomessa (Helsingissä 39 %). (Kuvio 3.)

KUVIO 3. Vastaajien (%) asuinpaikat n=949

Suomea äidinkielenään puhuvia oli 90 prosenttia, ruotsia 6 prosenttia ja muita kieliä 3 prosenttia. Ruotsinkielisiä oli eniten kirjallisuuden alalla (19 %).

Vastaajien yleisin koulutustausta oli taidealan ylempi korkeakoulututkinto (39 %). Tämän jälkeen yleisimmät olivat taidealan ammattikorkeakoulututkinto (22 %) ja muun alan tutkinto (21 %). Ylempi korkeakoulututkinto oli tyypillisin audiovisuaalisten alojen taiteilijoilla (52 %), muun alan tutkinto taas kirjailijoilla (55 %).

TAITEILIJOILLA ON LAAJA TOIMENKUVA JA USEITA TULOLÄHTEITÄ

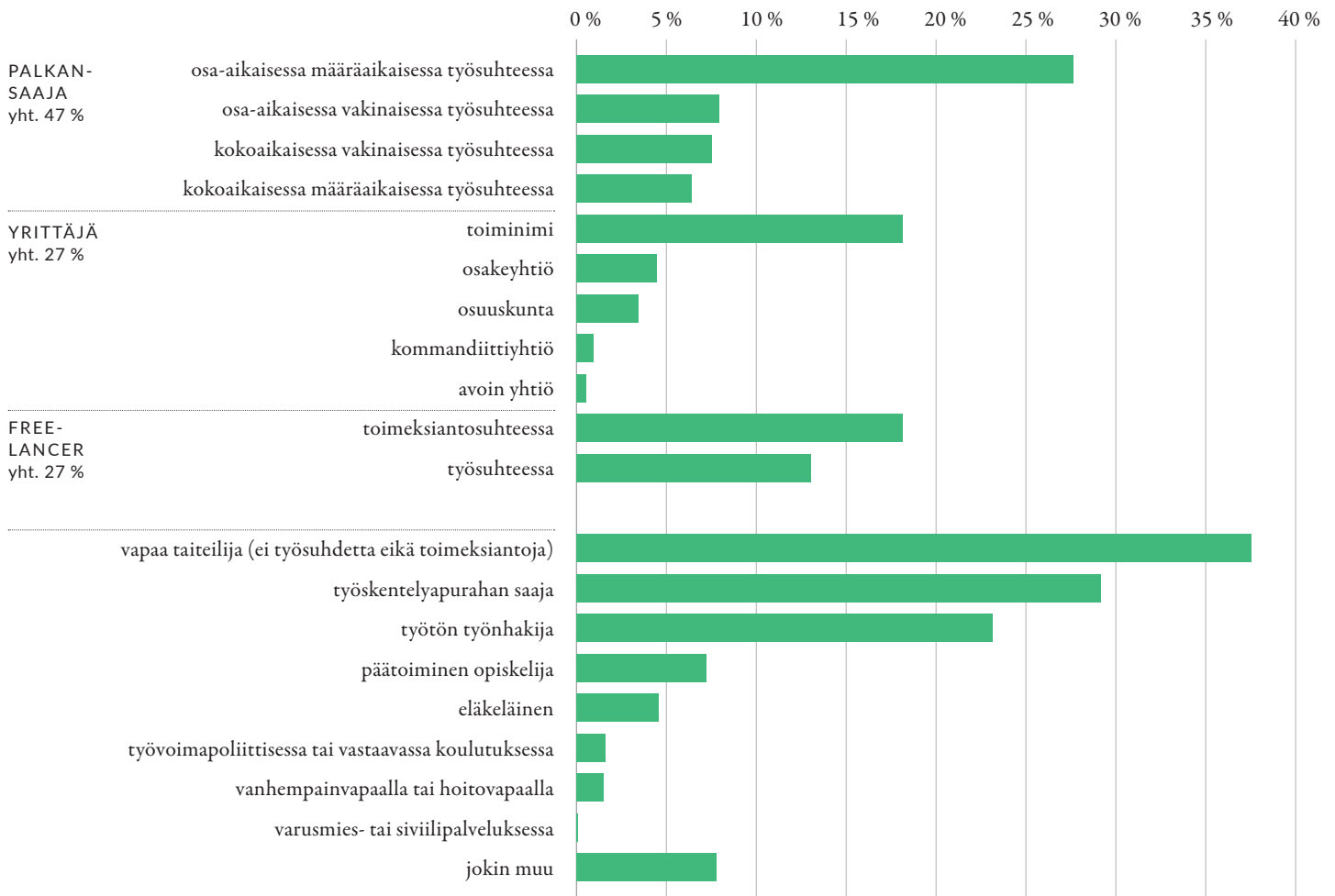
Barometrikyselyn lähtökohdaksi asetimme vuotta 2018 koskevat tiedot vastaajien työmarkkina-asetusta ja kokonaistulosta. Tarkennettuna tietona kysyimme taiteilijan työn ja muun työn osuudesta tuloihin. Lisäksi pyysimme tietoa niistä tulolajeista, joita vastaaja oli saanut työstään taiteilijana.

Tulokset osoittivat, että kysymyksiin ei ole yksiselitteistä vastausta. Osittain tämä liittyy taiteellisen työskentelyn yleisiin piirteisiin, mutta myös taiteiden eri toimialojen rakenteisiin ja työn luonteeseen.

Suomessa työmarkkinoiden määritelmät ja tukirakenteet sisältävät kaksi pääasiallista työnteon muotoa. Työtä tehdään joko palkansaajana tai yrittäjänä. Taiteilijoiden kannalta tämä ei kuitenkaan ole riittävä määritelmä. Yhden vuoden aikana työtä saatetaan tehdä erilaisissa tilanteissa ja erilaisin työn muodoin, jotka vaativat myös erilaisia työmarkkina-asetuksen tulkintoja. Myös eri taiteenalojen käytännöt ja perinteet heikentävät yksioikoisten määritelmien osuvuutta. Vastaajat saivat siksi valita useamman vaihtoehdon kuvaamaan omaa työmarkkina-asetustaan.

Vastaajista 47 prosenttia oli vuoden 2018 aikana työskennellyt palkansaajana. Heistä suurin osa oli osa-aikaisessa määräaikaisessa työsuhteessa (28%). Vain kahdeksan prosenttia oli ollut kokoaikaisessa vakinaisessa työsuhteessa. Yrittäjiä vastaajien keskuudessa oli 27 prosenttia, ja tavallisin yrityksen muoto oli toiminimi (18%). Työskentelyapurahaa vuonna 2018 oli saanut 29 prosenttia vastaajista ja työttömänä ainakin jonkun ajan samana vuonna oli ollut 23 prosenttia vastaajista. (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Vastaaajien (%) työmarkkina-asetat vuonna 2018

Palkansaajana olivat työskennelleet useimmin esittävien alojen taiteilijat (62 %) sekä musiikin alalla toimivat (58 %). Yrittäjänä olivat toimineet useimmin audiovisuaalisten taiteiden toimijat (47 %), arkkitehdit ja muotoilijat (43 %) sekä visuaalisten taiteiden aloilla toimivat (30 %). Työskentelyapurahalla olivat toimineet useimmin kirjallisuuden alan taiteilijat (49 %).

Freelance-käsitteen ymmärrys on taiteiden kentällä erityinen. Freelancetyötä tehdään yleisesti ilman työsuhdetta, joko verokortilla tai jonkun yritysmuodon kautta. Esittävien taiteiden kentällä freelancesuhde voi tarkoittaa myös määräaikaista työsuhdetta. Näin ollen itsensä freelanceriksi määritelleitä oli eniten esittävien taiteiden toimijoiden keskuudessa (47%).

Vapaan taiteilijan määritelmästä ei ole täyttä selkeyttä eikä vakiintunutta yhteisymmärrystä. Kyselyssä täsmensimme vapaan taiteilijuuden merkitsevän toimintaa ilman työsuhdetta tai toimeksiantoja. Vastauksissa vapaan taiteilijuuden valitsi 38 prosenttia, yhdistettynä johonkin muuhun työmarkkina-asemaan.

Vain joka kolmannella vastaajalla oli ollut vuoden aikana ainoastaan yksi työmarkkina-asema. Toinen kolmannes oli toiminut kahdessa asemassa ja viimeisellä

kolmanneksella oli ollut useampia työmarkkina-asemia. Taiteenalojen välillä ei ollut keskimääräistä eroa työmarkkina-asemien määrissä.

Tyypillistä työmarkkina-aseman moninaisuus oli varsinkin nuorilla ja uransa keskivaiheilla olevilla taiteilijoilla. Vuoden aikana heillä yhdistyivät usein osa-aikainen palkkatyö, yrittäjyys tai freelancerina toimiminen, joskus työttömyys ja apurahansaanti.

TAULUKKO 1. Vastaajien (%) työmarkkina-asemien tyypillisimmät yhdistelmät

Palkansaaja, osa-aikainen määräaikainen työsuhde:

---

41 % vapaa taiteilija (ei työsuhdetta eikä toimeksiantoja)

---

37 % työtön työnhakija

---

32 % työskentelyapurahansaaja

Yrittäjä (kaikki yritysmuodot)

---

32 % vapaa taiteilija (ei työsuhdetta eikä toimeksiantoja)

---

28 % työskentelyapurahansaaja

---

25 % palkansaaja (kaikki)

I nuorista (alle 35) yrittäjistä 50 % toimi myös palkansaajana (15/30)

Freelancer (kaikki)

---

59 % toimi myös palkansaajana (kaikki)

---

42 % palkansaaja, osa-aikaisessa määräaikaisessa työsuhhteessa

---

37 % vapaa taiteilija

Freelancer, toimeksiantosuhteessa

---

56 % toimi myös palkansaajana (kaikki)

I erityisesti nuoret (alle 35) ja 35-49-v. kaksi kolmasosaa

II 50-64-vuotiaista enää 37 %

---

42 % vapaa taiteilija

Työskentelyapurahansaaja

---

45 % vapaa taiteilija

---

43 % palkansaaja (kaikki)

Työtön työnhakija

---

55 % palkansaaja (kaikki), 44 % osa-aikainen määräaikainen

---

53 % vapaa taiteilija

---

37 % freelancer (kaikki)

---

31 % työskentelyapurahansaaja

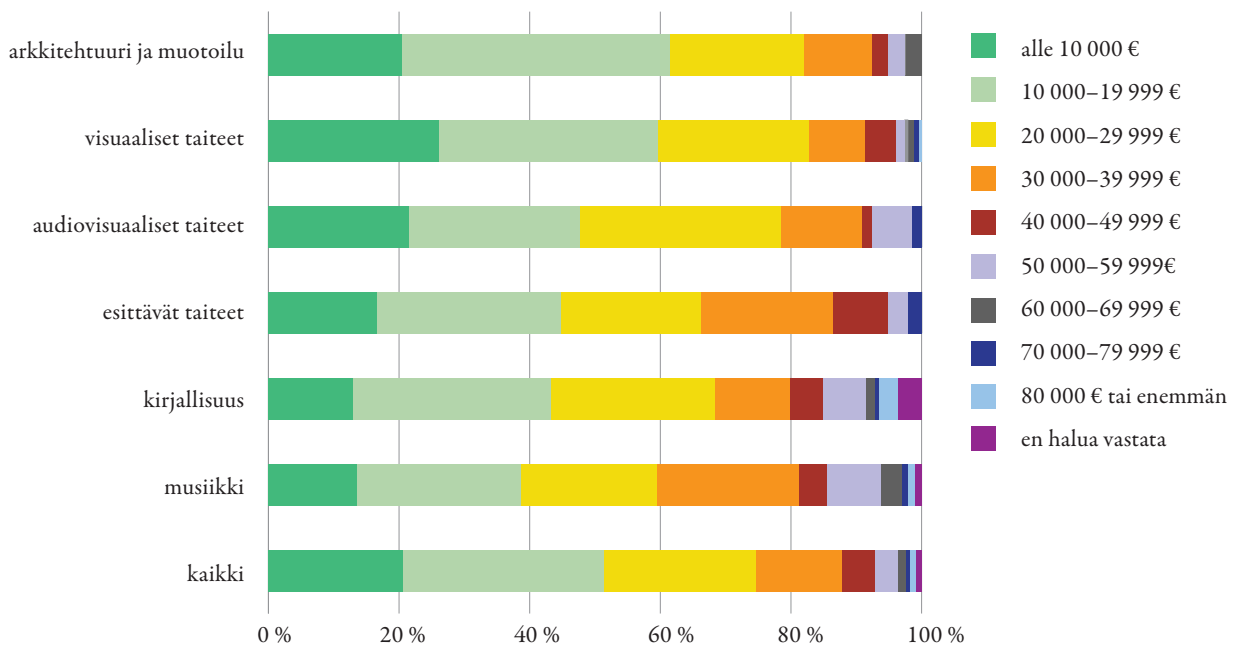

Kokonaistulo ja taiteilijan työn osuus

Valtaosa (52 %) vastaajista ilmoitti vuoden 2018 kokonaistulokseen alle 20 000 euroa. Vain 25 prosenttia vastaajista ylsi yli 30 000 euron vuosituloihin ennen veroja. Jopa 21 prosenttia ilmoitti koko vuoden tulotasokseen alle 10 000 euroa. Suhteutettuna koko väestöön, tämä asettaa taiteilijat jonkin verran keskitasoa alemmaksi. (Kuvio 5.)

Taiteenalakohtaisia eroja on havaittavissa. Yli 30 000 euron vuositulot ovat tavallisimmat esittävien taiteiden ja musiikin aloilla. Tämä korreloi tarjolla oleviin työpaikkoihin, mikä myös näkyi työmarkkina-aseman kohdalla. (Kuvio 5.)

KUVIO 5. Vastaajien (%) luokitellut kokonaistulot taiteenaloittain vuonna 2018 (brutto)

Vertailun voi tehdä Tilastokeskuksen tietoon vuoden 2017 tulotasosta vähintään 20-vuotiaan väestön osalta. Vertailu on kuitenkin nähtävä vain suuntaa antavana, sillä barometrissa kysyttiin kokonaistuloja, kun taas Tilastokeskuksen tieto kertoo veronalaisista tuloista. Koko väestöä vastaavaan tulotasoon pääsevät lähinnä musiikin alan vastaajat. (Kuviot 5. ja 6.)

Myös taiteilijan työn määrittelyn vaikeus on otettava huomioon. Sitä pohditaan avovastauksissa eri tavoin eri aloilla. Joillekin esimerkiksi pedagogin työ on taiteilijan työtä, toisille ei.

Huokoiset määritelmät; koen työskentelyni taidepedagogina monella tapaa taiteellisena työskentelynä. Toisaalta pedagoginen työni sisältää myös 'puhtaasti' teosten valmistamista lähes identtissä olosuhteissa ns. ammattikenttään verrattuna.

Teen taiteilijan työtä, tilaustyötä ja palkkatöitä taidealan viestinnässä. Joskus on vaikea vetää rajaa siihen, mikä on taidetta ja mikä ei.

Työ, jota kokonaisuudessaan teen on taiteilijan työtä. Kysymys on vanhakantaiset tendenssit. Jos teen mediasuunnittelua, valokuvaan, opetan, tuotan tai osallistun työpanoksellani asuinalueeni kehittämistyöhön, teen taiteilijan työtä.

Työ on pääasiallisesti tuottajan työtä, edellyttää taiteilijataustan, sisältää jonkin verran yhteisötaiteen omia projekteja ja näyttelyiden tuottamista niistä. Vaikea erottaa työn luonteesta johtuen tosistaan taiteilijan työtä ja muuta työtä. Taiteilijan työnkuva on niin laaja nykyään.

Täysin mahdotonta erotella. Tein luovien alojen töitä, josta osa laskeetaan perinteisesti (esim. erilaisten legitimisovien tahojen arvioissa) taiteelliseksi työksi, osa ikään kuin kaupalliseksi (jos ajatellaan, että taidetta ei voi tehdä kaupallisiin tarkoituksiin) jne.

Näyttelijätyön lisäksi toimin teatterijohtajana ja festivaalin järjestäjänä eli suunnittelen ohjelmistoa, teen hallinnollista työtä ja esimiestyötä. Toimin vapaalla kentällä.

Kysymys päätoimisen ja sivutoimisen työn erosta ei myöskään ole yksiselitteinen. Päätoiminen taiteilijantyö ei ole takuu siitä, että se tuottaisi pääosan vuoden tuloista. Päätoiminen työ voidaan ymmärtää sellaiseksi, johon käytetään eniten aikaa, tai sellaiseksi, joka on sisällöltään merkityksellisin. Ilman kytköstä toimeksiantoihin tai muihin maksettuihin tilaisuuksiin tapahtuva taiteellinen toiminta, niin kutsuttu vapaa taiteilijuus, saattaa olla rinnakkaista palkatulle työlle, mutta koetaan usein päätoimiseksi koska se on monesti toiminnan pohja ja edellytys taiteilijuudelle. Näin palkaton toiminta on edellytys sille, että voit saada palkallisia toimeksiantoja, töitä tai tehtäviä. Muu työ voidaan kokea satunnaisena sivutoimisena keikkana, vaikka se toisi suurimman osan tuloista.

Kaikki työt kulminoituvat taiteilijan työn kautta. En voisi tehdä pienmuotoista palkkatyötä, jos en olisi kuvataiteilija. Tai freelancetyötä, y-tunnus työtä. Työtulo tulee pirstaleisesta taiteen kentästä.

Tuntimääräisesti työskentelen kyllä taiteilijana saman verran kuin toisessa työssäni, eli noin 37 tuntia viikossa.

Vastasin sivutoimisesti sen perusteella, kun suurempi osa tulosta tuli muualta kuin taiteentekemisestä. Kuitenkin ajallisesti taidetta tein enemmän kuin ns. leipätyötä.

Vuonna 2018 olin pääasiallisesti työttömänä. Sain työskentelyapurahaa yhdeksi kuukaudeksi ja hankettani varten kuluapurahaa. Tein iltatöitä siivoojana, mutta päätoimisesti työstin teoskokonaisuutta työhuoneellani sekä hain apurahoja ja näyttelyitä.

Päätoimisuus tarkoittaa tässä, että suurimman osan ajastani vuonna 2018 käytin kirjailijan työhön. Tuloistani osa tuli myös opettajan työstä, mutta ajallisesti opetin paljon vähemmän kuin kirjoitin.

Tein töitä 140-prosenttisesti verrattuna ns. normaaliin työaikaan. Jouduin tekemään muuta kuin taiteilijan työtä n. 60 % tuloistani, vaikka ajallisesti taiteen tekemiseen käyttämäni aika oli n. 80 %.

En vilpittömästi muista 2018 tilannetta, oma työtilanne on niin pirstaloitunut, niin vaikea muistaa kaikkia töitä, saati miten niistä olen saanut palkkion tai palkan, vai onko saanut ollenkaan.

Tein töitä mutta en saanut palkkaa tai palkkiota. Sen sijaan käytin huomattavan määrän rahaa näyttelytiloihin ja materiaaleihin sekä jyritysmaksuihin.

Työmarkkina-aseman tai taiteilijan työn päätoimisuuden määrittelyjen vaikeus ilmenee myös yksittäisistä vastauksista. TE-toimiston, verottajan sekä Kelan tulkinnot eivät aina kohtaa yksittäisen taiteilijan työskentelyn realiteetteja. Moni vastaajista näkee työttömyyskorvauksen yhtenä normaalina tulonlähteenä muun muassa apurahakuukausien, keikkatyön ja myyntitulojen rinnalla. Jotkut vastaajista tulkitsevat työttömyyskorvauksen tuloksi taiteilijan työstä, toiset eivät.

Todellisuudessa päätoimisesti, Kelalle sivutoimisesti ja TE-keskukselle en ollenkaan.

Toiminta ollut puhtaasti taiteellista ja yhteisöllistä. Työttömyyskorvaus pääasiallinen toimeentulo.

En huomioinut työttömyyskorvauksia tuloihin. Muita työtuloja kuin taiteilijan työstä olivat kirjoituspalkkiot eri teatteriaiheisista lehtikirjoituksista.

Olin työssäkäyvä työtön -statuksella eli kirjoilla työkkärissä työttömänä mutta todellisuudessa tein lähes kokoaikaisesti taiteellista työtä eri muodoissa. Näin olin oikeutettu peruspäivärahaan, mikäli jonain kuukautena tulot jäivät pieniksi.

Tulolajien moninaisuus ja erityisyys

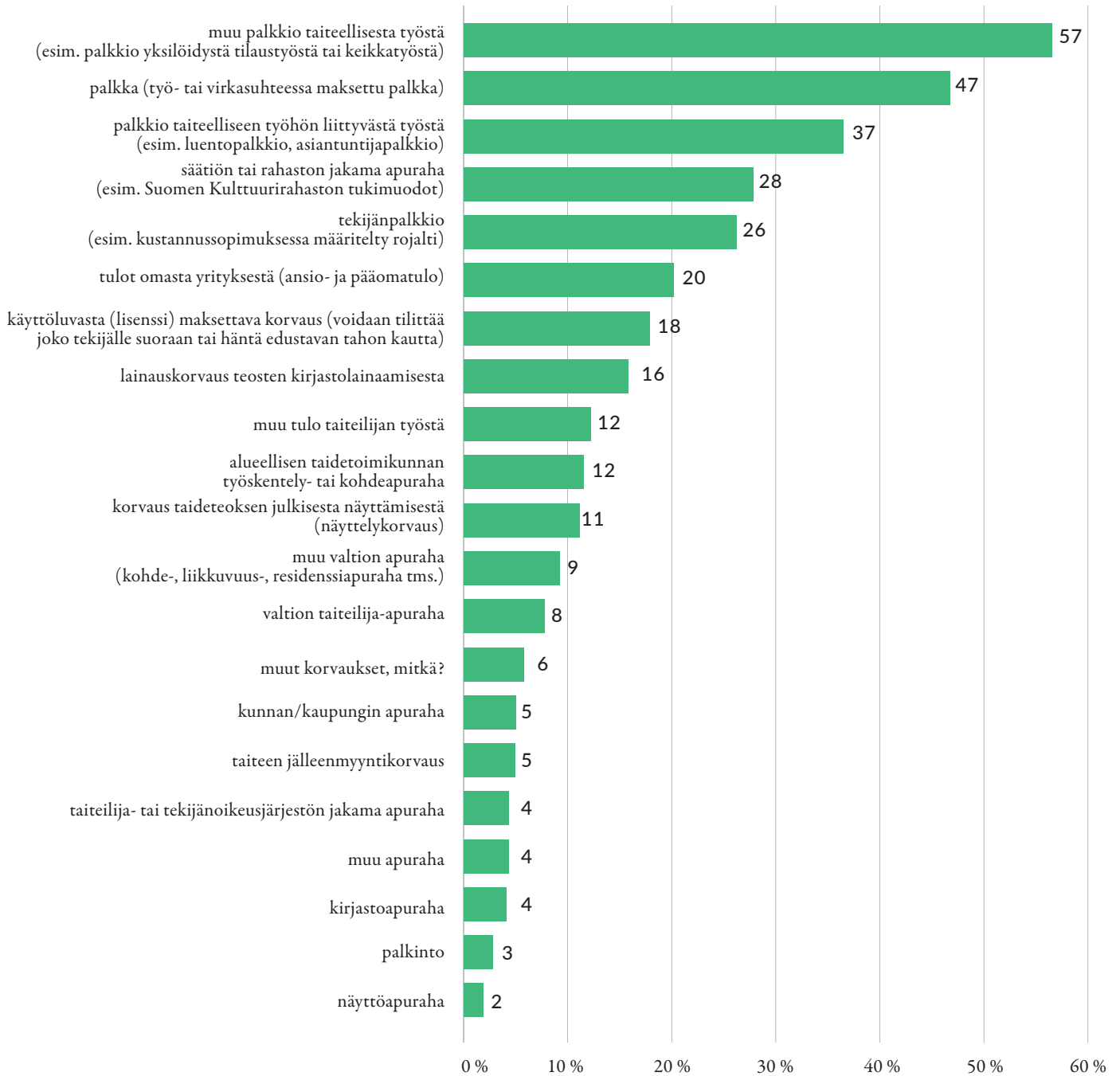
Kysymys siitä, minkä tyyppisiä tuloja on saatu taiteilijan työstä, avaa moninaisen ja moniulotteisen kokonaisuuden. Kysyimme ensin erityyppisten tulolähteiden yleisyydestä ja sitten, mikä niistä oli tärkein tulolähde taiteilijan työstä vuonna 2018.

Erilaisten tulolähteiden suuri määrä on yleistä taidealoilla. Palkan ja palkkioiden lisäksi on kyse erilaisista korvauksista, käyttöluvista ja apurahoista. Taiteiden toimialoilla ovat tyypillisiä muun muassa tekijänoikeuskorvaukset, jälleenmyyntikorvaukset, korvaukset teosten julkisesta käytöstä sekä lainauskorvaukset. Taiteiden toimialoilla myös osoitetaan yhteiskunnallista arvostusta erilaisten palkintojen muodossa, joilla voi olla vaikutusta toimeentuloon.

Tavallisimmat tulolähteet ovat taiteellisesta työstä saatu palkkio (56 %), työ- tai virkasuhteesta maksettu palkka (47 %) ja palkkio taiteelliseen toimintaan liittyvästä työstä (28 %). Tärkeimmäksi tulolähteeksi nousi kuitenkin työ- tai virkasuhteesta maksettu palkka (31 %). (Kuvio 8.)

Säätiöiden jakamat apurahat olivat melko tavallisia toimeentulon lähteitä, sillä 28 prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa niistä tuloa vuonna 2018. Ne olivat erilaisista apurahoista yleisimpiä ja tärkeimmiksi koettuja: valtiolta saatu työskentelyapuraha oli tärkein tulo viidelle prosentille, mutta säätiöiltä saatu apuraha 14 prosentille vastaajista. Ylipäänsä valtion työskentelyapuraha oli tulolähde vain kahdeksalle prosentille vastaajista. (Kuvio 8.)

Tuloja oman yrityksen toiminnasta oli 20 prosentilla vastaajista. Tärkeimpien tulojen joukossa yritystulo oli 11 prosentille vastaajista. (Kuvio 8.)

KUVIO 8. Vastaaajien (%) taiteilijan työhön liittyvät tulolähteet vuonna 2018

Eri tulolähteiden tärkeydessä eri taiteenaloilla on eroja: palkkatyön tärkeys korostuu esittävisissä taiteissa, apurahojen merkitys kirjallisuudessa, ja yritystulolla on muita suurempi merkitys arkkitehtuurin ja muotoilun sekä audiovisuaalisten taiteiden aloilla. Musiikissa ja visuaalisissa taiteissa korostuvat muita aloja enemmän muut taiteellisesta työstä saadut palkkiot (tilaus- tai keikkatyöstä saadut palkkiot). (Taulukko 2.)

TAULUKKO 2. Vastaajien (%) tärkeimmät tulolähteet taiteilijan työstä taiteenaloittain vuonna 2018

Taiteenala	Tärkein tulolaji, kuinka monelle tärkein (%)
Arkkitehtuuri ja muotoilu N=37	34 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka) 26 % tulot omasta yrityksestä (ansio- ja pääomatulo)
Audio-visuaaliset taiteet N=66	32 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka) 18 % tulot omasta yrityksestä (ansio- ja pääomatulo) 18 % muu palkkio taiteellisesta työstä (esim. palkkio tilaustyöstä tai keikkatyöstä)
Esittävät taiteet N=187	59 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka)
Kirjallisuus N=134	17 % säätiön tai rahaston jakama apuraha (esim. Suomen Kulttuurirahasto) 14 % kirjastoapuraha 12 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka) 12 % tekijänpalkkio (esim. kustannussopimuksessa määritelty rojaltili)
Musiikki N=95	39 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka) 23 % muu palkkio taiteellisesta työstä (esim. palkkio tilaustyöstä tai keikkatyöstä)
Visuaaliset taiteet N=410	21 % palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka) 18 % muu palkkio taiteellisesta työstä (esim. palkkio tilaustyöstä tai keikkatyöstä) 16 % säätiön tai rahaston jakama apuraha (esim. Suomen Kulttuurirahasto)

LIIKETOIMINTAOSAAMINEN VAIKUTTAA TOIMEENTULOON

Tässä barometrissa kysyimme ensimmäistä kertaa elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä taiteilijoiden toimeentulolle. Kyselylomakkeessa täsmennettiin elinkeino- ja liiketoiminnalla tarkoitettavan ”ansiotarkoituksessa tehtyä taloudellista toimintaa, joka perustuu esimerkiksi teosmyyntiin, tilaustöihin ja muihin toimeksiantoihin”.

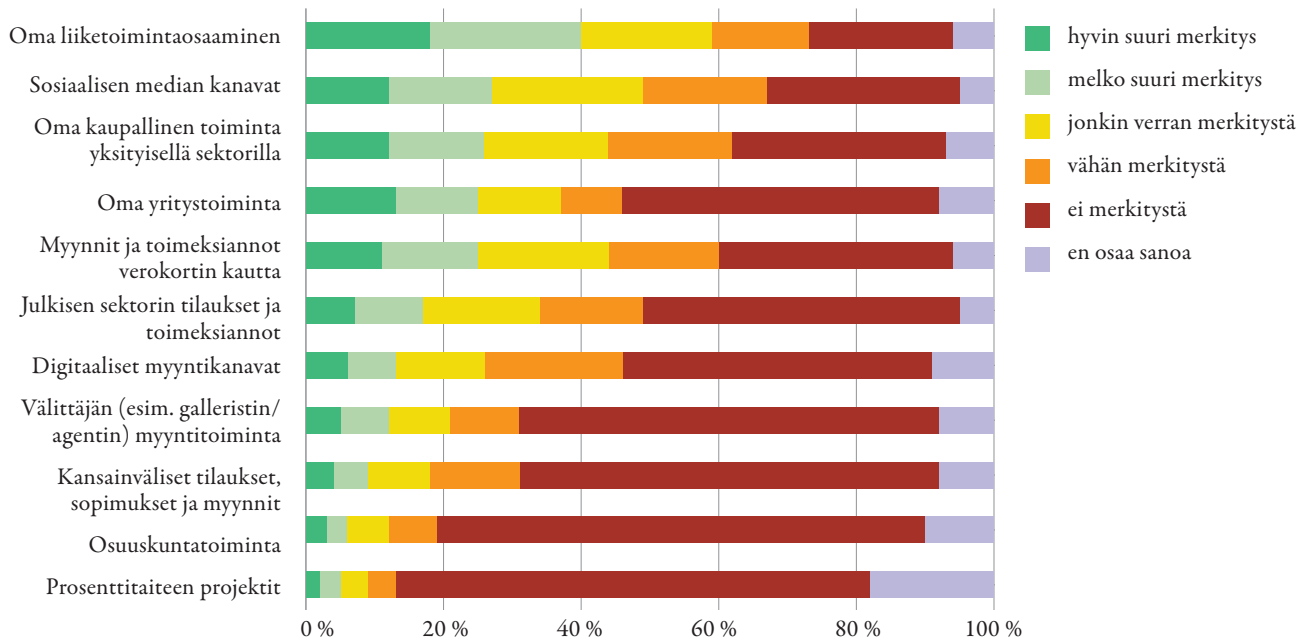
Useilla elinkeino- ja liiketoiminnan muodoilla on melko suuri merkitys taiteilijoiden toimeentulossa. Tärkeimpänä pidettyjä olivat oma liiketoimintaosaaminen (ainakin jonkin verran merkitystä 59 % vastaajista), sosiaalisen median kanavat (49 % piti niitä vähintään jonkin verran tärkeinä), ja oma kaupallinen toiminta yksityisellä sektorilla (44 % ainakin jonkin verran tärkeä). Oma yritystoiminta koettiin neljänneksi tärkeimmäksi, sillä on ainakin jonkin verran merkitystä 37 prosentille vastaajista. Yritystoiminta oli samalla ainoa viidestä tärkeimmistä liiketoiminnan muodosta, jolla yli puolelle vastaajista ei ollut juurikaan merkitystä. Viidenneksi tärkeimmäksi toimeentulon muodoksi koettiin myynnit ja toimeksiannot verokortin kautta (34 % ainakin jonkin verran tärkeä). (Kuvio 9.)

Oma liiketoimintaosaaminen nähdään tässä esimerkiksi yritystoimintaa yleisempänä taitona, jota toimeentulon saaminen taiteellisesta työstä usein vaatii. Elinkeino- ja liiketoimintamääritelmämme mukaisia teosmyyntejä, tilaustöitä ja muita toimeksiantoja voi kaikkia tehdä osana yritystoimintaa, mutta myös muuten kuin yrittäjänä. Tutkimuksissa taiteilijoiden työskentelytavoista on osoitettu, että yrittäjämäiseksi tulkitut toimintatavat eivät suoraan ole vastakkainasettelussa perinteisesti kaupallista yrittäjyyttä vierastavien taiteilijoiden toiminnan kanssa (Lindström 2016).

Kaiken kaikkiaan yksityisen sektorin kaupallinen toiminta on vastaajille tärkeämpi toimeentulon lähde kuin julkisen sektorin tilaukset ja toimeksiannot, joilla on vain vähän tai ei lainkaan merkitystä 61 prosentille vastaajista. Noin kaksi kolmasosaa vastaajista ei näe myöskään digitaalisia myyntikanavia merkittävinä toimeentulolleen. (Kuvio 9.)

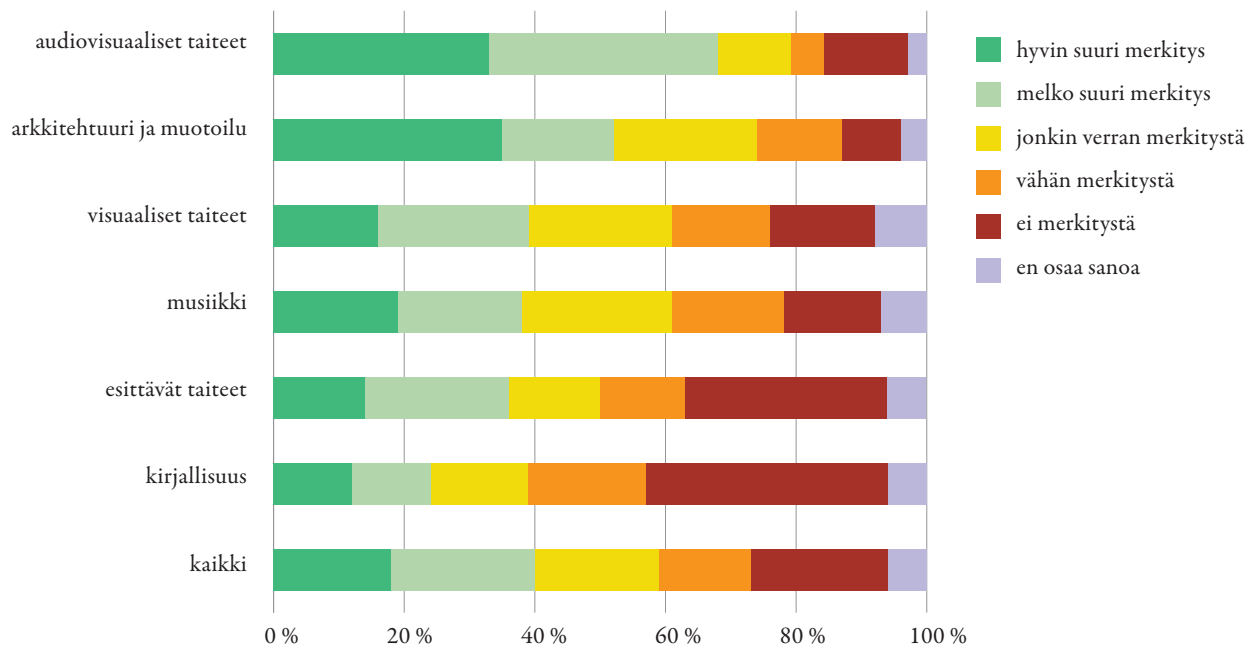
Kaikkein vähiten toimeentuloon vaikuttavat välittäjien tai agenttien toiminta (edes jonkin verran merkitystä viidennekselle vastaajista), kansainväliset tilaukset, sopimukset ja myynnit (74 % ei lainkaan tai vain vähän merkitystä), osuuskuntatoiminta (78 % ei lainkaan tai vain vähän merkitystä) ja prosenttitaiteen projektit (73 % ei lainkaan tai vain vähän merkitystä). Prosenttiperiaatteen ja sen kehittämisen (vrt. esim. Taiken julkisen taiteen asiantuntijapalveluun sekä prosenttiperiaate.fi -sivustoon) kannalta on huomattavaa, että peräti 17 prosenttia vastaajista oli epävarmoja prosenttitaiteen merkityksestä omassa toimeentulossaan. Lukeman perusteella prosenttitaiteen projektit ovat vielä jossain määrin täsmennyksen ja vaikeasti hahmotettava toimintakenttä. (Kuvio 9.)

KUVIO 9. Vastaajien näkemykset elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä omaan toimeentuloonsa

Vaikka liiketoimintaosaaminen kokonaisuutena nähdään merkittäväksi toimeentulon kannalta, eri taiteenaloilla sen merkitys nähdään eri tavoin. Eniten merkitystä sillä on audiovisuaalisten taiteiden (68 % vähintään melko suuri merkitys, 81 % ainakin jonkin verran merkitystä) sekä arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla (52 % vähintään melko suuri merkitys, 74 % ainakin jonkin verran merkitystä) toimiville taiteilijoille, vähiten taas kirjailijoille (24 % vähintään melko suuri merkitys, 39 % ainakin jonkin verran merkitystä). Esittävien taiteiden, musiikin ja visuaalisten taiteiden aloilla liiketoimintaosaamisen merkitys on varsin lähellä kaikkien vastaajien kokonaisjakaumaa. (Kuvio 10.) Nämä alat ovat myös yleisesti suurimpia taidealoja, joilta myös on eniten vastaajia tässä barometrikyselyssä.

KUVIO 10. Vastaajien näkemykset oman liiketoimintaosaamisen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

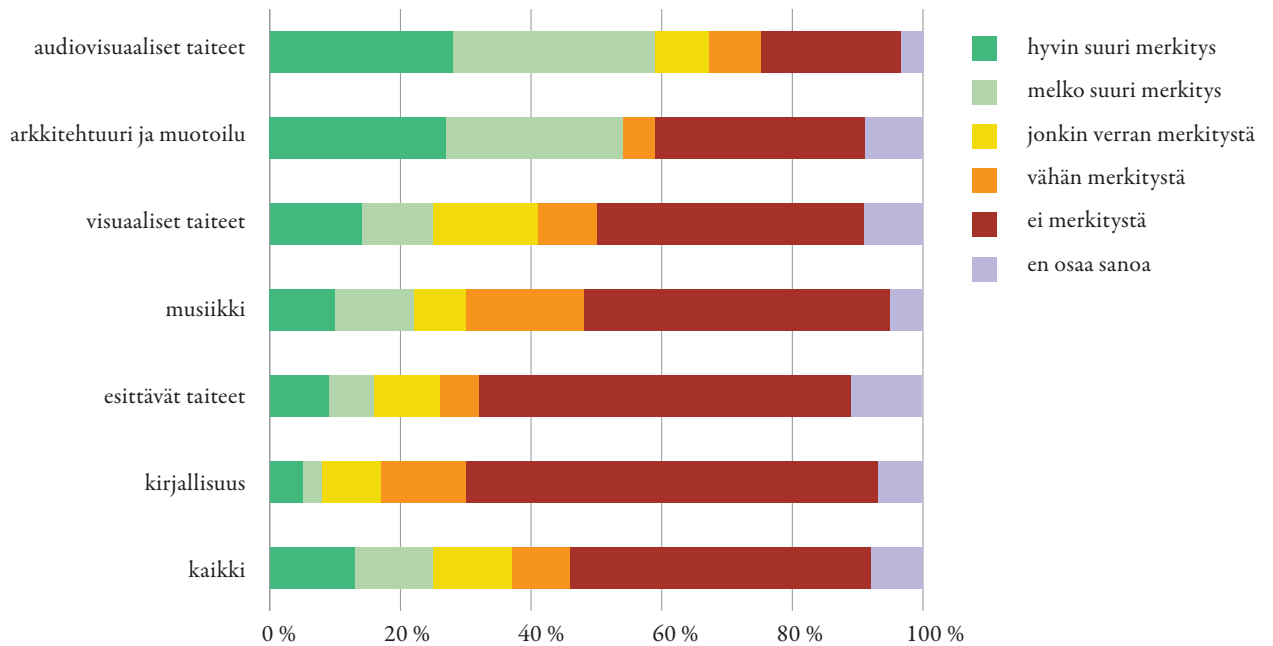
Kaikista väittämistä suurimmat erot eri alojen vastaajien välille aiheutti suhtautuminen oman yritystoiminnan merkitykseen toimeentuloon. Liiketoimintaosaamisen tapaan yritystoiminnan merkitys on tärkein audiovisuaalisten taiteiden aloilla sekä arkkitehtuurissa ja muotoilussa. Tulokset ovat yhdenmukaisia verrattuna aiempien barometrien kuvaan siitä, millä aloilla yritystoiminta on yleinen työmarkkina-asema (ks. Hirvi-Ijäs ym. 2017, 28; 2019, 43–44). (Kuvio 11.)

Yritystoiminnan merkitys toimeentuloon ei ole sama asia kuin siihen suhtautuminen. Kirjailijoille yritystoiminnan merkitys toimeentuloon on selvästi pienempi kuin muilla aloilla. Visuaalisen alan taiteilijoista sen sijaan 41 prosenttia ilmoitti yritystoiminnalla olevan vähintään jonkin verran merkitystä omaan toimeentuloon. Osuus on suurempi kuin musiikissa, esittävässä taiteissa ja kirjallisuudessa. Kuitenkin aiemmin juuri visuaalisten alojen taiteilijoiden on todettu kirjailijoiden ohella suhtautuvan kriittisesti yrittäjyyteen. Vuoden 2016 barometrissa todettiin, kuinka ”sekä aikaisempien tutkimusten että taustakeskusteluiden perusteella erityisesti visuaalisten taiteiden ja kirjallisuuden aloilla korostetaan vapaan taiteen ja apurahoitetun taiteellisen työn ensisijaisuutta.” (Hirvi-Ijäs ym. 2017, 62.)

Tämän vuoden kyselyyn sisältyi kaksi väittämää (ks. luku 8), joilla täsmensimme suhtautumista yritystoimintaan. Eri taiteenalojen vastaajista kirjailijat vastustivat väitettä ”taidealoille tarvitaan enemmän yrittäjyyttä” selvästi eniten (14 % ainakin jossain määrin samaa mieltä – 56 % ainakin jossain määrin eri mieltä). Myös visuaalisten taiteiden alalla vastustajia oli melko runsaasti (26 % samaa mieltä – 39 % eri

mieltä). Kirjailijat vastustavat kaikkein eniten myös väittämää ”taiteilijoiden pitää arvostaa yrittäjyyttä enemmän” (23 % samaa mieltä – 48 % eri mieltä). Kuvataiteilijat olivat seuraavaksi kriittisimpiä (30 % samaa mieltä – 38 % eri mieltä). Jostain syystä visuaalisilla aloilla yrittäjyyttä koskevat näkemykset ja yrittäjyyden todellinen merkitys toimeentuloon kuitenkin poikkeavat toisistaan enemmän kuin muilla aloilla. Mahdollisesti visuaalisilla aloilla toimeentulon hakemiselle yritystoiminnan kautta on vähemmän vaihtoehtoja kuin muilla aloilla.

KUVIO 11. Vastaajien näkemykset oman yritystoiminnan merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

Oletko kohdannut työssäsi taiteilijayrittäjyyteen liittyviä ongelmia?

Kysyimme väittämäpatteristoa täydentävänä kysymyksenä, ”oletko kohdannut työssäsi taiteilijayrittäjyyteen liittyviä ongelmia, mitä?”. Tämän kysymyksen vastausten (n=457) kautta saamme täydentävää näkymää siihen, millaisena yrittäjyys eri taiteenaloilla näyttäytyy.

Aiempien barometrien tapaan myös monille tämän vuoden vastaajille ajatus taiteilijayrittäjyydestä on vieras. Se ei lainkaan istu taiteilijaidentiteettiin tai omaan suhtautumiseen työntekoa kohtaan.

Koen, että oman kuvataiteen myynti / valjastaminen bisnekseksi on kyseenalaista. Kenttä on sekava, ja yrittäjällä täytyy olla jonkinlainen liiketoimintasuunnitelma. En koe, että voin tehdä sellaista omalla (maalaus) taiteellani. Pitäisi ilmeisesti brändätä itsensä... Vieras ajatus.

En koe, että taiteilijuus olisi yrittäjyyttä. Pelottava termi, jolla taiteilijuudesta tehdään yritystoimintaa siinä missä mikä tahansa yritystoiminta. Taidetta tehdään, vaikka kuluttaja ei sitä tarvitsisi tai ostaisi. Taide on toki yrittämistä tai yrittelyä, mutta sillä on oma termi «taiteilijuus». Anteeksi, en halua osallistua tähän taiteen tekemisen uudelleen määrittelyyn, vaikka se tuntuisikin tässä ajassa kansantaloudellisesti merkitykselliseltä.

Kuitenkin monilla vastaajilla on yrittäjyydestä kokemuksia, joiden pohjalta saamme esiin erilaisten ongelmavyöhtien teemoja. Monet kokevat, ettei heillä ole riittävää osaamista sujuvan yritystoiminnan pyörittämiseen. Oman työn, osaamisen ja teosten markkinoiminen tuntuu vieraalta, ja epävarma olo asettaa tekijän saman tien heikkoon neuvotteluasemaan.

Yritysosaaminen on liian vähäistä, myös auttaisi paljon, jos olisi ympärillä agenteja, bisnesosaajia, sopimusosaajia, nyt kaikki pitää tehdä itse ja ei ikinä riitä aika taiteen tekemiselle.

Yrittäjyyden ja taiteilijuuden yhdistäminen on vaikeaa! Taiteessa ei katsota hyvällä itsensä markkinointia, ts. oman hännän nostamista, mitä taas yrittäjyys nimenomaan vaatisi. Kaipaisin manageritoimistoa, joka voisi välittää kirjailijoita ja häpeilemättä markkinoida meitä niin upeina ja taitavina kuin olemme.

Lähinnä ongelmana on tiedon ja työkalujen puute siitä, miten vasta aluillaan olevan taiteellisen työn voisi laajentaa yrittäjämäiseksi toiminnaksi.

Oman osaamisen arvon tunnistaminen sekä epävarmuus tekijälle kuuluvista oikeuksista lisää vaikeuksia löytää vahvaa asemaa keskusteluissa työn hinnoittelusta ja korvauksesta. Myös tilaajien keskuudessa ennakkoluulot taiteilijayrittäjyyttä kohtaan ovat edelleen suuria.

Työn arvon ja hinnoittelun vaikeus. Työn määrä ylittää miltei aina työstä saadun, kohtuullisena pidetyn, korvauksen. Jos veloittaisin kuhunkin projektiin käyttämäni työtunnit täysimääräisesti hinta nousisi asiakkaalle/tilaajalle liian suureksi. Muun objektin/tuotoksen kohdalla (esim. rakennus) en usko, että tekijä painiskelee samojen ongelmien kanssa. Taide on tässä suhteessa epäedullisessa asemassa.

Ennakkoluulot. Joudut todistelemaan omaa pätevyyttäsi ja ammatitaitoa alasta tietämättömille ja joudut olemaan puolustusasemissa jatkuvasti.

Ja, det är inte alltid lätt att få överenskommen ersättning. Det är också svårt att själv inte värdera sitt arbete för lågt av rädsla för att uppdraget går till någon annan som är billigare.

Epäluuloa siitä, voiko yrittäjä olla vakuuttava luovana taiteilijana. Epäluuloa mahdollisuudesta laskuttaa taiteellisesta, luovasta työstä.

Koetan kertoa hinnan muodostuvan sosiaalimaksuista sekä muista veroista, jos korkeita hintoja ihmetellään. Lisäksi erikseen työntekemisen ja käyttökorvauksen laskuttamista saatetaan ihmetellä.

Ylivoimaisesti eniten ongelmia liittyy luovien alojen erityisyyteen sekä moninaisen toimenkuvan yhteensovittamiseen suhteessa viranomaisiin. TE-keskuksen, Kelan sekä veroasioihin liittyvät kysymykset erilaisista toiminnallisista yhdistelmistä tuovat esille sattumanvaraisuuden, ymmärtämättömyyden sekä joustamattomuuden eri järjestelmissä.

...eihän siinä muuta olekaan kuin ongelmia. Me perustimme osuuskunnan, jotta voisimme olla normaaleja palkansaaajia, maksaa kaikki kulut oikein, olla yhteiskunnan jäseniä. Ja kaikki meni pieleen, kun osuuskuntalakiä määriteltiin, ihan naurettavaa katsoa työosuuskunnat laskutusosuuskunniksi. En halua olla yrittäjä ja mennä siihen yel-hässäkkään. Haluan olla työntekijä mutta se on mahdotonta. Ja muutenkin, kaikki on niin pientä, niin pientä. Elokuvarahoitus vaatii firmaa mutta kuka haluaa firman, jos sen rahoituksen lähteenä on random-elokuvatuet?

Jouduin laittamaan sivutoimisen osuuskuntatoiminnan sivuun, sillä TE-keskus yllättäen päätti, että olenkin päätoiminen yrittäjä, vaikka olin samaan aikaan opiskelija sekä palkkatyössä. Meni yli vuosi ennen

kuin virheellinen päätös kumottiin, mutta en silti uskalla avata osuuskuntatoimintaa uudelleen.

Arvonlisäveron eri tyypit ovat vaikein ongelma. Tämä korostuu varsinkin ulkomaisten jälleenmyyjien kanssa EU-alueella. Vaikka lainsäädäntö on yhtenäinen, käytännöt selkeästi vaihtelevat. Myös Suomessa galleristin provision päälle tuleva alvin maksaminen (kyllä-se tulee - jossain - vaiheessa yleensä kompensationsa takaisin) on kädestä suuhun elämisen kanssa painivalle usein masentavaa. Muuten alempi alvikanta on loistava asia ja toivon sen pysyvän jatkossakin.

Kaikki mahdolliset. Esim. jo useita vuosia sitten yhden ainoan teosmyynnin takia pakotettu ottamaan y-tunnus, josta seurannut putoaminen ainakin te-toimiston palveluista ja niihin liittyvistä tuista. Niinä aikoina, kun ei ole mitään tuloja, on ollut pakko hakea toimeentulotukea. Kannattamatonta yritystoimintaa ei voida kuitenkaan tukea kuin tilapäisesti, joten tällainen toiminta pitää kelan mukaan lopettaa - ja samaan aikaan te-keskus tulkitsee päätoimiseksi yrittäjäksi. Verottajan kanssa mennyt suhteellisen hyvin aina viime vuoteen asti, kun poistivat taiteilijalomake nro 15 kokonaan. Verottaja järjesti kyllä infotilaisuuksia, joissa heti alkuun ilmoitettiin, että tämä ei nyt koske elinkeinoharjoittajia. Myös liiton lakimies neuvoi kääntymään lakimiehen / tilitoimiston puoleen. ym ym ym

Kyllä. Sain tänä vuonna 20000 e tilaustyön ja lisäksi pienempiä projekteja sekä yksi teosmyynti 5000 e. Jouduin ottamaan ensimmäistä kertaa 25 vuotisen urani aikana YEL vakuutuksen, jolloin TE-keskus totesi minut itsetyöllistyväksi. Ei ole enää mahdollisuutta ansiosidonnaiseen, mutta en myöskään tule yhtään paremmin toimeen kuin aiemmin. Työtä, stressiä ja sydämentykytystä vain on runsaasti enemmän.

Riittämätön tieto ja tulkinnanvaraiset päätökset eri viranomaisten kanssa aiheuttaa vuosittain ongelmia. Ei ole selkeitä sääntöjä ja kun kysyy neuvoja esimerkiksi verottajalta ei siellä osata vastata ja pompotellaan eri ihmiselle. Kaikki antavat eri vastauksia ja pelkkiä arvailuja virastosta riippumatta.

Kelan ja verottajan tietämättömyys ja epäily taiteellisesta toiminnasta sekä byrokratian joustamattomuus, ts. taiteilijan elannon hankinnan monimuotoisuuden ja epävarmuuden tunnistamattomuudet ovat vaikeimmat toistuvat ongelmat.

Olen avoin omasta toiminnastani ja kollegani kannustaa salaamaan aktiivisuuttani TE-tstolle. En henkilökohtaisesti ymmärrä, miksei kuvataiteilija saa osa-aikaisesti tehdä uusia teoksia ja markkinoida itseään tulevaa ammattitoimintaa tukevaa pohjatyötä saamatta siitä sanktiota. Tämä kaikki kontekstissa, että on työtön työnhakija / vapaa taiteilija. Jouduin luopumaan työhuoneestani viime vuonna tästä syystä, sillä minut luokiteltiin täysin työllistetyksi vaikkei tuloja ollut juuri lainkaan. Koko vuoden hain kokopäivä- ja osa-aikaisia töitä. Ala poikkeaa suurelta osin muita ammatteja, joten toivoisin että kuvataiteilijan taiteilijayrittäjyys saisi omanlaisen käsittelyn valtakunnallisella tasolla.

Suuri syy välttää yrittäjyyttä on taiteilijoiden keskuudessa toiminnan epävarmuus, taloudellinen riski sekä siitä seuraava heikko sosiaaliturva. Pienimuotoisilla ja tavanomaisista toiminnoista poikkeavilla aloilla yksinyrittämistä ohjaavat samat säännöt kuin suuryrityksiä, jolloin on mahdotonta löytää kestäviä toimintatapoja. Taidemarkkinoiden heikko kehitys Suomessa estää toimentulon pitkäjänteisen turvaamisen.

Epävarmat tulot, epävarmat apuraha- ja tuotantopäätökset, tuotantotukipäätösten sattumanvaraisuus, tukisummien pieneneminen merkittävästi haetusta ja siitä aiheutuvat ongelmat ja lisätyö. Yrityksen kasvun hankaloituminen edellä mainituista syistä. Yhteistyökumppaneiden palkkaamisen vaikeus, kun ei ole tarvittavaa summaa, että heidät voisi sitouttaa projektiin aikaisessa vaiheessa. Yleinen epävarmuus jatkuvuudesta ja tuloista.

Suurimmat ongelmat ovat, että palkkiot ja korvaukset ovat liian pieniä säällisen eläkkeen kerryttämiseksi, apurahaa ei saa juuri koskaan ja työmarkkina-asema viranomaisten näkökulmasta (yrittäjä, palkansaaja, freelancer, työtön) on epäselvä. En pidä itseäni yrittäjänä, sillä minulla ei ole toiminimeä vaan kuulun työosuuskuntaan.

Apurahakautena yritystoimintaa on mahdoton kehittää, pienistä apurahoista menee eläkemaksu ja yritystoiminnasta omansa...tämä tuhoaa muutenkin pienet tulot olemattomiin. Asiakkaat, maksuja ei hoideta ajallaan, tinkiminen, viinapullolla yritetään alentaa teosten hintaa. Jätetään maksamatta sovittu hinta...pitäisi olla vara asianajajaan, jos meinaa saada rahansa. Tukiverkon puuttuminen... tilitoimistot ei näe arvoa pienyrittämistä... Lista on loputon. Luovuin yrityksestä kokonaan kahden yrityksen jälkeen.

Taiteilijuus ei ole kannattavaa yrittäjyyttä Suomessa. (Olen lopettanut yrittäjyyden.) Mikroyrityksiä koskee sama byrokratia kuin suuryrityksiä. Markkinoita ei ole toimeentulon turvaamiseen tarvittavasti.

Eläkekertymä ja sairauspäiväraha jäävät pieneksi. Yrittäjä ei voi siirtyä esim. työttömyysturvan piiriin osaksi vuotta. Tai se on todella jäykkää, vaikka välillä olisi osa-aikainen yrittäjä.

En halua ryhtyä yrittäjäksi, jotta en menettäisi sosiaaliturvaani (minulla on perhe elätettävänä). Tämä on johtanut siihen, että en voi ottaa vastaan työkorvauksia, jotta en tulisi tulkituksi TE-toimistossa yrittäjäksi ja siten menettäisi oikeuttani työttömyysturvaan.

Jaksaminen on kaikkien yksin yrittäjien ongelma. En ole pitänyt yli viikon lomaa sitten vuoden 1994. Pienpalkkaisille taidealoille ovat yrittäjäeläkemaksut kohtuuttomia. Moni alivakuuttaa itsensä, tai jättää kokonaan vakuuttamatta.

TEKIJÄNOIKEUDEN MERKITYS TOIMEENTULOLLE VAIHTELEE

Tekijänoikeuden nojalla tekijällä tai muulla oikeudenhaltijalla on yksinoikeus päättää teostensa käytöstä. Teosten kopiointiin ja jakeluun tarvitaan lupa oikeudenhaltijoilta, joiden on myös mahdollista saada käytöstä korvaus.

Tekijänoikeuden merkityksestä toimeentulolle kysyttiin omassa väittämäkokonaisuudessaan. Lisäksi kysyttiin erillisellä avoimella kysymyksellä, mitä tekijänoikeuteen liittyviä ongelmia vastaaja on kohdannut työssään.

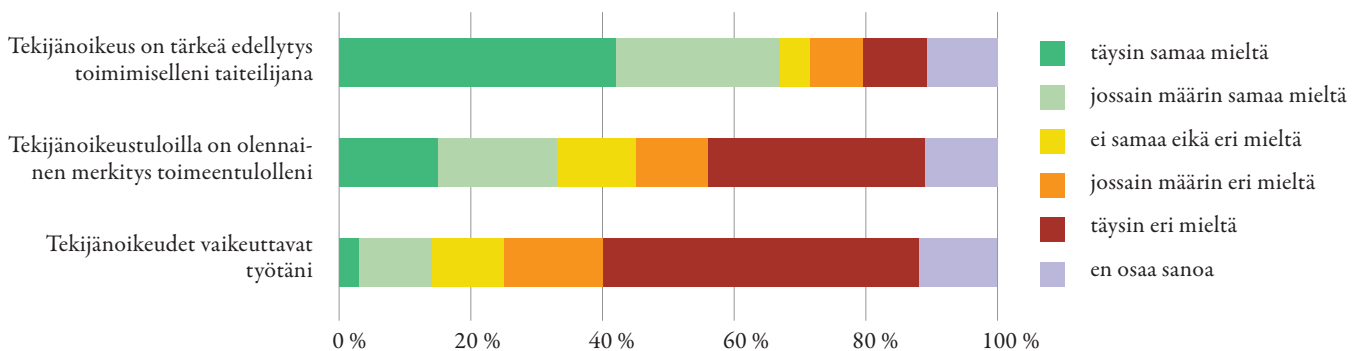
Tekijänoikeuksia pidetään tärkeinä, mutta tekijänoikeustulot ovat merkittäviä vain osalle taiteilijoista

Vastaajat kokevat pääosin tekijänoikeuden merkityksen tärkeänä. Kyselyyn vastanneista 67 prosenttia pitää tekijänoikeutta vähintään jossain määrin tärkeänä edellytyksenä taiteilijana toimimiselleen. Vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa on 17 prosenttia vastaajista.

Tekijänoikeudella on kuitenkin taloudellista merkitystä vain osalle taiteilijoista. Tekijänoikeustuloilla (esim. rojalti, lisenssimaksu tai tekijänoikeusjärjestön tilittämä korvaus) on vähintään jossain määrin merkitystä vain kolmanneksen toimeentuloon. Niin ikään kolmannes vastaajista ilmoittaa olevansa täysin eri mieltä tekijänoikeustulojen merkitystä koskevan väittämän kanssa. (Kuvio 12.)

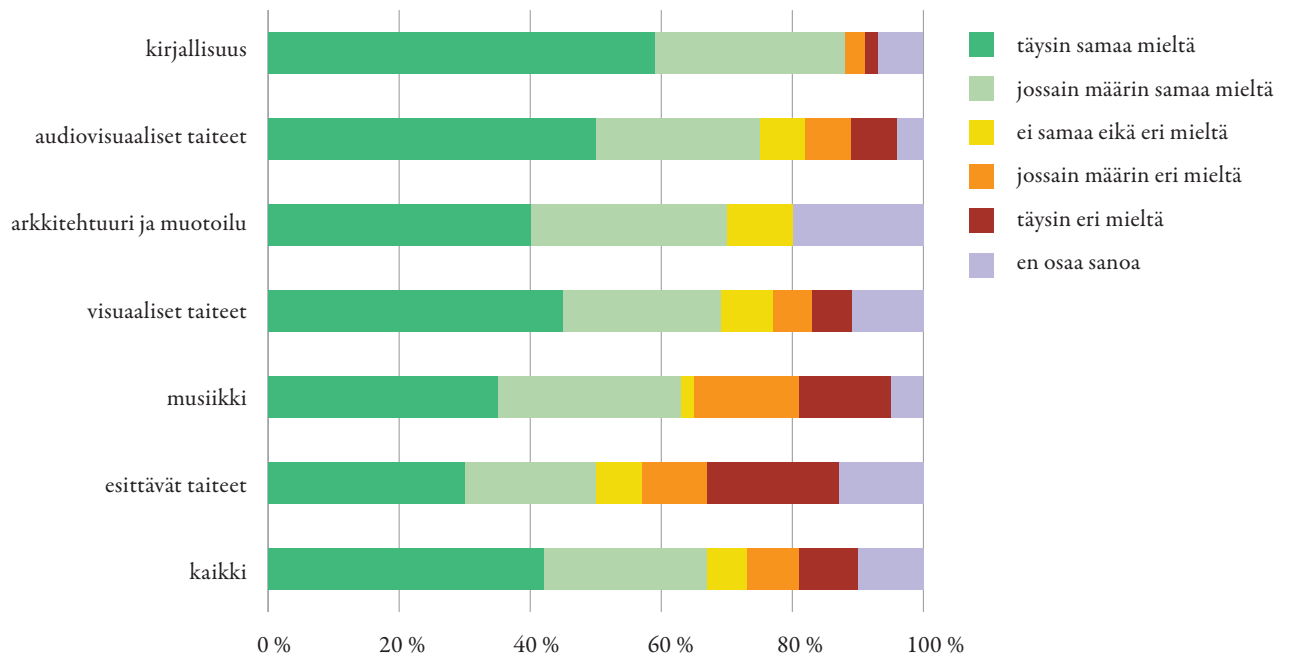
Pääosin vastaajat ovat sitä mieltä, että tekijänoikeudet eivät vaikeuta heidän työtään. Täysin eri mieltä väittämän ”Tekijänoikeudet vaikeuttavat työtäni” kanssa oli lähes puolet ja vähintään jossain määrin eri mieltä 63 prosenttia vastaajista. Kuitenkin on huomionarvoista, että audiovisuaalisen alan toimijoista jopa 43 prosenttia ilmoittaa olevansa vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämän kanssa. (Kuvio 15.)

KUVIO 12. Vastaajien näkemykset tekijänoikeuden merkityksestä taiteilijana toimimiselle

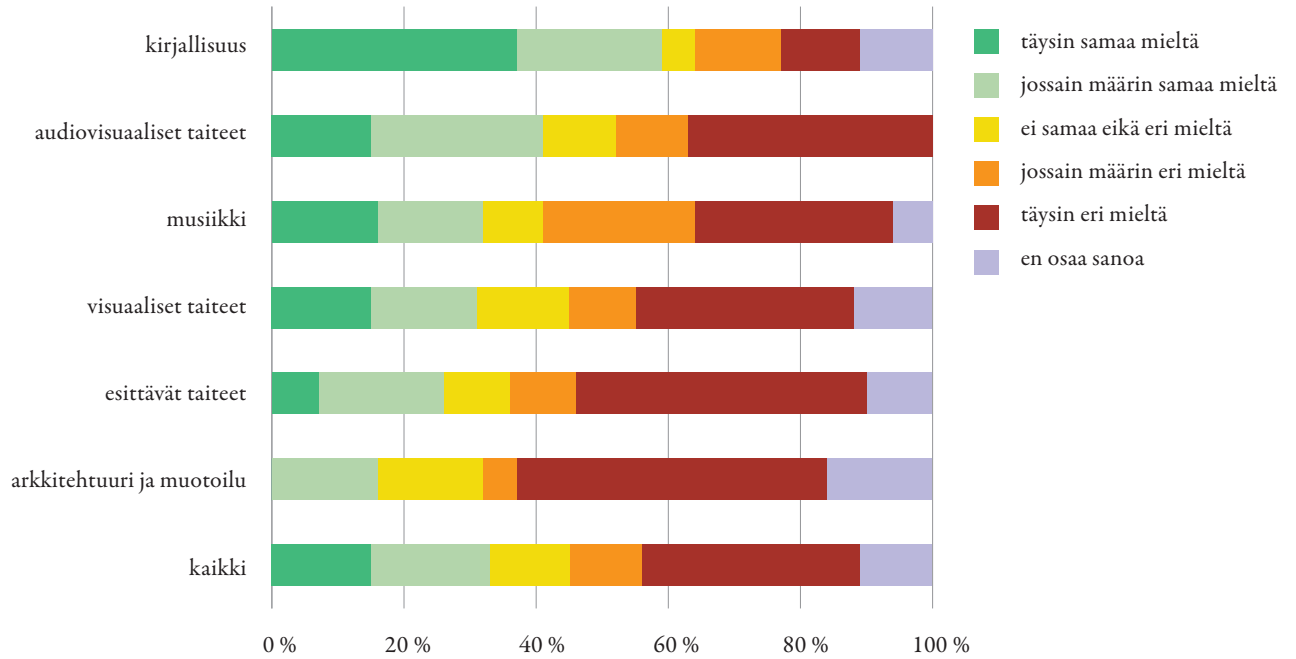

Erityisesti kirjallisuuden alalla toimivat korostavat tekijänoikeuden merkitystä: heistä 88 prosenttia pitää tekijänoikeutta vähintään jossain määrin tärkeänä edellytyksenä taiteilijana toimimiselle, ja 59 prosenttia ilmoittaa olevansa vähintään jossain määrin samaa mieltä siitä, että tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys omalle toimeentulolle. Kaikkien muiden taiteenalojen vastaajista vähintään 30 prosenttia ilmoitti, että tekijänoikeustuloilla ei ole olennaista merkitystä heidän toimeentulolleen. (Kuviot 13 ja 14.)

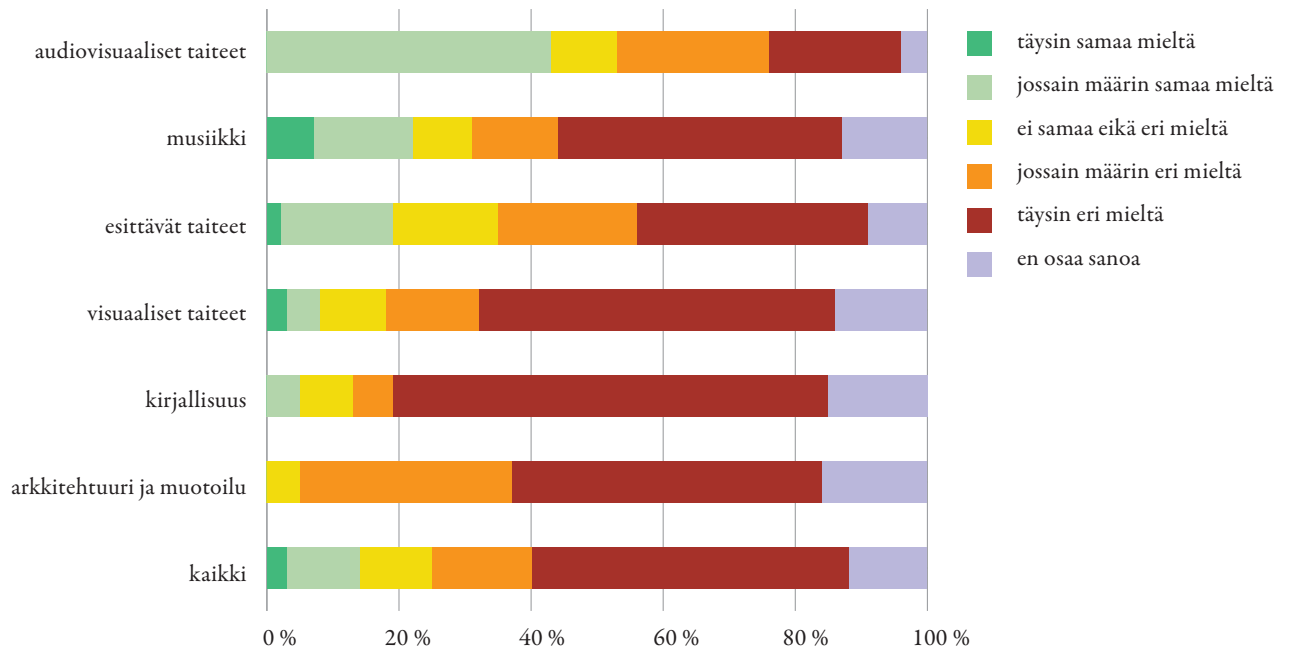
KUVIO 13. Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: *Tekijänoikeus on tärkeä edellytys taiteilijana toimimiselle*

KUVIO 14. Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: *Tekijänoikeustuloilla on olennainen merkitys toimeentulolleni*

KUVIO 15. Vastaajien näkemykset siitä, vaikeuttaako tekijänoikeus heidän työtään taiteenaloittain

(...) Sinänsä pidän tekijänoikeuksia/ periaatetta erittäin tärkeänä, mutta niillä ei ole minulle juurikaan taloudellista merkitystä, koska Kuvaston kautta tulee vain joskus harvoin jotain hiluja.

Koen ne tosi vaikeina ja hankalina. Ärsyttää selvittää mistä taholta haetaan lupia soittaa jotain yhtä biisiä, vaikka jossain esityksessä, tai jos haluan käyttää jotain runoa tai kirjantekstiä esityksessä niin pitää nähdä hurjasti vaivaa etsiä, että kuuluuko se tekijänoikeuksien pariin ja miltä taholta niitä oikeuksia voi hakea. (...)

(...) Pieni apuraharahoitteinen dokumenttielokuva joutuu maksamaan saman korvaukset musiikin käytöstä kuin miljoonabudjetin kaupallinen elokuva.

En pidä tekijänoikeuspuheesta. Ajattelen, että taide on yhteistä ja perustuu jakamiselle. Kapitalistinen omistamisen logiikka ei toimi taiteen piirissä. (...)

Musiikin tekijänoikeus ja käyttöluvat ovat monimutkaisia sekä aikaa vieviä elävien esitysten tekijän näkökulmasta. Esitys on olemassa pienen hetken - omassa tapauksessa vielä hyvin pieni muotoisesti. Tuloja ei oikein ole ja menot musiikin lupiin voivat olla suhteessa valtaisan. (...)

Tekijänoikeuskorvaukset täytyisi saada sosiaaliturvan piiriin.

Tekijänoikeusjärjestöjen merkitys toimeentulolle vaihtelee aloittain

Oikeuksien yhteishallinnointi on keino vähentää yksittäisistä neuvotteluista aiheutuvia kustannuksia. Se voi olla tarkoituksenmukaista etenkin tilanteissa, joissa sovitaan suurten teosmäärien käytöstä tai tapauskohtainen lisensointi on muutoin työlästä tai epäkäytännöllistä. Tekijänoikeudenhaltijat voivat valtuuttaa yhteishallinnointiorganisaation³ valvomaan teostensa käyttöä ja keräämään käytöstä korvauksia.⁴ Tekijänoikeusjärjestöt edustavat tietyillä aloilla toimivia oikeudenhaltijoita ja niiden roolit ja merkitys oikeuksien hallinnoinnissa vaihtelevat taiteenaloittain.

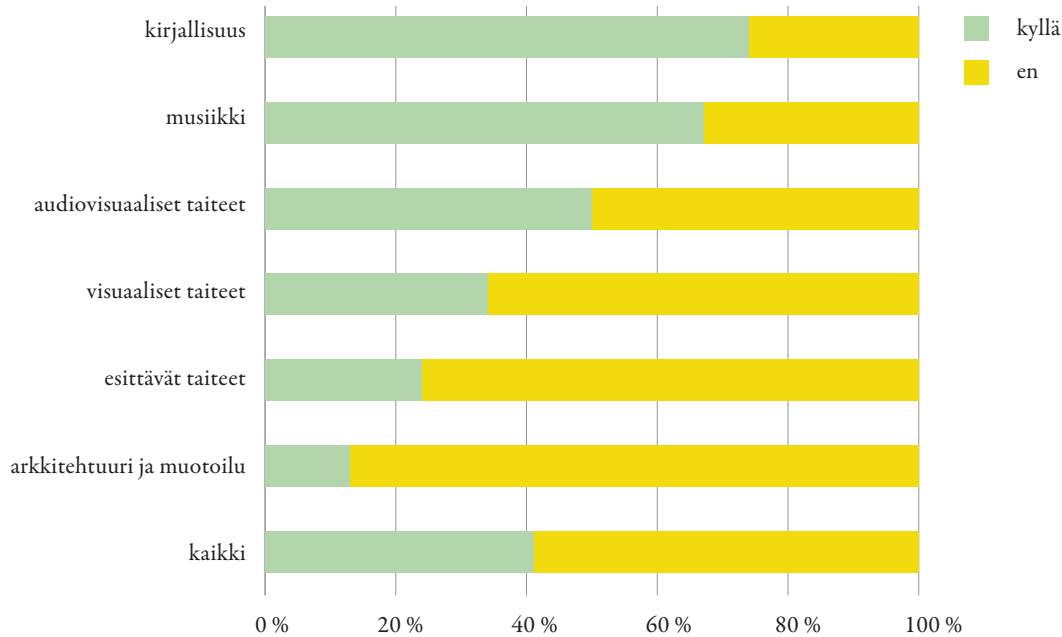
Kaikista vastaajista 41 prosenttia ilmoittaa saaneensa korvauksia tekijänoikeusjärjestön kautta vuonna 2018. Kirjallisuuden alalla toimivista on korvauksia saanut

3 Suomessa toimii raportin kirjoitushetkellä seitsemän yhteishallinnointiorganisaatiota: Audiovisual Producers Finland – APFI ry, Filmex ry, Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys GRAMEX ry., Kopiosto ry, Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry, Sanasto ry, sekä Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry.

4 Ks. Kortelainen, Lefever & Kautio 2018, 27–30.

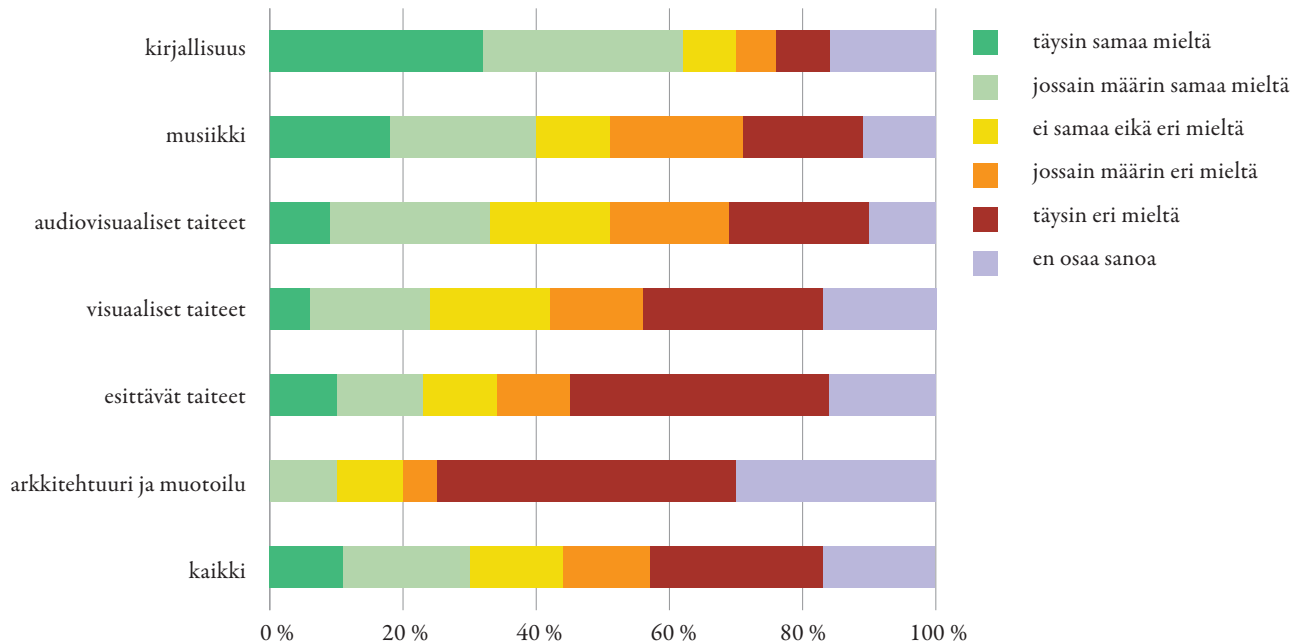
74 prosenttia, musiikin alalla toimivista 67 prosenttia ja audiovisuaalisten taiteiden alalla toimivista 50 prosenttia. Toisaalta arkkitehtuurin ja muotoilun parissa toimivista on korvauksia saanut ainoastaan 13 prosenttia. (Kuvio 16.)

KUVIO 16. Tekijänoikeusjärjestön kautta vuonna 2018 korvauksia saaneet vastaajat (%) taiteenaloittain

Kaikista vastaajista 30 prosenttia on vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tekijänoikeusjärjestöillä on merkitystä omalle toimeentulolle. Hieman tätä suurempi osuus (39 %) taas on vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa. (Kuvio 17.) Niistä vastaajista, jotka kertovat saaneensa vuonna 2018 korvauksia jonkin tekijänoikeusjärjestön kautta, 58 prosenttia pitää tekijänoikeusjärjestöjä vähintään jossain määrin tärkeinä toimeentulolleen. Tekijänoikeusjärjestöjen merkitystä toimeentulolleen pitävät tärkeänä erityisesti kirjallisuuden ja musiikin alalla toimivat taiteilijat.

KUVIO 17. Vastaajien näkemykset tekijänoikeusjärjestöjen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

(...) tahdon pitää vapauden neuvotella underground-taiteilijoille myös vapauksia materiaalini käytössä, sellaisia, joita ei tekijänoikeusjärjestöjen kanssa juuri neuvotella. Ongelma on lähinnä siis korkeintaankin kankeat järjestöt, ei niinkään tekijänoikeuteni loukkaaminen.

Säveltäjänä tuskailen Teostolle tehtävien teosilmoitusten kanssa. (...) Suoraan sanottuna, en osaa tehdä niitä ja siksi se usein jää tekemättä. Tiedän häviäväni tässä rahaa.

(...) Teosto ei kuitenkaan tee eroa epäkaupallisten mediateosten ja valtavirtaelokuvien välille, joten musiikin käyttöön liittyvät korvaukset voivat olla pienille mediatuotannoille ylivoimaisia. (...)

Tekijänoikeuksia ei aina osata hyödyntää kaupallisesti

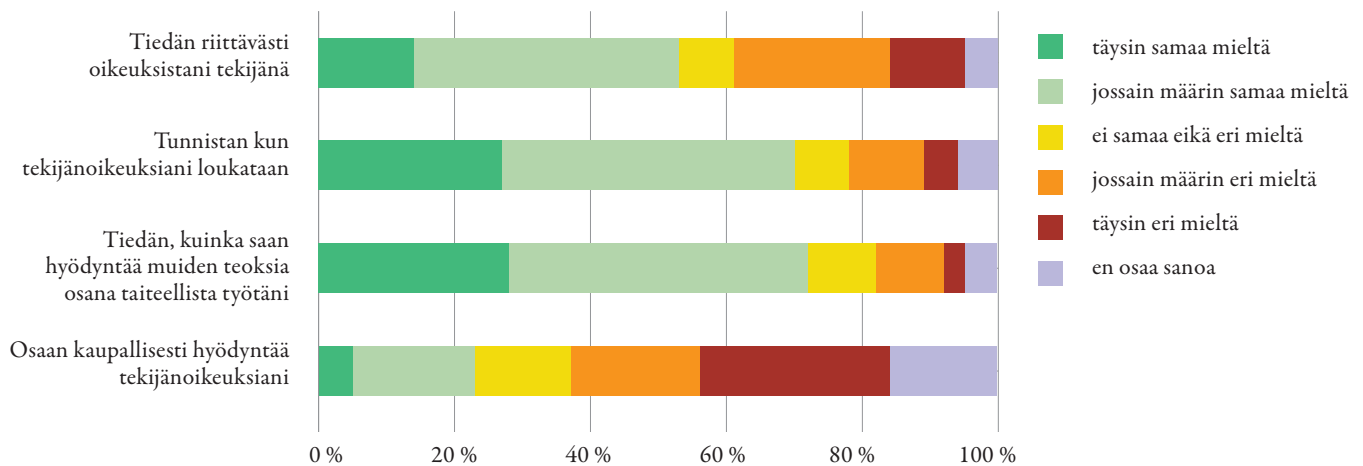
Tekijänoikeustietämyksellä ja sopimusosaamisella on suora vaikutus taiteilijan ansaintamahdollisuuksiin. Sillä, osaako oikeuksiaan hyödyntää, voi olla tärkeä merkitys toimeentulolle.⁵

⁵ Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terhon asettaman työryhmän ehdotuksessa taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivoiksi on mukana esitys tekijänoikeusasioita koskevan koulutuksen lisäämiseksi kaikilla opintojen tasoilla peruskoulutuksesta täydennyskoulutukseen. Työryhmä toteaa, että tekijänoikeusosaamisen myötä taiteilijan mahdollisuus hyödyntää taloudellisesti tekijänoikeuksista koostuvaa pääomaa kasvaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 21.)

Hieman yli puolet vastaajista kokee tietävänsä vähintään jossain määrin riittävästi oikeuksistaan tekijänä. Täysin riittävästi oikeuksistaan kokee tietävänsä kuitenkin vain 14 prosenttia. Kolmannes kaikista vastaajista kokee olevansa vähintään jossain määrin tietämätön oikeuksistaan. Suurin osa kokee tunnistavansa tilanteet, joissa omia tekijänoikeuksia loukataan: vastaajista 70 prosenttia on vähintään jossain määrin sitä mieltä, että tunnistaa oikeudenloukkaukset. Eri taiteenaloilla toimivien vastaukset ovat samansuuntaisia.

Vastausten perusteella taiteilijat tietävät yleisesti ottaen hyvin, kuinka muiden teoksia saa hyödyntää osana omaa taiteellista työtä. Vastaajista 72 prosenttia ilmoittaa olevansa vähintään jossain määrin samaa mieltä teosten jatkokäyttöä koskevan väittämän kanssa. Eri alojen taiteilijoiden vastauksissa ei ole merkittäviä eroja.⁶ (Kuvio 18.)

KUVIO 18. Vastaajien näkemykset omasta tekijänoikeustietämyksestään

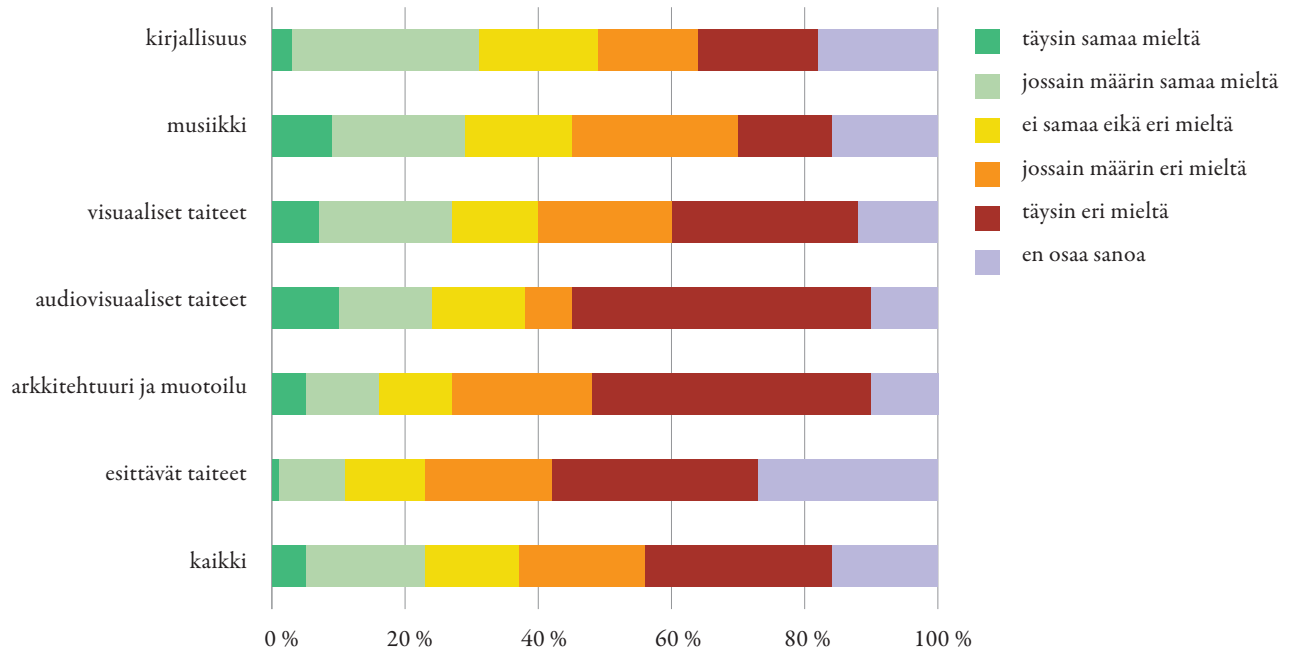

Pelkkä tekijänoikeustietämys ei luo toimeentuloa. Vastausten perusteella taiteilijat eivät useinkaan osaa hyödyntää tekijänoikeuksia taloudellisesti. Lähes puolet vastaajista on vähintään jossain määrin sitä mieltä, ettei osaa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan. Täysin tätä mieltä on yli neljännes vastaajista. Vain hieman alle neljännes vastaajista kokee vähintään jossain määrin osaavansa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan. Tiettyjen alojen rakenteet peräänkuuluttavat osaamista

⁶ Barometrikysely sisälsi myös kysymyksen siitä, kokevatko vastaajat luvan saamisen tekijänoikeudella suojatun sisällön käyttämiseksi osana omaa teosta helpoksi. Kysymykseen vastasivat pääasiassa musiikkialan, audiovisuaalisen alan ja esittävien taiteiden alan taiteilijat. Muiden alojen taiteilijoista merkittävä osa ei osannut ottaa kantaa kysymykseen. Eräs todennäköinen selitys tälle ovat aloittaiset erot siinä, kuinka yleistä on aikaisemmin luotujen teosten hyödyntäminen osana omaa taiteellista työtä. Luvan saamisen tekijänoikeudella suojatun sisällön käyttämiseksi osana omaa teosta on kokenut helpoksi (vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämän kanssa) 37 prosenttia musiikkialalla toimivista, 31 prosenttia audiovisuaalisella alalla toimivista ja 29 prosenttia esittävien taiteiden alalla toimivista taiteilijoista.

oikeuksien kaupallistamiseen. Toisilla aloilla tehdään taas tyypillisemmin palkkatyötä, jolloin tarve sopimus- ja liiketoimintaosaamiselle on vähäisempi. (Kuvio 19.)

KUVIO 19. Vastaajien näkemykset taiteenaloittain väitteeseen: Osaan kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiani

Olen kohdannut sellaisia ongelmia, että koen, etten ymmärrä näistä asioista tarpeeksi. Sitten pitäisi tehdä ja allekirjoittaa joku sopimus, ja sitä yrittää kovasti ottaa selvää, että mitä tämä tarkoittaa ja mitä kaikkea tähän liittyy. Kovasti lisätyötä, muilta kyselyä, epävarmuutta.

Nämä oikeuskysymykset pelottavat minua. En tiedä tarpeeksi oikeuksistani tai muiden oikeuksista.

Asioista ei ole oikein tietoutta riittävästi.

Se että olen työssäni teknisesti itseoppinut ei riitä. En tiedä juridisesta puolesta juurikaan mitään. Se on suurin yksittäinen syy siihen, että en osaa kapitalisoida taidoillani tarpeeksi.

Monitaiteisissa tai taiteidenvälisissä projekteissa eri alojen erilaiset käytännöt ovat joskus tuoneet yllätyksiä, joita emme taiteellisessa työryhmässä tai työparissa ole tajunneet ottaa huomioon etukäteen.

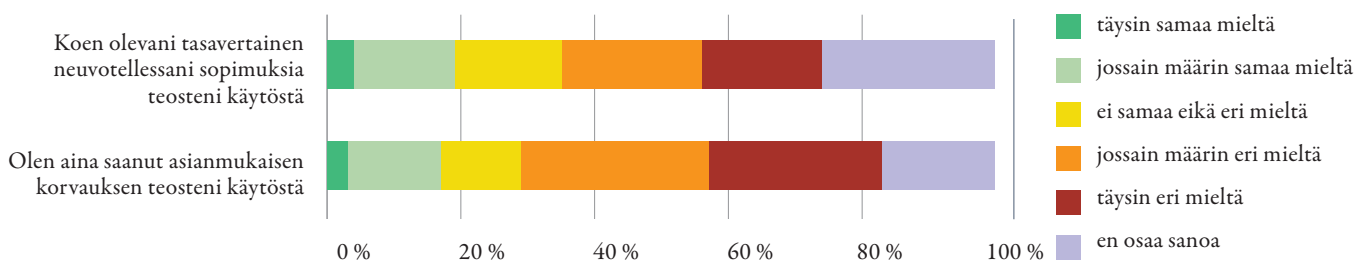
En osaa veloittaa, enkä tiedä, miten hinnoittelisin työni.

Teosten käytöstä ei aina saa asianmukaista korvausta

Taiteilijat eivät vastausten perusteella useinkaan koe olevansa neuvottelukumppaneiden kanssa tasavertaisia sopimusneuvotteluissa. Kaikista vastaajista 39 prosenttia on vähintään jossain määrin eri mieltä siitä, että kokisi olevansa tasavertainen neuvotellessaan sopimuksia ja ainoastaan neljä prosenttia on täysin samaa mieltä väittämän kanssa. (Kuvio 20.)

Korvauksia ei niin ikään koeta monissa tilanteissa riittäviksi tai niitä ei saada lainkaan. Yli puolet vastaajista kertoo, ettei ole aina saanut asianmukaista korvausta teostensa käytöstä (vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa). Täysin sitä mieltä, että on aina saanut asianmukaisen korvauksen, on ainoastaan kolme prosenttia vastaajista ja vähintään jossain määrin samaa mieltä on 17 prosenttia. Eri aloilla toimivien taiteilijoiden vastaukset ovat samansuuntaisia. On huomioitava, että vastaukset voivat koskea sekä luvaton käyttöä että luvallista käyttöä, josta vastaaja ei kuitenkaan koe saaneensa kunnollista korvausta. Avoimen kysymyksen vastauksista ilmenee, että teosten luvattomaan käyttöön sekä yksittäisten internetin käyttäjien että kaupallisten toimijoiden taholta on törmännyt usea vastaaja.⁷

KUVIO 20. Vastaajien näkemykset neuvotteluasemien tasavertaisuudesta ja korvausten asianmukaisuudesta

Yksittäisen taiteilijan neuvotteluasema suurten kustantajien kanssa on todella heikko.

Teen töitä lehdistölle, ja mediatalojen sopimukset ovat nykyään useimmiten «kaikki oikeudet» sopimuksia, ilman että siitä kuitenkaan maksettaisiin kertajulkaisu-oikeutta enempää.

En koe olevani tasavertaisessa neuvotteluasemassa tekijänoikeusasioissa (...) Koen painetta antaa työpanokseni (etenkin valokuvan ja graafisen suunnittelun osalta) toisten käyttöön alihintaan tai kokonaan korvausta, ns. näkyvyyspalkkiolla.

⁷ Barometrikysely sisälsi myös kysymyksen siitä, koetaanko seuraamukset tekijänoikeuden loukkauksista riittävän ankariksi. Merkittävä osa vastaajista (44 %) ei osannut ottaa kantaa kysymykseen. Loput vastaukset jakaantuivat tasaisesti siten, että samaa ja eri mieltä olevia vastaajia oli lähes yhtä suuret määrät.

Elokuvatuotantoyhtiöt pyrkivät tekemään työsopimuksia, joilla työntekijä luovuttaa kaikki oikeutensa tuotantoyhtiölle. Nyt juuri digitalisaation hektisessä vaiheessa tilanne ja käytännöt ovat hyvin sekavia.

Kohtuuttomia sopimuksia, näyttelijän tekijänoikeuksia ei mainita palkkauksen aikana.

Kuvastokorvauksia ei ole suostuttu maksamaan museonäyttelyn yhteydessä. Paljon kaikkea, mutta ei nämä toimeentulon kannalta merkittäviä summia ole.

Teoksiani on yritetty hyödyntää kaupallisessa mielessä ilman halukkuutta maksaa kunnollista korvausta. Samassa yhteydessä on yritetty saada kaikki oikeudet teoksiini siten, että en voisi enää valvoa missä ja miten niitä käytetään. Kun olen tarjonnut kirjallista sopimusta, on minut nimetty hankalaksi ihmiseksi. Taiteilijat (kuvataiteilijat) tarvitsevat enemmän tietoa ja opastusta tällaisten tilanteiden varalle.

Ne sivuutetaan todella herkästi ja joudun näkemään vaivaa sen eteen, että muistutan näistä asioista yhteistyökumppaneitani.

Teoskuviani on lainattu ilman lupaa, yleensä vailla taloudellisia tarkoituksia ja huomautettuani kuvien käytöstä, ne on poistettu.

Digitalisaatio vaikuttaa toimeentulomahdollisuuksiin

Teknologinen kehitys on muuttanut luovaa työtä, tuotantoprosesseja sekä kulttuurin jakamisen ja kokemisen muotoja. Se on tuonut uusia ansio- ja liiketoimintamahdollisuuksia, jotka voivat parantaa taiteilijoiden toimeentuloa. Toisaalta se on tehnyt teosten luvattoman kopioinnin ja jakamisen aiempaa helpommaksi.⁸ Digitaalisessa ympäristössä on teknisesti helppoa jakaa ja muokata jo olemassa olevia sisältöjä.⁹ Oikeuksien hallinnoinnissa ja teosten käyttöluvien hankinnassa korostuu selkeän teos- ja tekijätiedon merkitys.

Digitalisaatio aiheuttaa huolta osalle taiteilijoista. Hieman alle puolet (44 %) vastaajista kokee digitalisaation aiheuttavan itselleen vähintään jossain määrin huolta tekijänoikeuksiensa loukkaamisesta. Huolta kokevien osuudessa ei ole merkittäviä eroja eri taiteenalojen välillä.

Oikeus tulla nimetyksi teoksen tekijänä toteutuu verkossa vaihtelevasti. Noin kolmannes vastaajista kokee oikeutensa tulla mainituksi teoksensa yhteydessä toteutuvan myös verkossa (vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämän kanssa).

8 Kautio, Lefever & Määttä 2016, 49.

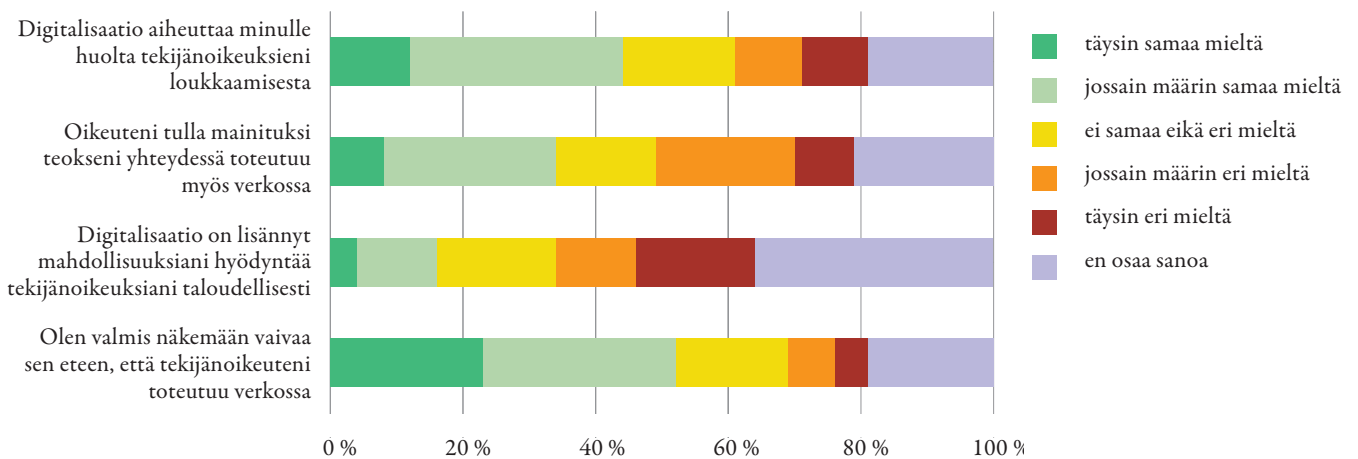
9 Ks. esim. Stenvall-Virtanen, Grönlund, Norberg, Pönni & Toivonen 2011.

Kuitenkin lähes kolmannes vastaajista on väittämän kanssa vähintään jossain määrin eri mieltä. (Kuvio 21.)

Barometrissa kysyttiin myös siitä, onko digitalisaatio lisännyt vastaajan mahdollisuuksia hyödyntää tekijänoikeuksiaan taloudellisesti. Vain neljä prosenttia vastaajista on täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Toisaalta 18 prosenttia on täysin eri mieltä. Kuitenkin reilu kolmannes vastaajista ei osaa ottaa kantaa aiheeseen.

Enemmistö vastaajista (52 %) kertoo olevansa valmis näkemään ainakin jossain määrin vaivaa sen eteen, että hänen tekijänoikeutensa toteutuvat verkossa, kuten rekisteröimään teoksia tai lisäämään teosten yhteyteen oikeudenhaltijatiedot. Verraten pieni osuus (12 %) vastaajista on vähintään jossain määrin eri mieltä vaivannäköä koskevan väittämän kanssa.

KUVIO 21 Vastaajien näkemykset digitalisaatiota koskeviin väittämiin

Varsinkin verkossa häipyy kuvan oikeudet ja kuviani käytetään ilman lupaa ja ilman korvausta. Seuraaminen on hankalaa ja tietämys tekijänoikeuksista on häilyvää – ihmiset luulevat, että kaikki netissä on «ilmaista» ja käytettävissä (varastettavissa). Tämä ärsyttää suunnattomasti.

Sosiaalinen media on vaikea. Esimerkiksi Instagramin tai Pinterestin käyttäjät eivät tiedä, ettei toisen kuvia saisi jakaa omalla sivullaan ilman lupaa tai ilman «siteerausta». Kuvien käyttö osana omaa kuvaa on myös hämärtynyt, inspiraationa käytettyä kuvaa ei mainita ja oma teos näytetään täysin omana tuotoksena.

Esim. Spotifyssa ei edelleenkään näy aina biisin tekijätiedot. Puhumat-takaan soittaja/laulaja -tiedoista.

(...) suoratoistopalvelujen maksamat tekijänoikeuskorvaukset ovat aivan mitättömän pieniä. Musiikin kuuntelu siirtyy yhä enemmän eri suoratoistopalveluihin, joten tekijänoikeuskorvausten rahallinen vaikutus toimeentuloon on häviävän pieni. Tätä pidän suurena ongelmana.

Spotify ja Youtube ovat biisintekijän kannalta aivan naurettavia - levy-yhtiöt tienaaavat isot rahat biisintekijöiden kustannuksella.

Tavallisin on, että teostiedot eivät ole näkyvissä esim. netissä.

Teosteni kuvia on netissä ja kuvanjakosaitteilla ilman tekijätietoja tai lupaani.

APURAHAT OVAT TÄRKEÄ EDELLYTYS TAITEILIJANA TOIMIMISELLE

Suomen apurahajärjestelmä on taiteilijoiden kannalta kansainvälisesti katsoen kattava, monipuolinen ja erilaista taiteilijan työhön kuuluvaa toimintaa mahdollistava. Valtion lisäksi yksityiset säätiöt ja rahastot jakavat eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille vuosittain huomattavan summan rahaa.¹⁰ Taiteilijoiden kannalta tärkeimpiä yksityisiä säätiöitä/rahastoja ovat Suomen Kulttuurirahasto maakuntarahastoineen, Svenska kulturfonden ja Koneen säätiö.

Valtion apurahajärjestelmä on Suomessa toiminut pitkään ja toiminta on vakiintunut tietylle tasolle. Muutokset jaettavassa summassa ja eri taiteenaloille jaettavissa osuuksissa ovat olleet pieniä¹¹, vaikka esimerkiksi ammattitaiteilijoiden lukumäärän oletetaan nousseen. Yksityisten säätiöiden ja rahastojen jakamat summat taiteelle ja kulttuurille ovat sen sijaan olleet kasvussa ainakin 2000-luvun alusta alkaen.¹²

Valtion eli Taiteen edistämiskeskuksen sekä yksityisten säätiöiden/rahastojen myöntämää tukea on pidetty yleisesti toisiaan täydentävinä taiteen kentällä. Taiteilijat hakevat tukea työskentelyynsä ja toimintansa fasilitoimiseen yleensä molemmista ja usein samat taiteilijat voivat työskennellä vuorovuosina valtion ja yksityisen rahaston tuen avulla.

Yksityiset säätiöt ja rahastot ovat usein profiloituneet toiminnassaan esimerkiksi suhteessa eri taiteenaloihin ja/tai suhteessa valtion tukeen. Yksityisiä säätiöitä pidetään yleensä hieman rohkeampina tuen myöntäjinä, kun taas valtion tuen odotetaan kohdentuvan hieman meritoituneemmille, pidempään alalla olleille taiteentekijöille sekä huomioivan yhdenvertaisuuden (sukupuoli, ikä, kieli, alue). Valtion tuen jakautuminen suhteellisen kaavamaisesti eri taiteenaloille tekee järjestelmästä osin jäykän. Huomionarvoista on kuitenkin se, että taiteenaloittaiset hakija- ja saaja-jakaumat ovat pysyneet jotakuinkin samoina eli taiteenalosten väliset suhteet lukumäärissä eivät ole juurikaan muuttuneet.

Apurahatyyppiä on useita ja eniten toimeentuloon vaikuttavia apurahoja ovat käytännössä työskentelyapurahat. Yksityiset säätiöt ja rahastot jakavat vuosiapurahoja

10 Taiteen edistämiskeskus käytti vuonna 2018 taiteen ja kulttuurin edistämiseen yhteensä 40,7 milj. euroa, josta taiteilijoille ja työryhmille (=suora taiteilijatuki) 22,2 milj. euroa (Karhunen, 2019). Säätiöiden tuki taiteelle ja kulttuurille vuonna 2017 oli 61,5 milj. euroa (josta museoiden ja kulttuuriperinteen osuus 5,1 milj. euroa) (Aula Research 2019). Etenkin säätiöissä ja rahastoissa koetaan taiteen ja kulttuurin alojen määrittely vaikeana, joten summat ovat joiltain osin suuntaa antavia.

11 Taiteen tuki taiteen ja kulttuurin edistämiseen 2013-2018; Rautiainen 2008, 32 (v. 1971-2006); Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2006-2012.

12 Vuonna 2010 ne jakoivat 41 miljoonaa euroa, vuonna 2013 52,5 miljoonaa euroa ja vuonna 2017 61,5 miljoonaa euroa (Aula Research 2019).

ja Taiteen edistämiskeskus valtion taiteilija-apurahoja, kirjastoapurahoja, näyttöapurahoja, alueellisia työskentelyapurahoja sekä residenssiapurahoja. Kohdeapurahat ja matka-apurahat käytetään yleensä hakemukseen sisältyvään tarkoitukseen eli hankintoihin tai toimintaan. Näitä ovat muun muassa matkakulut, työvälinehankinnat, näyttelyt, esitykset ja kiertueet. Toisinaan kohdeapurahoja myönnetään myös teoksen tekemiseen tai viimeistelyyn, mutta silloin ne on tarkoitettu lyhytaikaiseen työskentelyyn eikä yleensä pitempiaikaiseen elinkustannusten kattamiseen.

Vastaajien näkemykset apurahoja ja apurahoitusta koskeviin väittämiin olivat pääosin myönteisiä, toisaalta joukossa oli paljon en osaa sanoa -vastauksia eli väittämien sisältöä kohtaan esiintyi jonkin verran epätietoisuutta. Apurahojen merkityksestä ammattitaiteilijoille kertoo etenkin se, että lähes kaikki eri taiteenaloilla toimivat vastaajat (86 %) olivat ainakin jossain määrin selvillä siitä, miten ja mistä apurahoja haetaan. Yli 70 prosenttia vastaajista piti apurahoja tärkeänä edellytyksenä taiteilijana toimimiselle ja samoin 70 prosenttia vastaajista ei pitänyt apurahaa vain mukavana lisänä toimeentuloonsa. Apuraha nähtiin yleisesti (76 %) merkityksellisenä toimeentuloon nähden. (Kuvio 22.)

Ilman nykyistä 3-vuotista Koneen säätiön apurahaani en olisi yksinkertaisesti selvinnyt näistä vuosista enkä tiedä miten tulen selviämään apurahan päättymisen jälkeen. Vanhenen, en jaksa monipuolistaa toimintaani ja hakea tuloja kaupalliselta puolelta. Edessä on 600 euron kertynyt eläke. - - -

Apurahoilla on ihan jättiläissuuri merkitys, silloin kun niitä saa. - Nyt kun en viime vuosina ole saanut mitään, niin eihän niillä silloin ole merkitystä. Ja koko elämä menee ihan eri tavalla, ei voi keskittyä siihen työhön, johon yhteiskunta on minut kouluttanut. Silloin kun saa, niin koko elämä menee toisin!

Apurahat eivät prosentuaalisesti ole merkittävä osa toimeentuloani, mutta ne ovat merkittäviä oman taiteentekemisen kannalta. Pääosa tuloistani tulee freelancer-työstä taidelaitoksissa (laitosteatterit jne) ja pedagogina toimimisesta, mutta oman taiteellisen työni ja projektien rahoittamisessa apurahat ovat merkittävä mahdollistaja.

Vastaajista lähes 40 prosenttia (täysin samaa mieltä) katsoi kuitenkin, että matala apurahataso ylläpitää heikkoa toimeentulotasoa ja lähes 30 prosenttia oli (täysin) sitä mieltä, että apurahojen hakeminen vie liikaa aikaa. Valtion apurahajärjestelmän avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen suhtauduttiin kriittisesti, sillä yli 60 prosenttia vastaajista oli ainakin jossain määrin sitä mieltä, että sen tulisi olla nykyistä avoimempi ja läpinäkyvämpi. (Kuvio 22.) Valtion apurahajärjestelmää kuitenkin myös kiiteltiin siitä, että myöntöperusteet ja apurahapäätöksiin osallistuvien henkilöiden nimet ovat julkista tietoa.

Taiken apurahojen kriteerit tulisi olla läpinäkyvämmät ja hakijoiden olisi tärkeää saada palautetta hakemuksista. Esim. pisteytysjärjestelmä, jossa hakijalla on mahdollista nähdä millä osa-alueella hankkeessa tai hakemuksessa olisi ollut parannettavaa tai oliko hanke esim. taiteellisesti epärelevantti. Palaute hakijoille olisi merkittävä edistysaskel ja parantaisi hankkeiden ja taiteellisen toiminnan suunnittelua ja pitkän-tähtäimen kehittymistä.

- - Toivoisin todella, että apurahojen haku- ja myöntöprosessi olisi läpinäkyvämpi ja avoimempi.

Unfortunately non of the above mentioned factors has been taken into consideration for non-Finnish and Swedish speaking professional artists. It feels to work under the shadow without even understanding the grant application forms in Taike, which is an unequal treatment for us as professional artists. It seems systematically our voice is being ignored, no matter how long we have been addressing this issue among many other ones. If Taike can have more transparent strategies in distribution of the grants and also be ready for feedback this dynamic for sure can be changed. With the simple non-inclusive practice of having the form for grant application provided only in the two languages, for sure we are not beneficiary ones but perhaps Finnish and Swedish speaking artists who can «understand the questions» in order to answer them more affectively can make successful applications.

Haluan antaa kehuja Taikelle siitä, että heidän hakunsa on sentään jossain määrin läpinäkyvä. Taidekentällä on monia suuria yksityisiä säätiöitä kuten SKR, Kone, Kordelin jne., joiden haku ei ole lainkaan läpinäkyvä. Tällä tarkoitan esim. sitä, että hakemuksien arvioinnissa käytettyjen asiantuntijoiden henkilöllisyys ei ole julkinen. Tässä ei ole sinänsä mitään laitonta, mutta on selvää, että tällainen lähtöasetelma luo jo psykologisista syistä ns. kyräilymentaliteettia. Kuvitelkaa itse vastaava tilanne mille tahansa muulle alalle: pienituloisille (=köyhille) ihmiselle jaetaan rahaa, mutta kukaan ei kerro, ketkä rahan jakautumista päättävät, eikä jaon perusteita julkisteta.

Taikesta saa riittävästi tietoa apurahoista ja hakuprosessi on myös riittävän läpinäkyvä. Tällä hetkellä tilanne on hyvä eli apurahoista on päättämässä sekä itse taiteilijoita että taiteen asiantuntijoita. On myös hyvä, että päättäjät vaihtuvat parin vuoden välein. Se takaa, että valta ei kasaudu liian pitkäksi aina samoille ihmisille. Taiteilija-apurahat ovat ensiarvoisen tärkeä tukimuoto. Ilman niitä olisi vaikea työskennellä täysipainoisesti. Apurahat mahdollistavat pitkäjänteisen syventymisen työskentelyyn.

Täysin tai jossain määrin monimutkaisena valtion apurahajärjestelmää piti yli kolmasosa vastaajista. Vastakkaista mieltä asiasta oli lähes kolmasosa vastaajista. Väittämistä ”myöntöprosentti on niin pieni, ettei apurahoja kannata hakea” puolet vastaajista oli eri mieltä ja yli kolmannes samaa mieltä. (Kuvio 22.)

Vastaukset jakaantuivat neljään lähes tasakokoiseen joukkoon kysyttäessä näkemystä tarveharkinnan käytöstä myöntöperusteena.¹³ Tarveharkinnan kannalla (täysin tai jossain määrin samaa mieltä) oli 25 prosenttia vastaajista, tarveharkintaa vastaan (jossain määrin tai täysin eri mieltä) oli 26 prosenttia, ei samaa eikä ei mieltä -vastauksia oli 22 prosenttia ja en osaa sanoa -vastauksia oli 27 prosenttia. Ylipääntään tarveharkintaa myöntöperusteena kommentoitiin avovastauksissa vain vähän. (Kuvio 22.) Hallinnolliseen työmäärään ja kontrolliin tällainen muutos vaikuttaisi nykyistä enemmän, sillä taiteilijoiden tulot koostuvat yleensä useista eri lähteistä ja vuosittainen vaihtelu on erittäin yleistä.¹⁴

- - apurahan suuruus pitäisi linkittää tuloihin, eli ei apurahaa muutoin hyvin tienaaaville, tällöin myyvät tekijät ovat samassa asemassa kuin työsuhteessa olevat. Hullua antaa apurahaa sellaisille, jotka pärjäävät teoksia myymällä tai luennoimalla.

Lähes 60 prosenttia vastaajista katsoi, että taiteenalakohtaiset kulurakenteet tulisi ottaa (ainakin jossain määrin) huomioon apurahan suuruudessa. Ainoastaan 10 prosenttia vastaajista oli jossain määrin tai täysin eri mieltä tämän väittämän kanssa. (Kuvio 22.) Kulujen huomioimista apurahasummassa painotettiin myös avovastauksissa ja tämän seikan merkitys näyttää korostuvan etenkin visuaalisten taiteiden aloilla toimivien näkemyksissä. Taiteellisen työn kulut ovat visuaalisten taiteiden aloilla usein suuret suhteessa tulotasoon. Myös alueellisten erojen huomioimista toivottiin, etenkin asumiseen ja työhuonevuokriin liittyvien menojen alueellinen vaihtelu haluttiin ottaa mukaan silloin, kun työskentelyapurahan määrää arvioidaan.

Taiteenalakohtaiset kulurakenteet tulisi ottaa huomioon apurahan suuruudessa -> kulurakenne tulee esiin budjetoinnissa, työskentelyapurahan suuruus olkoon suht sama kaikille, työkokemuksen mukaan voisi olla korotusta huomioiden työvuodet ja ansiot sinä aikana.

Taiteilija-apurahan riittävyys on riippuvainen kulloinkin työn alla olevista projekteista ja niiden kuluista. 2200-2500€/kk voisi riittää juuri ja

13 Väittämällä ”valtion apurahat pitäisi myöntää tarveharkinnan perusteella” tarkoitetaan sitä, että apurahan hakijan tulot ja varallisuus tulisi huomioida apurahapäätöstä tehtäessä.

14 Tällaisista tarveharkintaisista tuloista on esimerkkinä yleinen asumistuki sekä opintotuki. Kela seuraa tuensaajien tulotasoa. Kun tulotaso nousee (ennakoimattomasti), Kela perii maksettuja tukia takaisin huomattaviakin summia, josta voi seurata ongelmia, ellei tuensaaja ole säästänyt rahaa tulevaa takaisinperintää varten.

juuri peruselämiseen toisen työssäkäyvän aikuisen lisäksi pääkaupunkiseudulla, mutta sen lisäksi tarvitaan apurahoja isojen materiaali- ja laitekulujen kattamiseksi erityisesti kuvataiteen kentällä.

- - Alakohtaisten kulurakente-erojen ottaminen voisi tulla kyseeseen, jos se perustuisi tilastodataan taiteellisen työn jatkuvista kustannuksista. Voin helposti kuvitella, että fyysisen materiaalin muokkaukseen tai mutkikkaiden tietokonesovellusten käyttöön perustuvilla taiteenaloilla on korkeammat peruskulut kuin «omien ajatusten mentaaliseen muotoiluun» perustuvilla, hieman kärjistäen.- -

Suomessa elinkustannukset vaihtelevat. Helsingissä eläminen on keskimäärin kalliimpaa kuin Siilinjärvellä. Voisiko tätä huomioida valtion taiteilija-apurahan suuruudessa? Voisiko apurahan määrä olla sidottu esim. alueen keskimääräiseen asuntojen vuokratasoon?

Apurahalla pärjäämisessä on luonnollisesti alueellisia eroja. Pääkaupunkiseudulla vuokrataso korkeampi jne.

Vastaajien enemmistön (62 %) näkemysten mukaan apurahoista ei tulisi tehdä veronalaista tuloa eikä apurahoja tulisi jakaa isompina summina nykyistä harvemmalle joukolle taiteilijoita (59 %). Näitä väittämiä ei välttämättä pidetty joko tai- vaan pikemminkin sekä että -kysymyksinä. (Kuvio 22.)

Veronalaista eli apurahan muuttamista palkkatuloksi kannatti osa taiteilijoista etenkin esittävillä taiteenaloilla, joilla palkansaajan asema on tutumpi työmarkkina-asema. (Kuvio 22.) Taiteilijakentällä nähdään yhtenä potentiaalisena vaihtoehtona myös taiteilijoiden palkkaaminen yrityksiin.

- -Apurahoja tulisi jakaa suuremmalle määrälle, ehkä pienempiä summia mutta niin että nuoria hakijoita painotetaan enemmän. Apurahojen verovapaus tulee ehdottomasti säilyttää!! Taiteilijapalkkapuheita pitävät juuri ne tekijät, jotka niissä apurahaputkissa elävät ja nauttivat huolettomampaa tuettua elämää.

Jos apurahat laitettaisiin verollisiksi, tulisi niitä vastaavasti kasvattaa.

- - palkka vai apuraha, Taike voisi laittaa tarjolle sekä että, hakija saisi päättää. Osalle -kuten minulle- palkka olisi järkevämpi, sillä en ole yrittäjä eikä myyntiä ole, toiselle voi apuraha sopia paremmin. Turha käyttää aikaa pohtimiseen kumpikampi, vaan kokeilun myötä käytäntöön. Taiteilijat eivät ole lapsia, eiköhän jokainen osaisi yrityksen ja erehdyksen kautta katsoa kumpi sopisi omaan työskentelyyn paremmin.

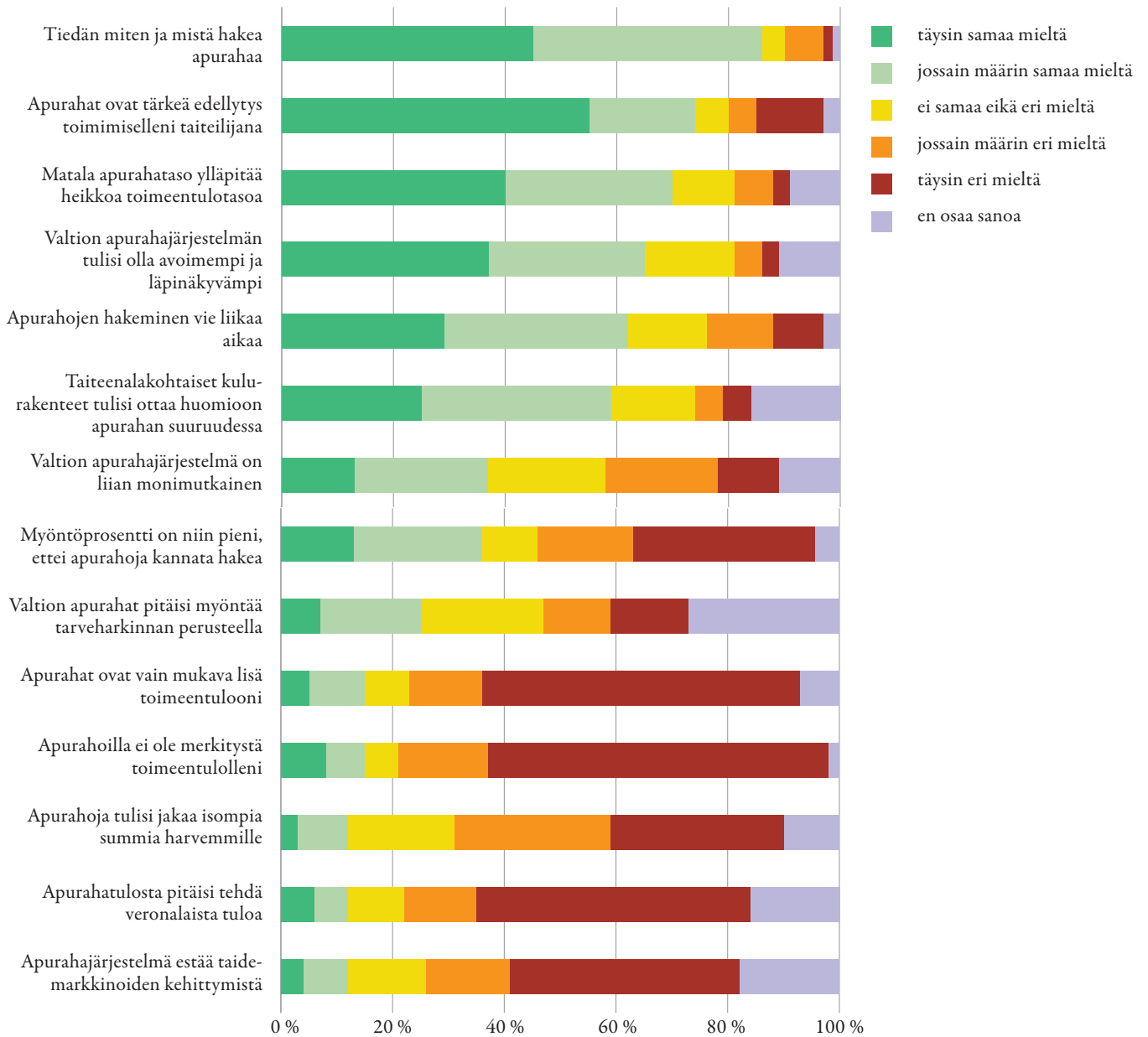
Apurahatyöskentely on kestänyt, sillä vapaissa ryhmissä ei ole esimerkiksi työpaikkojen esimiesvastuita eikä työstä kerry eläkettä. Oma ja useiden kollegojen kokemus on, että kun työntekijän palvelut ja oikeudet puuttuvat, niitä on mahdotonta nykytilanteessa korvata myöskään apurahasta. Apurahan nostajalla ei siis ole välttämättä varaa elää ns. normaalia elämää, ja lisäksi hän on aivan yksin apuraha»työpaikan» ongelmatilanteissa.

- - Vuosiapurahat ovat riittävän isoja jo nyt, mutta ongelmana on, että hyvin pieni osa hakijoista saa ylipäättään apurahaa. Pitäisin enemmän siitä, että myönnettäisiin enemmän pieniä apurahoja kuin vähemmän isoja. Etenkin kirjallisuuden apurahoissa pitäisi lisäksi tarkemmin miettiä, kuinka pitkä rahoitus työlle on tarpeen. Myönnettyjen apurahojen perusteella näyttää siltä, että melko mielivaltaisesti saattaa laajalle työlle tulla pieni apuraha ja tiiviimmälle työlle (esim. runokokoelmalle) tarpeettoman suuri apuraha.

Palkatkaa taiteilijoita ja sijoittakaa heidät yrityksiin esim. ikk kerrallaan ja vaihto seuraavaan firmaan.

Yli puolet (56 %) vastaajista oli sitä mieltä, että apurahajärjestelmä ei estä taidemarkkinoiden kehittymistä. Markkinoiden kehittymiseen tässä mielessä ei otettu kantaa kommenttiosiossa. (Kuvio 22.)

KUVIO 22. Vastaajien (%) näkemykset apurahoja ja apurahoitusta koskeviin väittämiin

Työskentelyapurahan tasoon toivottiin vaatimatonta korotusta

Vuonna 2019 Taiteen edistämiskeskuksen myöntämä veroton taiteilija-apuraha oli 20 728,44 euroa ja yksityisten säätiöiden/rahastojen vuosiapuraha oli keskimäärin 24 000 euroa vuodessa.¹⁵ Nämä työskentelyä (½-10 vuodeksi) varten myönnetyt apurahat ovat pysyneet suunnilleen samalla tasolla pitkään eikä huomattavia muutoksia ole tapahtunut usein. Apurahasumma ei kokonaan ole taiteilijoiden käytettävissä, sillä siitä maksetaan pakollinen MYEL:n mukainen vakuutus.¹⁶ Kokonaisuutena apurahansaajalle MYEL-vakuuttamisesta syntyvä kustannus sairausvakuutus- ja päivärahamaksut mukaan lukien on noin 15 prosenttia työskentelyyn tarkoitettusta apurahasta ja taso on pysynyt samana useita vuosia.¹⁷ Apurahansaajat saavat näin Melasta MYEL-vakuutukseen sisältyvän maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen työeläkevakuutuksen ja turvaa tapaturman, sairauden ja työkyvyttömyyden varalle.

Taiteilijoilta kysyttiin, kuinka suuri kokovuotisen verottoman työskentelyapurahan tulisi olla, jotta se riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa. Vastauksia kysymykseen saatiin 907 taiteilijalta.

Verottoman apurahan lisäksi pitäisi voida hakea kulukorvausta Mela-vakuutuksen maksamiseen. Pitkissä apurahoissa Mela-korvaus nikertää merkittävän osan apurahasta.

Vuotuista apurahaa määritettäessä pitää huomioida myös mela-kulut, siksi 26500. Käytännössä käyttöön jäävä kuukausisumma olisi silloin toimivampi.

27000€/vuosi, jos Mela vie n. 3000 € tästä summasta niin kuukausittainen tulo olisi n. 2000 €.

Mitä suurempi apuraha sitä suurempi vakuutusmaksu Melaan.

Helsingissä asuvan ja työhuonetta pitävän kuvataiteilijan vuokramenot ovat kuukaudessa helposti 1200 e (asunto 800, työhuone 400). Tähän kun lisätään materiaalikulut ja muut työstä aiheutuvat kulut ei jäljelle

15 Valtion taiteilija-apurahat vaikuttavat yksityisiltä tahoilta kuten säätiöiltä, yhdistyksiltä tai yrityksiltä saatujen apurahojen verotukseen. Muulta kuin valtiolta, kunnalta tai muulta julkisyhteisöltä tai Pohjoismaiden neuvostolta saadut apurahat ja palkinnot ovat veronalaista tuloa siltä osin kuin niiden, ja julkisyhteisöiltä saatujen apurahojen yhteissumma ylittää valtion taiteilija-apurahan vuotuisen määrän.

16 Vakuutuksen piirissä ovat kaikki ne Suomessa asuvat apurahansaajat, joiden apuraha on tarkoitettu vähintään neljän kuukauden taiteelliseen työskentelyyn Suomessa. Myös osa ulkomailla tapahtuvasta apurahatyöskentelystä kuuluu vakuuttamisen piiriin. Yli 68-vuotias tai vanhuuseläkkeellä oleva henkilö ei voi ottaa vakuutusta.

17 Henri Virtanen, Mela 17.1.2020

jää kovin paljon 2200/kk apurahasta, josta on vähennetty eläkemaksut, mutta kyllä sillä toimeen tulee.

Tulokseksi saatiin pääasiallisesti hyvinkin vaatimattomia summia, mikä osoittaa sen, että taiteilijat tyytyvät hyvin vähään eikä heidän toiveitaan voi pitää ylimitoitettuina.

Det skattefria beloppet är på en bra nivå just nu.

Monet taiteilijat pitävät työskentelyapurahasumman riittävyttä hyvin pitkälle taiteenalaan ja asuinpaikkaan liittyvänä asiana. Visuaalisten taiteiden aloilla taiteellisen työn tekemiseen liittyvien kulujen koetaan olevan merkittävästi suuremmat kuin muilla taiteenaloilla ja pääkaupunkiseudun kustannustasoa pidetään merkittävästi korkeampana kuin muun Suomen. Työskentelyapurahan riittävää summaa pidettiin siis melko tekijäsidonnaisena ja yhtenä ratkaisuna työskentelyyn tarkoitettuna apurahan riittävyteen esitettiin muun muassa erillistä rahoitusta materiaali- ja laitekulujen kattamiseen.

- - työskentelyapurahan riittävä määrä riippuu taidealasta ja asuinpaikasta, siksi on mahdotonta mainita yleisesti elämiseen riittävä summa.

- - - apurahojen suuruus: «riittävä» taso riippuu täysin taiteilijan teosten myynnistä JA tuotantokustannuksista.

- - hieman huono kysymyksenasettelu koska elämiskustannuksissa on valtavia eroja esim. pääkaupunkiseudun ja maakuntien välillä.

Se mikä riittää elämiseen ja taiteeseen, haarukka voi olla 1000 €–3500 € /kk, riippuen tekijästä. Vastasin laittamalla kuvitellun keskiarvon.

- - 2200-2500€/kk voisi riittää juuri ja juuri peruselämiseen toisen työssäkäyvän aikuisen lisäksi pääkaupunkiseudulla, mutta sen lisäksi tarvitaan apurahoja isojen materiaali- ja laitekulujen kattamiseksi erityisesti kuvataiteen kentällä.

Itse en pysty hakemaan Taiken taiteilija-apurahaa, koska se ei riitä elämiseen Helsingissä. Vuokra + työhuonevuokra + Mela = 1400€/kk. Säätiöiden apurahoja haen.

Kokovuotisen verottoman työskentelyapurahan, joka riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa, keskiarvo oli eri taiteenalojen taiteilijoiden vastauksissa 27 345 euroa ja mediaani 26 000 euroa vuodessa. Kaikkein suurin lukumäärä vastaajia päätyi siihen, että 24 000 euroa vuodessa olisi riittävä apurahasumma.

Taiteen edistämiskeskuksesta korotettiin verovapaata taiteilija-apurahasummaa vuodelle 2020. Vuoden alusta alkaen se on ollut 1 939,15 euroa kuukaudessa.¹⁸ Koko vuodeksi laskettavaan kokonaissummaan vaikuttaa myöhemmin vahvistettava yleiskorotus ja sen vuoksi kokonaissumma ilmoitetaan Taiteen edistämiskeskuksen verkkosivuilla vasta sen jälkeen, kun valtion uusi virkaehtosopimus on hyväksytty. Ilman korotuksia summa olisi vuodessa 23 269,80 euroa eli se jäisi hieman alle vastausten perusteella lasketun moodin ja mediaanin ja yli 4 000 euroa alle keskiarvon. Taiken taiteilija-apurahan summa on korotuksen jälkeenkin pienempi kuin vuosiapuraha yksityisillä säätiöillä ja rahastoilla keskimäärin. MYEL:n mukaisen vakuutuksen maksamisen jälkeen Taiken myöntämän taiteilija-apurahan saajalle jää vuoden 2020 kokonaissummasta käytettäväksi noin 19 780 euroa eli noin 1 650 euroa kuukaudessa.

Riittävää kokovuotista verotonta apurahasummaa on kysytty taiteilijoilta myös aiemmissa Taiteen ja kulttuurin barometrikyselyissä ja sen tasoksi on vastauksissa toivottu noin 25 000 euroa vuodessa, joten myös tällä kertaa vastaukset olivat lähes täsmälleen samoissa luvuissa (ks. Rautiainen, Roiha & Rensujeff 2016, 28; Hirvi-Ijäs ym. 2017, 43; Hirvi-Ijäs ym. 2018, 70).

Taiken toivotaan monenlaista palvelutoimintaa

Taiteen edistämiskeskuksen tehtävänä on osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen¹⁹ – tärkeimpinä muotoina apurahojen ja avustusten sekä valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden myöntäminen. Vuonna 2018 Taike jakoi taiteilijoille ja taiteilijoiden muodostamille työryhmille apurahoja 22,2 miljoonaa euroa.

Taiteilijoiden vastauksista ilmenee, että erilaisista palveluista eniten toivotaan rahoitusneuvontaa, esimerkiksi apurahojen hakuun liittyviä neuvontatilaisuuksia (55 %). (Kuvio 23.) Tätä palvelua Taike myös jo tarjoaa, sillä apurahaklinikoita ja apurahainfo -tilaisuuksia järjestetään eri toimipisteissä tarpeen mukaan. Tämän palvelun osalta pyydettiin kiinnittämään huomiota palvelun saavutettavuuteen.

Apurahainfot yms. tulisi aina järjestää siten, että verkko-osallistuminen on mahdollista.

Tulosten mukaan tähän kyselyyn vastanneet haluavat Taiken olevan useita palveluita tarjoava virasto, sillä ainoastaan muutama prosentti vastaajista ei halunnut Taikesta mitään palveluita apurahojen ja avustusten myöntämisen lisäksi. (Kuvio 23.) Palvelutoimintaan kielteisesti suhtautuvat vastaajat toivoivat Taiken suuntaavan toimintansa vain kaikkein tärkeimpään eli rahoitukseen, apurahojen ja avustusten jakamiseen.

18 Taiteilija-apurahoihin käytettävästä määrärahasta päätetään eduskunnassa. Apurahavuosien määrä on säädelty laissa valtion taiteilija-apurahoista 28.11.1969/734.

19 Laki Taiteen edistämiskeskuksista 30.11.2012/657 3 §

Taiken kannattaa nyt ja aina keskittyä taiteilijoiden taloudellisen toimeentulon turvaamiseen. Verkostoitumiset ja työhyvinvoinnit ovat kiva lisä silloin tällöin, mutta en usko, että Taike on paras taho erilaisten virkistyspäivien pyörittämiseen. Aivan ehdottomasti Taiken ei pidä sotkeutua taidemaailmaan niin, että se välittäisi taiteilijoita. Kauhea ajatus. Eivätkö virkamiehet halua enää olla virkamiehiä?

Rahoitus on keskeisin toimintaedellytys. Antaa kentän sitten hoitaa muut asiat.

Rahoitus on tärkeää, Taiken kannattaa keskittää resurssinsa rahoitustoiminnan kehittämiseen ja tehostamiseen.

Yhtenä syynä huomattavaan palvelutoiminnan tarpeeseen vastaajat mainitsivat sen, että taiteen kentällä ei jaeta avoimesti tietoa. Vaikuttaakin siltä, että joillakin taiteenaloilla foorumeita tiedon jakamiseen saattaa olla liian vähän. Taikelta toivotaan säännöllisiä taiteilijoille suunnattuja keskustelutilaisuuksia, neuvontaa ja kursseja.

Alan ihmiset eivät juurikaan ole avoimia jakamaan tietoa, joten se on kiven alla. Konsultointia ei ole juurikaan saatavilla. Lakiasioitten selvittäminen on mahdotonta, koska tarkoitus on tehdä taidetta, eikä pännätä pykälää. Verkostoituminen on hankalaa, kun ei ole varoja.

Taiken tulisi kutsua taiteilijoita debatteihin säännöllisesti.

Julkiseen taiteeseen liittyvien käytäntöjen neuvontaa tai kurssitusta esim. millainen on hyvä budjetti ja mitä siihen tulee ottaa huomioon.

Useat palvelut, joita vastaajat toivoivat, osoittautuivat täsmälleen samoiksi, mitä taiteilijajärjestöt ja eri taiteenalojen tiedotuskeskukset tarjoavat tällä hetkellä. Näihin kuuluvat esimerkiksi lakipalvelut ja verkostoitumispalvelut.

Monia alun kohtia tuottavat jo paikalliset taiteilijajärjestöt ja liitot.

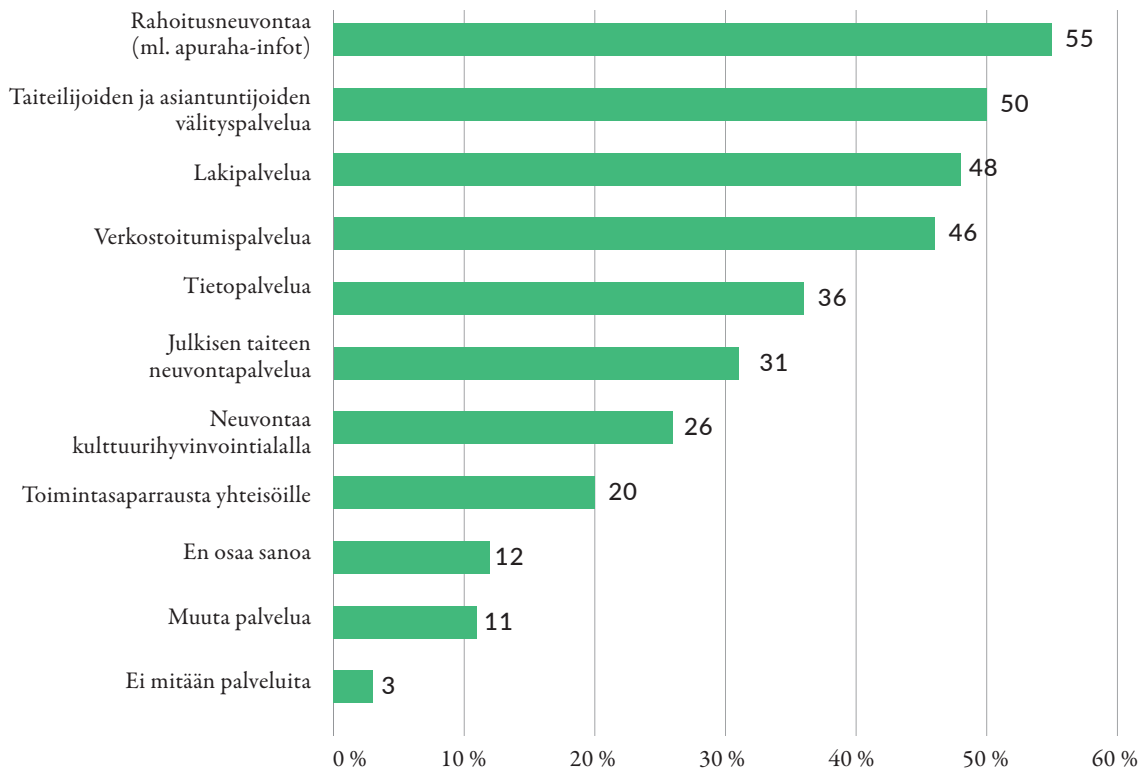
Pitää kuitenkin huomioida, että ei kehitetä päällekkäisiä toimintoja, joita jo toinen taho hoitaa, mm. sts:n lakipalvelu on olemassa. Lisää virkamiehiä ei tarvita, Taiken virkamiespalkkoja voisi käyttää myös apurahoihin taiteilijoille :)

Taiken minimaaliset resurssit pitää siirtää apurahoina taiteilijoille. Resurssia ei tule haaskata edellä mainittuihin tehtäviin. Taiteilijajärjestöistä yms. löytyy kyllä osaamista edellä mainittuihin tehtäviin.

Pitäisi käyttää yhdistyksiä kokoavana voimana, kun annetaan yleistä asiantuntiatukea taiteilijoille. Muuten teiltä loppuu rahat ja voimat, kun palvelisitte yksittäistä taiteilijaa.

Taiteilijajärjestöjen ja eri taiteenalojen tiedotuskeskusten olisikin hyvä lisätä tietoa omista palveluistaan taiteilijoille, jotta he osaisivat pyytää näitä palveluita oikeasta paikasta. Palveluiden suureen tarpeeseen saattaa vaikuttaa se, että mahdollisesti edunvalvontaa halutaan jossain määrin yhdenmukaistaa eri taiteenaloilla ja yhteisen edunvalvonnan kaipuu saattaa heijastua näihin palveluita koskeviin näkemyksiin.

KUVIO 23. *Palvelut, joita vastaajat (%) haluaisivat saada Taiteen edistämiskeskuksesta*

Vastaajat haluaisivat saada Taikesta myös muita kuin valmiissa vastausvaihtoehdoissa mainittuja palveluita. Nekin tosin olisivat usein päällekkäisiä muiden instanssien tarjoamien palveluiden kanssa. Lainsäädäntö velvoittaa jossain määrin myös Taikea esimerkiksi kansainväliseen toimintaan liittyvissä kysymyksissä.²⁰ Tällä hetkellä liikkuvuustuen jakaminen sekä Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma²¹ ovat tähän kategoriaan kuuluvia ”palveluita” Taikessa. Oheisessa

20 Laki taiteen edistämiskeskuksesta 30.11.2012/657 3 §. Keskuksen tehtävänä on muun muassa 1) edistää taidetta kansallisesti ja kansainvälisesti; 3) edistää taiteilijoiden kansallisia ja kansainvälisiä työskentelyedellytyksiä.

21 Kehittämisohjelman tavoitteena on edistää taiteen moninaisuuden ymmärrystä, kulttuurien välistä vuoropuhelua ja pää- ja vähemmistökuulttuurien yhteistoimintaa, edistää taiteilijoiden liikkuvuutta ja kehittää kansainvälisiä verkostoja painopisteenä Pohjoismaat ja Barentsin alue.

listassa olevat palvelutoiveet on siis suunnattu Taiteen edistämiskeskukselle ja ovat yleisyysjärjestyksessä.

- a. Kansainvälistymiseen liittyviä palveluita
- b. Vertaismentorointia, uraneuvontaa
- c. Taiteilijoiden edunvalvonnan tehostamista
- d. Taiteilijoiden työhyvinvoinnin tukemista (myös henkinen tuki, mielenterveyspalvelut)
- e. Yritysneuvontaa
- f. Työtiloihin ja (asumiseen) liittyviä palveluita
- g. Neuvontaa nuorille taiteilijoille, vastavalmistuneille ja -alkajille
- h. Koulutusta (ammatillinen täydennys-, myynti- ja markkinointi- ym.)
- i. Verotusneuvontaa
- j. Työllistymispalvelua, työnvälitystä
- k. Työnohjausta

MERKITTÄVÄ OSUUS VASTAAJISTA SAI SOSIAALITURVAN PIIRIIN KUULUVIA ETUUKSIA

”Oikeus sosiaaliturvaan taataan perustuslaissa. Jokaisella on oikeus perustoimeentuloon työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Sosiaaliturvajärjestelmämme on työ- ja asumisperusteinen. Työperusteinen niin, että ansiosidonnaisten etuuksien tehtävänä on tulojen menetyksen korvaaminen. Asumisperusteinen niin, että vähimmäisetuudet korvaavat asumiskulut. Lisäksi on tarveharkintaisia etuuksia, jotka torjuvat puutetta. - - - Taiteilijalla on Suomessa luonnollisesti samat oikeudet sosiaaliturvaan kuin muillakin työntekijöillä.”
(Cronberg 2010, 29.)

Edellä suora lainaus Tarja Cronbergin selvityksestä Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Sitaatin jälkeen Cronberg toteaa, että käytännössä tavoitteet eivät toteudu. Vaikka yli 4 kuukauden työskentelyapurahat ovat nykyään takaamassa sosiaaliturvaa, sosiaaliturvan ulkopuolelle jäävät edelleen alle 4 kuukauden apurahat ja tekijänoikeustulot. (mt., 29.) Isona ongelmana on myös se, että viranomaisohjeet ja -tulkinnat vaihtelevat ja muuttuvat. Suomen Taiteilijaseuran verkkosivujen yhteydessä olevalla Kuinka elää kuvataiteella -sivustolla todetaankin, että taiteilijoiden aseman ja työskentelyedellytysten turvaaminen vaatii jatkuvaa tilanteen tarkkailua ja yksilöllistä neuvontaa: ”Monilta osin taiteilija joutuu kuitenkin vielä selittämään ja perustelemaan toimintaansa, jotta tulisi oikeudenmukaisesti kohdelluksi viranomaisissa”.

Emil Aaltosen säätön ja Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankkeen Taide, tekijänoikeus ja tekijyyden muutos (2016–2019) yhtenä johtopäätöksenä oli, että taiteilijoiden sosiaaliturva kaipaa uudistamista. Kuvataiteilijoista, kirjailijoista ja musiikintekijöistä koostuvasta aineistosta selviää, että suomalainen taiteilija elää opetustyöllä, keikkahommilla, freelance-töillä, pätkätöillä, sosiaalietuuksilla tai toimeentulotuella.²²

Taiteilijoiden kannalta hyvä asia on se, että sosiaaliturvan uudistamista valmistelemaan asetetaan Suomessa laaja-alainen parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea. Komitean työ tähtää sosiaaliturvan rakenteelliseen ja toiminnalliseen kehittämiseen pitkällä aikavälillä ja vaiheittain.

Uudistuksen kohteeksi on ilmoitettu työikäisten sosiaaliturva ja muun muassa asumisen tuet ja toimeentulotuki (vanhuuseläkkeet eivät ole komitean asialistalla). Taiteilijoiden kannalta uudistuksen tavoite antaa toivoa tulevaisuuteen, sillä

22 <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kutsumus-ei-maksa-palkkaa-taiteilijoiden-sosiaaliturva-kaipaa-uudistamista> (1.3.2020)

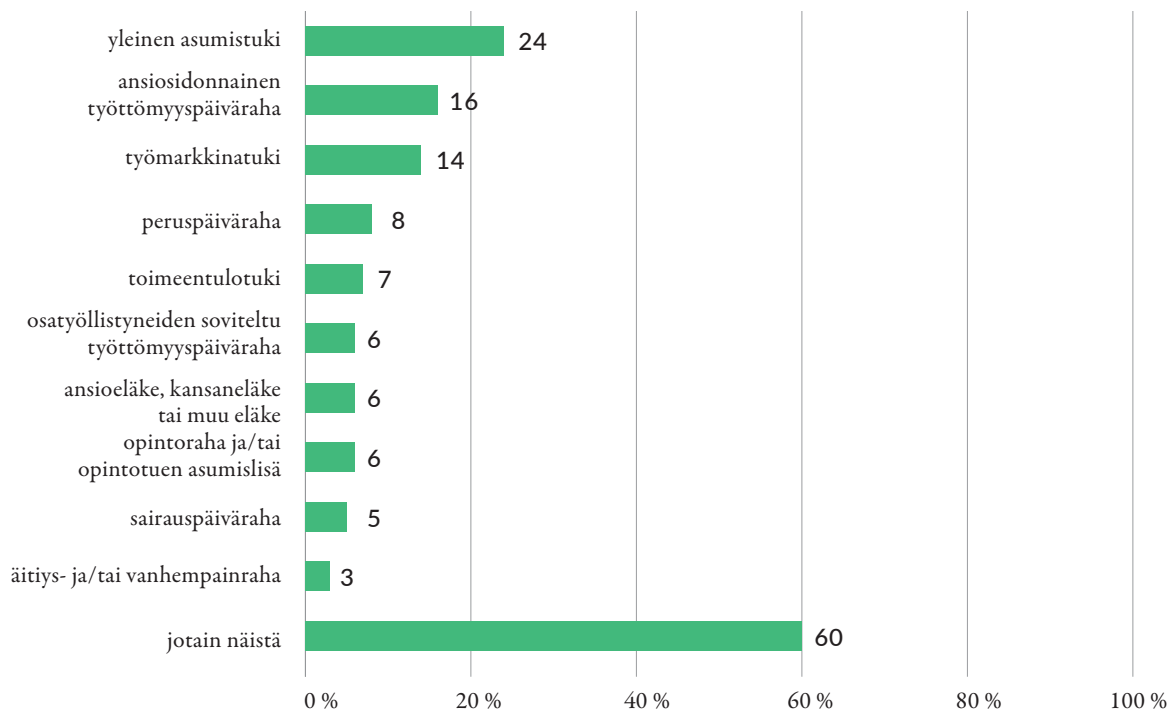
päämääränä on selkeämpi ja toimivampi sosiaaliturva, joka mahdollistaa työn, etuuk-
sien ja palvelujen yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa.²³

Sosiaali-, työttömyys- ja eläketurvan piiriin kuuluvia tukia ja tuloja vastaajista oli vuonna 2018 saanut 60 prosenttia. Asumistuen saajia vastaajista oli 24 prosenttia. Suurin osuus vastaajista (44 %) oli kuitenkin saanut erilaisia työttömyystukia (ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, työmarkkinatuki, peruspäiväraha, soviteltu työttömyyspäiväraha). Työttömyystuen yleisin muoto oli ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, jota oli saanut 16 prosenttia vastaajista. (Kuvio 24.)

Vastaajista 6 prosenttia oli saanut eläkettä (ansioeläke, kansaneläke, muu eläke). Toimeentulotuen saajia vastaajista oli 7 prosenttia. Opintorahaa ja/tai opintotuen asumislisää oli saanut 6 prosenttia ja sairauspäivärahaa 5 prosenttia vastaajista. Äitiys- tai vanhempainpäivärahaa saaneita vastaajissa oli 3 prosenttia. (Kuvio 24.)

Nämä osuudet saattavat vaikuttaa huomattavan suurilta, mutta eivät ne välttämättä ole, sillä vuoden mittaan taiteilijat joutuvat monenlaisiin tilanteisiin ja monet näistä tuki- ja tulomuodoista ovat yleensä väliaikaisia ja päällekkäisiä. Toki joukossa on myös koko vuoden kestoisia tuki- ja tulomuotoja, kuten esimerkiksi eläkkeet ja asumistuet.²⁴

KUVIO 24. Vastaajat (%), jotka saivat sosiaali-, eläke- ja työttömyysturvaan liittyviä etuuksia

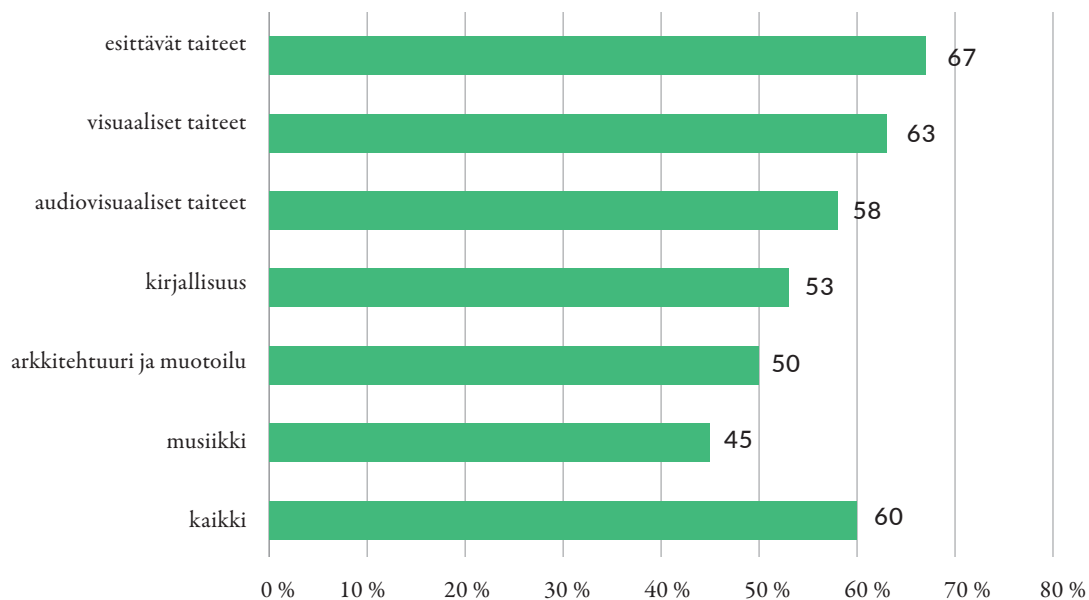
23 https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/ministeri-pekonen-ja-tutkimusprofessori-moisio-sosiaaliturvauudistus-hyotyy-komiteatyosta (Jääskeläinen 2020, 26).

24 Myös Taiteilijan asema 2010 –tutkimuksessa muiden tukien ja tulojen merkitys oli suuri. Se ilmeni kysyttäessä tärkeintä toimeentulolähdettä. Muut tuet ja tulot (eläkkeet, työttömyystuet, vanhempainraha, opintotuki ja muut vastaavat) olivat tärkeimmän toimeentulolähteen asemassa 23 prosentille taiteilijoita. (Rensujeff 2015, 97.)

Taiteenaloittaiset erot erilaisten sosiaali-, työttömyys- ja eläketurvaan liittyvien tuki- ja tulomuotojen välillä eivät olleet kovin suuria lukuun ottamatta ääripäitä. Suurin osuus näiden tuki- ja tulomuotojen saajia oli esittävien taiteiden alalla (67 %) ja pienin musiikin alalla (45 %) – muut sijoittuivat tasaisesti näiden väliin. (Kuvio 25.) Esittävillä taiteenaloilla osuutta nosti etenkin suuri työttömyystukien saajien joukko, esimerkiksi ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa oli saanut 31 prosenttia esittävien taiteenalojen vastaajista. Musiikin alalla taas ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saaneiden osuus oli vain 10 prosenttia. Kokonaisuudessaan erilaisia työttömyystukia musiikin alalla toimivista vastaajista oli saanut 23 prosenttia. Visuaalisten taiteiden, audiovisuaalisten taiteiden, arkkitehtuurin ja muotoilun ryhmissä asumistuen saajat olivat suurin joukko erilaisten työttömyystukien saajien rinnalla. Kirjallisuudessa oli suurin osuus eläkkeensaajia, joita oli 18 prosenttia vastanneista. (Kuvio 25.)

KUVIO 25. Vastaajat (%), jotka saivat sosiaali-, eläke- ja työttömyysturvaan liittyviä etuuksia taiteenaloittain

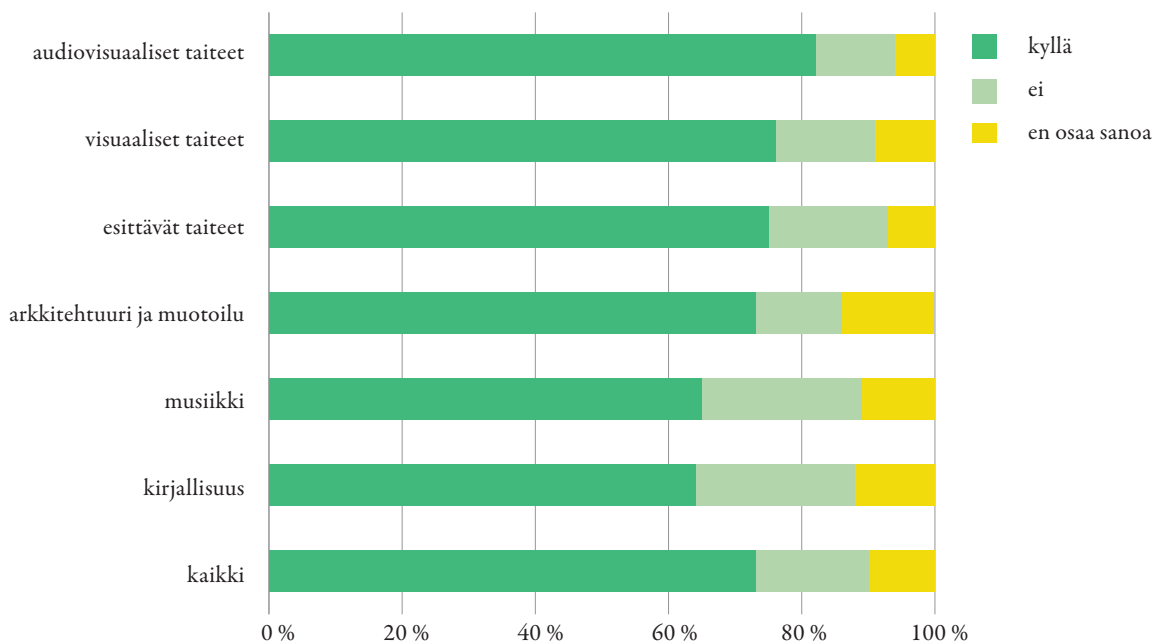

Palkaton työ on ongelma taiteen kentälle ja taiteilijoille

Palkaton työ osoittautui huomattavan suureksi ongelmaksi taiteilijoille. Palkatonta työtä piti ongelmana 73 prosenttia vastaajista. Taiteenaloittaisissa vastauksissa oli kuitenkin eroja. Vastausten perusteella kaikkein suurin osuus palkattoman työn tekijöistä toimi audiovisuaalisten taiteiden aloilla (83 %) ja pienin osuus kirjallisuudessa (61 %) ja ryhmässä muut (55 %). (Kuvio 26.)

Vastauksissa huomiota herättävää oli se, että niillä taiteenaloilla, joilla ilmiö osoittautui yleisimmäksi, en osaa sanoa -vastausten osuus oli pienin ja niillä taiteenaloilla, joilla ilmiö osoittautui harvinaisemmaksi, en osaa sanoa -vastausten osuus oli suurempi. Vaikuttaakin siltä, että niillä aloilla, joilla ilmiö tunnetaan hyvin ja sen vaikutus on suurin, on vähemmän epä tietoisuutta (eos-vastauksia) palkattoman työn ilmenemismuodoista.²⁵ (Kuvio 26.)

KUVIO 26. Onko palkaton työ ollut ongelma työskennellessäsi taiteilijana? (taiteenaloittain %)

²⁵ Eos-vastausten merkityksen on todettu olevan erilainen faktapohjaisissa ja muissa kysymyksissä. Faktakysymysten analysoinnissa runsas eos-vastausten määrä on ongelmallisempaa. Eli faktoja koskevissa kysymyksissä oletetaan vastaajalla olevan selkeä vastaus toisin kuin näkemyksiä mittaavissa kysymyksissä. Tosiasioita kuvaavien vastausten prosessointia ja niiden sovittamista annettuihin vastausvaihtoehtoihin pidetään vastaajalle kevyempänä kuin mielipiteen tai arvion muodostamista. Myös faktakysymykset voivat olla kognitiivisesti erittäin kuormittavia, jos ne edellyttävät paljon mieleen palauttamista, laskemista tai muuta tiedon prosessointia. (Jokinen & Järvensivu 2014). Nämä jakaumat viittaavat siis siihen, että vastaajalle on suhteellisen hankalaa vastata tämän kaltaiseen kysymykseen etenkin silloin, kun ilmiö ei ole täysin selvärajainen ja tunnettu hänen omalla alallaan tai hänen omassa toiminnassaan.

Tilannetta palkattoman työn osalta on kysytty ennenkin barometrikyselyissä. Vuonna 2016 vastaajina olivat taiteilijajärjestöjen hallitusten jäsenet ja vuonna 2017 alle 35-vuotiaat taiteentekijät. Vuoden 2016 kyselyssä kysymyksen muotoilu oli erilainen: Onko palkaton työ taiteenalallanne ongelma? Näin muotoiltuun kysymykseen kyllä-vastausten osuus oli peräti 93 prosenttia eli taiteilijajärjestöissä palkaton työ koettiin todella suurena ongelmana kollektiivisella tasolla. (ks. Hirvi-Ijäs ym. 2017.)

Nuorten taiteentekijöiden vastauksista vuonna 2017 taas ilmeni, että palkaton työ oli ollut ongelma (taiteilijana työskennellessä) 63 prosentille koko vastaajajoukosta. Tilanne ei taiteilijan oman työn suhteen ole kehittynyt parempaan suuntaan, sillä tämän tuoreimman kyselyn mukaan alle 35-vuotiaiden vastauksissa osuus oli kasvanut jo 80 prosenttiin. Todennäköistä on, että myös tietoisuus tämän ilmiön (palkattoman työn yleisyys) olemassaolosta on laajentunut viime vuosina merkittävästi ja sen vastustamiseen on kiinnittänyt huomiota aiempaa useammat taiteilijat ja toimijat.²⁶ (ks. Hirvi-Ijäs ym. 2017.)

Olen tehnyt paljon palkatonta työtä saadakseni edes jonkinlaista tukea taiteellisesta työstä. Tätä tunnutaan edellyttävän paljon etenkin siinä vaiheessa, kun olet aloittelija ja yrität saada rahoitusta työllesi tai teoksiasi myytyä. Suuren osan taiteellisesta työstä joutuu tekemään palkatta, jotta voi edes hakea apurahaa tai muuta rahoitusta.

Todella usein, nuorena taiteilijana lähes kaikki toiminta on palkatonta.

Valmistumisen jälkeen, nyt on kulunut 5 vuotta valmistumisestani ja saan paljon palkattomia työtarjouksia. Ymmärrän kyllä aspektin, että nuoren taiteilijan on verkostoiduttava ja kasvatettava «nimeä». Mutta rajansa kaikella.

Jos ylipäätään haluaa päästä tekemään mitään. Riippuu tietenkin paikasta, mutta tämä on oma vahva kokemukseni. Pitäisi tehdä paljon hyvällä tahdolla ja ilmaiseksi, ainakin alussa.

26 Esimerkiksi Antti Nylénin vuonna 2018 julkaistussa monologissa Häviö kuvataan kirjailijan (yleisemmin taiteilijan) toimeentuloon liittyviä hankaluuksia. Palkattoman työn ongelma ja toimeentulon hankkimiseen liittyvät vaikeudet taiteilija-ammateissa ovat monologissa keskeisessä asemassa.

Palkaton työ on sekä ”resurssikysymys” että ”tottumiskysymys”

Taiteilijoilta odotetaan ilmaistyötä hyvin monenlaisissa tilanteissa. Yhteistä kaikille eri taiteenaloilla toimiville vastaajille oli taiteellisen työn arvostuksen puutteeseen liittyvä vähättely ja taiteilija-ammatteihin liittyvät ennakkoluulot. Tästä esimerkkinä on se, että taiteilijan tekemää työtä voidaan pitää hupina ja kutsumuksena sekä huomion hakemisena (näkyvyys, kokemus palkkiona sinänsä) etenkin tulevaa ammatillista menestystä pohjustettaessa.

Vähän joka mutkassa katsotaan työ «kutsumukseksi» - varsinkin pyydettyessä luonnoksia ja ideoita.

- - Ongelmakohtia on monessa paikkaa, yleensäkin taiteilijan työtä ei pidetä työnä, kun se on kutsumus. Eikö lääkärikin työ ole kutsumus? Palkkataso varsin eri.

Kun tarjotaan vastineeksi «näkyvyyttä» tai kokemusta, eli lähes joka tilanteessa.

Taiteellista työskentelyä näkyvyyttä vastaan.

Taiteilijoiden ryhmäprojekteihin ei haeta rahoitusta etukäteen kollegoiden työhön, vaan ajatellaan, että taiteilija osallistuu saadakseen näkyvyyttä hyvässä porukassa. Näkyvyyden ajatellaan auttavan apurahojen saannissa jatkossa.

Tarjotaan näkyvyyttä vastineeksi teoksesta.

Almost all the time, because artists are considered as a hobby in most of the people's mind.

Tapahtumatuotanto, näyttelyn ripustus, lisäksi monenlaisia yhteydenottoja riittää, joissa pyydetään puhumaan työstään tai jopa tekemään kuvitus/sarjakuva «näkyvyyttä» vastaan.

Usein työtäni luullaan harrastukseksi, josta ei haluta maksaa. Varsinkin tekijänoikeus on vieras monelle tilaajalle. Se taas on tärkein toimeentuloni: kun yhtä kuvaa saa myytyä useasti, voi pärjätä.

Aika usein useat tahot tuntuvat tietävän, milloin taiteilija tarvitsee «näkyvyyttä» tai «promoa», jolloin työskentely korvauksetta olisi suotavaa. - - -

Erilaisiin tapahtumiin osallistumisessa, «ilmaisen näkyvyyden» nimissä.

Lähes kaikissa tilanteissa! Valtaosa ihmisistä olettaa ammattitaiteilijan «voivan harrastaa taidetta». Myös kunnat, kaupungit ja yritykset syyllistyvät samaan, joka näkyy alenevissa korvauksissa julkisissa töissä sekä jatkuvana tinkimisenä tilaustöissä.

Lähestulkoon 70% yhteydenotoista, joissa on luvassa oman alan taiteellista työtä ovat tarjouksia ja mahdollisuuksia oman nimen näkymiseen tai tarjoavat mahdollisuuksia täydentää cv:tä eli oletetaan että osallistutaan palkattoman työnä.

- - Olen kohdannut kommentteja, ettei taiteilijoille tarvitse maksaa palkkaa koska tekevähän taiteilijat omalla työhuoneellaan töitä ilman palkkaa! - - -

Saa «toteuttaa itseään» tai luvataan «näkyvyyttä».

Toivotaan, että voisin käydä «vähän soittamassa» erinäisillä kekkeillä näkyvyyttä vastaan tai ihan vain omaksi ja muiden iloksi. En voi.

Joka tilanteessa on odotettu. «Eihän se nyt mitään maksa, jos tulet vähän esiintymään. Sinähän teet sitä kuitenkin».

Jotkut tahot käyttävät hyödykseen argumenttia: «saat tilaisuuden esiintyä hienossa miljöössä / saada kokemusta». Kommentti ehkä sopii lapselle mutta ei ammattilaiselle.

Omalla alallani lähes minkä tahansa toimeksiannon yhteydessä tarjotaan joko koko- tai osakorvaukseksi ”näkyvyyttä.

Verukkeita riittää: «Kun tämä on ensimmäinen tilaus sinulle meiltä, niin varmaan voit tehdä .... (lisätyötä) samaan hintaan», «Kun ollaan aiemmin tehty yhdessä niin hyviä hankkeita, niin tämän voit varmaan tehdä puoli-ilmaiseksi», «Saat näkyvyyttä», «Meillä valitettavasti ei ole rahoitusta palkkioosi, mutta ilmoittele jos haluat kuitenkin olla mukana, olisi kiva», «Tämä tehdään lipputuloriskillä», «Jos levy myy yli break evenin, niin voit saada studiopalkkioosi», «Voisitko säveltää sille ja sille kokoonpanolle? (ei sanaakaan palkkiosta)»

Avustajatöissä. «Saat hyvän showreelin» tai «saat näkyvyyttä» ovat usein perusteita palkattomalle näyttelijälle. Jos on tarpeeksi kiva, tai taiteellinen produktio, niin ei makseta palkkaa. Näyttelijät ovat produktiossa viimeiset kenen palkkaa budjetoidaan tuotantoon.

- - Olen ollut alalla 15 vuotta silti toistuvasti tarjotaan ilmaista työtä tehtävistä, joihin minulla on koulutus ja kokemus. Taidetta ei nähdä työnä, vaan harrastuksena, eikä työpanostani oteta vakavasti. - - -

Teatteritaiteilijan odotetaan tulevan esittämään jotain ilmaiseksi ja tätä kutsutaan tilaisuudeksi saada näkyvyyttä omalle työlle.

Kaikenlaisissa tilanteissa. Taiteen tekemistä ei nähdä työnä yleisesti.

Valitettavasti lähes kaikkialla. Näkemykset ovat aika tylyjä: «Taiteilija saa ilmaista näkyvyyttä, eikö se riitä?» tai «Pääset ilmaisemaan itseäsi, pitäisikö siitä vielä maksaa...»

Palkaton työ on ongelma, mutta niin ovat myös alakanttiin olevat palkkiot ja palkat.²⁷ Vaikka palkkiosta olisi saatu sopimus aikaan, niin usein odotetaan taiteilijan tekevän sen lisäksi vielä lisätyötä ilmaiseksi.

Missä ei odoteta? Taiteilijaahan saa lähestyä jatkuvasti täysin umpiälyttömillä ehdotuksilla, joiden tekemisestä minkä tahansa muun ammattikunnan edustaja lähinnä loukkaantuisi verisesti ja loukkaantumista pidettäisiin varsin ymmärrettävänä. Taiteilijaa sen sijaan pidetään koppavana, jos hänen ei esimerkiksi ole kovin kiinnostunut vastaamaan vuoden viidenteenkymmenenteen ilmaistyyökyselyyn tai ei olekaan automaattisesti käytettävissä ilmaiseksi hyväntekeväisyyspaukseen, jossa kaikki muut toki saavat työstään korvauksen.

Aina (niissäkin projekteissa, joissa palkkiosta on sovittu, odotetaan sen lisäksi myös palkatonta työskentelyä).

Aika usein [palkatonta työtä odotetaan]. Ei ymmärretä taiteellisen työn arvoa.

Näyttelijänä minua pyydetään tilaisuuksiin esittämään jotain pientä, tai kertomaan näyttelijyydestä ja kun sanon tulemiselleni hinnan, ei keikkaa usein tulekaan. Valitaan joku harrastajapuolelta. Nuorempana sorruin joskus tekemään jotain kahvipalkalla, tuttavankauppaa. Nykyään ymmärrän, että ilmaiset esiintymiset haittaavat koko alan arvostusta.

Lähes aina, kun kuvaa haetaan, se lähtökohtaisesti halutaan ilmaiseksi, tai maksu on nappeja ja langanpätkiä taskunpohjalta. Tuntuu, että

27 Jo Taiteilijan asema 2010 -aineistosta ilmenee, että taiteellisessa työssä tulotaso oli laskusuunnassa. Vastausten mukaan palkkiotason kehitys oli pysähtynyt. Tulotason huononemiseen viitattiin useilla taiteenaloilla. (Rensujeff 2015, 101.)

palkka on aina neuvoteltava pohjalta edes jotenkin yhtään kenenkään ajan arvoiseksi, ja siltikin usein suunnittelutyö tehdään palkatta.

Markkinointi, suunnitelmien laatiminen. Joskus on sovittu x-määrä työtunteja työsuoritteeseen ja usein on vastassa oletus, että homma onkin urakkatyö, vaikka palkkio on sovittu tuntipohjaiseksi.

Ehkä palkattomuuden lisäksi ongelma on alimitoitettut palkkiot. Eli työn määrää ei oteta huomioon, tai ymmärretään taiteen tekeminen jonkinlaisena <omana palkkionaan>.

Yhteistä eri alojen taiteilijoille on se, että juuri koskaan harjoittelusta, suunnittelusta, ennakkovalmisteluista ja ideoinnista ei makseta palkkaa eikä palkkiota, eikä näitä vaiheita huomioida myöskään tukipäätösten rahasummissa.

Projekteja aloittaessa palkattoman työn määrä saattaa olla jopa vuoden mittainen. Lisäksi etenkin tuotantotukipäätöstä odotellessa tekijän odotetaan osallistuvan hakuprosessiin oman toimeentulon takaamiseksi. Vähänkään poikkitaiteellisissa toissa palkattoman työn osuus on maksimissaan. Teoksen vaatima valmistelu on usein palkatonta. Myös monet musiikkivideot ovat usein talkootyötä, vaikka taustalla olisi iso levy-yhtiö.

Aina. Ilmaista suunnittelutyötä hankkeissa ja projekteissa. Suunnittelutyön hinnoittelu vaikeaa myös omissa taidepalveluissa. Pyydetään esiintymään ilman korvausta jne. Myös työhön liittyvä viestintä ja mahdolliset palaverit vievät aikaa. Taiteilijan odotetaan myös elättävän itsensä «jollakin muulla työllä» ja tekevän korkealaatuista taidetta jotenkin siinä kaiken muun sivussa.

Taiteilijan palkaton työ on juurrutettu syvälle ja myös itse taiteilijat ovat osallisia tähän. Toinen esim. ovat julkisen taiteen kilpailut - hirveä määrä suunnittelutyötä ja aikaa, josta ei makseta yhtään mitään ja kilpailuiden lopputulokset ovat aika usein jo ennalta arvattavissa.

Jatkuvasti, erityisesti suunnittelutyössä ja esimerkiksi apurahoja tai kilpailuihin haettaessa. Hakuaikakkin täytyy elää jollakin. Lisäksi teoksia myydessä esimerkiksi ei ymmärretä, että laina-aikakin on maksullista tai että työprojektin yhteydessä on hinnoiteltava myös materiaali- ja työhuonekuluja. Jälkimmäinen koskee myös erityisesti taiteen kentällä tehtävää freepohjaista opetustyötä, jossa oletetaan, että freen työaika joustaa loputtomasti ja että kokouksiin/raportointeihin voi osallistua omalla ajalla ilmaiseksi. Jatkuvaa neuvottelua ja rajanvetoa siitä mikä

maksaa ja milloin hinnoittelu lipuu yli niin, että kilpaileva ilmaiseksi työskentelevä saa keikan.

Lähes kaikki taiteellinen työ on palkatonta. Suunnittelutyöstä ei haluta maksaa mitään. Aivan kuin ideat tulisi tyhjästä ja kirjoittaisivat itsensä ylös aivan itsekseen. Taustalla on kuitenkin usein vuosien työ sekä vahva ammattitaito. Opetusten ideointi ja suunnittelu, näyttelyiden pitäminen, ripustus, harjoittelu (esitysten), muutama esimerkki siitä missä odotetaan palkatonta työtä, lista on loputun.

Lähes kaikissa tilanteissa. Etenkin ehdotusten tai luonnosten laatimisessa ja oman työn esittelyssä.

Harjoittelusta ei haluta maksaa. Tilaaja ymmärtää, että itse esiintymisen maksaa jotain. Joskus tilaajalla voi olla omiakin toiveita ja silloin ymmärretään, että täytyy jotenkin suunnitella/harjoitella, mutta usein tuntuu siltä, että ammattilaisuuden mielletään tarkoittavan sitä, että esitykset voi lyödä kasaan yksillä treeneillä.

Kaikki suunnittelutyö on tehtävä palkattomana, jos haluaa tehdä työnsä hyvin ja saada myös lisää töitä.

Näyttelijän valmistautuessa harjoituksiin. Usein repliikit tulee osata harjoituksiin/kuvauksiin saapuessa, mutta harjoitteluun käytetty aika on palkatonta.

Palkatonta työtä on pakko tehdä, jotta pystyy tekemään produktioita, joista saa palkkaa. Lähestulkoon kaikki ennakkosuunnittelu (taiteellinen ja tuotannollinen) on palkatonta työtä.

Minulle henkilökohtaisesti suuri ongelma on ilmaisen työn osuus projektien alkuvaiheessa. Apurahoja hakiessa pitää olla jo valmiina työryhmä ja heidän sitoutuminen ja todistaa, että teosta on jo työstetty yhdessä. Tämä edellyttää tilavuokria, ja muita kustannuksia jo ennen apurahan hakemista.

Taiteilijalta tilataan vain valmis työ, mutta suunnittelusta ja harjoittelusta ei makseta. Palkaksi määritellään näkyvyys, kokemus ja hyvä fiilis. Mikäli taideteoksen muut kustannukset ovat suuret, taiteilijan odotetaan tekevän työ ilmaiseksi, silkasta halusta saada teos esille.

Hela planerings, marknadsförings och övningsperioden är oavlönad. Flera konsertorganisationer betalar inte arvode utan inkomsten är beroende av försäljningen av konsertprogram.

Erilaisten rakenteiden ja toimintatapojen vuoksi eri taiteenaloilla toimivat taiteilijat kohtaavat ilmaistyön ongelmaan liittyviä tilanteita hieman eri yhteyksissä. Vapaina taiteilijoina työskentelevien visuaalisilla taiteenaloilla toimivien ja kirjailijoiden vastauksista ilmeni, että palkaton työ koettiin ongelmaksi ”aina ja kaikissa tilanteissa”. Visuaalisten taiteiden aloilla ylivoimaisesti eniten ilmaistyötä odotetaan näyttelyjärjestelyjen yhteydessä (teosten valmistaminen, kuljetus, kaikki näyttelyn järjestämiseen liittyvät toimet) ja useimmiten taiteilija vielä maksaakin siitä, että saa teoksensa esille! Kirjallisuuden alalla ilmaistyön keskiössä ovat erilaiset esiintymistilanteet (messut, kirjastot, oppilaitokset jne.), joiden aiheena ovat yleensä oman työskentelyn esittely tai teosten markkinointi. Molemmilla taiteenaloilla on myös asiantuntija-tehtäviä, joita tehdään usein ilman palkkaa tai palkkiota.

Lähes kaikki ammattiini liittyvä työ, jota teen (taiteellinen työ, näyttelyiden järjestäminen, työsuunnitelmien laatiminen gallerioille ja rahoittajille jne.) on palkatonta tai siitä tarjotaan korkeintaan nimellinen korvaus, joka harvoin kattaa edes työn aiheuttamat kulut.

Monissakin. Teemanäyttelyihin kutsuskellaan ilmoittaen, että materiaalit maksetaan. Näyttelyn pitäminen ylipäättään on palkatonta aina ja kulut vuokrineen lankeavat maksettavaksi. Tuntuu, että suuri osa kulttuurin tuottamisesta perustuu taiteilijoiden palkattomaan työhön.

Näyttelyiden pitäminen on palkatonta työtä yleensä. Taiteilija maksaa saadakseen teoksia esille. Ainakin useimmiten gallerianäyttelyissä.

Kirjamessuilla, ja kustantamon markkinointihenkisissä tilaisuuksissa kirjailija on ikään kuin kävelevä mainos, jolle ei tarvitse maksaa mitään. Se tuntuu väärältä, sillä kustantamon maksamat palkkiot ja myyntitulot jäävät vuositasolla pieniksi. Palkintoraadeissa työskentely on osoittautunut myös ilmaistyoiksi.

Kirjailijan odotetaan saapuvan tilaisuuksiin – esim. lukupiireihin ja oppilaitoksiin kertomaan työstään palkkiotta. Tämä tapahtuu todella paljon ja se on taiteilijalle kiusallista.

Ennalta-arvaamattomissa tilanteissa! Kirjailijan kohdalla on tyypillistä, että kysytään esiintymiseen ja kun ilahtuneena ilmoitan Lukukuksen taksat, todetaan että ei me tiedetty, että se olisi noin kallista...

Esittäville taiteenaloilla on vastausten mukaan tyypillistä se, että riittämätön rahoitus johtaa siihen, että työhön käytetään paljon enemmän aikaa kuin mistä maksetaan eli mihin rahoitus riittää.

*Säännöllisesti apurahoin tuotetuissa projekteissa. Työryhmä saa apuraha-
haa liian vähän ja teos päätetään kuitenkin tehdä. Teen apurahoin tuo-
tettuja projekteja yhden noin joka toinen vuosi (en tehnyt 2018) ja aina
on käynyt näin.*

Kun rahat on loppu ja teos pitää saada valmiiksi.

*Jos on tilausteos, tilaaja kuvittelee, että esityskorvaus riittää. Eli ei ole
ymmärrystä siitä, että esityksen valmistaminen on työtä. Apuraha-
hommissa taas esityksiä tehdään liian pienillä apurahoilla työn mää-
rään nähden. Ongelma ei ole se, että apurahoja poistetaan, silloin vain
ilmaisen työn määrä kasvaisi. Taiteilijat rahoittavat taiteellista työtään
muilla töillä, tai esim. oman alan opetustöillä. Muiden töiden osuus
kasvaisi. Nyt tuntuu, että työstä osa tehdään sillä pienellä apurahalla,
jos sellainen on, loppuosa on tavallaan ilmaista työtä, koska se rahoite-
taan tekemällä muita töitä.*

Onko kyseessä ennen kaikkea ”resurssi- eli rahakysymys”? Taiteen kentän toimijoilla ei yksinkertaisesti ole tarpeeksi resursseja rahoittaa toimintaa muilla aloilla yleisten käytänteiden mukaisesti ja siksi päädytään alipalkkaukseen ja ilmaistyöhön. Tällainen toimintatapa näyttää vakiintuneelta ja taiteilijat rahoittavat taiteellista työtään usein työskentelemällä muissa taidealan ulkopuolisissa töissä.

*Tanssialalla koreografien on pakko tehdä talkootyötä, rahaa ei yksinker-
taisesti ole freelance-ryhmässä koreografien täysimääräiseen palkkaan.*

*Lähes kaikissa niissä tilanteissa, joissa rahoitusta ei ole myönnetty hake-
muksesta huolimatta. Taiteellinen työ jatkuu, oli apurahaa tai ei.*

*Oman työn tekeminen on palkatonta. Samoin kaikki uran edistämi-
seen liittyvät toimet. En oikeastaan pidä tätä ongelmana, sillä jos ja kun
kuvataiteilijan tulo muodostuu taiteen myynnistä, maksu tulee lopulta
sieltä, missä on myös rahaa. Suurin osa nk. palkattomasta työstä teh-
dään tahoille, joilla ei ole varaa maksaa.*

*Ei tätä pystyisi tekemään, jos odottaisi kaikesta työstä palkkaa. Kun sitä
rahaa ei vain ole alussa. Yleensä joutuu tekemään luovan työn ilman
korvausta, palkkaa tulee sitten keikkapalkkioiden muodossa.*

Vapaan kentän produktioissa palkka usein melko nimellinen.

*Kaikissa tilanteissa - nykyisen apurahan euromääräisen tason vallitessa.
Taiteilija on usein itse oman työskentelynsä merkittävä rahoittaja. Tai-
teellista työskentelyä joudutaan usein rahoittamaan muulla, ei taiteelli-
sella, työn tekemisellä.*

Pienissä nopeissa jutuissa. Tai tilanteissa, joissa järjestävä organisaatio/yhteisö ei itsekään saa mitään rahaa mistään.

Sellaisissa, joissa «palkkaavalla» taholla ei ole varaa maksaa palkkaa tai ns. kaikki tekijät tekevät työtä ilmaiseksi. Mahdollisia ovat myös tilanteet, joissa palkka ei ole varma, vaan riippuu esimerkiksi esityksen lippumyynnistä. Lisäksi ilmaista työtä saatetaan pyytää esim. ns. kaverin palveluksena tai tarjoamalla näkyvyyttä.

Vapaalla kentällä, etenkin niillä taiteilijoilla, joilla on oma teatteri, ei ole usein muuta mahdollisuutta kuin tehdä palkatonta työtä selviytyäkseen. Vaikka olisi kuukausipalkalla, ei esim. ylityötunteja pystytä korvaamaan ja myös kuukausipalkka on pieni.

Lähes poikkeuksetta projekteissa on liian vähän työskentelyrahaa, joten osa työstä tehdään aina palkatta

Kun rahoitus ei toteudu suunnitelmien mukaisesti. Ennakkosuunnittelu, apurahojen hakeminen.

Kun tehdään yhteisesti aiemmin sovittuja projekteja, joihin ei olekaan saatu rahoitusta, mutta joita ei myöskään haluta perua. Musiikkivideot, ylimääräiset harjoitukset, suunnittelutyö, esitystilojen rakennustyö.

Vastaaajien näkemykset viittaavat vahvasti siihen, että taiteen kenttä on tehnyt palkattomasta työstä ”tottumiskysymyksen” ja kentällä toimitaan totuttujen toimintamallien mukaan yrittämättä muuttaa niitä aktiivisesti. Vai onko tämänkin taustalla vain vaikeasti ratkaistava rahakysymys, joka pakottaa toimijat tottumaan samoihin olosuhteisiin vuodesta toiseen?

*Taidekentän sisällä ilmaista työtä pyydetään tekemään jatkuvasti ja näen tämän suurena ongelmana. Taidekenttä itse tällä toiminnallaan ylläpitää taiteilijoiden huonoa toimeentuloa. Jos taiteilijan taloudelliseen asemaan halutaan todella vaikuttaa, pitäisi apurahojen summat olla merkittävästi suurempia ja ilmaisen työn tekeminen, kuten puheen-
vuorot ilman korvausta tai nykyisenkaltainen näyttelytoiminta, tulisi lopettaa.*

Taidemuseoiden kanssa yhteistyötä tehdessä. Koko näyttelyn kaareen liittyvä työ; näyttelyn suunnittelusta, pystytykseen ja yleisötyöstä, purkamiseen. Esim. palaverille annetaan aikaa, mutta ajankäytöstä ei makseta. Koen, että museotyöntekijöillä ei ole tarpeeksi valmiuksia ja toimivia käytäntöjä keskustella eri työvaiheiden palkkioista.

Lähes joka tilanteessa! Jopa alan ammattilaiset, museo ja välittäjäportaassa pitävät taiteilijan työtä ilmaistyönä.

Jopa taiteilijavetoisten gallerioiden yhdistyksen hallituksessa toimimiseen satunnaisesti liittyvät palkkiot ovat naurettavan pieniä työmäärään nähden ja lähinnä nimellisiä.

Sisällön tuottaminen monenlaisiin tapahtumiin ja näyttelyihin on usein korvauksetonta - usein jopa silloin kun työn «tilaajana» toimii varakas instanssi, museo tai vastaava instituutio.

Tai lähes palkatonta, etenkin työkorvausta. Varmimmin taiteilijajärjestöiltä, jotka väittävät tukevansa taiteilijoita ja taidetta.

Hyvin monissa. Erityisesti taidemuseot pyytävät näyttelyitä ja esitelmiä ym. ilman palkkaa. Muut tahot erityisesti asiantuntijana toimimista odotetaan ilman palkkaa. Myös erilaisiin hankkeisiin pyydetään ilman palkkaa. On myös pyydetty toteuttamaan teoksia mm. tapahtumiin ilman palkkaa.

Hyvin monessa yhteydessä. Elokuvan traileri pitää tehdä lähes palkatta, jotta voi hakea apurahaa. Yleensä näyttelyn pystytys, itse maalaaminen, kuratoiminen ja näyttelytilojen siistiminen menee talkoilla joskus valvomista myöten. Taiteilijoilta odotetaan moniosaamista ilmaiseksi. Joskus myös kuljetusta myöten.

Esiintymiset. Tai se, että ei ajatella paljonko aikaa menee harjoitteluun. Joistakin periodeista ei myöskään makseta liiton mukaista palkkaa, jolloin osa työstä tehdään ilmaiseksi

Lähestulkoon kaikki vapaan kentän projektit toteutetaan siten, että joko taiteilija kantaa riskiä tai toteuttaa oman osuutensa palkatta, uskoen siten edistyvänsä urallaan. Tämä toimintamalli läpäisee koko vapaan kentän oopperaproduktiot tällä hetkellä.

Musiikin alalla suurin osa «metatyöstä» on täysin palkatonta. Palkkaa nauttivat tuottajat ovat harvassa, sellaiset, jotka osaavat hommansa vielä harvemmassa. Käytännössä melkein jokainen vapaan kentän muusikko työskentelee koko ajan myös itsensä tuottajana/managerina, roudarina/pakukuskina, jne. Jos tällaista yrittää teettää ulkopuolisella, saa joko maksaa maltaita (esim. yhden illan nakista sen mitä itse taiteellisella työllä ansaitset kuukaudessa) tai sitten sietää sitä, että homma hoidetaan niin huonosti, ettei aputyövoimasta oikeastaan ole mitään apua.

Palkattomaan työhön joutuu monesti lyhyiden apurahojen ja pätkättöiden välillä suunnitellessa seuraavia töitä.

Tuskin taiteilijalta *odotetaan* palkatonta työtä, mutta fakta on, että monet repivät tilausteoksia omasta selkänahastaan. Niin olen minäkin joutunut usein tekemään. Tilaajilla ei ole rahaa ja apurahat ovat tiukassa. Silti taiteellinen visio ja halu saada teoksensa esille saattaa olla niin vahva, että tekee työnsä ilmaiseksi tai aivan minimaalisella korvauksella. Tähän asiaan auttaisi parhaiten jonkinlainen taiteilijapalkka.

Jos haluaa edistää taidettaan, on työtä tehtävä palkatta paljonkin. Lasken rahoitushaut ja raportoinnit myös palkattomaksi. En ole ikinä ollut projektissa, jossa rahoitus olisi työhön nähden riittävä: täytyy tehdä valinta tehdä vähällä tai olla tekemättä.

Mikäli rahoitusta projektille on haettu ja sitä on saatu osittain. Usein neuvotellaan siitä, kuinka paljon työtä pystyy tekemään palkattomasti. Joskus on myös hankalaa työskennellä työryhmässä, jossa joillakin henkilöillä on palkka ja toisilla ei, vaikka työnkuva on sama.

Sekä ammattimaisissa että ei-ammattimaisissa produktioissa pyydetään työskentelemään palkatta. On eri asia tehdä esim. hyväntekeväisyseitys pro bono omasta valinnasta.

Onko taiteen kentän toimintatapa levinnyt myös taiteen kentän ulkopuolisten toimijoiden (kunnat/kaupungit, yritykset, järjestöt, tapahtumajärjestäjät) tapaan kohdella taiteilijoita? Vastaajien mukaan etenkin tapahtumajärjestäjät kohtelevat taiteilijoita eri tavalla kuin muissa ammateissa toimivia.

- -Vedotaan siihen, ettei rahaa ole taiteilijan palkkaan, vaikka kaikkien muiden tapahtumaan osallistuvien osalta kyllä maksetaan palkka.

Monet lehdet ja julkaisut eivät maksa kuvien julkaisemisesta kunnan palkkioita. Taiteilijalle on kuitenkin tärkeää olla noissa esillä, joten ilman kunnan korvausta voi ”joutua” julkaisemaan. - - -

Esimerkiksi kunta maksoi vain 70% liiton mukaisesta palkasta, jolloin tein ilmaista työtä 30%. Kyseessä oli parin vuoden ajan kestänyt tuntiperusteinen työ. Oli selkeästi «oletettua», että taiteilijat muutenkin pieni-palkkaisina tyytyvät vähään.

Joissakin opetusalan töissä puhutaan, että tästä palkasta pitää vähän nipistää, kun taiteilijan ammattitaitoa ei haluta ottaa tosissaan. Usein asiaan törmää kuntatasolla ja taiteilijoiden omat järjestöt eivät

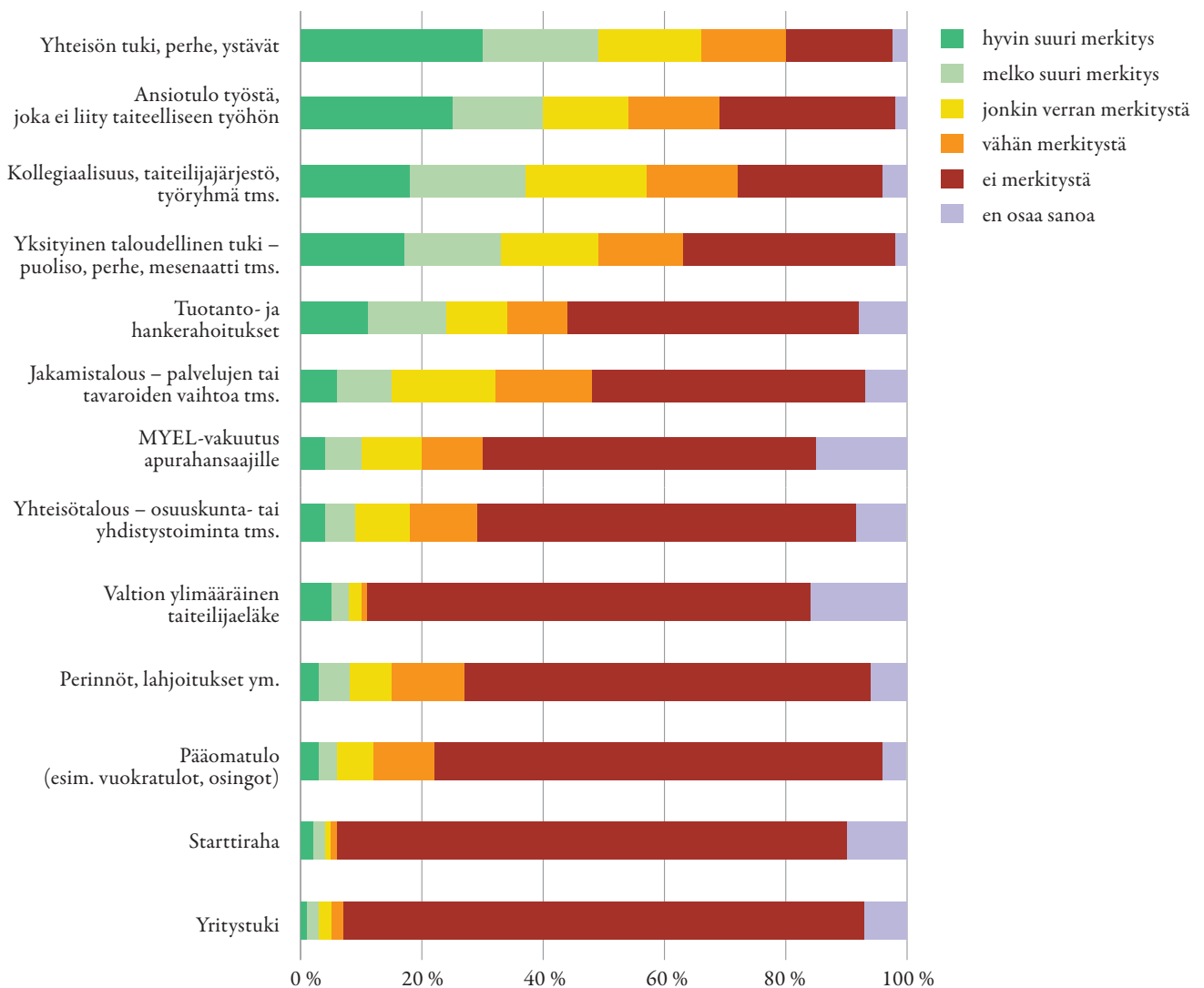
rahanpuuteen vuoksi maksa korvauksia järjestölle suoritetuista töistä. Myös aikoinaan työnantaja keinotteli eläkemaksujen kanssa ja siitä saa tulevana eläkeläisenä kärsiä.

- Kirjamessuesiintymiset ovat oma kuvionsa – näissä sentään kustantaja yleensä maksaa matkat ja majoituksen, mutta aika karulta tuntuu, että kirjailijat tuottavat messutapahtuman sisällön, mutta heille ei makseta, toisin kuin roudareille tai kustantamojen myymälöiden myyjille.

ELANTO HANKITAAN USEIN ANSIOTYÖLLÄ, JOKA EI LIITY TAITEELLISEEN TYÖHÖN

Kyselyn yhteydessä totesimme toimeentulon taiteilijana monesti edellyttävän laajaa ja monimuotoista verkostoa, jonka avulla toiminnan jatkuvuutta voidaan turvata. Kysyimme, ”kuinka suuri merkitys seuraavilla on toimeentulosi kannalta?”. Suurin merkitys nähtiin yhteisön, perheen ja ystävien tuella (vähintään melko suuri merkitys 49 % ja ainakin jonkin verran merkitystä 66 % vastaajista). Seuraavaksi suurin merkitys oli kollegiaalisuudella ja taiteilijajärjestöllä, työryhmillä tms. Vasta näiden jälkeen sijoittuivat suoraan taloudelliseen ja rahalliseen tukeen liittyvät tekijät: ansiotulo työstä, joka ei liity taiteelliseen työhön, yksityinen taloudellinen tuki (puoliso, perhe, mesenaatti tms.) sekä tuotanto- ja hankerahoitukset. (Kuvio 27.)

KUVIO 27. Vastaajien näkemykset muista toiminnalle merkittävistä tuloista ja turvaverkoista

Aiemmin totesimme (vrt. luku 3), että yritystoiminnalla on melko suuri merkitys vastaajien toimeentulolle. Oma yritystoiminta koettiin neljänneksi tärkeimmäksi, sillä on ainakin jonkin verran merkitystä 37 prosentille vastaajista. Sen sijaan yritystuella (ei merkitystä 86 % vastaajista²⁸) ja starttirahalla (ei merkitystä 84 % vastaajista²⁹) merkitystä on kuitenkin kaikista vastausvaihtoehdoista vähiten. Seuraavaksi vähiten merkitystä oli pääomatuloilla (74 %) sekä valtion ylimääräisellä taiteilijaeläkkeellä (73 %). Näistä eläkkeen vähäinen merkitys on varsin ymmärrettävä, sillä sen saadaksesen tulee olla jo meritoitunut taiteilija. Taiteilijaeläkkeitä myös myönnetään vähän, joten eläkkeen tärkeäksi omassa toimeentulossaan kokevien osuus ei edes voi kohota suureksi laajassa vastaajajoukossa. Myös MYEL -tulojen merkitys koetaan melko vähäisenä. Se on kuitenkin selvästi tärkeämpi kaikkein vastaajien kannalta kuin taiteilijaeläke. Eläkkeiden ja MYEL-tulojen kohdalla oli suurin osuus ”en osaa sanoa” -vastauksia. Ne siis tunnetaan eri syistä huonosti.

Pääomatuloilla on vähintään jonkin verran merkitystä toimeentulon kannalta yhteensä 12 prosentille vastaajista, perinnoilla ja lahjoituksilla taas 15 prosentille. Yhteisötalous (osuuskunnat tai yhdistystoiminta tms.) ovat hieman näitä merkittävämpiä toimeentulon kannalta (18 % vähintään jonkin verran merkitystä). Osuudet ovat melko pieniä, mutta joka tapauksessa nekin muodostavat melko suuren joukon taiteilijoita, kun ne suhteuttaa taiteilijoiden määrään Suomessa. Mikäli taiteilijoiden määrä arvioidaan noin 20 000:ksi (esim. Rensujeff 2014, Houni & Ansio 2014, 375; Hirvi-Ijäs & Sokka 2019), esimerkiksi pääomatuloilla olisi tämän aineiston perusteella ainakin jonkin verran merkitystä liki 2500 taiteilijan toimeentulolle.

Eniten ja vähiten kannatettujen väittämien väliin asettuu jakamistalous (vähintään jonkin verran merkitystä 32 % – ei lainkaan merkitystä 45 %). On ehkä maku-kysymys, pitääkö lukuja suurina vai pieninä. Merkityksettömästä asiasta ei kuitenkaan ole kyse. Jakamistalous (palveluiden tai tavaroiden vaihtoa tms.) asettuu siinä mielessä samaan kuvaan tärkeimpien turvaverkkojen (perhe ja kollegialisuus) kanssa, että molemmissa on kyse muusta kuin (suorasta) rahallisesta tuesta. Toki näilläkin tukemisen tavoilla voi silti olla melko välitöntä taloudellista arvoa. Tanskalaiset jakamisen ja vaihdannan arvoa taiteilijoiden elämässä selvittäneet tutkijat (Alacovska & Bille, 2019) raportoivat muun muassa hammaslääkärikäyntien maksamisesta taideteoksilla.

28 Audiovisuaalisten taiteiden ala erottuu yritystuen osalta hieman muista, mutta senkin kohdalla luvut ovat pieniä (3 % hyvin suuri ja 3 % melko suuri merkitys). Muita aloja, jolla yritystuilla on hieman muita havaittavampaa merkitystä, ovat musiikki (6 % melko suuri merkitys) sekä arkkitehtuuri ja muotoilu (5 % melko suuri merkitys).

29 Audiovisuaaliset taiteet, arkkitehtuuri ja musiikki erottuvat muista hieman myös starttirahan kohdalla. Jälleen luvut kuitenkin ovat niidenkin osalta pieniä. Audiovisuaalisten taiteiden edustajista 15 % raportoi starttirahalla olleen hyvin suuren (9 %) tai melko suuren (6 %) merkityksen. Arkkitehtuurin ja muotoilun luvut ovat hieman pienempiä (5 % hyvin suuri, 5 % melko suuri merkitys), samoin musiikissa (4 % hyvin suuri, 2 % melko suuri).

Myös tähän kysymysosioon annettiin runsaasti (163 kpl) täydentäviä vastauksia, jotka kuvaavat osittain karustikin sitä, kuinka taiteilija nykypäivän Suomessa tulee toimeen.

JAKAMISTALOUS JA YHTEISÖLLISYYS ja tällaiset jutut ovat KANNATETTAVIA JA MUKAVIA JUTTUJA, muttei niistä ole taiteellisen työskentelyn tukijaksi.

Jakamistalouden sijasta elän jaksamistaloudessa: Vieläkö jaksan tämän kuukauden vai lyönkö hanskat tiskiini.

Vaikka varsinaista jakamistaloutta ei vastausten perusteella koeta konkreettisena turvaverkkona, sen tärkeä muoto löytyy kuitenkin kollegiaalisuudesta. Hyviä esimerkkejä ovat vastavuoroiset palvelut tuotantojen läpiviennissä sekä erilaisten toimeksiantojen ja työtilaisuuksien jakaminen ja välittäminen tuttavapiirissä.

Kollegoiden hyväntahtoisuus (laskuttamaton- tai alihintainen työ) on tuotannon rahoituksen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

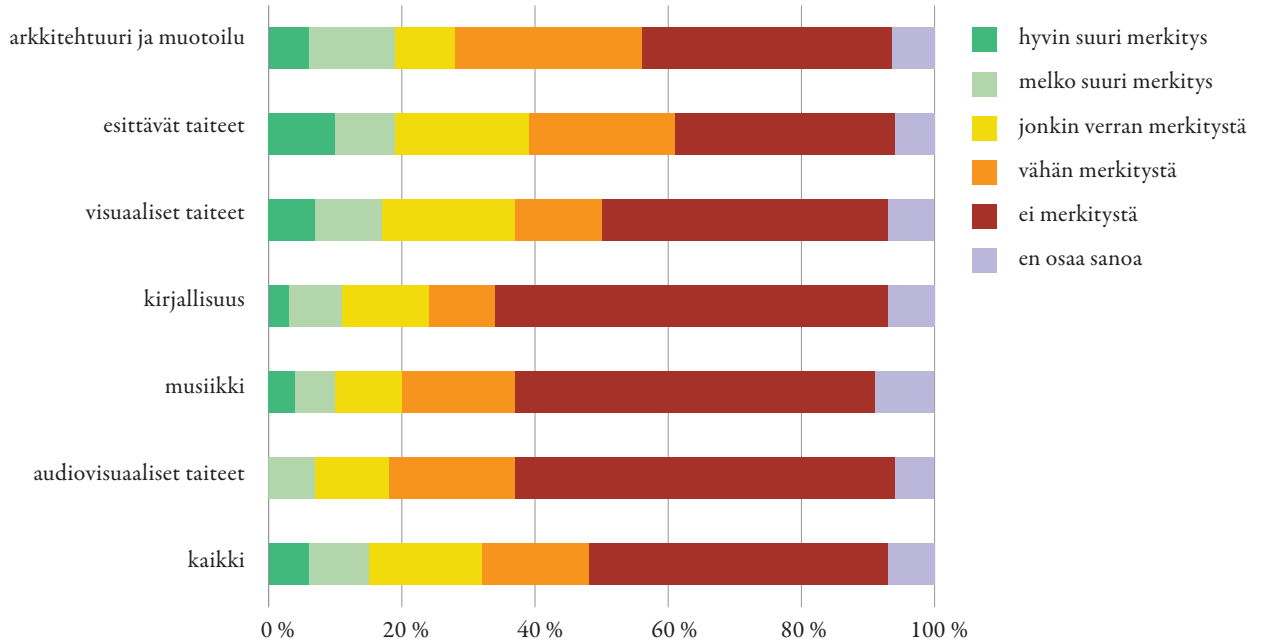
Kollegiaalisuudella on sikäli merkitystä, että uudet projektit saa usein aiempien työkaverien kautta, jos on hoitanut työnsä hyvin.

Kirjailijoiden verkostoituminen on tärkeä tekijä myös taloudellisesti. Esimerkiksi opetustyöstä tai muusta keikkahommasta tieto kulkee usein kollegojen kautta.

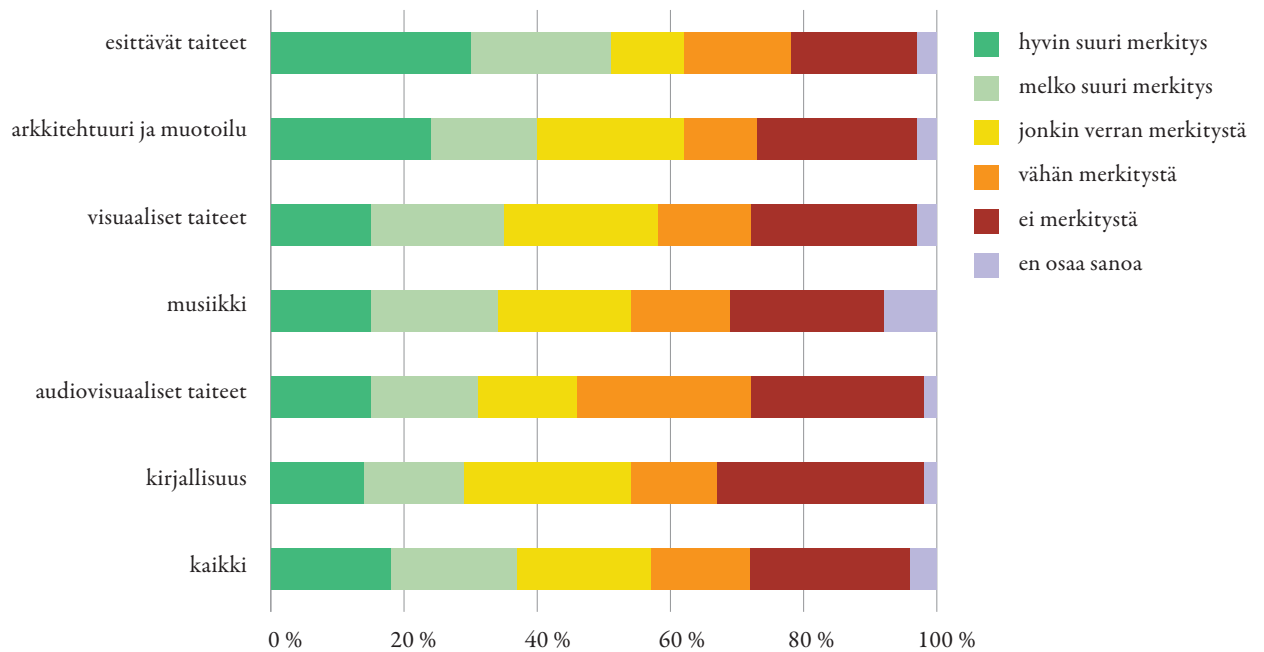
Most commissions come from word-of-mouth, from the personal networks. It works more effectively than all other cold-marketing activities, and does not require resources and time put other than in making art.

Sekä jakamistalouden että kollegiaalisuuden merkitys tuli esille erityisesti arkkitehtuuri ja muotoilun (19 % ja 40 % hyvin suuri tai melko suuri merkitys) sekä esittävien taiteiden (19 % ja 51 % hyvin suuri tai melko suuri merkitys) piirissä. (Kuvio 28.)

KUVIO 28. Vastaajien näkemykset jakamistalouden merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

KUVIO 29. Vastaajien näkemykset kollegiaalisuuden merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

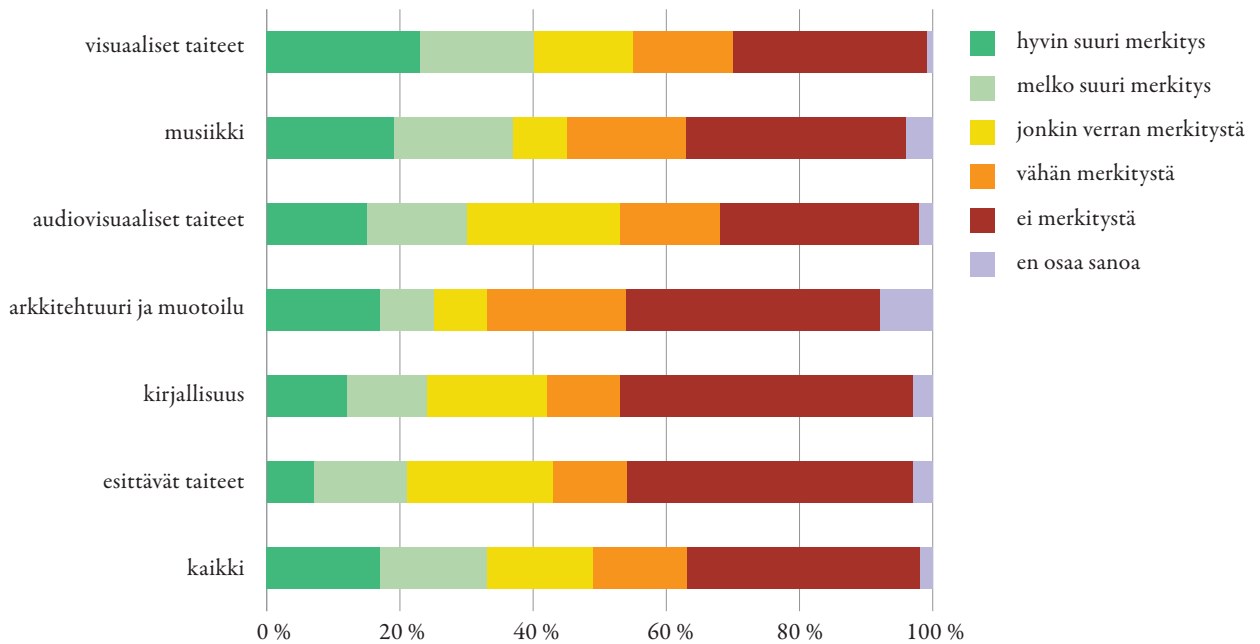

Puoliso, perhe ja ystävät antavat tukea

Kaikkien vastaajien mielestä yhteisön ja perheen tuki on oleellinen. Kyse ei kuitenkaan ole ensisijaisesti suorasta taloudellisesta tuesta tai turvasta, vaan enemmän henkisestä tuesta ja kannustamisesta. Lähes 70 prosenttia kokee yhteisön, perheen ja ystävien tuen merkityksellisenä ja 30 prosentille vastaajista sillä on hyvin suuri merkitys.

Yksityisellä taloudellisella tuella, joka usein tarkoittaa puolison tai muun perheenjäsenen tukea, on merkitystä lähes 50 prosentille vastaajista; 17 prosentille merkitys on hyvin suuri. Taiteenalakohtaisessa vertailussa yksityisellä tuella on suurin merkitys visuaalisten taiteiden aloilla ja pienin merkitys arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla.

KUVIO 30. Vastaajien näkemykset yksityisen taloudellisen tuen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

Jag strävar till ekonomiskt oberoende, men inser att det ändå bidrar till en känsla av trygghet att jag har föräldrar och make med tryggare inkomster än mina. Praktiskt har det liten betydelse, men själsligt stor betydelse.

Taiteilijaa hyvin usein sponsoroi muulla alalla työskentelevä puoliso, ja tästä puhutaan aivan liian vähän. Onko siltä puolisolta kysytty, haluaisiko hän elää omien tulojensa edellyttämää elämää vai kituuttaa siinä vieressä ja maksaa kahden edestä? Eikä kyse ole vain taiteilijoista, vaan ylipäättään kulttuurialalla työskentelevistä: jos haluat olla vaikka

kulttuurituottaja, katso että puolisollasi on joku aivan muu ammatti. Voit sitten harrastaa tuottajan työtäsi hänen siivellään. Ei hyvä.

Puoliso pitää meidän perhettä leivässä. Minä yritän pitää meidät järjissään.

Vaimoni on valokuvataiteen suurin mesenaatti elättäessään minua!

Valitettavan usein taiteilijan merkittävin apurahan maksaja on puoliso tai äiti.

Perhe ja kollegat eivät tietenkään auta minua rahallisesti vaan tukevat henkisesti minua valitsemallani polulla. Ilman sellaista tukea ei jaksaisi.

Utan ett brett nätverk av vänner och kollegor skulle jag inte hitta nya uppdrag. De senaste 2 åren har jag blivit tvungen att be om hjälp av mina föräldrar för att klara av juli månad, eftersom jag inte får upp min inkomstnivå så högt att jag kunde ha semester, och alla samarbetsparter är på semester i juli och då finns inget arbete.

Isäni maksaa vuokrani. Kämpiksieni ruokkivat minut silloin, kun minulla ei ole rahaa ruokaan. Ystävät ja kollegat tarjoavat joskus lasillisen.

Perhe tukee mutta myös häiritsee työntekoa, sillä lapseni ovat pieniä ja vaativat paljon huomiota. Sukulaisilta saan rahanarvoista apua mutten rahaa.

Maken har fast anställning och tryggad inkomst vilket gör att vår familj ekonomiskt klarar sig och jag kan använda en större del av mitt stipendium för materialkostnader.

Kuvataiteilijan työ on yksinäistä. Onni on yhteistyöhuone (ketkä tykkää) tai taiteilijayhdistys! Tiedän myös, että perhe kannattaa, jos huonosti käy. Vakituinen osa-aikainen työ tekee sen, että työkkäriä, ei kiinnosta. Työkkärin rahat rauhoittaa mieltä myös.

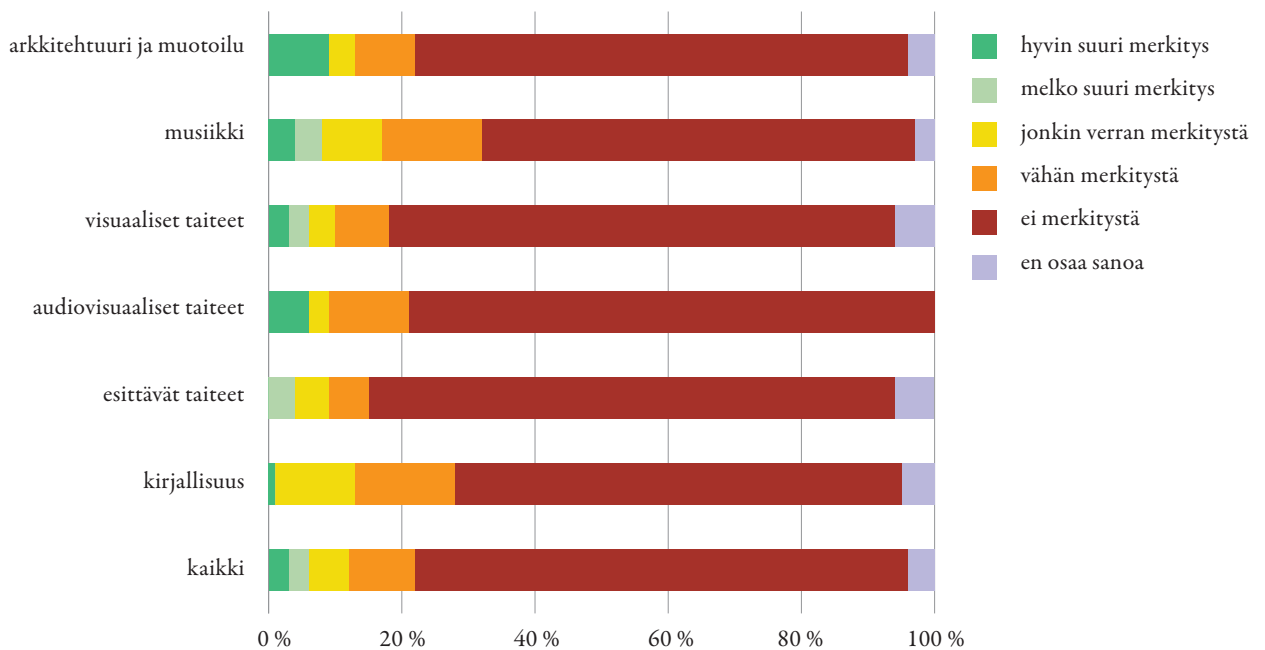
Helt klart skulle vår familj svälta ihjäl om vi inte skulle få hjälp av nära vänner. Att försöka hitta inspiration och orka vara kreativ då man dras med ekonomiska svårigheter är en sorglig kombination. Det är oerhört tungt... Man väljer ofta att göra sånt man inte vill för att få mat på bordet.

If not for the success abroad and the family support, I would have committed suicide or left the country

Vähäisen pääoman ja perinnön varassa

Suomessa jonkinlaisia pääomatuloja saa suuri osa väestöstä (54 % tulonsaajista), vaikkakin useimmille sillä ei ole huomattavaa merkitystä kokonaistulossa.³⁰ Barometrikyselyn vastaajista 20 prosenttia ilmoittaa, että pääomatuloilla on ainakin vähän merkitystä toimeentulolle; musiikin alalla osuus oli jopa 32 prosenttia. Hyvin suuri merkitys pääomatuloilla on eniten arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla (9%). Esittävien taiteiden aloilla taas yksikään vastaaja ei katsonut, että pääomatuloilla olisi hyvin suuri merkitys toimeentulolle. (Kuvio 31.)

KUVIO 31. Vastaajien näkemykset pääomatulojen merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

Ilman aiempia palkkatöitä ja niistä vuosien varrella kertyneitä säästöjä ja pääomia, en tulisi toimeen taiteilijana edes apurahoitettuna, tai ainakin pitäisi elämisen kulurakenne mieltää kokonaan uusiksi.

Tuloja metsästä.

Perinnöllä tehty työhuone.

En olisi ryhtynyt taiteilijaksi, jos en odottaisi kohtuullista perintöä.

30 Suomen virallinen tilasto (SVT): Veronalaiset tulot [verkkajulkaisu]. ISSN= 1798-3843. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 18.2.2020].

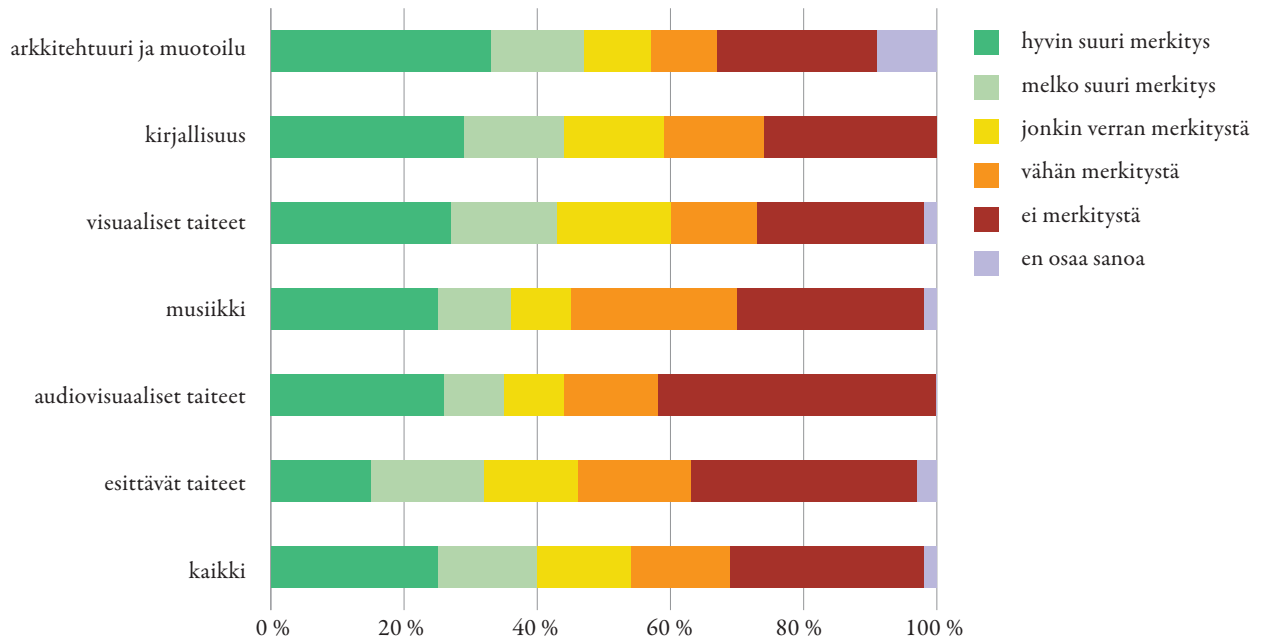
Kuukausipalkka on sen verran pieni, että en olisi saanut omistusasuntoa ostettua ilman perintöjä (omaa ja miehen). Omistusasunto on säästänyt hyvin paljon rahaa pääkaupunkiseudulla, jossa vuokra-asunnot ovat valtavan kalliita. Tämä on merkittävä etu omalle taloudelle ja toimeentulolle.

Yllättävän moni kanssani yhtä aikaa opiskelleista on myös saanut vanhemmiltaan pienen omistusasunnon pesämunaksi -- tässä taustalla on 90-luvun lama, jolloin asuntojen hinta tippui Helsingissäkin ja monien ysäriinuuorten vanhemmat hankkivat silloin yksiön Helsingistä halvalla lapsilleen opiskelukämpäksi. Tämä Kalliosta ysärillä ostettu yksiö ja sen nelinkertainen arvonnousu ennen jälleenmyyntiä on mahdollistanut minulle ja nykyiselle perheelleni omistusasumisen Helsingissä. Vanhempani ovat työväenluokkaa, mutta tajusivat ysärillä puolivahingossa ostaa asunnon, kun vuokratilanne oli Helsingissä niin karsea.

Päivätyö on monelle välttämätön

Ehdottomasti merkityksellisin tulo taiteilijoille näyttää olevan ansiotulo työstä, joka ei liity taiteelliseen työhön. Arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla 57 prosenttia vastaajista katsoi, että taiteelliseen työhön liittymättömällä ansiotyöllä on ainakin jonkin verran merkitystä ja 33 prosenttia näki sillä hyvin suuren merkityksen. Kirjallisuuden alalla osuudet olivat lähes samat (59 % ainakin jonkin verran merkitystä, 29 % hyvin suuri merkitys). Samansuuntaisia olivat visuaalisten taiteiden alojen vastaukset (60 % ainakin jonkin verran merkitystä, 25 % suuri merkitys). (Kuvio 32.)

KUVIO 32. Vastaajien näkemykset taiteelliseen työhön liittymättömästä työstä saadun tulon merkityksestä toimeentuloonsa taiteenaloittain

Muun kuin taiteellisen työn tekeminen on ollut minulle välttämätöntä koko freelanceurani ajan, vaikka olen alani kärkeä Suomessa ja keikkoja on. Tulotaso on vain niin matala, että pelkällä taiteellisella työllä ei tule toimeen. Muun työn tekeminen syö energiaa ja vähentää luovaan työhön käytettävän ajan ja energian määrää, mikä on aina pois taiteelliselta toiminnalta. Usein on tunne, että mikään ei riitä, minä en taiteilijana riitä, vaikka kyse on taloudellisten resurssien puutteesta, ei taidon.

Elanto tulee päivätyöstä. Yhteisöt ovat hyvä asia. Iloinen mieli tuli sanoittajapalkinnosta, vaikkei se ollutkaan rahaa, mutta kannusti sanoittamaan ja säveltämään.

Olen koko taiteilijaurani ajan saanut pääasiallisen toimeentuloni ansio-työstä, joka ei liity taiteelliseen työhöni. Viime vuosi oli ensimmäinen, jolloin saatoin työskennellä jonkin aikaa työskentelyapurahan turvin.

Suurin osa ansioistani tulee yleensä osa-aikaisista ja määräaikaisista työsuhteista tai projekteista

Rahoitan taiteellisen toimintani 99 % tekemällä täysin muun alan töitä.

On eletävä ilman turvaa

Useassa avovastauksessa nousee esille turvattomuus eräänlaisena kohtalona, sekä työtömyyskorvauksella eläminen ainoana vaihtoehtona. Kekseliäisyyttä ja luovuutta on käytettävä peruselannon hankkimiseen, vaikka se tarkoittaisi tapoja kiertää verotusta tai työvoimatoimiston sääntöjä. Monelle haaveena on joskus iäkkäämpänä päästä valtion taiteilijaeläkejärjestelmän piiriin, vaikka eläkkeiden rajallinen määrä on hyvin tiedostettu.³¹

Hyvin usein rahoitusta elämälleen joutuu kekseliäästi hakemaan sieltä mistä saa. Keikkatyö tuolta ja hanttihomma sieltä, joskus pimeänä. Taiteilijat ovat tässäkin luovia. Hyvin usein taiteilijat ovat myös «työttömiä» vaikka kirjoittavat, kuvaavat, maalaavat ja tekevät juuri sitä taiteellista työtä. Tämä on usein ainoa mahdollisuus, joka mahdollistaa tekemisen.

Muruilla elämisellä on puolensa. Teosteni kvaliteetti on korkea, vastaanotto omassa maassa melko olematonta, kohtelusta ei kannata edes kertoa. Raha on pilannut ihmiset. Olen opiskellut taloudellisesti tiukan elämän, näen planeetan tilanteen, enkä ole ruikuttamassa enää juuri mitään. Mummoni oli huutolainen, äitini evakko ja itse olen hylkiö, jolta jää kuitenkin komea perintö. Hyvin on suomalainen kulttuuri minut piiskannut ulos, mutta viisaana olen osannut mennä suojaan ja osaan nauraa jopa itselleni.

Teen työtä ilman tukia tai mitään turvaverkkoja. 25 vuoden jälkeen nyt harkitsen alan vaihtoa vakavasti. Tämä on käynyt henkisesti liian rasakaaksi. Turhautuminen on päällimmäinen tunne. Tekeminen itsessään on palkitsevaa mutta apurahojen mielivaltaisuus, epävarmuus ihan kaikesta(terveys)...jne. Tätä kirjoittaessa olen asunnoton.

...plus pullojenkeruu...

Taiteilijaeläke on taivaan lahja vanhenevalle taiteilijalle. Sen vuoksi ura jatkuu, vaikka muut tulot ovat välillä satunnaisia.

Valtion taiteilijaeläkejärjestelmää pitäisi laajentaa valtavasti kattamaan paljon paljon enemmän taiteilijoita kuin nykyisin.

Taiteilijaeläke pelastaisi kaiken, jos sen saisin. Mutta sillä ei ole merkitystä, kun sitä ei ole vielä saanut.

Hain ylimääräistä taiteilijaeläkettä, koska tulotasoni laski, kun jäin eläkkeelle. Varmasti sillä olisi merkitystä elämisen laatuun tällä hetkellä.

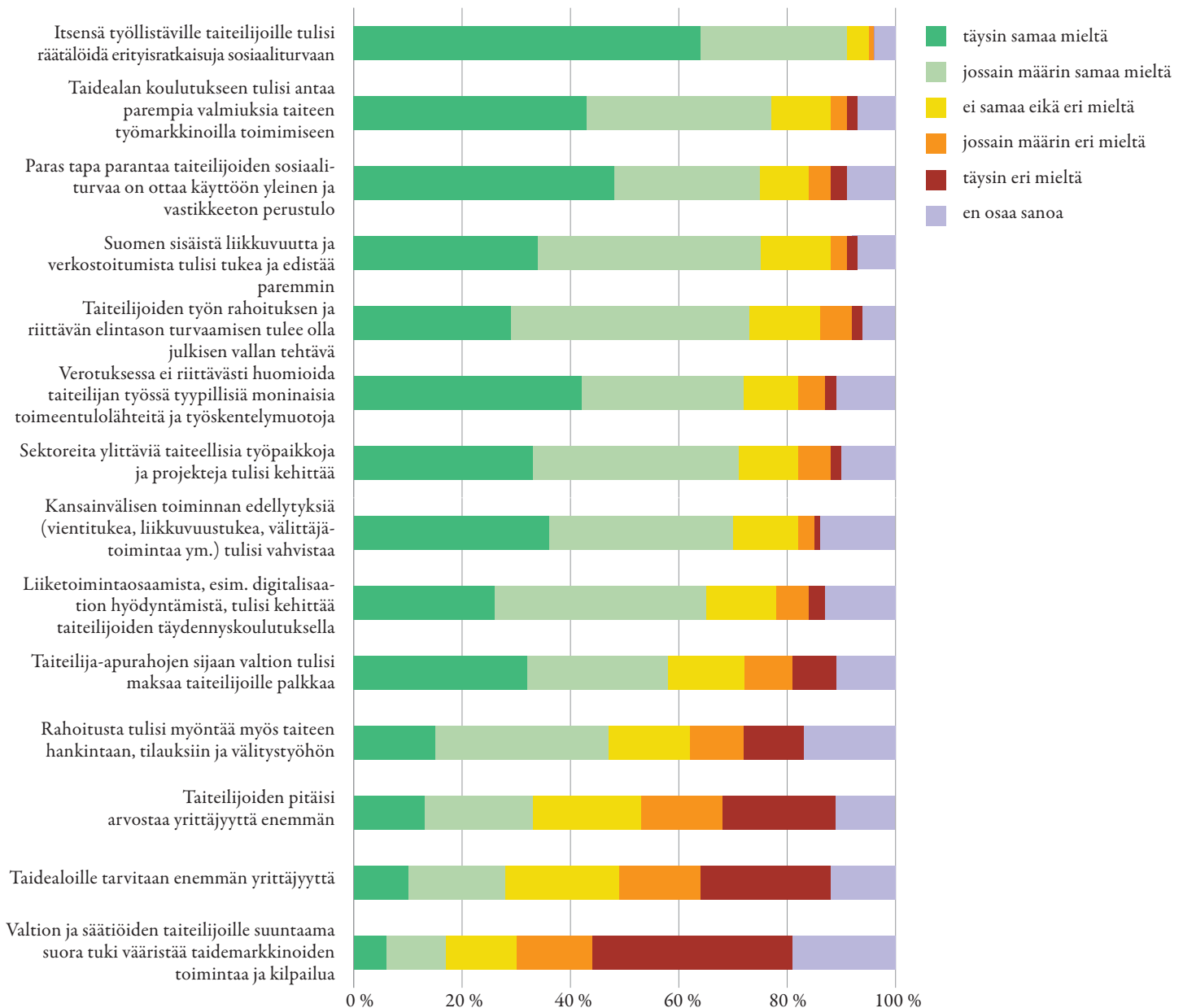
31 Vuonna 2020 valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä myönnettiin yhteensä 61 taiteilijalle. Hakijoita oli kaikkiaan 453. Taiteilijaeläkettä maksetaan kuukausittain runsaalle tuhannelle taiteilijalle. <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1304016>

MISTÄ LÖYTÄÄ RATKAISUJA TAITEILIJOIDEN TOIMEENTULON EDISTÄMISELLE?

On melko tyypillistä, että taiteilijat toimivat samanaikaisesti erilaisissa työmarkkina-asemissa. Edeltävissä luvuissa on todettu työttömyys- ja sosiaaliturvan järjestelmien jäykkyys tilanteissa, joissa toimeentulo koostuu useista lähteistä. Olemassa olevat toimeentuloa tukevat rakenteet näyttävät tunnistavan huonosti taiteilijoiden työn muodot ja toimintaympäristön. Käytännössä järjestelmät on rakennettu muiden toimialojen kuin taiteiden ehdoilla. Sisällytimme kyselylomakkeeseen myös toimeentuloa edistävien rakenteiden kehittämistä koskevia kysymyksiä (”Miten taiteilijan työn mahdollistamista ja kannattavuutta olisi mielestäsi kehitettävä? Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?”).

KUVIO 33. Vastaajien näkemykset toimeentuloa edistävästä rakenteista

Vastaajien selvästi eniten kannattama väittämä oli ”Itsensä työllistävälle taiteilijoille tulisi räätälöidä erityisratkaisuja sosiaaliturvaan”. Sen kanssa täysin samaa mieltä oli peräti 64 prosenttia vastaajista, ja vähintään jokseenkin samaa mieltä jopa 91 prosenttia. Paljon kannatusta sai myös yleinen ja yhtäläinen perustulo. Sen käyttöön ottamisesta täysin samaa mieltä oli 48 prosenttia ja vähintään jokseenkin samaa mieltä kaksi kolmannesta vastaajista. Näiden kahden väittämän kanssa täysin samaa mieltä olevien vastaajien osuus oli suurin. Myös muutoin vastaajat kannattivat valtaosaa tähän kokonaisuuteen kootuista väittämistä. Suurin osa (yli 50 % vastaajista ainakin jossain määrin samaa mieltä) vastaajista kannatti peräti kymmentä kaikkiaan 14 väittämästä. (Kuvio 33.)

Näyttää siltä, että miltei mitä vain toimenpiteitä kannatetaan, kun tähdätään taiteilijoiden toimeentulon edistämiseen. Enemmän vastustettiin kuin kannatettiin vain väitteitä, joiden mukaan taiteilijoiden tulisi arvostaa yrittäjyyttä enemmän (37 % vastusti, 33 % kannatti), taidealoille tarvitaan enemmän yrittäjyyttä (39 % vastusti, 28 % kannatti) ja valtion ja säätiöiden tuki vääristää taidemarkkinoita (51 % vastusti, 17 % kannatti).

Enemmistön kannattamat väittämät sisälsivät varsin monipuolisesti erilaisia taiteilijoiden työhön liittyviä sisältöjä. Vastanneista taiteilijoista 77 prosenttia oli vähintään jossain määrin samaa mieltä siitä, että taidealan koulutusta tulisi kehittää paremmin vastaamaan työelämän tarpeisiin. Samaa asiaa on kysytty myös aiemmin vuosien 2016 ja 2017 barometrikyselyissä. Myös näillä aiemmilla kerroilla vastaajat pitivät koulutuksen kehittämistä varsin tärkeänä (ks. Hirvi-Ijäs ym. 2017; 2018).

Kolme neljännestä vastaajista katsoi sisäisen liikkuvuuden ja verkostoitumisen edistämisen tärkeäksi. Viime vuoden barometrissa 74 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen sisäistä liikkuvuutta pitäisi tukea enemmän (Hirvi-Ijäs ym. 2019, 71).

Muut enemmistön kannattamat väittämät koskivat taiteilijoiden työn tukemista ja elintason turvaamista julkisen vallan tehtävänä (73 % kannatti väitettä), verotuksen kehittämistä ottamaan paremmin huomioon taiteellisen työn monipuoliset toimeentulolähteet ja työskentelymuodot (72 %), sektorirajat ylittävien työskentelymahdollisuuksien kehittämistä (71 %), kansainvälisen toiminnan edellytyksien kehittämistä (70 %), liiketoimintaosaamisen kehittämistä täydennuskoulutuksella (65 %) sekä taiteilija-apurahojen korvaamista taiteilijapalkalla (58 %).

Myös rahoituksen myöntämistä taiteen hankintaan, tilauksiin ja välitystyöhön, ei pelkästään taiteelliseen työhön ja taideteosten valmistamiseen, kannatetaan selvästi useammin kuin vastustetaan (47 % täysin tai jossain määrin samaa mieltä, 21 % täysin tai jossain määrin eri mieltä). (Kuvio 33.)

Yleisen perustulon puolesta

Erillisenä avoimena kysymyksenä pyysimme ratkaisuja siihen, miten vastaajan oman alan taiteilijoiden toimeentuloa voisi edistää. Saimme yli 450 täydentävää vastausta. Ne seuraavat pitkälti yhteisen kysymyspatteriston vastausten suuntaa, mutta vastausten kautta nousee esiin myös taiteenalojen eroja ja erilaisia pääongelmien painopisteitä.

Yleinen perustulo on monen vastaajan mielestä jatkoselvityksen arvoinen. Vastauksissa puhutaan sekä erikseen taiteilijoille suunnatusta perustulosta että yleisestä kansalaispalkkatyypisistä korvauksesta. Oleelliseksi nousee työnteon mahdollistaminen ja kannustaminen, rinnakkain ja suhteessa sekä apurahajärjestelmään, freelancetyösuhteisiin että puhtaammin yritystoimintaan.

Kaikille ja koko ajan jaettavan perustulon sijaan kannatan ns. perustiliä tai negatiivista tuloverotusta, jossa freelancerit ja pätkätyöläiset voisivat saada työkeikkojen välisinä aikoina automaattisesti tai omalla ilmoituksella pientä perustuloa/korvausta. Tätä voisi kokeilla pikaisesti taidealoilla.

(Näennäis)yrittäjyys ei ole ratkaisu kovinkaan monelle, joten perustoimeentulo olisi ratkaistava vastikkeettomalla perustulolla, joka palvelee kaikkia. Taiteilijapalkan ongelma olisi sen määrittäminen, kuka sitä saisi, mutta en sitäkään ehdottomasti vastusta. Se ei kuitenkaan poistaisi kaikkien taidealoilla työskentelevien toimeentulo-ongelmia.

Lisäämällä kirjailijoiden apurahoja ja ottamalla käyttöön perustulon taiteilija-ammateissa toimiville.

Perustulo, aivan ehdottomasti! Perustulo! Perustulo! Perustulo! Yleinen ja vastikkeeton perustulo!

Jag tycker att basinkomst borde utredas ytterligare.

Yksinkertaisesti riittävä perustulo kaikille. Jos ei sitä vielä saada, niin enemmän ja korkeampia apurahoja sekä selkeä taiteilijoille tarkoitettu ratkaisu sosiaaliturvaan.

Perustulo auttaisi suuresti. Se poistaisi paineita siitä, saako apurahaa vai ei. Kuvitustyötä ei tarvitsisi tehdä hutaisten tai uupua tehdessään useampaa eri toimeksiantoa päällekkäin turvatakseen toimeentulonsa.

Yleisen ja vastikkeettoman perustulon muodossa, jolloin jokaisella kansalaisella on mahdollisuus tehdä halutessaan ja inspiroituaan jopa pääsääntöisesti yksilönä tai yhdessä muiden kanssa taidetta ja kulttuurista tuottamista ja toimintaa, joko hetken ajan tai pitemmän aikaa,

ymmärtäen että tämä perustulo olisi niin pieni, että sen varassa eläminen, olisi vain juuri ja juuri mahdollista,

Kansalaispalkka parantaisi taiteilijoiden lisäksi myös yrittäjyyttä Suomessa. Se loisi kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla.

Perustulo on ainoa järkevä ratkaisu, jotta erilaiset, useimmiten projekti-kohtaiset työt riittäisivät elämiseen ja systeemi kannustaisi työntekoon.

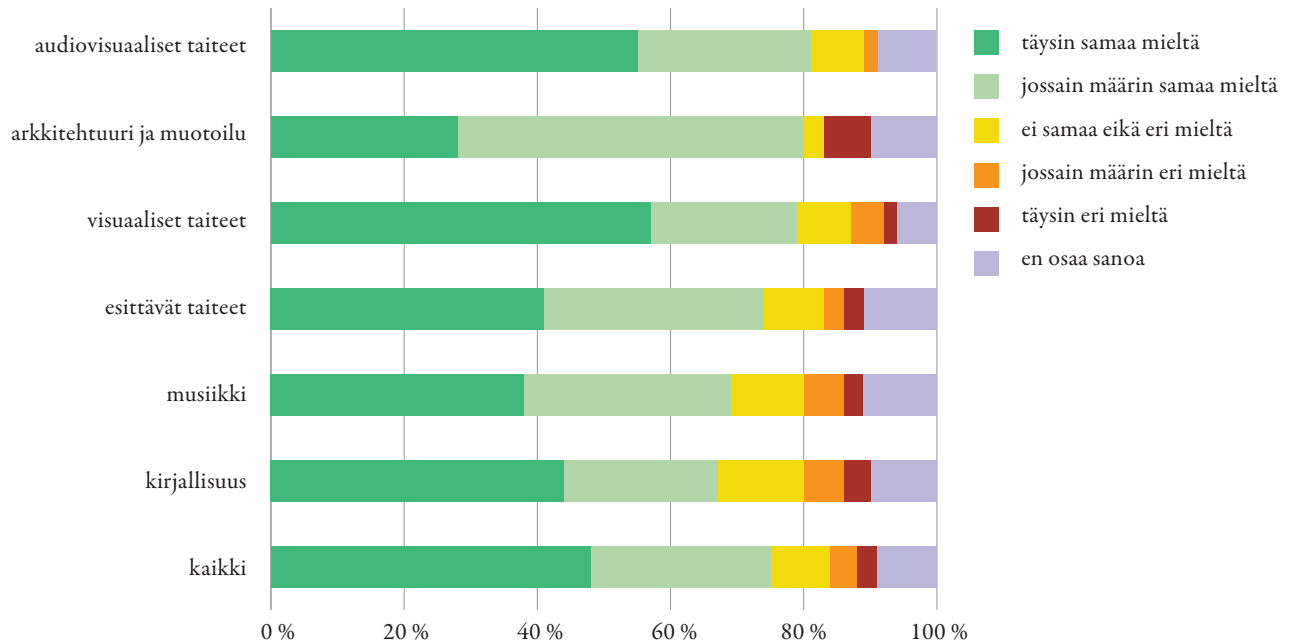
Taiteilijapalkka ja/tai perustulo sekä itsensäyöllistäjien sosiaaliturvan parantaminen olisivat tärkeitä edistämistoimenpiteitä.

Perustuloa kannatetaan niillä aloilla, joilla löytyy vähiten työsuhteisia työpaikkoja ja joissa ollaan eniten riippuvaisia apurahajärjestelmästä. Apurahojen muuntamista taiteilijapalkkoiksi kannatetaan eniten arkkitehtuurin ja muotoilun sekä esittävien taiteiden aloilla. (Kuviot 34 ja 35.)

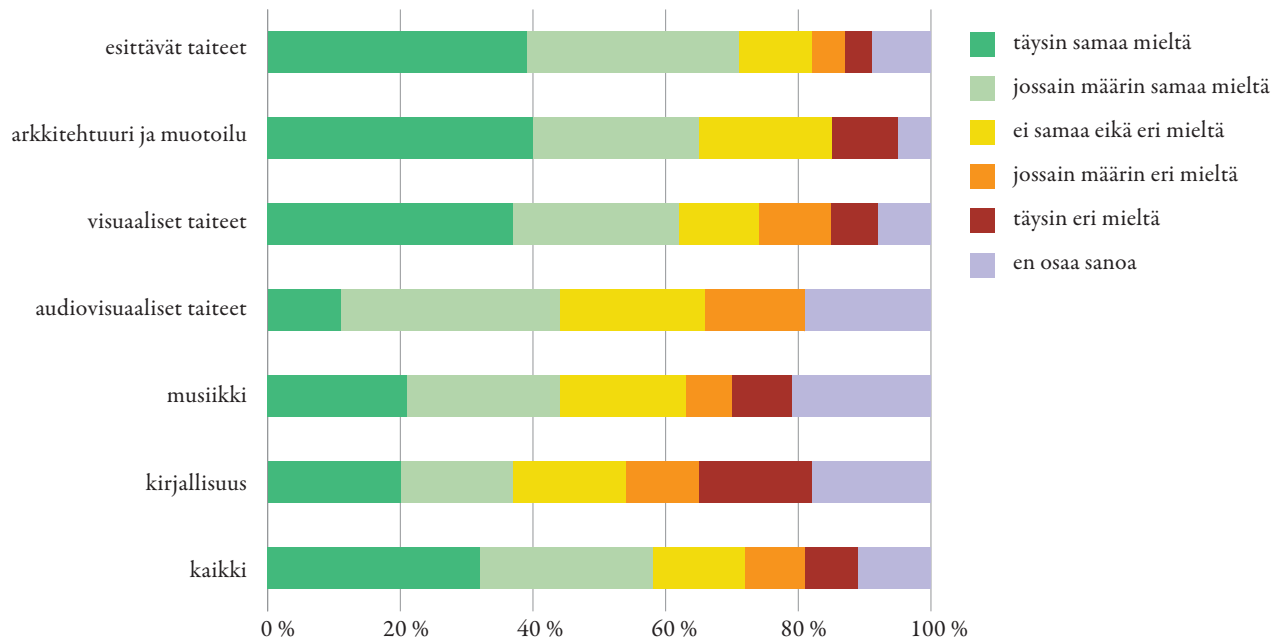
Taiteilijapalkalla, jossa noudatetaan samoja periaatteita kuin palkkatyössäkin; suuruus (koulutustaso, työkokemus, asiantuntijuus), palkkaan liittyvät sosiaalietuudet (työttömyysturva, työssäoloehdon kertyminen jne.).

Kuvataiteilijat ja kirjailijat ovat mm. vositukien piiriin palkkattavien taiteilijoiden (näyttelijät, musikit.) rinnalla huomattavasti huonommassa asemassa. Toivon että asiaa kompensoitaisiin enemmän mm. apurahoilla.

KUVIO 34. Vastaaajien näkemykset perustulosta taiteenaloittain

KUVIO 35. Vastaajien näkemykset taiteilija-apurahojen muuttamisesta palkoiksi taiteenaloittain

Erityisratkaisuja sosiaaliturvaan kaivataan

Kaikilla taiteenaloilla oltiin sekä kysymyspatteriston että täydentävien vastausten perusteella sitä mieltä, että taiteilijoiden mahdollisuudet saada toimeentulo omasta työstään vahvistuisivat, mikäli sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmissä otettaisiin huomioon moninaiset tulolähteet, epäsäännölliset tulot sekä erityistarpeet oman työn kehittämiseen myös jaksoilla, jolloin ei ole tuloja tiedossa. (Kuvio 36.)

Sillä, että tienattava tuloja pätkätöistä/satunnaisista keikoista ei vähennettäisi sosiaalityöstä (tt-tuesta vähennetään kaikki)

Esitystaiteen tekijöille tulisi räätälöidä ansiosidonnaisen päivärahan sekä Kelan-tukien järjestelyä, pätkätöiden takia tulee tulottomia kuukausia kankean järjestelmän takia ja se vaikeuttaa tuottavaa ja yhteiskunnallisesti kehittäväää taiteellista toimintaa.

Verotus yhtenäiseksi. Nyt on valtavat erot eri paikkakuntien välillä siinä, mitä näyttelijän tulonhankkimiskustannuksiin luetaan kuuluvaksi. Itse olen vuosikymmenet kerännyt kaikki kuitit työn vuoksi käyttämistäni työkaluni, eli kehoni, huoltoon ja terveyteen vaikuttavista hankinnoista. Jonakin vuonna ne hyväksytään verovähennyksiksi, toisena ei. Tässä pitäisi olla joku yhtenäinen linja.

*Joustoa sosiaaliturvaan. Esim. vuosiansioiden perusteella. Ettei tipah-
taisi aina pitkäksi aikaa rahattomaksi, kun joku yllättävä työ tuleekin
eteen ja kaikki tuet jäädytetään. Mahdollisesti korottomia sosiaalitur-
vamaksujen takaisin perimisiä, jos sellainen tilanne tulee.*

*Musiikin alalla, kuten taiteiden alalla muutenkin tulot koostuvat
monista pienistä ja epäsäännöllisistä lähteistä. Varsinkin YEL-järjestel-
mää tulisi kehittää tähän tilanteeseen sopivammaksi joustavasti, jopa
kuukausittain muutettavalla vakuutusmaksun määrällä, joka seuraisi
paljon tarkemmin taiteilijan todellista tulonmuodostusta taiteellisesta
työstään. Tämä pitää sisällään ymmärryksen siitä, että yksittäisen
palkkion jälkeen voi olla pitkiä kausia ilman mitään tuloa taiteellisesta
työstä. Kannattaisin esim. YEL-järjestelmään muutosta, että yksittäis-
istä palkkioista voisi erikseen maksaa YELin, ilman kuukausittain
juoksevaa kiinteää vakuutusmaksusummaa.*

*Tekijänoikeuskorvaukset ja käyttökorvaukset lasketaan tulona ja ne
vähentävät työttömyyskorvausta ja ansiosidonnaista. Niitä ei kui-
tenkaan lasketa tuloksi esimerkiksi ansiotulonnaista määriteltäessä,
eivätkä ne kerrytä sosiaalietuutta tai eläkettä. Tämä on suuri vääryys
ja vie monelta taiteilijalta tulot minimiin vuositasolla, sillä ne vaikut-
tavat joko 6 tai 12 seuraavaa kuukautta. Esimerkki: 12.000 Sanastokor-
vaus vuodessa. Jaetaan 12kk – 1000€ kuukaudessa. Jos mitään muuta
tuloa, ei saa ansiosidonnaista ollenkaan, vaan tämän katsotaan riittä-
vän koko vuodeksi. Käytännössä pitää taiteilijan köyhyysloukussa.*

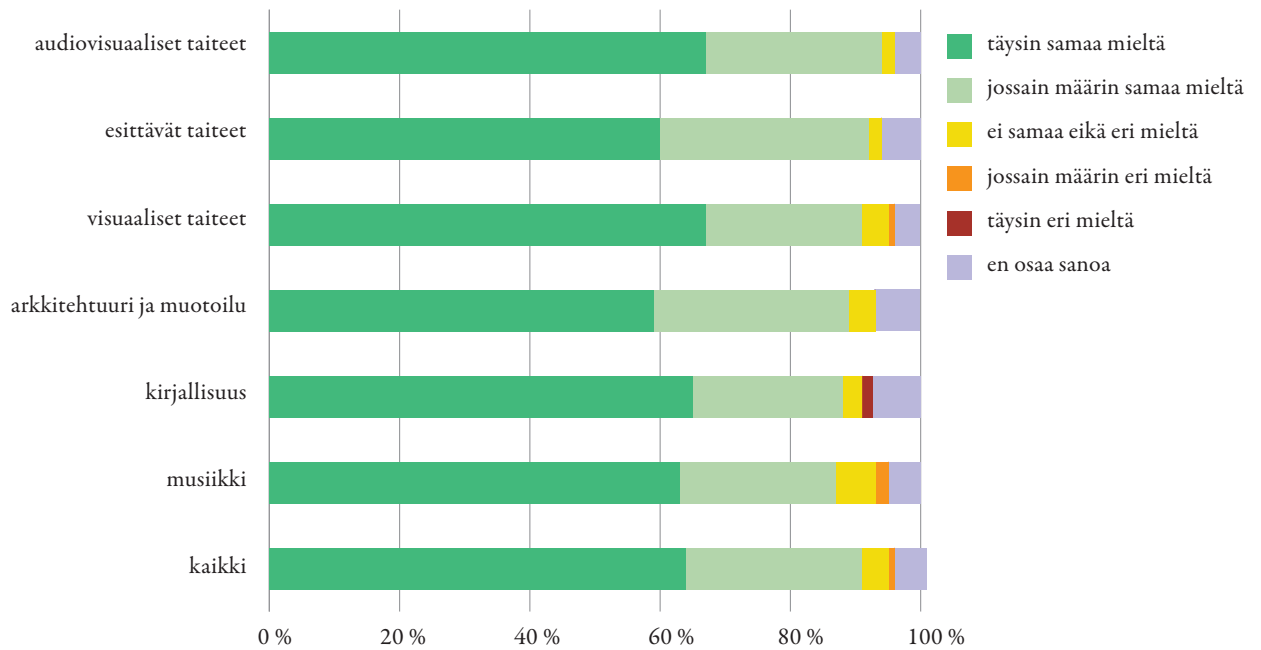
*Helpottaa TE-toimiston kanssa asioimista ja purkaa byrokratiaviidak-
koa, jottei taiteilijan tarvitse valehdella säilyttääkseen toimeentulonsa.
Jos omaa työskentelyä pitää peitellä, se kertoo siitä, ettei taiteen arvostus
ole kovin suurta.*

*Pehmentämällä lainsäädännössä kuvataiteilijan yrittäjyyttä mm. niin,
ettei yrittävä taiteilija putoa pois sosiaaliturvan piiristä. Yel:n mini-
miraja sellaiseksi, ettei se romuta koko toimeentuloa. Myöskään alv:in
määrä ei saa nousta liian korkeaksi.*

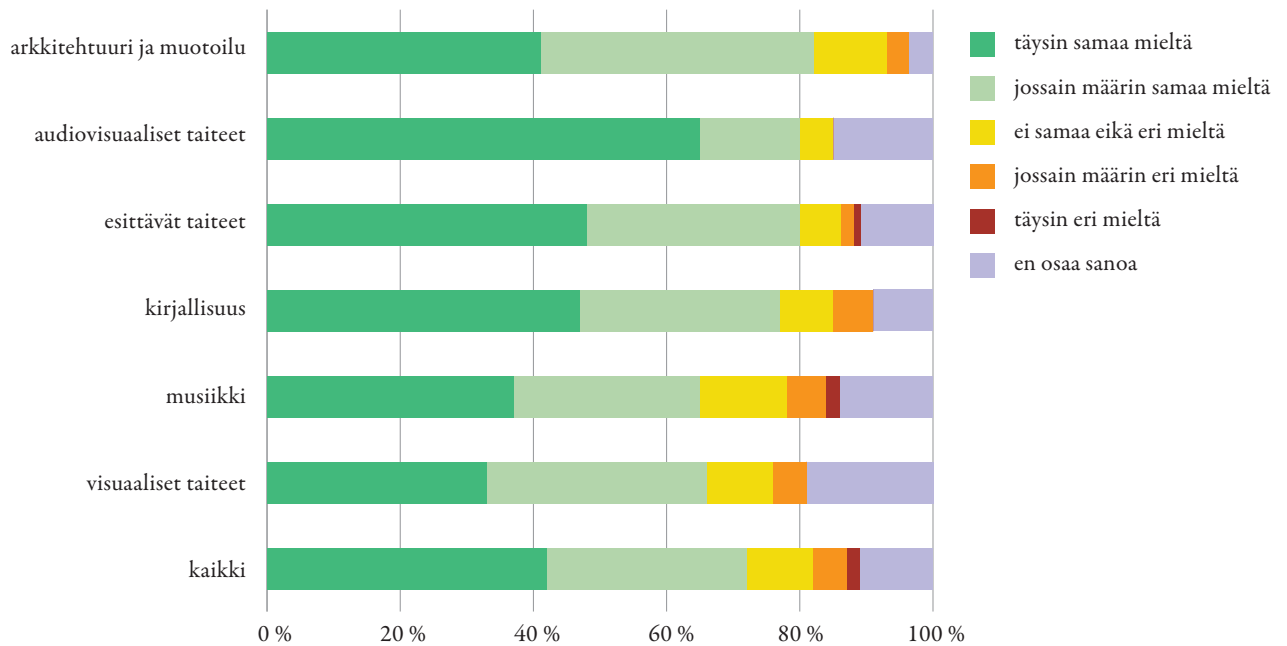
*Jonkinlainen soviteltu oikeus työttömyyskorvaukseen, jottei näytte-
lyä järjestäessä tarvitsi pelätä kaiken tulon menettämistä (näyttelystä
hyvin harvoin myydään mitään, taiteilija maksaa itse galleriavuokran
ja muut kulut, ja työkkäri saattaa silti katsoa toiminnan yritystoimin-
naksi ja katkaista etuudet).*

Taiteen hankinta pitäisi olla verovähennyskelpoista. Tämä mahdollisesti lisäisi kuvataiteilijoiden teosten myyntiä. Verohuojennus tulisi kuitenkin tehdä niin että se osuisi vain taiteilijoiden teosmyynnin osaan eikä esimerkiksi galleristin välityspalkkioon.

KUVIO 36. Vastaajien näkemykset sosiaaliturvan erityisratkaisujen räätälöimiseksi itsensä työllistäville taiteilijoille taiteenaloittain

KUVIO 37. Vastaajien näkemykset taiteilijantyön ominaispiirteiden verotuksessa huomioinnista taiteenaloittain

Pakkoyrittäjyys ei tue taiteellista toimintaa

Kysymykset liiketoimintaosaamisen merkityksestä ja yrittäjyydestä taiteilijan toimintamuotona hajottavat vastaajien näkemyksiä moneen suuntaan. Monet suhtautuvat yrittäjyyteen negatiivisesti ja kokevat, että heidät pakotetaan väkisin vääränlaiseen työmarkkina-asemaan ja toimintamuotoon. Toisten on helpompi nähdä yritysmuodon hyödyt ja kehittämismahdollisuudet, varsinkin kun apurahoitetut toimintamallit näyttävät riittämättöminä.

No niin. Täällähän näitä saatana yrittäjyyskysymyksiä vilisee. Miten te kehtaatte. Miten helvetissä näyttelijä tai näytelmäkirjailija tai ohjaaja alkaa yrittäjäksi? Taiteilija ei voi olla yrittäjä. Mikä vi**u teitä vaivaa?

Kaupallinen ajattelu kirjailijan työssä on vaikeaa ja voi omalta osaltaan estää työn tekemistä. Jos yritän kirjoittaa mahdollisimman myyvää teosta, työni lähtökohta on väärä. Kuitenkin liiketaloudellinen osaaminen voisi tuoda uusia ideoita ja näkökulmia tekemiseen (esim. miten hyödyntää omia tekstejä eri muodoissa, lisenssiliiketoiminta jne.)

Koulutusta markkinointiin, liikeidean testaamiseen ja liiketoimintaverkostojen luomiseen.

Luoda lisää yrityksiä, tai antaa tukea animaatiostudioille ja aloittaville animaatioyrityksille, jotta heillä olisi varaa palkata työntekijöitä. Myöntää enemmän rahaa animaatiosarjojen tekemiseen, tämä lisää työpaikkoja Suomessa.

Sen sijaan oikeaa teollista muotoilua, graafista ja palvelumuotoilua, ympäristöjen ja tilojen muotoilua pitäisi saada jalkautettua pieneen ja keskisuureen teollisuuteen. Suomen kansantalous on viennin varassa 40 %: sesti. Kansantalous kohenisi hyvin nopeasti, jos yritykset saataisiin hyödyntämään oikeita ja lahjakkaita teollisia muotoilijoita ja arkkitehteja.

Yrittäjyydestä pitäisi tehdä vähemmän pelottavaa. Enemmän tukea yrittämisen aloittamiseen ja infoa siitä miksi yrittäminen on taloudellisesti kannattavaa.

Vaikka kaupallisuus ja markkinatalous ei kuljekaakaan nätisti käsi kädessä niin sanotun taiteellisen katu-uskottavuuden kanssa, niin siitä olisi koulutuksessa kaikille hyötyä markkinointiin/yrittäjyyteen/brändäämiseen jne. liittyvissä asioissa. Tänä päivänä näkyvyys tuo tuloja.

Kuvataiteessa suomalaiset taidemarkkinat ovat niin pienet, ettei taiteilijan työtä voi perustaa yksinomaan yrittäjyyden varaan, vaan taiteilijan työtä on tuettava myös muuten. Lisäksi kaiken (hyvienkään) taiteilijoiden työ eri taivu yrittämisen.

Olen yrittäjien lapsi, joten tuo ns. yrittäjyys on itsestään selvä asia, mutta minusta on aika vastenmielistä ajattelua työntää taiteen tuotantoa markkinavetoiseen suuntaan. Samanlaisena tai parempana apurahajärjestelmän kehittäminen ja lisääminen, ulkomaanviennin edistäminen ja yksityisten ensiostajien verovähennys Tanskan malliin voisi tepsä myös.

Kyllä kirjailijan on täysin mahdotonta toimia «kokopäiväisenä yrittäjänä». Yritys saa rahaa tuotteiden ja palveluiden myymisestä, mutta kirjailija kirjoittaa yksin huoneessaan 90 % ajasta. Kirjailijaa ei voi rinnastaa yksityisyrittäjään ja siitä ajatusmallista on kiireesti päästävä eroon.

Mielestäni on ongelmallista, jos taiteilijoilta edellytetään liiketoiminnan osaamista. Parempi olisi tuoda yhteen liiketoiminnan tai muun rahoituksen/toimeentulon ammattilaisia taiteilijoiden kanssa, sen sijaan että

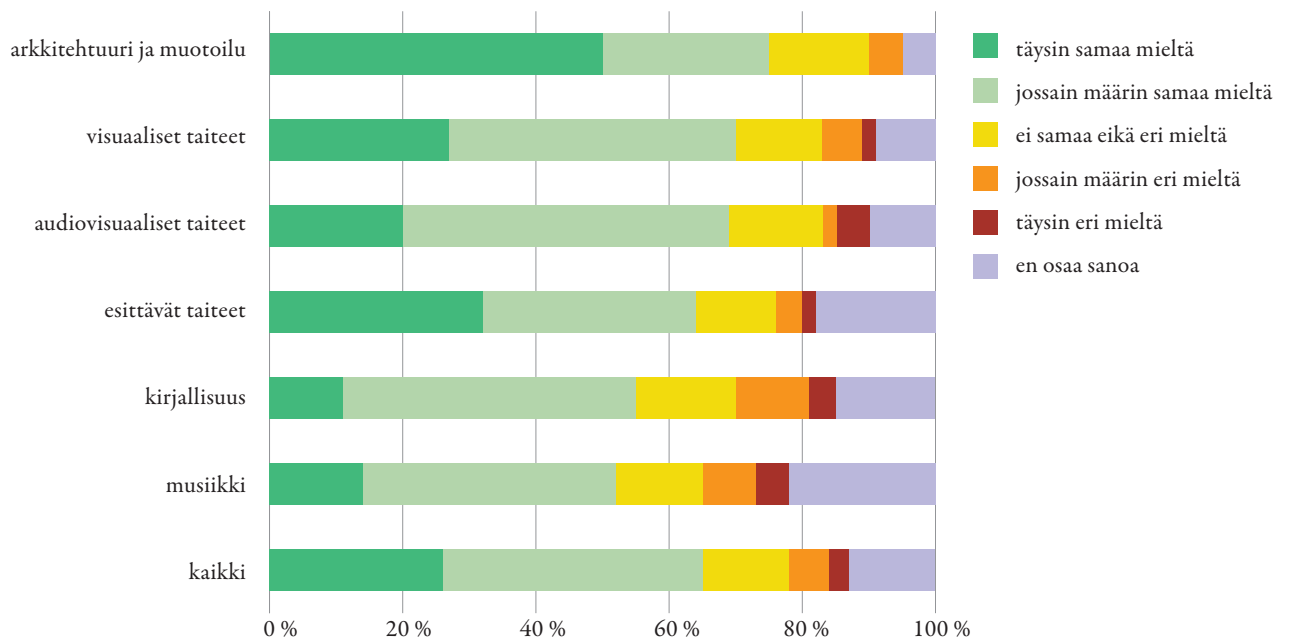
jokaisen taiteilijan täytyy käytännössä hallita muun alan osaaminen tullakseen toimeen.

Respektera att konstnärlig verksamhet inte är företagande! Om man ska utvecklas som konstnär måste man få koncentrera sig på att göra konst, inte behöva hålla på med att «sälja sig»

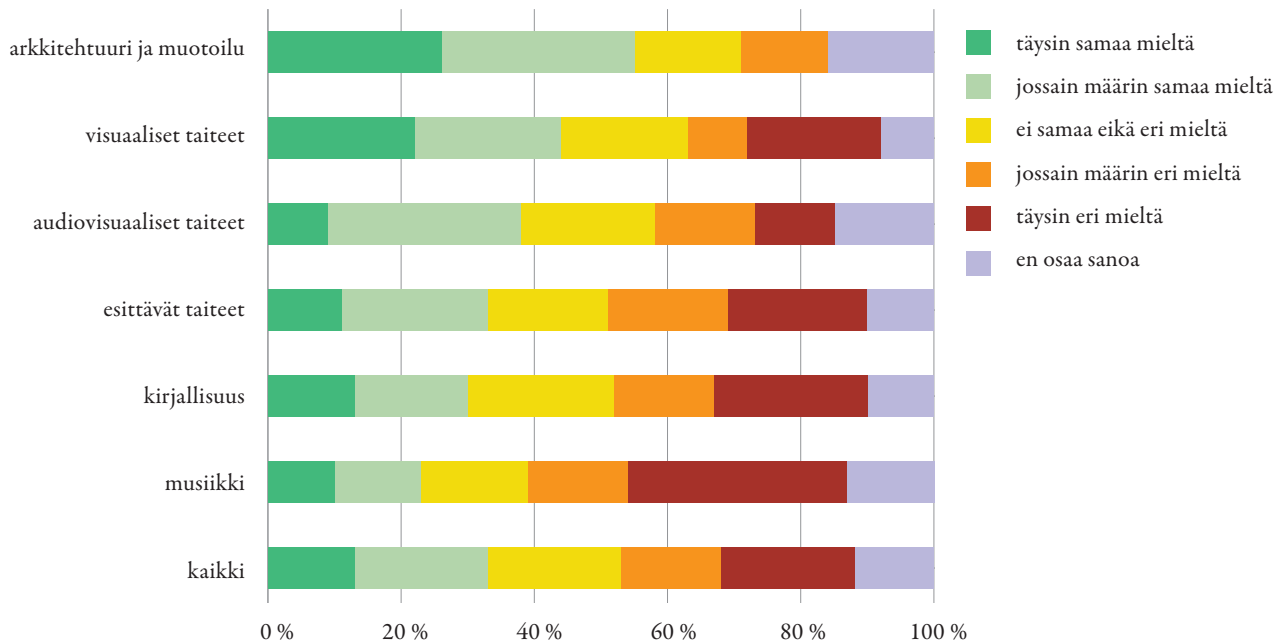
Genom att redan under utbildningen stärka en «företagaranda» kunde konstnärer uppmanas att tro på sig själva, skapa sina förutsättningar och bli bättre på marknadsföring och prissättning. Synen måste förändras på konstnärens arbete så att inte konstnärer tvingas till andra arbeten under de perioder de inte har stipendium eller specifikt uppdrag. Ifall man är tvungen att jobba med annat kan man inte heller ta emot arbete inom den egna branschen!

Kouluttamalla taiteilijoita enemmän taloudenhallintaan, budjetointiin ja projektinhallintaan sekä kannustaa vahvemmin moniammatilliseen yhteistyöhön. Taiteilijoiden pitäisi osata ulkoistaa sellaisia tehtäviä, kuten taloushallinto ja tuottaminen, sen alan ammattilaisille.

KUVIO 38. Vastaajien näkemykset täydennyskoulutuksesta liiketoiminta-osaamisen kehittämiseksi taiteenaloittain

KUVIO 39. Vastaaajien näkemykset yrittäjyyden arvostuksesta taiteenaloittain

Maksullisesta näyttelytoiminnasta on päästävä eroon

Avovastauksissa erottuvat erityisesti kuvataiteilijoiden vastaukset, joissa korostuvat alan vähäiset työllistymismahdollisuudet ja heikot taidemarkkinat. Erityinen suomalainen käytäntö galleriavuokrien perimisestä ja museonäyttelyiden palkattomasta tuottamisesta on vienyt kuvataiteilijat muiden taiteenalojen tekijöihin nähden kestävämpään tilanteeseen. Kehittämishdotukset kohdistuvat lähinnä julkisten laitojen käytäntöjen muuttamiseen sekä julkisen taiteen rakenteiden kehittämiseen.

Kuvataiteen alalla taiteilijoiden tulisi saada riittävä korvaus tekemästään työstä oli kyseessä sitten taideteoksen valmistaminen, asiantuntijan toimiminen, näyttelyn järjestäminen tai kuvataiteen kulttuuripalveluiden tuottaminen, sillä tavoin kuvataiteen toimeentuloa voisi edistää. Erityisesti museonäyttelyiden tekemisestä kuvataiteilijalle tulisi maksaa palkka. Muiden taiteenalojen taidelaitoksissa- ja instituutioissa taiteilijat työskentelevät palkkaa vastaan. Erityisesti valtion tukemissa taidelaitoksissa kuten taidemuseoissa tämä pitäisi huomioida. Museon näyttelynsä tekeväille kuvataiteilijalle tulisi maksaa palkka samalla tavoin kuin esimerkiksi teatterissa näyttelijälle tai orkesterissa soittajille.

Helpottamalla taiteen välittäjäportaan yritystoimintaa esimerkiksi ALV:n alentamisella. Lisäksi aloitteleville galleristeille voitaisiin räätälöidä oma yritystuki. Ja taidehankinnat voitaisiin saattaa kotitalousvähennysten piiriin.

Julkiset kuvataidehankinnat, erityisesti pikku hankinnat, kouluihin, sairaaloihin, ympäristöön. isot veistoshankinnat tai tärkeiden julkisten tilojen maalaukset harvoin osuvat muutenkaan vähävaraisten taiteilijoiden kohdalle.

Kaupungit ja kunnat tukisivat galleriatoimintaa koska ne tuottavat kulttuuripalveluita.

Kuvataiteilijoilla voisi olla huomattavasti enemmän työtehtäviä/tilaus töitä rakentamisen yhteydessä, myös pienimuotoisia ja arkisissa, pienemmissä ja yksityisemmissä rakennuskohteissa. Tässä kohtaa voisi ajatella, että rahoitusta myönnettäisiin myös taiteen hankintaan. Mielestäni pitäisi kuitenkin harkita tarkkaan, missä suhteessa rahoitusta osoitetaan taiteen välitystoimintaan, kun se usein tuntuu olevan pois taiteellisen työn rahoituksesta.

Lisää julkisia taidehankkeita ja projekteja sekä prosenttiperiaate kunnolla valvotusti pakkokäyttöön.

Tulisi lisätä taiteilijoiden ja yritysten /julkisten tahojen kohtaamisia ja niistä alkavia projekteja. Prosenttiperiaatetta tulisi saada vahvemmin käytäntöön.

Olen kuvanveistäjä, joten uskon toimeentulon löytyvän julkisen taiteen kehittämisestä ja lisäämisestä. Aiheesta puhutaan nykyään enemmän, mutta koen, että vieläkin lisää voisi. Käytännön neuvoja, konkreettista materiaalitietämystä, kunnallisen päätöksen teon läpivalaisua, suunnittelun ja rakennusliikkeiden toiminnan esittelyä, siltoja «insinööripuolelle».

Lisää näyttelytiloja, joista ei peritä vuokraa.

Näyttelytoiminnan tulisi olla kuvataiteilijalle ilmaista, kuten muualla Euroopassa. Yritysten taidehankintoja voisi tukea. Kuvataiteen ymmärrystä ja arvostusta lisäävää kirjoittamista, dokumentteja sekä näyttelykriitikkettä valtamedioissa saisi olla enemmän.

Lisäämällä taiteilijalle ilmaista väliporrasta kuten taiteen tuottajia ja managereita. Taiteilijan pitää pystyä keskittymään ydinosaamiseensa.

Kuvataiteilija työllistää monen alan työntekijöitä ja materiaalien hankkijoita ja valmistajia voidessaan tehdä työtään yksityisiin tai / tai julkisiin tiloihin. gallerioiden vuokrattomuus on hyvä niille taiteilijoille, jotka pääsevät esiintymään ko. gallerioissa.

Developing a gallery field. A strong collaboration with European platform and more galleries expanding in Europe to bring collectors. A strong implication of the state in terms of publicity. Making a culture a general interest to make people understanding that art is a need in life as sauna. People would buy more and then help more. Making a special status for artist to not consider them as entrepreneur and cut any kind of help when there is bad months.

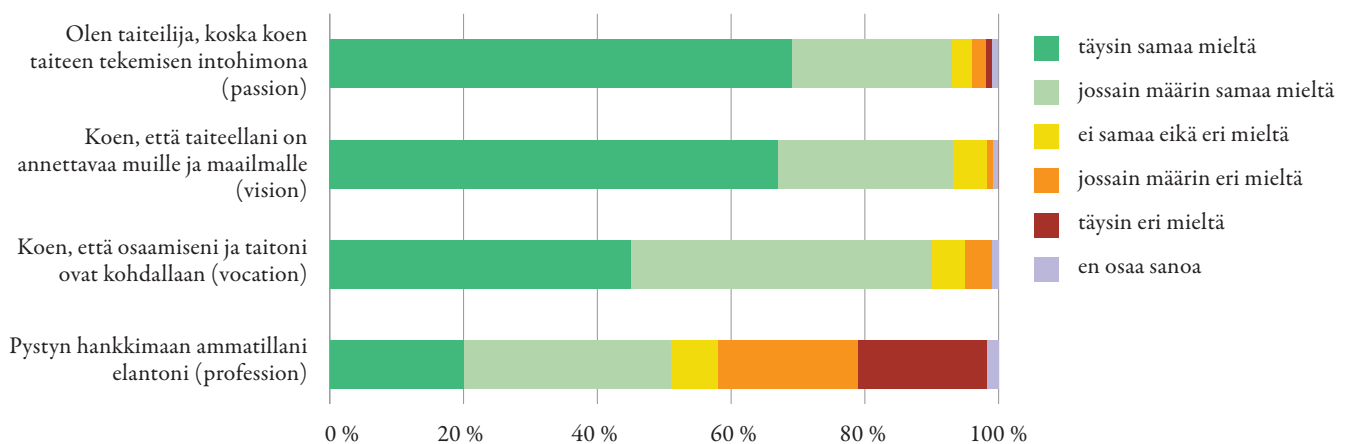
Näkisin, että mediataiteilijoiden tarpeet ovat aika lailla yhteneväisiä muiden kuvataiteilijoiden kanssa. Suuri ongelma on, että valtio rahoittaa kuvataidealan laitoksia – museoita – ainakin rivitaiteilijan näkökulmasta suurilla summilla, mutta toisin kuin esittävien taiteiden puolella tämä rakenne ei luo alan taiteilijoille lainkaan mahdollisuuksia työllistyä. Tästä tulee usein toistettu vanha klisee: taiteilija pitää museossa näyttelyn ja toisin kuin koko museon henkilökunta, hän ei saa lainkaan palkkaa.

OMAN TYÖN MERKITYS VAKUUTTAA JA KANTAA ETEENPÄIN

Vaativista olosuhteista huolimatta taiteilijuus on monelle houkutteleva elämänvalinta, ja taiteilijakoulutukseen pääseminen on huomattavan vaikeaa. Tähän liittyy idea antoisan ja merkityksellisen elämän rakentamisesta. Antropologisessa tutkimuksessa esille on noussut japanilainen käsite ”ikigai”, joka kuvaa hyvän ammatillisen elämän tavoittelua. Ikigai kuvaa tasapainoa intohimon, tavoitteen, osaamisen ja ammatillisuuden välillä. Yhdistettynä ideaan taiteilijuudesta voidaan kysyä, missä määrin ikigai toteutuu.

Vastaajien keskuudessa sekä ajatus taiteen tekemisestä intohimona että kokemus siitä, että omalla taiteella on annettavaa muille ja maailmalle, synnyttivät vahvaa yksimielisyyttä. Jopa 93 prosenttia hyväksyi taiteen tekemisen intohimona ja 95 prosenttia tunnisti oman taiteellisen visionsa merkitykselliseksi muillekin kuin itselleen. (Kuvio 40.)

KUVIO 40. Vastaajien näkemykset ikigain toteutumisesta taiteilijuudessa

Sen sijaan oman osaamisen ja taidon pohdinta aiheutti hieman enemmän epävarmuutta. Siinä vain 45 prosenttia oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Toiset 45 prosenttia oli jossain määrin samaa mieltä. Suurinta hajaantumista näkemyksissä aiheutti väite siitä, että pystyy hankkimaan ammatillaan elannon. Tässä yli 40 prosenttia oli täysin tai jossain määrin eri mieltä. (Kuvio 40.)

Aikaisempien barometrikyselyiden pohjalta tiedetään, että moni taiteilija kokee taiteen tekemisen kutsumuksena. Monille taiteilijuus ei ole edes kysymys ammatinvalinnasta, vaan eräänlainen elämänsuunta, jota ei voi välttää. Kysymys taiteilijan työstä hyvän elämän keskiössä ei kuitenkaan ole kaikkien vastaajien mielestä mielekäs.

Tämä kysymys herättää minussa vain vastarintaa.

Ikigai ei terminä liity ainoastaan ammatilliseen osaamiseen, vaan tarkoittaa kirjaimellisesti ”sitä mikä tekee elämästä elämisen arvoista”. Tämän rinnastaminen suoraan työhön on mielestäni vaarallista erityisesti taiteen alalla, jossa työ- ja muu identiteetti ovat jo valmiiksi muita aloja useammin yhteen kietoutuneita – taiteen tekeminen ihmisen koko elämän kirjona on kuluttava normi.

Tällä hetkellä toteutuvat kaikki yllä mainitut asiat elämässäni. Mutta ilman pitkiä apurahoja en olisi päässyt tähän pisteeseen. Taiteilija tarvitsee balanssin, mielenrauhan, pystyäkseen kehittämään itseään ja työtään. Ainostaan silloin syntyy jotain merkittävää.

Taiteen tekeminen intohimona

Vaikka 93 prosenttia vastaajista oli täysin tai jossain määrin samaa mieltä taiteen tekemisestä intohimona, käsitteistä ja sen ymmärryksestä nousi eriäviä mielipiteitä. (Kuvio 40.)

Inhoan sanaa intohimo työn yhteydessä. Olen taiteilija, koska koen taiteen tekemisen välttämättömyytenä.

En käytä käsitettä intohimo, vaikka ymmärrän, mitä sillä tässä tarkoitetaan. Kyse taiteilijuudessani on enemmän yhdistelmästä ehdollistumaa (lapsesta asti...), elämäntapaa, maailmankuvaa ja näistä syntyvää eteenpäin viekoittelevaa tekemisen uteliaisuutta. Mutta voin ihan hyvin pitää välillä paussiakin ilman että jotenkin henkisesti kuihdun, silti kuitenkin koko ajan katson maailmaa (myös) taiteilijan silmin.

Ihana toi (passion) hah. No hitto, melkein ilmaiseksi tätä tehdään.

Olen etuoikeutettu ja kiitollinen, että olen saanut ja saan toimia taiteilijana tienaten sillä.

Minulla on alallani parhain mahdollinen koulutus, jota olen täydentänyt laudatur tason yliopisto opinnoilla ja silti toimeentulon peruskysymys on ollut viikoittainen pohdiskelun aihe vuodesta 1986 lähtien apurahakausia lukuun ottamatta. Tästä huolimatta, «päivääkään en vaihtaisi pois»!

Koen taiteentekemisen kutsumuksena. Se on ainoa ammatti, jonka tekeminen tuottaa minulle onnistuessani todellista iloa ja tyydytystä. Muissa töissä koen suorittavani vain jonkinlaista yhteiskunnallista velvollisuutta. Työ ei silloin tuota iloa.

Taide on monille sen harjoittajille (kuten itselleni) ainoa tapa toimia yhteiskunnassa, aivan samoin kuin vaikkapa pyörätuoli on joillekin ainoa tapa liikkua. Jos yhteiskunnalle olisi helpompaa arvostaa taiteilijuutta kutsumuksen sijaan diagnoosina, en pahoittaisi mokomasta mieltäni.

Vaikka työ taiteen parissa usein turhauttaakin, tämä ei johdu taiteentelemisestä itsestään – minulla on siihen valtavan suuri intohimo – vaan riittävän toimeentulon saamisen vaikeudesta.

Jatkuva epävarmuus toimeentulosta, ja se, että joutuu keskittymään rahoituksen hakemiseen suurimman osan ajasta sen sijaan, että voisi tehdä sitä taidetta, syö kyllä voimavaroja, luovuutta ja sitä myöten myös sitä intohimoa hyvin tehokkaasti.

Olen tosi onnellinen, että olen kuvittaja ja yrittäjä. Parasta on se, että saa herätä koska haluaa, eikä joudu elämään jonkun toisen päättämässä monotonisessa syklissä. Nimenomaan vapaus tuo onnellisuutta ja motivaatiota tehdä työ hyvin.

Olen kutsumuskirjailija. Tämä on auttanut kestäämään myös niukemat ajat. Osaamistani haluaisin kehittää mm. opiskelemalla. Se on vaikeaa, koska aika kuluu elannon hankkimiseen. On tehtävä ns. rahatöitä, joilla taas saa aikaa tehdä taidetta.

It is like breathing, you stop breathing you stop existing (breathing is the biggest luxury as well. Like making art). However, you still need keep eyes open and sharp head.

Ei taida olla vaihtoehtoja.

Ehkä se on intohimoa, koska se on ainoa mahdollisuuteni saada ääntäni kuuluviin. Minun on pakko tehdä tätä.

Kuvailisin taiteilijana olon enemmänkin niin, että se on kuka minä olen ja minun persoonani, ei intohimo, sillä intohimo kuulostaa liian positii-viselta ja siltä, niin kuin taiteen tekeminen olisi aina ihanaa.

Olen taiteilija, koska taiteellisessa työssä voin käyttää taitojani ja luonteenpiirteitäni, toimia mielenkiinnon kohteitteni parissa, tutkia elämää ja maailmaa sekä kommunikoida yhteiskunnassa. Intohimon käsite tuntuu vieraalta eikä tällä hetkellä kuvaa taiteilijuuttani.

Koen taiteeni tekemisen liittyvän voimakkaaseen elämisen tahtoon olemassaoloni, ehkä se on intohimo, se on minulle välttämättömyys.

Tekemiseni kertoo minulle olevani olemassa...ja työvaiheitten tila, jossa tunnen tekeväni ajatukset esiin, on hieno tila, työ itse antaa työhöjeet, ikään kuin se itse itseään tekisi.

Olen taiteilija, koska koen, että voin tehdä arvojeni mukaista työtä (en tiedä onko se aivan sama asia kuin intohimo). Koen myös pystyväni vaikuttamaan työhöni ja sen sisältöön paljon. Toisaalta tämä on myös kääntöpuoli, jos intoni ja uskoni loppuu, loppuu helposti työni. Aina voi kehittyä, kehittää taitojaan ja toki koen siinä myös vajavaisuutta. Osaan riittävästi kyetäkseni toimimaan taiteilijana.

Taiteen tekeminen ja taiteen avulla tienäminen ovat kaksi ihan eri asiaan. Taiteilijan ammatti eli taiteen tekeminen on intohimo ja se on kategoriassa astetta ylempänä kuin käsite ”ammattillisuus”. Taiteilija voi olla ydinosaamisessaan eli taiteentekemisessä hyvä ja lahjakas mutta samaan aikaan taiteen esilletuomisessa, markkinoinnissa ja myynnissä huono.

Kaikkiin ammatteihin voi suhtautua joko hyvin intohimoisesti, vähän intohimoisesti tai sitten jostain muusta lähtökohdasta. Intohimo ei liity siten taiteilijan ammattiin sen enempää tai vähempää kuin lentokapteenin tai leipurin ammattiinkaan. Ainoa ero näillä kolmella on, että taiteilijan työssä on vaikeinta menestyä, jos ei ole yhtään intohimoa siihen mitä tekee.

Toki olen taiteilija, koska olen omannut tietyt kiinnostuksen kohteet ja ympäristöni (kasvatukseni, koulutukseni) on tukenut kykyjäni. Mutta olen myös sen takia taiteilija, että olen tehnyt itsekkäitä valintoja ja vältellyt ikäviä töitä. Karsastan hyvin pitkälle taiteellisen työn idealisointia ulkoapäin. Lisäksi olen huomannut, että mitä pidemmälle taiteellinen ura etenee, sitä suurempi merkitys on yhteiskunnallisella taustalla, joka mahdollistaa epävarman toimeentulon.

En tiedä onko taide minulle intohimo, vai onko se kieli, jolla kommunikoida ja olla olemassa. Onko kieli tai olemassaolon ilmaisu intohimo? Tämän päivän tilanne ei ole taiteilijalle helppoa ja ns. ikigai hajoaa. Keskeisiä syitä on kasvukeskusten hintataso asumisen ja elämisen suhteen. Perheellisellä yrittäjänä toimivalta taiteilijalla ei ole mahdollisuuksia asua ja työskennellä näissä keskuksissa, vaan on siirryttävä syrjään. Se aiheuttaa kollegojen katoamisen, yhteyksien huonontumisen ym. kerrannaisvaikutusten lisääntymisen.

Intohimon suhteen on vaihtelua, joten pelkästään se ei riitä. Paremmin osuva väittäjä olisi jotakuinkin: «Olen taiteilija, koska niistä asioista, joita pidän tämän hetken maailmantilanteessa (oman) tekemisen(i) arvoisina, taide on ainoa, jossa saatan olla hyvä.» Itse pidän arvossa kiinalaista amatööriyden arvostamista, ja raha on taiteentekemisestä joskus seuraava oheistuote. Rahasta ei tarvitse kieltäytyä, mutta se pitää pitää mahdollisimman kaukana itse taitee(n)tekemisestä/ä.

Taiteellisen vision oikeutus

Oman taiteellisen toiminnan taustalla nousee avovastauksista vahva uskomus siitä, että sillä on yhteiskunnallista merkitystä. (Kuvio 40.) Taiteen kommunikatiiviseen voimaan on uskottava ja sitä kautta laajempaan ymmärrykseen olemassaolon ja elämän merkityksestä. Omaan taiteeseen uskomisen vaatii kuitenkin sen erityisyyden näkemistä ja samalla sen osuutta satojen vuosien taiteellisen toiminnan jatkumoon.

Kukaanhan ei taidetta pyydä, siinä mielessä pitää olla tiettyä röyhkeyttä ja itserakkautta sitä tuottaa.

Mielestäni ei ole minun päätettävissä, onko taiteellani annettavaa muille ja maailmalle. Haluan kuitenkin kommunikoida maailmassa ja tehdä siihen jonkinlaisen vaikutuksen. Ehkä «taiteellani on annettavaa» kääntyy kohdallani «minulla on sanottavaa ja haluan keskustella siitä».

En koe, että taiteeni välttämättä olisi mitenkään merkittävää tai poikkeuslaatuista. Jotkut ovat saaneet siitä paljonkin positiivista, mutta niin myös monista muistakin. Toisaalta olen ainoa ihminen, joka pystyy tekemään juuri sitä taidetta, jota minä teen.

Taiteen luonne on katsoa systeemiä sen ulkopuolelta, ja se taide, jota ei voi myydä; joka ei ole markkinoilla, hyödyttää koko yhteiskuntaa. Ilman taidetta ei ole yhteiskuntaa. Se on tärkein peruste sille, että yhteiskunnan on elätettävä vapaita taiteilijoita.

Olen suunnittelutaustainen taiteilija ja koen taiteen hyväksi keinoksi ratkoa yhteiskunnallisia ongelmia. Haluaisin nähdä enemmän tämän tyylistä taiteellista toimintaa maassamme.

Taide on ihanne, joka tavoittelee konkreettista muotoa: se on kommunikation, kriittisen yhteiskunnallisen toiminnan ja elämänkatsomuksen väline, kieli, joka muuttuu jatkuvasti ja pakenee määrittelyjä sitä mukaa kun niitä siihen sovelletaan.

Oma haluni taiteen tekemiseen kumpuaa halusta vaikuttaa. Uskon taiteella siihen pystyväni parhaiten. Samalla taiteen tekeminen on intohimonni, joten se on se, mitä haluaisi tehdä elääkseni.

Minulle taiteen tekemisestä tulee mielekästä, kun tarkastelen sitä satojen vuosien perspektiivistä.

Koen syvästi toteuttavani omaa tarkoitustani tässä elämässä ja olevani hyvä siinä tehden taidetta, joka on merkityksellistä muillekin ihmisille, mutta en pysty elättämään itseäni sillä. Tämä on syvä henkilökohtainen ongelma, joka aiheuttaa uskon menetystä niin taiteeseen, taidemaailmaan kuin omiin kykyihin

Kovaa työtä yhteiskunnan hyväksi, joka ei kyllä tilillä näy. Taiteilijoiden merkitys yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta tulee tulevaisuudessa VAIN kasvamaan visioiden ja hyvinvoinnin sekä merkityksen antajina yhä teknologisoituvammassa ympäristössä. Taide luo kohtaamisia, ymmärrystä ja näköaloja, joita emme vielä voi tajuta, mutta jotka ovat tulevaa todellisuutta. Luovuus on leikkiä ja leikki tuo iloa ja merkitystä pelkän suorittamisen keskelle.

Uskon ja tiedän, että pystyn. Kunhan vielä saan kustantajat vakuuttuneiksi.

Epävarmuus oman työn taiteellisesta tasosta ja merkityksestä on hyvin usein läsnä.

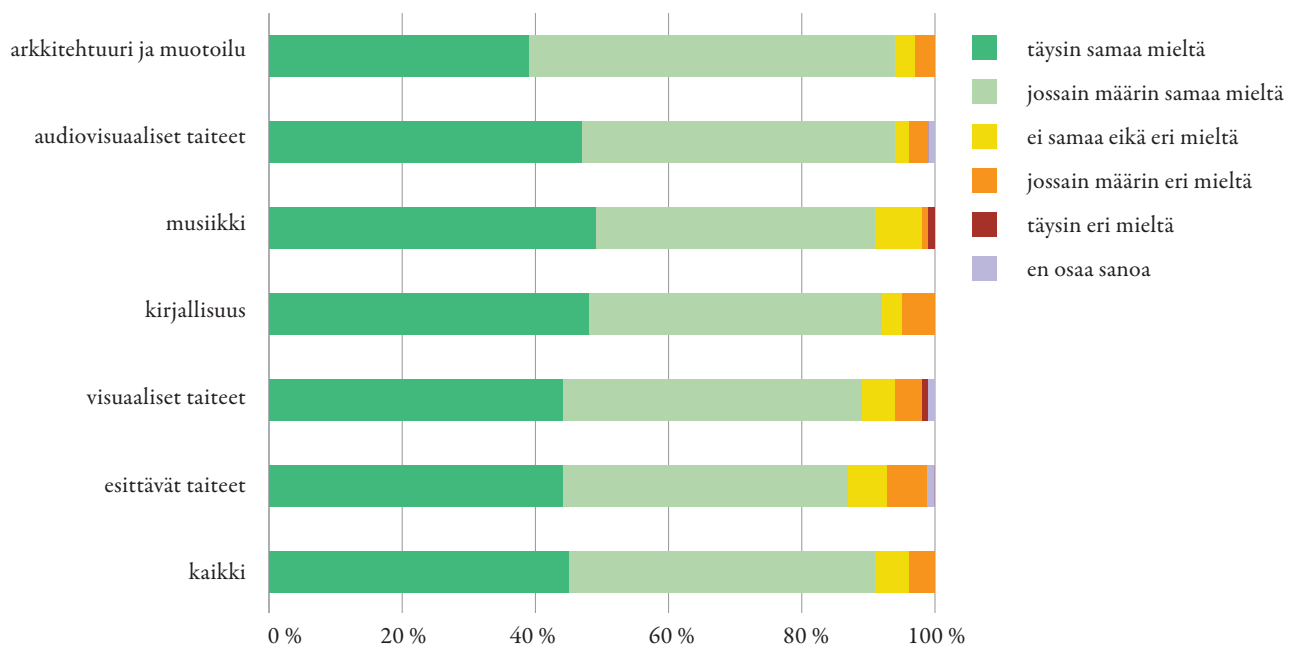
Vaikka koen, että taiteellani on annettavaa muille ja maailmalle ja se on ammattitaitoni niin taiteilijana työskentelemisen epävarmuus ja toimeentulon ongelmat heikentävät elämänlaatua niin paljon, että harkitsen vakavasti uudelleen kouluttautumista ja uutta alaa.

Taiteellinen toiminta on elinikäisen oppimisen laji

Tietoisuus oman toiminnan taustalla olevasta koulutuksesta ja kokemuksesta antaa varmuutta taiteen tekemiselle. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö uuden tiedon ja taidon omaksuminen olisi tarpeen. Avoimuus kehittymiselle ja jatkuvalla oppimiselle on selvä.

Useimmin täysin samaa mieltä omien taitojen kohdallaan olemisesta ovat musiikin alalla toimivat vastaajat (49 %), mutta erot alojen välillä ovat varsin pieniä. (Kuvio 41.)

KUVIO 41. Vastaajien näkemykset omasta osaamisesta ja taidoista (vocation) taiteenaloittain

Olen taiteilija, koska olen niin halunnut ja valinnut, mutta menestyn taiteilijana, koska osaamiseni ja taitoni ovat kohdallaan ja niille on käyttöä myös muiden kuin oman itseni taiteellisissa projekteissa. Osaan sanallistaa ja analysoida tekemistäni. Osaan luovuuden lisäksi olla tarvittaessa käytännönläheinen ja ratkaisukeskeinen sekä hyvä työryhmän jäsen. Olen toki tarkka ja vaativa, mutta en ehdoton. Koen, että sosiaalisilla taidoilla on paljon tekemistä sen kanssa, että työlistyn taiteen alalla.

Man kan alltid bli bättre på det man gör.

Minussa on kaikki tarvittava potentiaali taiteilijana toimimiseen - ja menestymiseen vähintään sillä tasolla, kun ihmisen voidaan ajatella

keskimäärin missä tahansa ammatissa menestyvän - elämäni loppuun saakka. Urani alkuvaiheessa tarvitsen ammattiini taloudellista ja ammatillista tukea, sillä joudun opettelemaan koko taiteen maailman itse. Taiteilijan ammatti vaatii sataprosenttista paneutumista taiteelliseen työhön erityisesti alussa, jotta oma tie ja verkostot löytyvät. Silloin ei ole varaa eikä aikaa tehdä muunlaisia töitä.

Osaamisen ja taidon osalta näen minulla olevan kykyjä, mutta osaamisessa ja taidoissa on vielä paljon kehitettävää. Taiteilijaitsetuntoni on kuitenkin melko alhainen, joten varmaankin osaan enemmän kuin uskonkaan.

Aina on varaa parantaa. Jos kuvittelee olevansa valmis, on valmis hautaan.

Alallani voin ja minun tulee kehittyä koko elämäni ajan.

En usko, että voin koskaan lakata oppimasta lisää ja uutta.

Tämä ei tarkoita sitä, etteikö taiteilijan työssä kokisi syviä, perustavanlaatuisia kriisejä ja tuntemuksia oman työn merkityksettömyydestä. Myös oman luovuuden ehtyminen on pelottava skenaario.

Koen taitojeni parantuvan vuosi vuodelta. Apurahoilla on ollut suuri merkitys kehityksen kannalta. En näe, että ne tuovat kaupallista menestystä itsessään – lähinnä enemmän päinvastoin. Ne tuovat mahdollisuuden kehittyä tekijänä niin että joku päivä osaaminen ja taidot ovat parhaat mahdolliset

Koen, että on vielä paljon opittavaa sekä itse maalauksessa, että taiteilijan ammatissa toimimisessa.

Osaaminen ja taito kehittyvät ja laajenevat koko ajan taiteellisen työn vaatimusten kasvaessa. En usko juuri kenenkään taiteilijan pärjävän enää vain <oman taiteenlajinsa> taidoilla. Moninaiset taidot tuotannon, yrittäjyyden, johtajuuden, pedagogiikan, markkinoinnin ym. alueilta ovat välttämättömät taiteilijana selvitäkseen. Näissä taidoissa tuntuu olevan aina päivittämisen varaa.

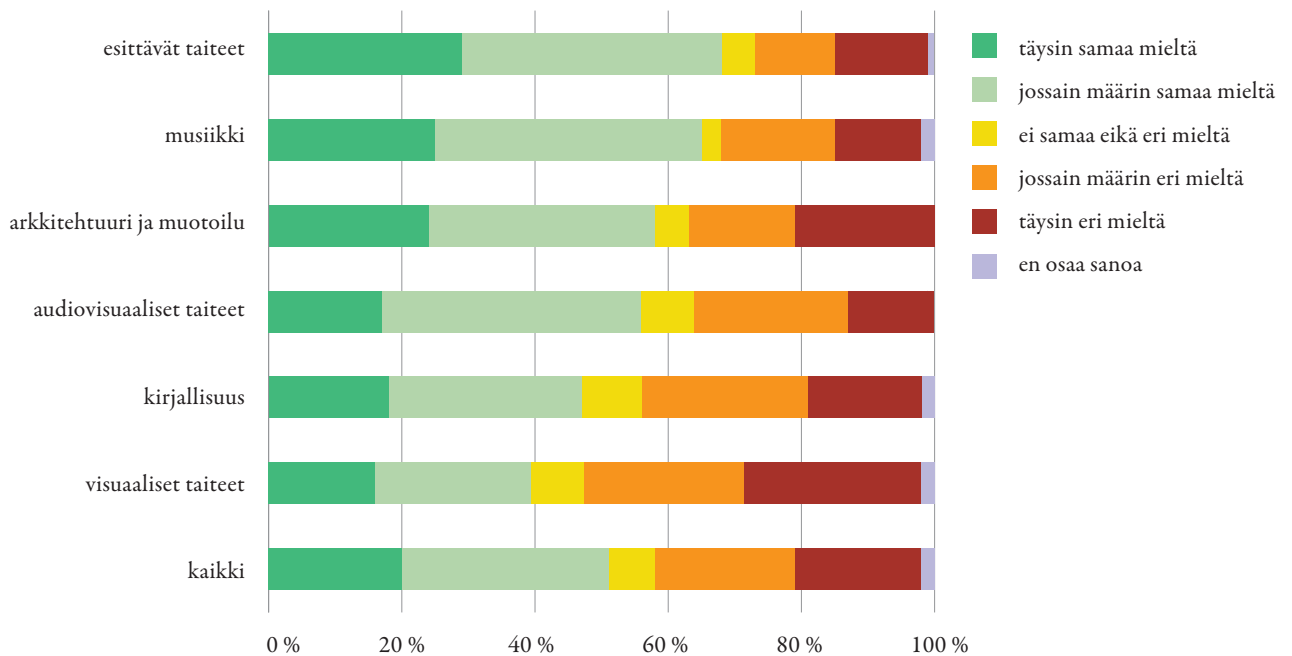
Nuoret näyttelijät saavat toivottavasti jo koulutuksessa sellaisen itsetunnon, että pystyvät sanomaan olevansa kyvykkäitä työssään. Kaikkeen taiteentekemiseen kuuluu epävarmuus omasta osaamisesta ja oikeutuksesta olla sitä mitä on. Ainakaan itse en tullut koko 34 vuotisella

työurallani valmiiksi näyttelijäksi. Aina jäi jotain parannettavaa. Ja se on myös voimaa antava asia: ponnistele, siellä se paras hetki häämöttää!

Harva saa elantonsa taiteilijan ammatistaan

Ei ole yllättävää, että näkemykset ammatilla elannon hankkimisesta hajaantuvat suuresti taiteenalakohtaisesti. Jälleen tulee näkyviin, että esittävien taiteiden sekä musiikin aloilla on parhaat mahdollisuudet elää taiteellisella työllä. Jopa 69 prosenttia esittävien taiteiden aloilla ja 65 prosenttia musiikin alalla toimivista on täysin tai jossain määrin samaa mieltä väitteen kanssa. Vastaavat luvut ovat visuaalisten taiteiden aloilla 40 prosenttia ja kirjallisuuden alalla 48 prosenttia. (Kuvio 42.)

KUVIO 42. Vastaajien näkemykset elannon hankkimiseen (oma ammatti) (profession) taiteenaloittain

Avovastauksissa nousee jälleen monitoimijuuden kuvauksia, mutta myös uskoa tulevaisuuteen ja taiteellisen uran kehittymiseen. Samalla tulee esille vahva tietoisuus siitä, että yksittäisen taiteilijan mahdollisuudet kehittää taitojaan työmarkkinoiden ehdoilla ovat rajalliset. Taloudellinen toimeentulo ja taiteellinen ammattimaisuus eivät välttämättä kulje käsi kädessä.

Matkalla sitä kohti, että taiteeni antaisi myös elannon. Joka vuosi vaaka keinahtaa yhä enemmän sitä kohti.

En ole vielä tavoitteessani toimeentuloni suhteen mutta periksi ei anneta ennen kuin sydänekäyrä on suora. En aio kuolla köyhänä ja häärrään monella rintamalla, jotta välttyisin siltä kohtalolta.

Opiskelen toisen ammatin pärjätäkseen taloudellisesti.

Tällä hetkellä en usko voivani hankkia elantoa taiteellisella työllä muuten kuin ajoittain, esimerkiksi työskentelyapurahalla. Uskon elannon tulevan enimmäkseen sosiaaliturvasta ja muusta palkkatyöstä sekä puolison taloudellisesta tuesta. Ajattelen silti, että voin harjoittaa taiteilijan työtäni huolimatta siitä, saanko siitä tuloja vai en.

Olen hankkinut elantoni taideopettajana ja tehnyt siitä ammatillisen urani. Näen tämän hyvin mielekkäänä valintana.

Olen koko urani, 45 vuotta, rahoittanut taiteilijan työni muilla töillä (opettaja, askarteluohjaaja, rakennustyöläinen, Alkon varamyymä, lehtien jakaja jne.)

Voisin hankkia elantoni paremmin, jos olisin valmis rikkomaan integriteettiä tiettyjen asioiden suhteen. Voisin saada helpommin apurahoja yhteisötaiteesta tai työllistyä hoitolaitostaiteen piiriin. Kokeilujen perusteella nämä olisivat kuitenkin minulle taiteilijana huonoja vaihtoehtoja, koska kokisin toimivani silloin enemmän fasilitaattorina kuin taiteilijana.

Olen pysynyt alalla niin kauan, että olen ehtinyt nähdä monien toimijoiden lopettavan ja useimmiten syynä on ollut toiminnan taloudellinen mahdottomuus. Omalla kohdallani jatkaminen on ollut mahdollista opetustyön avulla ja siksi, että olen laskenut elintasoni niin alas kuin pääkaupunkiseudulla on mahdollista. Ei velkaa, ei lapsia, halpa vuokra-asunto. Mutta ei myöskään mitään tulevaisuuden turvaa, ei säästöjä, ei vakuutusta, minimieläke tiedossa.

Viimeinen kysymys todella monitahoinen ja monimutkainen, kuulostaa aika rajulta määritellä elannon saaminen taiteesta pystymisenä, ihan kuin se olisi omista taidoista kiinni pelkästään.

Olen muuttanut koko elämäni sellaiseksi, että työnteko onnistuu; olen vapaaehtoisesti asunnoton, työskentelen jatkuvasti Euroopan-laajuisesti (kaikki palkkaa kerryttävät työnantoni ovat Suomen ulkopuolella,

Suomeen palaan esittämään taidetta apurahojen turvin), otan vastaan kaikkia sirkusalan töitä (teknikkona, pukusuunnittelijana, rekkakuskina, akrobaattina ja ohjaajana toimiminen) ja pystyn kommunikoimaan suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja ranskaksi töiden teon mahdollistamiseksi.

Olen pystynyt hankkimaan elantoni taiteilijana 28 vuoden ajan. Nyt olen siinä sivussa opiskellut itselleni myös toisen ammatin (sosiaalityöntekijä), koska ammatti on täysin epävarma ja suhdanteista kiinni. Koskaan ei tiedä lähitulevaisuuden työtilannetta. Uskon että jatkan taiteilija-ammattissani myös.

Ammatillisuus ja toimeentulo eivät välttämättä liity toisiinsa.

Taiteilijapalkalla taiteilijat voisivat toimia työyhteisössä, suunnittelussa, rakentamisen ja kaupunkisuunnittelun parissa sekä kouluissa, päiväkodeissa ja vanhus sekä sairaala puolella. Missä vain lisäten ihmisten motivaatiota ja hyvinvointia sekä luovaa ongelman ratkaisua. Merkityksellistä elämää sen koko haitarilla. Työpanos olisi merkittävä ja toisi hyvinvointia koko yhteiskuntaan ei vain harvoille ja valituille, joilla on varaa kulttuuriin. Tulevaisuuden ala on taide, joka ajoissa tulee panostamaan, siihen on menestyksen airut. Näkyy jo nyt monella toimialalla. Luova sektori on kasvun ala.

KESKUSTELU JA LOPPUPÄÄTELMÄ

Tämä barometri on keskittynyt taiteilijoiden työhön ja toimeentulon muotoihin. Pidimme kyselyssä sekä työn että toimeentulon käsitteet avoimina, sillä halusimme näkemyksiä siitä, miten niitä tulisi taiteilijoiden näkökulmasta ymmärtää.

Työn määritelmä kelluu

Taiteilijat käsittävät työn monin eri tavoin. Taiteilijan työssä voi olla kysymys taiteellisesta työstä, taiteellisesta toiminnasta, taidetyöstä, tai taiteeseen liittyvästä työstä. Jokaisella barometrikyselyyn vastaavalla on asiasta oma näkemyksensä.

Taiteilijoiden työtä on ensisijaisesti tekeminen, jonka keskiössä on taiteellinen luominen. Sitä on kuitenkin myös kaikki työ, jonka avulla mahdollistetaan taiteellinen luominen. Työn rajaaminen on usein suhteessa henkilökohtaisiin kokemuksiin ja osaamisen muotoihin.

Aikaisemmista barometreista tiedetään, että taiteilijan määrittely on sidoksissa taiteilijana työskentelemiseen. Ei voi olla taiteilija, ellei tee taiteellista työtä. Samalla määritelmät kiertävät kehää: taiteilija tekee taiteellista työtä, jonka kautta taiteilijuus määrittyy. Kuitenkaan kaikki työ, mitä taiteilija tekee, ei ole taiteellista työtä. Kaikki työ ei muutu taiteelliseksi, vaikka sitä tekisi taiteilijaksi tunnistettu henkilö. On myös mahdollista tehdä ei-taiteellisesta työstä taiteellinen projekti, jolloin määritelmät muuttuvat jälleen.

Muodollisesti työn määrittely on usein kytketty tuloihin: työ on jotain, josta saa elantonsa. Tällöin oma osaaminen on tavalla tai toisella muunnettu taloudelliseksi arvoksi. Taiteilijoiden tilanteessa työn ja tulon suhde ei kuitenkaan aina ole selvä. Monessa barometrikyselyn avovastauksessa tulee esille, että taiteilijan työn ytimessä oleva taiteellinen työ tehdään usein täysin ilman korvausta. Taiteellisen työn tekeminen on alkuinvestointi, mutta myös jatkuvasti ylläpidettävää toimintaa, jota tehdään omalla riskillä. Taiteen tekemisen ytimeen kuuluu olennaisesti oman taiteellisen osaamisen ja sen tulosten kehittäminen, jolle on löydettävä rahoitus.

Työtilaisuudet ja toimeksiannot vaihtelevat, eikä kaikelle työlle löydy maksajaa. Työn ja tulonlähteen välille syntyy epäsymmetrinen suhde, koska työ ei ole rajattavissa tulonlähteen mukaan. Taiteilijoilla on yleensä paljon töitä, mutta vähän tuloja. Syntyy toimenkuva, jonka yksi osa on jaksottainen tulottomuus.

Työ, josta voi laskea saavansa korvausta, vaihtelee myös riippuen siitä, minkälaisessa suhteessa erilaisiin toimeentulon mahdollistaviin rakenteisiin tehtävä suoritetaan. Työsuhteessa olevan taiteilijan, palkansaajan, tehtävät kytkeytyvät siihen mitä työsopimuksessa sovitaan.

Joissain tilanteissa järjestäytyneet työnantajaosapuolet ja taiteenalojen ammattiliitot neuvottelevat työehtosopimuksiin ja muihin yleissitoviin ehtoihin liittyvistä olosuhteista.

Ei-työsuhteisissa toimeksiannoissa tilaajan kanssa sovitaan työstä ja siitä vastaan saadusta korvauksesta. Vapaiden taiteilijoiden kohdalla toimitaan ilman työsuhdetta tai toimeksiantoa, jolloin työ tehdään omalla riskillä ja vapaiden markkinoiden ehdoilla. Kuka kulloinkin on neuvotteluosapuoli, vaihtelee tilanteen mukaan.

Valtion taide- ja taiteilijapolitiikka muodostaa yhden oleellisen kehyksen, joka ohjaa julkisen alan rakenteita ja rahoitusmuotoja, jotka eri tavoin mahdollistavat työpaikkoja, toimeksiantoja ja toimeentuloa. Vapaat markkinat muodostavat toisen kehyksen, jossa vallitsevat toisenlaiset säännöt ja käytänteet. Näiden välistä löytyy useita eri välimuotoja ja yhdistelmiä.

Työmarkkina-asemaan ja taiteilijan työn muotoihin vaikuttavat myös taiteenalojen erot. Taiteenalojen toimintaedellytykset poikkeavat huomattavasti toisistaan. Erilaisilla aloilla on erilaisia työllistymismahdollisuuksia. Oman työn muoto on näin ollen riippuvainen eri traditioista ja käytännöistä. Muotoilun ja arkkitehtuurin aloilla on omat käytäntönsä, jotka usein vain sivuavat taiteellista luomista. Audiovisuaalisten taiteiden aloilla toimitaan toimialan rakenteiden mukaan tuotantoyhtiöissä tai muissa yrittäjämuo-doissa. Esittävien taiteiden ja musiikin aloilla on julkisen rahoituksen piirissä toimivia laitosrakenteita vakituisille työpaikoille sekä perinteisiä freelancemuotoisia työsuhteita.

Visuaalisten taiteiden ja kirjallisuuden aloilla taiteellinen toiminta on usein pohjimmiltaan vapaata, eli toimintaa ilman työsopimuksia tai toimeksiantoja. Silloin toiminta koetaan vaikeaksi istuttaa varsinaiseen yritysmalliin, vaikka toimitaan yrittäjämäisesti itsenäisinä ammatin harjoittajina ja itsensä työllistäjinä. Toimeksiantoja ja tilaustöitä esiintyy kyllä, mutta silti on yleistä, että taiteellisen työn tekeminen on riippuvaista erilaisista apurahoista.

Työn määrittely ja työn muodot ovat näin ollen usein riippuvaisia taiteenalan toimintaperinteistä, toimialoista ja käytänteistä. Näiden kautta määrittyy myös, mistä korvausta saa, miten määritellään työpanos, ja mikä työn lopputulos on. Usein taiteilija kuitenkin yksin määrittelee osaamisensa ja siihen perustuvan työpanoksen arvon.

Työ ja tulo ovat epäsymmetriassa

Erilaisten tulolähteiden suuri määrä on yleistä kaikilla taiteenaloilla. Palkan ja palkkioiden lisäksi on kyse erilaisista korvauksista, käyttöluvista ja apurahoista. Tyypillisiä tulolähteitä ovat muun muassa tekijänoikeuskorvaukset, jälleenmyyntikorvaukset, korvaukset teosten julkisesta käytöstä, sekä lainauskorvaukset. Taiteiden toimialoilla myös osoitetaan yhteiskunnallista arvostusta erilaisten palkintojen muodossa, joilla voi olla suoraa tai epäsuoraa vaikutusta toimeentuloon.

Tavallisimmat tulolähteet ovat tämän barometrikyselyn perusteella taiteellisesta työstä saatu palkkio, työ- tai virkasuhteesta maksettu palkka, sekä palkkio taiteelliseen toimintaan liittyvästä työstä. Säätiöiden jakamat apurahat olivat erilaisista apurahoista yleisimpiä ja tärkeimmiksi koettuja: valtiolta saatu työskentelyapuraha oli tärkein tulo viidelle prosentille, mutta säätiöiltä saatu apuraha on tärkein 14 prosentille vastaajista. Oman yrityksen toiminnasta tuloja oli saanut viidesosa vastaajista, mutta tärkeimpien tulojen joukossa yritystulo oli vain 11 prosentille vastaajista.

Valtaosa vastaajista ilmoitti vuoden 2018 kokonaistulokseen alle 20 000 euroa ja vain neljäsosa vastaajista ylsi yli 30 000 euron vuosituloihin ennen veroja. Noin viidesosa vastaajista ilmoitti koko vuoden tulotasokseen alle 10 000 euroa. Suhteutettuna koko väestöön, tämä asettaa taiteilijat jonkin verran keskitasoa alemmaksi, mikä on huomionarvoista siinäkin suhteessa, että taiteilijat yleisesti ovat korkeasti koulutettuja.

Taiteilijoiden saamat tulot eivät pääasiassa tule sellaisesta työstä, joka määrittellään taiteilijan työksi. Vain hieman alle puolet vastaajista oli saanut vähintään puolet vuoden tuloistaan taiteilijan työstä. Suurin vain taiteilijan työstä tuloja saavien osuus oli esittävien taiteiden aloilla toimivilla vastaajilla.

Suurin epäsymmetria taiteilijoiden työn ja tulon välillä liittyy ajankäyttöön. Päätoiminen taiteilijantyö ei ole takuu siitä, että se tuottaisi pääosan vuoden tuloista. Päätoiminen työ voidaan ymmärtää sellaiseksi, johon käytetään eniten aikaa, tai sellaiseksi, joka on sisällöltään merkityksellisin. Ilman toimeksiantoja tai muita maksettuja tilauksia toteutuva toiminta saattaa olla rinnakkaista palkatulle työlle, mutta koetaan päätoimiseksi, koska se on toiminnan pohja. Palkaton päätoiminen toiminta voi näin muodostua edellytykseksi palkkatyölle ja maksullisille toimeksiannoille taiteilijana. Muu työ voidaan kokea satunnaisena sivutoimisena keikkana, vaikka se toisi suurimman osan tuloista.

Palkaton työ on sekä resurssi- että tottumiskysymys

Eri vuosien barometreissä on hieman eri tavoin kysytty palkattoman työn ongelmista. On selvää, että palkatonta työtä esiintyy kaikilla taiteenaloilla. Yhteistä eri alojen taiteilijoille on se, että harjoittelusta, suunnittelusta, ennakkovalmisteluista tai ideoinnista saadaan harvoin korvausta, eikä näitä vaihteita myöskään huomioida erilaisissa tukipäätöksissä.

Palkattoman työn esiintyminen liittyy taiteellisen työpanoksen hahmottamattomuuteen ja taiteilijan työn arvon määrittelyyn suhteessa vallitsevaan kilpailutilanteeseen, mutta se liittyy myös yleiseen asenneilmapiiriin ja taiteen yhteiskunnalliseen

arvostukseen. Vaikka tilastollisesti kulttuurin ja luovien alan arvonlisäys on osoitettu merkittäväksi, ei tätä lisäystä ole huomattu tekijöiden keskuudessa.³²

Palkaton työ on tämän barometrin vastausten perusteella sekä ”resurssikysymys” että ”tottumiskysymys”. Taiteenaloilla vallitsee resurssipula. Rahaa taiteilijoiden palkkoihin tai palkkioihin ei ole tarpeeksi suhteessa työn määrään, eikä yhteiskunnassa tunnusteta taiteilijan työn arvoa samalla tavalla kuin muiden tekijöiden. Löytyy paljon esimerkkejä siitä, miten kaikki muut ammattiryhmät samassa hankkeessa saavat korvausta työpanoksestaan paitsi taiteilijat.

Yhteistä kaikille eri taiteenaloilla toimiville vastaajille oli taiteellisen työn arvostuksen puutteeseen liittyvä vähättely ja taiteilija-ammatteihin liittyvät ennakkoluulot. Taiteilijan tekemää työtä voidaan pitää hupina, kutsumuksena, ja huomion hakemisena - etenkin tulevaa ammatillista menestystä pohjustettaessa (näkyvyys, kokemus palkkiona sinänsä).

Vastaajien näkemykset viittaavat vahvasti siihen, että taiteen kenttä on tehnyt palkattomasta työstä ”tottumiskysymyksen”. Kentällä toimitaan totuttujen toimintamallien mukaan yrittämättä muuttaa niitä aktiivisesti. Vakiintuneet käytännöt leviävät taiteenalojen sisäisissä rakenteissa ja erityisesti nuoren ja aloittelevan tekijän oletetaan maksavan ilmaistyöllä oppirahoja. Kaikkein suurin osuus palkattoman työn tekijöistä toimi audiovisuaalisten taiteiden aloilla (83 %) ja pienin osuus kirjallisuudessa (61 %).

Palkatonta työtä esiintyy myös eräänlaisena kollegiaalisuuden muotona, eli tapana tukea toinen toistaan ilmaistyöllä. Silloin se on osa eräänlaista epämuodollista taloutta, jonka sisällä toimii palvelujen ja vastapalvelujen verkosto. Hyviä esimerkkejä ovat vastavuoroiset palvelut tuotantojen läpiviennissä sekä erilaisten toimeksiantojen ja työtilaisuuksien jakaminen ja välittäminen tuttavapiirissä.

Työmarkkina-asema on ongelmallinen

Suomessa työmarkkinoiden määritelmät ja tukirakenteet sisältävät kaksi pääasiallista työnteen muotoa. Työtä tehdään joko palkansaajana tai yrittäjänä. Taiteilijoiden kannalta tämä ei kuitenkaan ole riittävä määritelmä. Yhden vuoden aikana työtä saatetaan tehdä erilaisissa tilanteissa ja erilaisin työn muodoin, jotka vaativat myös erilaisia työmarkkina-aseman tulkintoja.

Vastaajista 47 prosenttia oli vuoden 2018 aikana työskennellyt palkansaajana, mutta vain kahdeksan prosenttia oli kokoaikaisessa vakinaisessa työsuhteessa. Yrittäjiä vastaajien keskuudessa oli 27 prosenttia, ja tavallisin yrityksen muoto oli toiminimi.

Työskentelyapurahaa vuonna 2018 oli saanut 29 prosenttia vastaajista ja jopa 44 prosenttia oli vuoden aikana saanut erilaisia työttömyystukia.

32 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-245587.pdf>

Vain joka kolmannella vastaajalla oli ollut vuoden aikana ainoastaan yksi työmarkkina-asema. Toinen kolmannes oli toiminut kahdessa asemassa ja viimeisellä kolmanneksella oli ollut useampia työmarkkina-asemia. Tyypillistä työmarkkina-aseman moninaisuus oli varsinkin nuorilla ja uransa keskivaiheilla olevilla taiteilijoilla. Vuoden aikana heillä yhdistyivät usein osa-aikainen palkkatyö, yrittäjyys tai freelancerina toimiminen, joskus työttömyys ja apurahoitus. Moni vastaajista näkee työttömyyskorvauksen yhtenä normaalina tulonlähteenä muun muassa apurahakausien, keikkatyön ja myyntitulojen rinnalla.

Erilaiset yhdistelmät ja liukuvat työn teon muodot johtavat sattumanvaraisuuteen ja ennakoimattomuuteen. Samalla joustamattomat työmarkkina-aseman määrittelyt johtavat monimutkaisiin tilanteisiin sekä verotusasioissa että sosiaaliturvajärjestelmän rakenteissa. TE-keskuksen, Kelan sekä verottajan tulkinnat erilaisista toiminnallisista yhdistelmistä tuovat esille ymmärtämättömyyden ja joustamattomuuden eri järjestelmissä.

Järjestelmien koettu joustamattomuus on myös suuri syy välttää yrittäjyyttä. Toiminnan epävarmuus, taloudellinen riski sekä siitä seuraava heikko sosiaaliturva estävät taidealoilla toimivien pienimuotoista yksinyrittämistä.

Liiketoimintaosaamisella on merkitystä toimeentulolle

Tämän vuoden barometrissa kysimme ensimmäistä kertaa elinkeino- ja liiketoiminnan merkityksestä taiteilijoiden toimeentulolle. Elinkeino- ja liiketoiminnalla tarkoitettiin ”ansiotarkoituksessa tehtyä taloudellista toimintaa, joka perustuu esimerkiksi teosmyyntiin, tilaustöihin ja muihin toimeksiantoihin”.

Oma liiketoimintaosaaminen nähdään tässä esimerkiksi yritystoimintaa yleisempänä taitona, jota toimeentulon saaminen taiteellisesta työstä usein vaatii. Tutkimuksissa taiteilijoiden työskentelytavoista on osoitettu, että yrittäjämäiseksi tulkitut toimintatavat eivät suoraan ole vastakkainasettelussa perinteisesti kaupallista yrittäjyyttä vierastavien taiteilijoiden toiminnan kanssa. Liiketoiminta- ja sopimusosaamisella on merkitystä toimeentulolle.

Kysymykset liiketoimintaosaamisen merkityksestä ja yrittäjyydestä taiteilijan toimintamuotona hajottavat vastaajien näkemyksiä moneen suuntaan. Monet suhtautuvat yrittäjyyteen negatiivisesti ja kokevat, että heidät pakotetaan väkisin vääränlaiseen työmarkkina-asemaan ja toimintamuotoon. Toisten on helpompi nähdä yritysmuodon hyödyt ja kehittämismahdollisuudet, varsinkin kun apurahoitetut toimintamallit näyttävät riittämättöminä.

Eniten merkitystä yritystoiminnalla ja liiketoimintaosaamisella on audiovisuaalisten taiteiden sekä arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla toimiville taiteilijoille. Kirjailijoille yritystoiminnan merkitys toimeentulolle on selvästi pienempi kuin

muilla aloilla. Visuaalisten alojen taiteilijoista sen sijaan 41 prosenttia ilmoitti yritystoiminnalla olevan vähintään jonkin verran merkitystä omalle toimeentulolleen.

Teosmyyntejä, tilaustöitä ja muita toimeksiantoja voi kaikkia tehdä osana yritystoimintaa, mutta myös muuten kuin yrittäjänä. Ymmärrys yrittäjyydestä tai käsitys yrittäjämäisestä toiminnasta ei kaikille vastaajille ole kirkas. Myyntitoiminta verokortin kautta ja toimeksiannot olivat kuitenkin taloudellisesti merkittäviä lähes puolelle vastaajista. Perinteisesti ymmärretyn ammatinharjoittajan tai itsensä työllistäjän asema vertautuu yrittäjään ainakin verottajan näkökulmasta, jolloin se laskeaan elinkeinoksi.

Oman osaamisensa muuntaminen taloudelliseksi arvoksi näyttäytyy monelle barometrikyselyn vastaajalle vaikeaksi. Kuitenkin kaikkein vähiten toimeentuloon vaikuttavat välittäjien tai agenttien toiminta, jolla oli vain jonkin verran merkitystä viidennekselle vastaajista.

Sosiaaliturvaan kaivataan joustoa

Suomessa sosiaaliturvan tarkoituksena on turvata ihmisille riittävä toimeentulo ja huolenpito kaikissa elämäntilanteissa. Sosiaaliturva koostuu palveluista ja toimeentuloa turvaavista rahallisista etuuksista. Nämä työelämän turvarakenteet eivät kuitenkaan ylety kaikille. Taiteilijat lukeutuvat usein niin kutsuttuun prekariaattiin, toimeentulon suhteen epävarmaan työvoimaan.

Taiteilijoiden työ on toimintaa, jossa taiteellinen luominen on keskiössä. Sosiaaliturvajärjestelmä ei erottele työn sisältöä tai muotoa sinänsä vaan perustuu eri kategorisointeihin. Työmarkkina-asemien väliin putoavat ammatinharjoittajat ja itsensä työllistäjät kuuluvat verottajan näkökulmasta yrittäjän kategoriaan. Kuitenkin epäsäännöllisten tulojen ja epävarmojen työmarkkinoiden aiheuttamat eripituiset työttömyysjaksot ovat tavallisia, ja taiteilijat joutuvat turvautumaan usein työttömyyskorvauksiin.

Suuri osuus barometrikyselyn vastaajista (44 %) oli vuoden 2018 aikana saanut työttömyystukia (ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, työmarkkinatuki, peruspäiväraha, soviteltu työttömyyspäiväraha). Yleisin muoto oli ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, jota oli saanut 16 prosenttia vastaajista.

Taiteelliselle toiminnalle oleelliset taiteilijoiden työn edellyttämän ammattitaidon ylläpitämisen rakenteet, kuten työvälineet, työhuone, harjoitusmahdollisuudet ja muu tarpeellinen, saattavat vaarantua tuloa tuottavan toiminnan väliaikaisen tauon vuoksi. Riippuen siitä, mistä korvausmuodosta on kyse, oikeus tukeen jää usein tulkinnanvaraiseksi. On usein sattumanvaraista, miten viranomaiset tai yksittäinen virkailija päätöksensä perustelevat.

Kuvaavaa on erään vastaajan määrittely oman taiteellisen toiminnan asteesta: ”Todellisuudessa päätoimisesti, Kelalle sivutoimisesti ja TE-keskukselle en ollenkaan.”

Kaikilla taiteenaloilla oltiin sitä mieltä, että taiteilijoiden mahdollisuudet saada toimeentulo omasta työstään vahvistuisivat, mikäli sosiaaliturva- ja verotusjärjestelmissä otettaisiin huomioon moninaiset tulolähteet, epäsäännölliset tulot sekä oman työn kehittämisen tarpeet myös jaksoilla, jolloin ei ole tuloja tiedossa.

Yleinen perustulo on monen vastaajan mielestä jatkoselvityksen arvoinen. Vastauksissa puhutaan sekä erikseen taiteilijoille suunnatusta perustulosta että yleisestä kansalaispalkkatyypisistä korvauksesta. Oleelliseksi nousee työnteon mahdollistaminen ja kannustaminen, rinnakkain ja suhteessa sekä apurahajärjestelmään, freelancetyösuhteisiin että puhtaammin yritystoimintaan.

Vastaajien selvästi eniten kannattama väittämä oli ”Itsensä työllistäville taiteilijoille tulisi rätätöidä erityisratkaisuja sosiaaliturvaan”. Sen kanssa täysin samaa mieltä oli peräti 64 prosenttia vastaajista, ja vähintään jokseenkin samaa mieltä jopa 91 prosenttia.

Taiteilijoiden kannalta hyvä asia on se, että sosiaaliturvan uudistamista valmistelemaan asetetaan Suomessa laaja-alainen parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea. Komitean työ tähtää sosiaaliturvan rakenteelliseen ja toiminnalliseen kehittämiseen pitkällä aikavälillä ja vaiheittain.

Uudistuksen tavoite antaa taiteilijoille toivoa tulevaisuuteen, sillä päämääränä on selkeämpi ja toimivampi sosiaaliturva, joka mahdollistaa työn, etuuksien ja palvelujen yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa.

Tekijänoikeuksia ei aina osata hyödyntää taloudellisesti

Tekijänoikeudella tarkoitetaan tekijän oikeutta kirjalliseen tai taiteelliseen teokseensa. Tekijänoikeuden nojalla tekijällä tai muulla oikeudenhaltijalla on yksinoikeus päättää teostensa käytöstä. Teosten kopiointiin ja jakeluun tarvitaan lupa oikeudenhaltijoilta, joiden on myös mahdollista saada käytöstä korvaus. Tekijänoikeus toimii kannustimena luovan työn tekemiselle, ja sen tavoitteena on myös varmistaa kulttuurin saatavuus kaikille.

Tämän vuoden barometrissa kysyimme ensimmäistä kertaa tekijänoikeuden merkityksestä taiteilijoiden toimeentulolle. Tekijänoikeutta voidaan pitää potentiaalisena tulovirtojen mahdollistajana ja se koetaan yleisesti tärkeäksi taiteilijana toimimisen edellytykseksi. Tekijänoikeustietämyksellä ja sopimusosaamisella on suora vaikutus taiteilijan ansaintamahdollisuuksiin. Sillä, osaako oikeuksiaan hyödyntää, voi olla tärkeä merkitys toimeentulolle.

Hieman yli puolet vastaajista kokee tietävänsä vähintään jossain määrin riittävästi oikeuksistaan tekijänä. Täysin riittävästi oikeuksistaan kokee tietävänsä kuitenkin vain 14 prosenttia. Kolmannes kaikista vastaajista kokee olevansa vähintään jossain määrin tietämätön oikeuksistaan.

Pelkkä tekijänoikeustietämys ei luo toimeentuloa. Vastausten perusteella taiteilijat eivät useinkaan osaa hyödyntää tekijänoikeuksia taloudellisesti. Lähes puolet vastaajista on vähintään jossain määrin sitä mieltä, ettei osaa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan. Täysin tätä mieltä on yli neljännes vastaajista. Vain hieman alle neljännes vastaajista kokee vähintään jossain määrin osaavansa kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiaan.

Teosten käytöstä ei aina koeta saatavan asianmukaista korvausta. Taiteilijat eivät myöskään usein koe olevansa tasavertaisia teosten käyttöä koskevissa sopimusneuvotteluissa. Oman osaamisen arvon heikko tunnistaminen sekä epävarmuus tekijälle kuuluvista oikeuksista heikentävät asemaa keskusteluissa työn hinnoittelusta ja korvauksesta.

Teknologinen kehitys on muuttanut luovaa työtä, tuotantoprosesseja sekä kulttuurin jakamisen ja kokemisen muotoja. Se on tuonut uusia ansio- ja liiketoimintamahdollisuuksia, jotka voivat parantaa taiteilijoiden toimeentuloa. Toisaalta se on tehnyt teosten luvattoman kopioinnin ja jakamisen aiempaa helpommaksi. Digitaalisessa ympäristössä on teknisesti helppoa jakaa ja muokata jo olemassa olevia sisältöjä.

Digitalisaation kehitys aiheuttaa huolta suurehkolle osalle taiteilijoista ja se voi vaikuttaa taiteilijoiden toimeentuloon niin myönteisesti kuin myös kielteisesti. Digitaalisessa ympäristössä toimiessa korostuu selkeän teos- ja tekijätiedon merkitys. Tulosten perusteella niukka enemmistö vastaajista kertookin olevansa valmis näkemään vaivaa sen eteen, että tekijänoikeudet toteutuvat verkossa esimerkiksi rekisteröimällä teoksia.

Apurahajärjestelmän merkitys on suuri

Suomen apurahajärjestelmä on taiteilijoiden kannalta kansainvälisesti katsoen kattava, monipuolinen ja erilaista taiteilijan työhön kuuluvaa toimintaa mahdollistava. Valtion lisäksi yksityiset säätiöt jakavat eri taiteenaloilla toimiville taiteilijoille vuosittain huomattavan summan rahaa. Taiteilijoiden kannalta tärkeimpiä yksityisiä säätiöitä ovat Suomen Kulttuurirahasto maakuntarahastoineen, Svenska kulturfonden ja Koneen säätiö.

Valtion apurahajärjestelmä on Suomessa toiminut pitkään ja vakiintunut tiettylle tasolle. Muutokset jaettavassa summassa ja eri taiteenaloille jaettavissa osuuksissa ovat olleet pieniä, vaikka esimerkiksi ammattitaiteilijoiden lukumäärän oletetaan nousseen. Yksityisten säätiöiden ja rahastojen jakamat summat taiteelle ja kulttuurille ovat sen sijaan olleet kasvussa ainakin 2000-luvun alusta alkaen.

Valtion ja yksityisten säätiöiden myöntämää tukea on pidetty yleisesti toisiaan täydentävinä taiteen kentällä. Taiteilijat hakevat tukea työskentelynsä ja toimintaansa yleensä molemmista. Samat taiteilijat saattavat työskennellä vuorovuosina valtion ja yksityisen rahaston tuen avulla.

Vuonna 2019 valtion veroton taiteilija-apuraha oli 20 728,44 euroa ja yksityisten säätiöiden vuosiapuraha oli keskimäärin 24 000 euroa vuodessa. Apurahasummasta maksetaan pakollinen MYEL:n mukainen vakuutus ja apurahansaajat saavat näin Melasta vakuutukseen sisältyvän eläkelain mukaisen työeläkevakuutuksen sekä turvaa tapaturman, sairauden ja työkyvyttömyyden varalle.

Yli 70 prosenttia vastaajista piti apurahoja tärkeänä edellytyksenä taiteilijana toimimiselle

Apurahat ovat tärkeitä toimeentulon kannalta erityisesti niille taiteilijoille, joilla ei ole palkka- tai palkkiotuloja eikä myyntituloja. Taiteilijat tuntevat apurahoihin liittyvät käytänteet ja kokevat pienetkin summat tärkeiksi. Vastaajista lähes puolet katsoi kuitenkin, että matala apurahataso ylläpitää heikkoa toimeentulotasoa ja lähes 30 prosenttia koki, että apurahojen hakeminen vie liikaa aikaa.

Lähes 60 prosenttia vastaajista katsoi, että taiteenalakohtaiset kulurakenteet tulisi ottaa huomioon apurahan suuruudessa. Kulujen huomioimista apurahasummassa painotettiin myös avovastauksissa ja tämän seikan merkitys näyttää korostuvan etenkin visuaalisten taiteiden aloilla toimivien näkemyksissä. Taiteellisen työn kulut ovat visuaalisten taiteiden aloilla usein suuret suhteessa tulotasoon. Myös alueellisten erojen huomioimista toivottiin, etenkin asumiseen ja työhuonevuokriin liittyvien menojen alueellinen vaihtelu haluttiin ottaa huomioon silloin, kun työskentelyapurahan määrää arvioidaan.

Muut turvaverkot ovat tarpeen

Yleisesti voidaan barometrikyselyn vastausten pohjalta todeta, että taiteilijan työllä, jossa taiteellinen työ on ytimessä, ei tulla Suomessa toimeen kuin poikkeustilanteissa. Poikkeukset ovat lähinnä esittävien taiteiden ja musiikin aloilla olevat julkisen tuen piirissä olevat vakituiset työpaikat.

Tärkeimmät muut olosuhteet, joiden varassa taiteilijan työtä Suomessa tehdään, ovat ei-taiteelliseen työhön liittyvä muu ansiotyön palkka, sekä puolison varaan rakentuva yhteinen talous. Arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla yli puolet vastaajista katsoi, että taiteelliseen työhön liittymättömällä ansiotyöllä on ainakin jonkin verran merkitystä ja 33 prosenttia näki sillä hyvin suuren merkityksen. Samansuuntaisia olivat sekä kirjallisuuden että visuaalisten taiteiden alojen vastaukset.

Kaikkien vastaajien mielestä yhteisön ja perheen tuki on oleellinen. Kyse ei kuitenkaan ole ensisijaisesti suorasta taloudellisesta tuesta tai turvasta, vaan enemmän henkisestä tuesta ja kannustamisesta. Lähes 70 prosenttia kokee yhteisön, perheen ja ystävien tuen merkityksellisenä ja 30 prosentille vastaajista sillä on hyvin suuri merkitys. Yksityisellä taloudellisella tuella, joka usein tarkoittaa puolison tai muun perheenjäsenen tukea, on merkitystä lähes 50 prosentille vastaajista; 17 prosentille merkitys on hyvin suuri.

Barometrikyselyn vastaajista 20 prosenttia ilmoitti, että pääomatuloilla on ainakin vähän merkitystä toimeentulolle; musiikin alalla osuus oli jopa 32 prosenttia. Hyvin suuri merkitys pääomatuloilla oli useimmin arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla (9%). Esittävien taiteiden aloilla taas yksikään vastaaja ei katsonut, että pääomatuloilla olisi hyvin suuri merkitys heidän toimeentulolleen.

Avovastauksissa erottuvat erityisesti kuvataiteilijoiden vastaukset, joissa korostuvat alan vähäiset työllistymismahdollisuudet ja heikot taidemarkkinat. Erityinen suomalainen käytäntö galleriavuokrien perimisestä ja museonäyttelyiden palkattomasta tuottamisesta on vienyt kuvataiteilijat muiden taiteenalojen tekijöihin nähden kestävämpään tilanteeseen. Kehittämisehdotukset kohdistuvat lähinnä julkisten laitosten käytäntöjen muuttamiseen sekä julkisen taiteen rakenteiden kehittämiseen.

Useassa avovastauksessa nousee esille turvattomuus eräänlaisena kohtalona, sekä työttömyyskorvauksella eläminen ainoana vaihtoehtona. Kekseliäisyyttä ja luovuutta on käytettävä peruselannon hankkimiseen, vaikka se tarkoittaisi tapoja kiertää verotusta tai työvoimatoimiston sääntöjä. Monelle haaveena on joskus iäkäämpänä saada valtion ylimääräistä taiteilijaeläkettä, vaikka niiden rajallinen määrä onkin hyvin tiedostettu.

Taiteilijoiden kokemus oman työnsä arvosta ja merkityksestä on kohdallaan

Vaativista olosuhteista huolimatta taiteilijuus on monelle houkutteleva elämäntapa, ja taiteilijakoulutuksiin pääseminen on huomattavan vaikeaa. Tähän liittyy idea antoisan ja merkityksellisen elämän rakentamisesta.

Liitimme barometrikyselyn loppuun väitteet, jotka pohjautuivat antropologisessa tutkimuksessa esille nousseeseen japanilaiseen käsitteeseen ”ikigai”. Ikigai kuvaa hyvän elämän tavoittelua, tasapainoa intohimon, tavoitteen, osaamisen ja ammatillisuuden välillä. Taiteilijaa ja taidetta onkiin pidetty hyvän elämän tuottajana, joka muistuttaa toisenlaisesta elämänfilosofiasta.

Ikigai-käsitteen kautta keskustelu avaa näkymiä taiteilijuuden arvosta tekijälle itselleen ja muulle yhteiskunnalle. Onko tavoitteena toimia kokopäiväisesti taiteilijana? Miten löytää yhdistelmä ja tasapaino työn ja muun elämän välillä?

Vastaajille sekä ajatus taiteen tekemisestä intohimona että kokemus siitä, että omalla taiteella on annettavaa muille ja maailmalle, synnyttivät vahvaa yksimielisyyttä. Jopa 93 prosenttia hyväksyi taiteen tekemisen intohimona ja 95 prosenttia tunnisti oman taiteellisen visionsa merkitykselliseksi muillekin kuin itselleen.

Kysyttäessä, kokivatko barometrikyselyn vastaajat, että heidän taiteellinen osaamisensa oli kohdallaan, lähes kaikki olivat ainakin jossain määrin samaa mieltä. Tietoisuus oman toiminnan taustalla olevasta koulutuksesta ja kokemuksesta antaa varmuutta taiteen tekemiselle. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö uuden tiedon ja

taidon omaksuminen olisi tarpeen. Avoimuus kehittymiselle ja jatkuvalle oppimiselle on selvä. Taiteen tekeminen koetaan elinikäisen oppimisen lajiksi.

Neljäs osio ikigain ajatuksesta, eli elannon hankkimisesta omalla ammatillaan, sai vastaukset hajaantumaan suuresti taiteenalakohtaisesti. Jälleen tulee näkyviin, että esittävien taiteiden sekä musiikin aloilla on parhaat mahdollisuudet elää taiteellisella työllä. Jopa 69 prosenttia esittävien taiteiden aloilla ja 65 prosenttia musiikin alalla toimivista oli täysin tai jossain määrin samaa mieltä väitteen kanssa. Vastaavat luvut olivat visuaalisten taiteiden aloilla 40 prosenttia ja kirjallisuuden alalla 48 prosenttia.

Taiteilijan ”ammatti” koetaan aikaisempien barometriaineistojen mukaan sekä ammattina muiden ammattien joukossa että kutsumusammattina. Monille taiteilijuus ei ole edes kysymys ammatinvalinnasta, vaan eräänlainen elämänsuunta, jota ei voi välttää. Tämänlainen suhtautuminen asettaa taiteilijan työn erityiseen tilaan.

On mahdollista kysyä, mikä on taiteilijan yhteiskunnallinen asema ja tehtävä, mutta on myös mahdollista kääntää ajatus toisin. Taiteilijan professio on jotain, jota yhteiskunta tarvitsee ja on aina tarvinnut samaa tapaan kuin muita perusprofessioita kuten lääkäri, lakimies, opettaja ja pappi. Tämä kytkeekin tutkimuksen taiteilijoiden työstä lähemmäksi professiotutkimusta, jolloin fokus on yhteiskunnassa erityisaseman saavuttaneessa ammatissa. Professionaalina asemaan liittyy muun muassa tavallista suurempi autonomia työnteossa sekä luotettavuus asiantuntijana.

LÄHTEET

- Abbing, Hans (2002/2006): *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam University Press.
- Alacovska, Ana & Bille, Trine (2019): The formal and informal economies of visual artists. Paper presented at the 9th Nordic Conference on Cultural Policy Research, Bifröst University, Iceland 28.–30.8.2019.
- Aula Research (2019): Säätiöiden jakamat apurahat taiteelle ja kulttuurille 2010, 2013 ja 2017, Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta.
- Cronberg, Tarja (2010): Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6.
- Haapala, Laura (2016): *Joustava työ, epävarma elämä*. Like.
- Hirvi-Ijäs, Maria, Rensujeff, Kaija, Sokka, Sakarias & Koski, Eero (2017): Taiteen ja kulttuurin barometri 2016. Taiteilijan työskentelyedellytykset muutoksessa. Cuporen verkkojulkaisuja 47. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Hirvi-Ijäs, Maria, Rensujeff, Kaija, Sokka, Sakarias & Koski, Eero (2018): Taiteen ja kulttuurin barometri 2017. Nuoret taiteentekijät. Cuporen verkkojulkaisuja 42. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Hirvi-Ijäs, Maria, Sokka, Sakarias, Rensujeff, Kaija & Kurlin, Ari (2019): Taiteen ja kulttuurin barometri 2018. Taiteilijoiden ja taiteen liikkuvuus. Cuporen verkkojulkaisuja 51. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Hirvi-Ijäs, Maria & Sokka, Sakarias (2019): Suomen taide- ja taiteilijapolitiikka 2019, Cuporen tietovihko 2. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Houni, Pia & Ansio, Heli (toim.) (2013): *Taiteilijan työ, Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa*, Työterveyslaitos.
- Houni, Pia & Heli Ansio (2014): Taiteilijan ammatti tänään - tietoja, taitoja, diskursseja. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014):4. 375–387.
- Jokinen, Marika & Järvensivu, Marjaana (2014): En osaa sanoa – vastaaminen verkkokyselyissä. *Hyvinvointikatsaus* 4/2014, Tilastokeskus.
- Jääskeläinen, Nina (2020): Pöhinästä ei synny laatua. *Teatteri&tanssi+sirkus* 1/20. 24–26.
- Karhunen, Paula (2019): *Taiken tuki taiteen ja kulttuurin edistämiseen 2018*. Taiteen edistämiskeskus.

- Kautio, Tiina, Lefever, Nathalie & Määttä, Milla (2016): Assessing the Operation of Copyright and Related Rights Systems: Methodology Framework. Cuporen julkaisuja 26 ja Cuporen verkkojulkaisuja 37.
- Kivimäki, Antti (2019): Mitä on hyvinvointi? Tammenlastuja 4/2019. 18–21.
- Kortelainen, Jukka, Lefever, Nathalie & Kautio, Tiina (2018): Tietopohjaa tulevaan – Katsaus Suomen tekijänoikeusjärjestelmään. Cuporen verkkojulkaisuja 48.
- Laki Taiteen edistämiskeskukselta 30.11.2012/657
- Laki valtion taiteilija-apurahoista 28.11.1969/734
- Lindström, Sofia (2016): Artists and Multiple Job Holding–Breadwinning Work as Mediating Between Bohemian and Entrepreneurial Identities and Behavior. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 6(3). 43–58.
- Lith, Pekka (2019): Muotoilualan työmarkkinat 2019. Raportti muotoilijoiden työelämästä tilastojen ja kyselytutkimusten valossa, Ornamo.
- Mangset, Per, Mari Torvik Heian, Bård Kleppe & Knut Løyland (2018): Why are artists getting poorer? About the reproduction of low income among artists. *International Journal of Cultural Policy* 24:4. 539–558.
- Muraja, Tuomas (2019): Perustulokoe-eläin. Vastapaino.
- Nylén, Antti (2018): Häviö. Kosmos.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018): Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat: Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:34.
- Pokkinen, Lottaliina (2017): Artisti maksaa. Neuvotteluopas luoville aloille. Nemo.
- Rautiainen, Pauli (2008): Suomalainen taiteilijatuki. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja nro 34. Taiteen keskustoimikunta.
- Rautiainen, Pauli, Roiha, Taija & Rensujeff, Kaija (2015): Taiteen ja kulttuurin barometri 2015. Taiteen toimintaympäristö ja rahoitus. Cuporen verkkojulkaisuja 33. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Rensujeff, Kaija (2015): Taiteilijan asema 2010. Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus. Taiteen edistämiskeskus.
- Roiha, Taija, Rautiainen, Pauli & Rensujeff Kaija (2015): Taiteilijan asema ja sukupuoli. Cuporen verkkojulkaisuja 31. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

- Ruotsalainen, Maarit (2017): Hallittu kaaos. Freelancenäyttelijöiden kertomuksia toimijuudesta ja itsensä johtamisesta prekaarissa työssä. Pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto.
- Savolainen, Tarja (2017): Sukupuolten välinen tasa-arvo elokuvatuotannossa. Julkisen rahoituksen jakautuminen. Cuporen verkkojulkaisu 43. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Stenvall-Virtanen, Sari, Grönlund, Mikko, Norberg, Arne, Pönni, Veijo & Toivonen, Timo E. (2011): Digitalisoitumisen vaikutukset luovien toimialojen liiketoimintamalleihin. Luovan Suomen julkaisu 4.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Veronalaiset tulot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3843. Helsinki: Tilastokeskus, <https://www.stat.fi/til/tvt/tau.html>, [viitattu: 18.2.2020].
- Throsby David & Zednick Anita (2011): Multiple Job-Holding and Artistic Careers: Some Empirical Evidence. *Cultural Trends*, 20 (1). 9–24.

Muut internetsivut (Viitattu 2.3.2020)

- www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kutsumus-ei-maksa-palkkaa-taiteilijoiden-sosiaaliturva-kaipaa-uudistamista
- <https://prosenttiperiaate.fi/>
- www.taike.fi/fi/taiderakentaa
- www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1304016
- www.taike.fi/fi/apurahatilastot
- https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/ministeri-pekonen-ja-tutkimusprofessori-moisio-sosiaaliturvauudistus-hyotyy-komiteatyosta
- www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-245587.pdf

LIITE 1: KYSELYLOMAKE

Taiteen ja kulttuurin barometri 2019: Taiteilijoiden toimeentulo

Taiteilijana toimiminen vaatii monella tapaa erilaista suhtautumista elannon, toimeentulon ja työskentelyn järjestämiseen kuin tavanomaisemmissa ammateissa toimiminen. Usein ajatellaan, että taiteilijuus on sinänsä elämäntapa ja monet aikaisempiin barometrikyselyiden vastaajista rinnastavat taiteilijan ammatin kutsumusammattiin.

Tämän kyselyn ytimessä on taiteilijoiden toimeentulo laajasti ymmärrettynä. Siihen sisältyvät kaikki ne tavat, joiden avulla taiteilija pystyy ylläpitämään omaa taiteellista toimintaansa, rahavaroista fyysisiin, sosiaalisiin ja inhimillisiin voimavaroihin ja verkostoihin, sekä ne tavat, joilla taiteilija erilaisissa vaativissakin tilanteissa tasapainoilee toimintansa ja toimeentulonsa rajoilla.

Jotta saisimme mahdollisimman monipuolisesti taiteilijakunnan näkemykset esille, toivomme, että vastaat kaikkiin kysymyksiin. Käytämme kyselyaineiston analyysissä sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä.

Vastaamiseen kannattaa varata noin 20 minuuttia. Kyselyn päätteeksi voit osallistua arvontaan, jossa palkintona on 500 euron lahjakortti.

Tutkimuksen tulokset julkistetaan keväällä 2020 ilmestyvässä verkkojulkaisussa, ja niihin syvennytään huhtikuussa järjestettävässä keskustelutilaisuudessa.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti siten, etteivät yksittäisen vastaajan antamat tiedot ole tunnistettavissa. Vastaajan sähköpostiosoitteita tai muita yksilöiviä tietoja ei yhdistetä vastauksiin. Julkaisun jälkeen anonymisoitu aineisto säilytetään Cuporessa sekä luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, josta se on saatavilla yleiseen tutkimuskäyttöön.

Lisätietoa barometrasta Cuporen sivuilta: <https://www.cupore.fi/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/taiteen-ja-kulttuurin-barometri>

Toivomme vastauksia 30.9. mennessä.

Etukäteen kiittäen

Paula Tuovinen
johtaja, Taiteen edistämiskeskus

Marjo Mäenpää
johtaja, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

1. Taustatiedot

1. Millä taiteenalalla toimit? Voit valita useita

- arkkitehtuuri
- elokuvataide
- kirjallisuus
- kritiikki
- kuvataide
- kuvitus ja sarjakuva
- mediataide
- muotoilu
- musiikki
- näyttämötaide
- performanssi- ja esitystaide
- sirkustaide
- tanssitaide
- valokuvataide
- muu, mikä?

2. Taiteilija-ammattisi: _____

3. Minä vuonna olet syntynyt? _____

4. Asuinpaikkasi postinumero _____

5. Mikä on koulutuksesi?

- taidealan toisen asteen tutkinto (opistotaso)
- taidealan amk-tutkinto
- taidealan ylempi amk-tutkinto
- taidealan alempi korkeakoulututkinto (kandidaatti)
- taidealan ylempi korkeakoulututkinto (maisteri)
- taidealan tohtorin tutkinto
- muun alan tutkinto, mikä?
- ei tutkintoa

6. Sukupuoli

- nainen
- mies
- muu
- en halua kertoa

7. Äidinkieli

- suomi
- ruotsi
- saame
- muu, mikä?

8. Työmarkkina-asemasi vuonna 2018

Voit valita useita vaihtoehtoja

- palkansaaja, osa-aikaisessa määräaikaisessa työsuhhteessa
- palkansaaja, osa-aikaisessa vakinaisessa työsuhhteessa
- palkansaaja, kokoaikaisessa määräaikaisessa työsuhhteessa
- palkansaaja, kokoaikaisessa vakinaisessa työsuhhteessa
- yrittäjä, toiminimi
- yrittäjä, osakeyhtiö
- yrittäjä, kommandiittiyhtiö
- yrittäjä, avoin yhtiö
- yrittäjä, osuuskunta
- freelancer, työsuhhteessa
- freelancer, toimeksiantosuhteessa
- vapaa taiteilija (ei työsuhdetta eikä toimeksiantoja)
- työskentelyapurahan saaja
- muu, työtön työnhakija
- muu, työvoimapolitiisessa tai vastaavassa koulutuksessa
- muu, vanhempainvapaalla tai hoitovapaalla
- muu, varusmies- tai siviilipalveluksessa
- muu, päätoiminen opiskelija
- muu, eläkeläinen
- jokin muu, mikä?

9. Minkä suuruiset olivat kokonaistulosi ennen veroja vuonna 2018?

- alle 10 000 euroa
- 10 000 - 19 999 euroa
- 20 000 - 29 999 euroa
- 30 000 - 39 999 euroa
- 40 000 - 49 999 euroa
- 50 000 - 59 999 euroa
- 60 000 - 69 999 euroa
- 70 000 - 79 999 euroa
- 80 000 euroa tai enemmän
- en halua vastata

10. Arvioi, kuinka suuri osa tästä tulosta vuonna 2018 tuli taiteilijan työstä: _____ %**11. Teitkö taiteilijan työtä vuonna 2018...?
Vastaa pääasiallisen tilanteesi mukaan**

- päätoimisesti
- sivutoimisesti
- en lainkaan

12. Kommentoi halutessasi

2. Taiteilijan työn tulolajit

13. Mitkä seuraavista olivat taiteilijan työhön liittyviä tulolähteitäsi vuonna 2018?

Valitse kaikki tilannettasi kuvaavat vaihtoehdot.

Suluissa on mainittu esimerkkejä tulolähteistä.

- palkka (työ- tai virkasuhteessa maksettu palkka)
- tulot omasta yrityksestä (ansio- ja pääomatulo)
- tekijänpalkkio (esim. kustannussopimuksessa määritelty rojaltili)
- muu palkkio taiteellisesta työstä
(esim. palkkio yksilöidystä tilaustyöstä tai keikkatyöstä)
- palkkio taiteelliseen työhön liittyvästä työstä
(esim. luentopalkkio, asiantuntijapalkkio)
- käyttöluvasta (lisenssi) maksettava korvaus (voidaan tilittää
joko tekijälle suoraan tai häntä edustavan tahon kuten
tekijänoikeusjärjestön kautta)
- lainauskorvaus teosten kirjastolainaamisesta
- korvaus taideteoksen julkisesta näyttämisestä (näyttelykorvaus)
- taiteen jälleenmyyntikorvaus
- muut korvaukset, mitkä?
- valtion taiteilija-apuraha
- alueellisen taidetoimikunnan työskentely- tai kohdeapuraha
- kirjastoapuraha
- näyttöapuraha
- muu valtion apuraha (kohde-, liikkuvuus-, residenssiapuraha tms.)
- kunnan/kaupungin apuraha
- säätiön tai rahaston jakama apuraha
(esim. Suomen Kulttuurirahaston tukimuodot)
- taiteilija- tai tekijänoikeusjärjestön jakama apuraha
- muu apuraha, mikä?
- palkinto
- muu tulo taiteilijan työstä, mikä?

14. Mikä edellä luetelluista vaihtoehdoista oli tärkein tulonlähteesi taiteilijan työstä vuonna 2018?

15. Saitko korvauksia tekijänoikeusjärjestön kautta vuonna 2018?

kyllä

en

16. Jos kyllä, minkä tekijänoikeusjärjestön kautta?

Teosto ry

Gramex ry

Kopiosto ry

Kuvasto ry

Sanasto ry

Audiovisual Producers Finland – APFI ry

Filmex ry

3. Elinkeino- ja liiketoiminnan merkitys toimeentulolle

Elinkeino- ja liiketoiminnalla tarkoitamme tässä ansiotarkoituksessa tehtyä taloudellista toimintaa, joka perustuu esimerkiksi teosmyyntiin, tilaustöihin ja muihin toimeksiantoihin.

17. Kuinka suuri merkitys seuraavilla on toimeentulosi kannalta?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Oma liiketoimintaosaaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oma kaupallinen toiminta yksityisellä sektorilla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oma yritystoiminta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osuuskuntatoiminta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Välittäjän (esim. galleristin/agentin) myyntitoiminta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Julkisen sektorin tilaukset ja toimeksiannot	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myynnit ja toimeksiannot verokortin kautta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prosenttitaiteen projektit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainväliset tilaukset, sopimukset ja myynnit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalisen median kanavat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Digitaaliset myyntikanavat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Oletko kohdannut työssäsi taiteilijayrittäjyyteen liittyviä ongelmia, mitä?

4. Tekijänoikeuden merkitys toimeentulolle

Tekijänoikeuden nojalla tekijällä tai muulla oikeudenhaltijalla on yksinoikeus päättää teostensa käytöstä. Teosten kopiointiin ja jakeluun tarvitaan lupa oikeudenhaltijoilta, joiden on myös mahdollista saada käytöstä korvaus.

19. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Tekijänoikeus on tärkeä edellytys toimimiselleni taiteilijana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeustuloilla (esim. rojaltili, lisenssimaksu tai tekijänoikeusjärjestön tilittämä korvaus) on olennainen merkitys toimeentulolleni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osaan kaupallisesti hyödyntää tekijänoikeuksiani	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän riittävästi oikeuksistani tekijänä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tunnistan kun tekijänoikeuksiani loukataan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän, kuinka saan hyödyntää muiden teoksia osana taiteellista työtäni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Luvan saaminen tekijänoikeudella suojatun sisällön käyttämiseksi osana omaa teostani on ollut minulle helppoa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeudet vaikeuttavat työtäni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seuraamukset tekijänoikeuden loukkauksista ovat riittävän ankaria	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tekijänoikeusjärjestöt ovat tärkeitä toimeentulolleni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koen olevani tasavertainen neuvotellessani sopimuksia teosteni käytöstä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olen aina saanut asianmukaisen korvauksen teosteni käytöstä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Digitalisaatio on lisännyt mahdollisuuksiani hyödyntää tekijänoikeuksiani taloudellisesti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Digitalisaatio aiheuttaa minulle huolta tekijänoikeuksieni loukkaamisesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oikeuteni tulla mainituksi teokseni yhteydessä toteutuu myös verkossa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Olen valmis näkemään vaivaa sen eteen, että tekijänoikeuteni toteutuu verkossa, kuten rekisteröimällä teoksiani tai lisäämällä teosteni yhteyteen oikeudenhaltijatiedot	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Oletko kohdannut työssäsi tekijänoikeuteen liittyviä ongelmia, mitä?

5. Apurahojen merkitys toimeentulolle

Suomalainen taiteilija-apurahajärjestelmä on kansainvälisesti katsottuna poikkeuksellisen vahva, ja yhteenlaskettuna valtion ja yksityisten säätiöiden vuosittainen rahoitus taiteelle on merkittävä. Apurahajärjestelmän hyödyistä on esitetty montaa mielipidettä, puolesta ja vastaan.

21. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Apurahoilla ei ole merkitystä toimeentulolleni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahat ovat vain mukava lisä toimeentulooni	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahat ovat tärkeä edellytys toimimiselleni taiteilijana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahojen hakeminen vie liikaa aikaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myöntöprosentti on niin pieni, ettei apurahoja kannata hakea	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän miten ja mistä hakea apurahaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahoja tulisi jakaa isompia summia harvemmille	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahatulosta pitäisi tehdä veronalaista tuloa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteenalakohtaiset kulurakenteet tulisi ottaa huomioon apurahan suuruudessa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matala apurahataso ylläpitää heikkoa toimeentulotasoa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Apurahajärjestelmä estää taidemarkkinoiden kehittymistä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion apurahajärjestelmän tulisi olla avoimempi ja läpinäkyvämpi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion apurahajärjestelmä on liian monimutkainen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion apurahat pitäisi myöntää tarveharkinnan perusteella	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22. Kuinka suuri kokovuotisen verottoman työskentelyapurahan tulisi olla, jotta se riittäisi elämiseen ja taiteellisen työn tekemiseen Suomessa?

Nykyinen Taiteen edistämiskeskuksen myöntämä taiteilija-apuraha on suuruudeltaan 20 728,44 vuodessa ja säätiöiden keskimäärin 24 000 euroa vuodessa

Vastauksesi: paljonko vuodessa euroissa? _____ €/vuodessa

23. Taiteen edistämiskeskuksen tehtävä on vahvistaa taiteilijoiden toimintaedellytyksiä. Mitä palveluita haluaisit saada Taikelta rahoituksen lisäksi?

- rahoitusneuvontaa asiakasneuvontana (ml. apuraha-infot)
- taiteilijoiden ja asiantuntijoiden välityspalvelua
- neuvontaa kulttuurihyvinvointitoimialalla työskentelyyn
- julkisen taiteen neuvontapalvelua
- tietopalvelua
- lakipalvelua
- verkostoitumispalvelua
- toimintaparrasta yhteisöille
- muuta palvelua, mitä?
- ei mitään palveluita
- en osaa sanoa

24. Voit tarkentaa halutessasi:

6. Toimeentulo ja yleinen sosiaaliturva

25. **Mitä muita tuloja olet saanut vuonna 2018?**

- peruspäiväraha
- ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- osatyöllistyneiden soviteltu työttömyyspäiväraha
- työmarkkinatuki
- toimeentulotuki
- yleinen asumistuki
- opintoraha ja/tai opintotuen asumislisä
- äitiys- ja/tai vanhempainraha
- sairauspäiväraha
- ansioeläke, kansaneläke tai muu eläke
- muu, mikä?

26. **Onko palkaton työ ollut ongelma työskennellessäsi taiteilijana?**

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

27. **Missä tilanteissa taiteilijalta odotetaan palkatonta työtä?**

7. Muut toiminnalle merkittävät tulot ja turvaverkot

Toimeentulo taiteilijana edellyttää monesti laajaa ja monimuotoista verkostoa, jonka avulla toiminnan jatkuvuutta voidaan turvata.

28. Kuinka suuri merkitys seuraavilla on toimeentulosi kannalta?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Ansiotulo työstä, joka ei liity taiteelliseen työhön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yritystuki	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Starttiraha	☐	☐	☐	☐	☐	☐
MYEL-vakuutus apurahansaajille	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pääomatulo (esim. vuokratulot, osingot)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perinnöt, lahjoitukset ym.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksityinen taloudellinen tuki – puoliso, perhe, mesenaatti tms.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tuotanto- ja hankerahoitukset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisötalous – osuuskunta- tai yhdistystoiminta tms.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jakamistalous - palvelujen tai tavaroiden vaihtoa tms.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisön tuki, perhe, ystävät	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kollegiaalisuus, taiteilijajärjestö, työryhmä tms.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29. Voit tarkentaa halutessasi

8. Toimeentuloa edistävät rakenteet

Miten taiteilijan työn mahdollistamista ja kannattavuutta olisi mielestäsi kehitettävä?

30. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Verotuksessa ei riittävästi huomioida taiteilijan työssä tyypillisiä moninaisia toimeentulolähteitä ja työskentelymuotoja	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainvälisen toiminnan edellytyksiä (vientitukea, liikkuvuustukea, välittäjätoimintaa ym.) tulisi vahvistaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liiketoimintaosaamista, esim. digitalisaation hyödyntämistä, tulisi kehittää taiteilijoiden täydennyskoulutuksella	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sektoreita ylittäviä taiteellisia työpaikkoja ja projekteja tulisi kehittää (mm. sosiaali- ja terveysala, kaupunkikehittäminen, kasvatusala)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilija-apurahojen sijaan valtion tulisi maksaa taiteilijoille palkkaa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valtion ja säätiöiden taiteilijoille suuntaama suora tuki vääristää taidemarkkinoiden toimintaa ja kilpailua	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahoitusta tulisi myöntää myös taiteen hankintaan, tilauksiin ja välitysohjon, ei pelkästään taiteellisen työhön ja taideteosten valmistamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taidealoille tarvitaan enemmän yrittäjyyttä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden työn rahoituksen ja riittävän elintason turvaamisen tulee olla julkisen vallan tehtävä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen sisäistä liikkuvuutta ja verkostoitumista tulisi tukea ja edistää paremmin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Itsensä työllistävälle taiteilijoille tulisi räätälöidä erityisratkaisuja sosiaaliturvaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Paras tapa parantaa taiteilijoiden sosiaaliturvaa on ottaa käyttöön yleinen ja vastikkeeton perustulo	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taidealan koulutukseen tulisi antaa parempia valmiuksia taiteen työmarkkinoilla toimimiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Taiteilijoiden pitäisi arvostaa yrittäjyyttä enemmän	☐	☐	☐	☐	☐	☐

31. Eri taiteenaloilla ja toimialoilla on erilaisia tarpeita.

Miten erityisesti oman alasi taiteilijoiden toimeentuloa voisi edistää?

9. Taiteilijan työ hyvän elämän keskiössä

Vaativista olosuhteista huolimatta taiteilijuus on monelle houkutteleva elämäntapa ja taiteilijakoulutukseen pääseminen on huomattavan vaikeaa. Tähän liittyy idea antoisan ja merkityksellisen elämän rakentamisesta. Antropologisessa tutkimuksessa esille on noussut japanilainen käsite ”ikigai”, joka kuvaa hyvän ammatillisen elämän tavoittelua.

Ikigai kuvaa tasapainoa intohimon, tavoitteen, osaamisen ja ammatillisuuden välillä. Yhdistettynä ideaan taiteilijuudesta voidaan kysyä, missä määrin ikigai toteutuu.

32. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	5. hyvin suuri merkitys	4. melko suuri merkitys	3. jonkin verran merkitystä	2. vähän merkitystä	1. ei merkitystä	99 en osaa sanoa
Olen taiteilija, koska koen taiteen tekemisen intohimona (passion)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että taiteellani on annettavaa muille ja maailmalle (vision)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että osaamiseni ja taitoni ovat kohdallaan (vocation)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn hankkimaan ammatillani elantoni (profession)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33. Voit tarkentaa halutessasi

34. Mitä kautta päädyit kyselyn vastaajaksi?

- sain tiedon kyselystä sähköpostitse
- törmäsin kyselylinkkiin sosiaalisessa mediassa
- taiteilijajärjestön uutiskirjeestä
- tiedotuskeskuksen uutiskirjeestä
- etsin kyselyn hakukoneella kuultuani siitä muuta kautta
- muu, mikä? _____

Kiitos vastauksestasi!

Paina vielä lähetä-nappia tallentaaksesi vastauksesi ja osallistuaksesi arvontaan.